

**ETİK AÇIDAN HABER FOTOĞRAFÇILIĞI:
Türkiye’de Haber Fotoğrafçılarıyla Bir Anket Çalışması**

Erdem ÇETİNTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Yard. Doç. Dr. Merter ORAL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Ocak 2004

42

**ETİK AÇIDAN HABER FOTOĞRAFÇILIĞI:
TÜRKİYE'DE HABER FOTOĞRAFÇILARIYLA
BİR ANKET ÇALIŞMASI**

Erdem ÇETİNTAŞ

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2004

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ETİK AÇIDAN HABER FOTOĞRAFÇILIĞI:

Türkiye’de Haber Fotoğrafçılarıyla Bir Anket Çalışması

Erdem ÇETİNTAŞ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2004

Danışman: Yard. Doç. Dr. Merter ORAL

Etik açıdan haber fotoğrafçılığının incelendiği bu çalışmanın kuramsal kısmında, haber fotoğrafçılığı üretim sürecini ve haber fotoğrafçısını basın meslek ahlâkı bağlamında değerlendirebilmek için önce etik ve ahlâk kavramı üzerinde durulmuş; daha sonra genel olarak meslek ahlâkı incelenerek, basın meslek ahlâkı özelinde haber fotoğrafçılığı üretim süreci ile birlikte haber fotoğrafçısı etik açıdan incelenmiştir. Meslek ahlâkı ilkelerine uygun haber fotoğrafı üretiminin gerçekleşebilmesi açısından haber fotoğrafı üretim sürecinin koşulları ve bu koşullar içerisinde haber fotoğrafçısının konumu ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Çalışmanın uygulama kısmında, Türkiye’deki haber fotoğrafçılarıyla bir anket gerçekleştirilmiştir. Anketle, haber fotoğrafçılığının üretim koşulları ve bu koşullar içerisinde haber fotoğrafçılarının durumuna dair haber fotoğrafçılarının görüş ve değerlendirmeleri belirlenmiştir.

Uygulamayla elde edilen veriler, haber fotoğrafçılarının, var olan haber fotoğrafçılığını meslek ahlâkı ilkelerine uygun bulmadıklarını, sorunların kendilerinden de kaynaklandığını kabul ettikleri halde, temel sorunların üretim sürecinin koşullarından doğduğu düşüncesinde olduklarını göstermiştir. Haber fotoğrafçılarının, mesleklerini yaparken özgür olmadıklarını düşündükleri belirlenmiştir.

ABSTRACT

In the theoretical part of the study, in which the ethic view of photojournalism has been examined; initially, the concept of ethics and morals have been clarified in order to evaluate the production process of photojournalism, and the photojournalist in terms of the ethics of journalism, and then, in general, ethics of professions has been analyzed and specifically the production process of photojournalism and photojournalist have been analyzed with regard to ethics in the frame of journalism ethics. The conditions of the photojournalistic production and the standing of the photojournalist have been evaluated to enable the photojournalistic production which is compatible with the principles of the ethics of professions occur.

In the practical part of the study, a survey has been conducted into the opinions and considerations of photojournalists in Turkey on the production conditions of photojournalism and the standing of the photojournalists under the circumstances.

The data show that the photojournalists have not found the photojournalism at present conformable with the principles of the ethics of professions, and that they have admitted the problems also result from themselves, and though, they have added that the fundamental problem results from the circumstances of the production process. Furthermore, it has been identified that photojournalists are not free while doing their jobs.

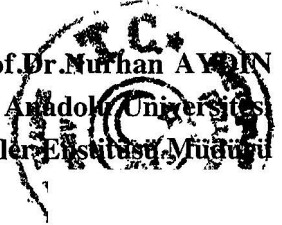
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Erdem ÇETİNTAŞ'ın “Etik Açıdan Haber Fotoğrafçılığı Türkiye’de Haber Fotoğrafçıları İle Bir Anket Çalışması” başlıklı tezi 15 Ocak 2004 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Basın ve Yayın Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.Merter ORAL
Üye : Doç.Dr.Semiha AKINCI
Üye : Yrd.Doç.Dr.Feyyaz BODUR

Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	3
1.1.1. Bir Kavram Olarak Ahlâk	6
1.1.2. Etik Kavramı	8
1.1.2.1. Sofist Etik	11
1.1.2.2. Bireyci Etik	12
1.1.2.3. Toplumcu Etik	15
1.1.2.4. Ödev Etiği	17
1.1.2.5. Yararcı Etik	19
1.1.3. Meslek Etiği	20
1.1.4. Basın Meslek Etiği	22
1.1.4.1. Etik ve Basın Özgürlüğü İlişkisi	26
1.1.4.1.1. Basında Özdenetim	32
1.1.4.1.2. Özdenetimde Gönüllü Kuruluşlar	38
1.1.4.1.3. Zorunlu Denetim Kurumları	42
1.1.5. Haber Fotoğrafçılığı ve Basın Meslek Etiği	44
1.1.5.1. Haber Fotoğrafçılığı	44
1.1.5.1.1. Bir Haber Unsuru Olarak Fotoğraf	46

1.1.5.1.2.	Fotoğraf ve Gerçeklik	48
1.1.5.1.3.	Fotoğrafın Gücü	51
1.1.5.1.4.	Basında Fotoğraf Türleri	53
1.1.5.1.5.	Türkiye’de Haber Fotoğrafçılığı ...	57
1.1.5.2.	Etik ve Haber Fotoğrafı	61
1.1.5.2.1.	Etik Açısından Haber Fotoğrafçısı ...	61
1.1.5.2.1.1.	Nesnellik	62
1.1.5.2.1.2.	Konuya Müdahale	64
1.1.5.2.1.3.	Manipülasyon	66
1.1.5.2.1.4.	Şiddet Mağdurlarının Fotoğraflanması	70
1.1.5.2.1.5.	Özel Yaşamın Sınırları	75
1.1.5.2.1.6.	Ayrıcalık ve Hediye Teklifleri	79
1.1.5.2.2.	Etik Açısından Haber Fotoğrafçılığı Koşulları	81
1.1.5.2.2.1.	Çalışma Koşulları	81
1.1.5.2.2.2.	Sosyal Güvenlik	85
1.1.5.2.2.3.	Telif Hakları	91
1.1.5.2.2.4.	Editoryal Süreç	94
1.1.5.2.3.	Haber Fotoğrafçılığı Mesleki Ahlâk İlkeleri	97
1.2.	Amaç	101
1.3.	Önem	102
1.4.	Sayıtlar	103
1.5.	Sınırlılıklar	103
1.6.	Tanımlar	104

2. YÖNTEM	105
2.1. Araştırma Modeli	105
2.2. Çalışma Evreni ve Örneklem	106
2.3. Verilerin Toplanması	107
3. BULGULAR VE YORUM	108
3.1. Haber Fotoğrafçılarının Yaş Dağılımı	108
3.2. Haber Fotoğrafçılarının Cinsiyet Dağılımı	108
3.3. Haber Fotoğrafçılarının Deneyim Süreleri	109
3.4. Haber Fotoğrafçılarının Eğitim Durumları	109
3.5. Haber Fotoğrafçılarının Mesleki Eğitim Durumları	110
3.6. Haber Fotoğrafçılarının Dernekleşme Durumu	111
3.7. Haber Fotoğrafçılarının Kullandıkları Teknoloji Türleri	112
3.8. Haber Fotoğrafçılarının Uzmanlık Alanları	112
3.9. Haber Fotoğrafçılarının Bağımsızlığı	113
3.10. Haber Fotoğrafçılarına Yönelik Baskı Unsurları	114
3.11. Haber Fotoğrafçılarında Sosyal Güvence	115
3.12. Haber Fotoğrafçılarında İş Kaybetme Korkusu	116
3.13. Çalışma Koşulları ve Bedensel, Ruhsal Sağlık	117
3.14. Mağdurların Fotoğraflanmasında Yaklaşım	118
3.15. Özel Yaşamın Gizliliği İlkesine Saygı	119
3.16. Haber Fotoğrafçılığında Konuya Müdahale	120
3.17. Haber Fotoğrafçılığında Manipülasyon	121
3.18. Hediye ve Ayrıcalık Tekliflerinin Reddi İlkesine Saygı	122
3.19. Haber Fotoğraflarının İmzalı Yayınlanması	123
3.20. Telif Haklarına Saygı	124
3.21. Haber Fotoğrafçılığında Haberin Özüne Saygı	125
3.22. Haber Fotoğrafçıları ve Editoryal Süreç	126
3.23. Haber Fotoğrafçıları ve Etik Kodlar	127

3.24. Haber Fotoğrafçılarının Mesleki Bilgi Düzeyi	129
3.25. Haber Fotoğrafçısının Mesleki Bilgi Düzeyi	130
3.26. Haber Fotoğrafçılarının Etik Kodlara Uyma Çabası	131
3.27. Haber Fotoğrafçısının Etik Kodlara Uyma Çabası	132
3.28. Haber Fotoğrafçıları Arasında Dayanışma	133
3.29. Etik Kodlar Açısından Haber Fotoğrafçılığı	134
3.30. Meslek Ahlâkı Önündeki En Temel Engel	135
3.31. Sosyal Güvence ve İş Kaybetme Korkusu İlişkisi	136
3.32. Sosyal Güvence ve Baskı Görme İlişkisi	137
3.33. Eğitim Düzeyi Sınıflarında Kendi Eğitim Düzeylerine Bakış	138
3.34. Mesleki Eğitim Düzeyi Sınıflarında Kendi Eğitim Düzeylerine Bakış	139
3.35. Eğitim Düzeyi Sınıflarında Basın Ahlâk İlkeleri Bilgisi	140
 4. SONUÇ VE ÖNERİLER	 141
 EKLER	 144
 KAYNAKÇA	 214

1. GİRİŞ

İnsanoğlu mağara duvarlarına çizimler yapmaya başladığı günden beri, nesnelerin görüntüsüne hakim olarak ondan faydalanmaya çalışmıştır. Bu konuda en önemli başarıyı da 1839'da fotoğrafın bulunuşuyla elde etmiştir. O zamandan beri fotoğraf, insanoğluna birçok alanda faydalı olmuştur. Fotoğrafla birlikte hiçbir şeyin değişmediği söylenemez. Fotoğrafa kadar insanlar, örneğin, kendilerinden önce yaşamış insanların veya hiç gitmedikleri yerlerin görüntüsünü fotoğrafın aktarabildiği gibi hiç görmemişlerdir. Hiç görülmemiş bir yerin yağlı boya tablosunu görmekle fotoğrafını görmek aynı şey değildir.

Fotoğrafın önemli -işlevsel- kullanımlarından biri, belge nitelikli kullanımı olmuştur. Bazı resmi belgelerde de sıkça karşılaştığımız fotoğrafın belge niteliği -örneğin kimlik fotoğrafları- yaygın olarak basında da görülmektedir. Basında kullanılmaya başlanmasından bu güne fotoğraf, tek tek bireylerin ve toplumların yaşamlarına önemli katkılarda bulunmuştur. Zaman içinde, deneyimle ve yeni teknolojik gelişmelerle fotoğraf, basının elinde bir "haber aktarım aracı" olarak daha da etkinleşmiştir. Basının, dolayısıyla haber fotoğrafının insan yaşamında önemli bir yeri ve işlevi vardır.

19. yüzyılın ortalarından beri, özellikle sanayi devrimiyle birlikte, insanoğlu değişim ve gelişimleri çok hızlı yaşamıştır. Bu değişim ve gelişimler hemen her toplumu ve kültürü etkileyerek olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bireylerarası ilişkiler yeni koşullardan etkilenmiş, toplumlararası ilişkiler bu arada iki dünya savaşı atlatmış, insanoğlunun doğa ile kurduğu ilişkilerde bile önemli değişimler olmuştur. Kesin olarak, bu çok hızlı değişim ve dönüşümlerin neden olduğu yeni koşullara uyum sağlayabilmek için, neredeyse her şeyi yeniden gözden geçirerek yeni tanımlar ve yöntemler belirleme gereği doğmuştur. Tarihi Eski Yunan'a kadar giden etiğin (ahlâk felsefesi) eskisinden farklı ele alınmaya başlanması, söz konusu yeni koşullarla ilişkilendirilebilir. "Özellikle de iktisadın ve teknolojinin dünyada olup biten her şeyi belirlediği bir çağda, etik, yaşama dünyasının tek yönlü kaygılarda rasyonalize edilmesine

yönelmiş bir yarar hesapçılığının yıkıcı etki ve sonuçlarını eleştirel bir aynadan yansıtan önemli bir uyarıcı görevi üslenmiştir.”¹

Basının, toplumun yararı doğrultusunda topluma, kendisini ilgilendiren konularda bilgi verme yetki ve sorumluluğu vardır. Bu sorumluluğun gereği gibi yerine getirilebilmesinin ön koşullarından biri de basın özgürlüğüdür. Öte yandan, sorumluluklarını yerine getirmeyen basına toplumca güven duyulmaz ve basın özgürlüğü –kötüye kullanıldığı gibi gerekçelerle- toplumsal desteği yitirerek tehlikeye girer. Güven duyulmayan basının sorumluluklarını yerine getirebilmesi de oldukça güçtür. Basın özgürlüğünün doğru kullanılmasının yolu ise basında öz denetimdir. Basının kendi kendini denetlemediği durumlarda basın dizginleri denetleyenin eline geçecektir. Basın özgürlüğünün kötüye kullanımı ise, kısıtlanmasını haklı gösterebilecek zemin oluşmasına neden olabilir. Başka bir deyişle, demokrasilerin sigortası olarak görülen basının, kendisine verilen hakları kötüye kullanması, demokratik sistemin kendisinin zarar görmesiyle sonuçlanabilir. Basında özdenetimin başarılmasının yöntemi ise basın meslek ahlakını etkinleştirmektir. Bu yüzden basının etik tartışmalar içerisinde farklı bir yeri vardır. Basın meslek ahlakının etkinleştirilmesine etiğin katkısını arttırabilmek için, basını etik tartışmalar içerisinde bölümleyerek ele almak akılcı bir yaklaşım olacaktır. Meslek ahlâk ilkeleri için yapılan, yeterince tanımlayıcı olmayan genellemelerin pratiğe aktarılmasında aksaklıklar yaşanacağı şeklinde eleştiriler düşünülürse, televizyon veya internet haberciliğinin ya da haber fotoğrafçılığının etik tartışmalarda tek başlarına ele alınması gereklidir. Bu araştırmada haber fotoğrafçılığı etiği ana başlığı altında, haber fotoğrafçılığının kendine özgü yöntem ve koşullarından doğan sorunları etik açıdan genel olarak değerlendirilecek ve Türkiye'deki haber fotoğrafçılarının etik yaklaşımları ortaya konmaya çalışılacaktır.

¹ Annemarie Pieper, **Etiğe Giriş** Çeviren: Veyssel Atayman-Gönül Sezer, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999), s.11.

1.1. Problem

İnsanoğlunun, son birkaç yüzyıl içerisinde gerçekleştirdiği gelişim ve değişimin sonucu olarak hem toplumlararası hem de toplumları oluşturan bireylerarası paylaşım, bu paylaşıma bağlı olarak da bağımlılık artmıştır. Bu yeni durum ise birey ve toplumların, tüm bu paylaşım, bağımlılık ve etkileşimlere dair bilgilenmelerini zorunlu hale getirmiştir. Bilginin, öğrenmenin, haber almanın artık daha farklı bir anlamı ve değeri oluşmuştur. Etkileşim içindeki tüm bu birey ve toplumların, aradaki etkileşimi dolaylı ya da dolaysız etkileyen her şeye dair, zamanında, eksiksiz ve doğru bilgilenmeleri temel haklarını koruyabilmelerinin olmazsa olamazı haline gelmiştir. Buna bağlı olarak, söz konusu bilgi almanın kendisi de temel bir hak olarak tanımlanmıştır. 10 Aralık 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin ilgili maddesi şu şekildedir:

“Madde 19- Herkes, düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptir; bu hak düşünceyi hiçbir müdahale olmaksızın açıklamanın yanısıra, her türden bilgi ve düşünceyi her ortamda sınırsızca öğrenme, edinme ve aktarmayı da içerir.”²

Bunun yanında, “16 Aralık 1966, Medeni ve Siyasî Haklar Uluslararası Sözleşmesi, madde 19”, “4 Kasım 1950 Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, madde 10”, “22 Kasım Amerikalararası İnsan Hakları Sözleşmesi, madde 13”, “12 Temmuz 1981 Afrika İnsan Hakları Şartı, madde 9” v.b. gibi uluslararası belgede basın özgürlüğü ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Türkiye’de de ilk kez 1924 anayasasında düşünce özgürlüğüne yer verilmiştir.

Var olan koşullar altında bireylerin tümünün bu bilgilenme haklarını birinci elden kendilerinin kullanmaları, yaşama geçirmeleri pratik olarak olanaksız olduğu için, bu hak profesyonellerce kitle iletişim araçları üzerinden bireylere kullandırılmaktadır. Demokrasilerin temsili olmak zorunda kalmaları gibi bu da temsilileşmiştir. Toplum adına bilgi alma ve yayma hakkını kullanan profesyoneller, diğer profesyoneller gibi bunu para karşılığında yapmak

² Gazeteciler için Pratik Kılavuz, (İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları No:2, Kasım 1999), s.7.

durumunda olsalar da, topluma karşı sorumlulukları diğer profesyonellerden oldukça farklıdır.

Profesyonellerin yani medya çalışanlarının, habercilerin, gazetecilerin, basın mensuplarının toplum adına kullandıkları “özgürce haber alma ve yayma” hakkını kötüye kullanmaları, önce etki alanları olan toplum ve toplumları ciddi zararlara uğratacak daha sonra da bu özgürlüğün denetim altına alınması gereği tartışmalarına zemin hazırlayarak daha büyük bir toplumsal yıkıma yol açabilecektir.

Basına tanınan hakların doğru kullanılmasının denetiminin yine basın tarafından yapılmasının gereği genel kabul gören bir olgudur. Eğer özdenetim başarılamazsa, denetleme görevinin bir başkasının eline geçmesi olasılığına haklılık temeli oluşarak demokrasi işlevsizleşebilecektir. Sadece antidemokratik, baskıcı rejimlerde basın yasalarla ve başka kurumlarca v.s. denetlenmektedir. Söz konusu özdenetimin gerçekleştirilmesinin en rasyonel yöntemi, basın meslek ahlakının etkinleştirilmesi olarak kabul edilmektedir.

Sonuç olarak; ‘bilginin serbest dolaşımı bireyler ve toplumlararası paylaşımda haksızlıkların önlenebilmesinin ön koşuludur’, ‘bilginin dolaşımını gereği gibi yapmak medyaya verilmiş bir hak ve sorumluluktur’, ‘medyanın sorumluluklarını yerine getirebilmek için bağımsız çalışabilmesi gerekir’, ‘medyanın gereksinim duyduğu bağımsızlığın kötüye kullanılması toplumun/toplumların önemli zararlara uğramasına neden olur’, ‘medyanın gereksinim duyduğu bağımsızlığı kötüye kullanmasının engellenmesi, medyanın kendi kendini denetlemesiyle başarılmak zorundadır’, ‘medyanın kendi kendini denetlemesinin yolu meslek ahlâkını etkinleştirmektir’ saptamalarında bulunulabilir.

Bu saptamalar bağlamında Türkiye medyası ele alınarak, en son saptamadan hareketle, Türkiye medyasının meslek ahlâkını etkinleştirip etkinleştiremediği düşünüldüğünde, örneğin toplumun gazetecilere güveni bir ölçü olarak kabul edilip, bu konuda bir yargıya varılabilir. Eğer toplumda gazetecilere karşı bir güvensizlik varsa, bu gazetecilerin meslek ahlâkını gerektiği gibi yaşama geçirmediikleri ya da geçiremedikleri anlamına

gelmektedir. Toplumun gazetelerde gördüklerine güvenmemeleri ile gazetecilere güvenmemeleri farklı olmakla birlikte bu ayrımlar araştırılarak ortaya konmalıdır.

Konuyla ilgili olarak Alankuş, derlediği kitabın önsözünde şu ifadelere yer vermektedir: “Son yıllarda gerçekleştirilen muhtelif araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’de gazeteciler, politikacılarla birlikte **en az güvenilen meslek/kurum** kategorisinde yer alıyorlar. Bu sonuçlara bakacak olursanız ortada Türkiye’deki demokrasinin geleceğiyle ilgili olarak umutsuzluğa kapılmamıza neden olabilecek iç karartıcı bir tablo var.”³ Alankuş söz konusu araştırmaların sonuçlarını şu şekilde yorumluyor: “demek ki, Türkiye’deki medya ortamının demokratikleşmesinin önündeki en önemli engellerden birisi, bizzat medyanın/gazetecilerin uğradığı ‘güven yitimi’. Bu güven yitimi ise; içinde bulunulan **etik çöküntü** ile ilgili.”⁴ Türkiye’deki gazetecilerin toplum tarafından güvenilir bulunmaması önemli bir problemdir.

“Dünyada medya ahlâk ilkelerini tartışan, düzenleyen, sıralayan, zenginleştiren, ayrıntılayan dev bir literatür var. Türkçe de bu konuda hiç yoksul sayılmaz.”⁵ Bu durumda Türkiye’de gazeteciler neden “en az güvenilen” meslek kategorisinde yer almaktadır? Engin’e göre, “medya ahlâkı, gazetecinin kendi ahlâkından ibarettir”.⁶ Bir başka deyişle etik tartışmalar, “insan” üzerinden gerçekleştirilir. Ahlâk felsefesinde bir bireyin ahlâkından söz edebilmek için, bireyin “seçim özgürlüğünün” olması ön koşulu vardır. İnsanların seçme şansı olmadan gerçekleştirdikleri eylemler etiğin alanına girmez. Bu da, basın etiği tartışmalarının, basın özgürlüğünü kapsamaması gerektiği anlamına gelmektedir. Türkiye’de basın meslek ahlâkının etkin olmamasının ya da olamamasının nedeni basın özgürlüğünün olmayışı mıdır? Başka bir deyişle, Türkiye’deki haber üretim koşulları basın meslek ahlâkını yaşama geçirmeye uygun değil midir?

³ S. İrvan, R. Duran, F. İlkiz, **Medya Etik ve Hukuk**, der: Sevda Alankuş, (İstanbul:IPS İletişim Vakfı Yay. No.5, 2003), s.23-24.

⁴ Aynı, s. 24.

⁵ Aydın Engin, “Medya Ahlakı Gazetecinin Kendi Ahlakıdır,” **Birikim**, Sayı:117, (Ocak 1999), s.26.

⁶ Aynı, s.26.

Goodwin, "Jeremy Bentham ya da Immanuel Kant gibi etik teorisyenlerin çalışmalarıyla dolup taşan haber merkezlerinin görülmediğini"⁷ söylemektedir. Gazeteciler etik konusunda, örneğin, basın meslek ahlâkı ilkeleri konusunda bilgi sahibi değil mi?

Gelişen teknolojilerle birlikte çeşitlenmiş olan haber üretim ve sunum yöntemlerinin etik problemlerine, medya etiğini genel olarak tartışan ve genel ilkeler belirleyen etik çalışmalar pratik çıkış yolları gösterememekte midir? Örneğin, internet haberciliği, televizyon haberciliği veya haber fotoğrafçılığı gibi alt alanlar etik açıdan özel olarak ele alındığında daha önce yeterince değinilmemiş özgün problemler ortaya çıkabilir mi? Eğer çıkarsa, alt alanın özgün sorunlarına, yaşama geçirilmesi daha pratik çözümler önerilebilir mi?

Bu çalışmayla tüm bu sorular bağlamında, etik açıdan –önceki araştırma ve kaynaklar ışığında- sadece haber fotoğrafçılığı incelenecek ve Türkiye'deki haber fotoğrafçıları özelinde, haber fotoğrafçılarının haber fotoğrafçılığına ve üretim sürecine dair etik değerlendirmeleri saptanmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Bir Kavram Olarak Ahlâk

Ahlâk üzerine yapılan tartışmaların temelinde ahlâkın tanımlanmasındaki farklılaşmalar önemli bir yere sahiptir. Genel kabul gören, yaygın bir ahlâk tanımının olmadığı görülmektedir.

"Ahlâk, insanın yaşam sürecinde onun hem toplumsal hem kişisel vicdanıyla ilgili bir olgudur. İlk düşünüldüğünde kolayca tanımlanabilecekmış gibi görünen ahlâkın, derinine inildiğinde oldukça karmaşık bir kavram olduğu görülmektedir. Ahlâkın bu karmaşık yapısı onun göreceliğinden ileri gelir. Günümüzde ahlâk anlayışı toplumdan topluma değişiklik gösterirken insanlar arasındaki ahlâksal tutum ve davranışlar da zaman sürecinin onlara kazandırdıklarına koşut olarak değişim göstermektedir."⁸

Ahlâkın göreceliliğini benimseyen görüşler olduğu gibi, mutlak bir ahlâk olduğunu savunan görüşler de vardır. Tüm bu görüş farklılıklarını kavramaya çalışmadan önce ahlâk kelimesinin etimolojisine değinmek yararlı olacaktır.

⁷ H. Eugene Goodwin, **Groping for Ethics in Journalism** (Iowa: Iowa State Uni. Press, 1987), s.21.

⁸ Murat Özgen, **Gazetecinin Etik Kimliği**, (İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yay., 1998), s.19.

"Ahlâk kelimesinin etimolojik kökenine ve sözlük anlamına bakarsak; Batı dillerinde, Yunanca "karakter" anlamına gelen *ethos* sözcüğünden, Türkçe'de ise Arapça "huy", "mizaç", "karakter" anlamına *hulk* sözcüğünden türeyen ahlâk, insanın başka varlıklarla belirli normlara göre gerçekleşen ilişkiler toplamını, insanın söz konusu ilişkileriyle bu varlıklara yönelen eylemlerini düzenleyip anlamlandıran norm, ilke, kural ve değerler bütünüdür."⁹

Ancak Yunanca'daki *ethos* kelimesinin iki farklı kullanımı vardır. Pieper bu kullanımları şu şekilde açıklar: "ahlâk/töre kavramlarının anlam içeriği daha çok alışkanlık, töre, görenekle (*εθος*) benzeşirken ahlâkîlik/töresellik soyutlamaları, anlamları açısından karakter (*ηθος*) sözcüğünün anlamına daha yakındır: koşulsuzca uyulacak bir talebi (iyiyi) somutlaştıracak bir eylemin niteliğini tanımlarlar."¹⁰ Yine "İngilizce'de ahlâk kavramını ifade etmek üzere kullanılan '*morality*' kelimesi Latince '*mos*' kelimesinden türetilmiştir."¹¹

Bir başka görüşe göre "ahlâk yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yaptıklarımızı ve yaptıklarımızın sonuçlarını değerlendirme ile ilgilidir."¹²

2300 yıl kadar önce Aristoteles, insan «Politik bir hayvandır» demişti. Bununla o, insanın ancak örgütlü toplumda insan olduğunu ve insan olarak var olabildiğini söylemek istiyordu. Aynı şekilde insanın ahlâksal bir hayvan olduğu da söylenebilir. İnsan hem yaptıklarının hem de bunları yapış yollarının haklı ve doğru olduğunu açıklamanın bir çabası olmaksızın ne yaşayabilir ne de eylemde bulunabilir.¹³

Ahlâk kavramının algılanış ve ifade ediliş biçimleri de ahlâk kuralları gibi kişiye, yere, zamana, topluma göre farklılaştığı görülmektedir. Ancak değişmeyen, ahlâk kurallarının gereksinimlere dayanmasıdır. Sosyal yaşam içerisinde koşullara bağlı olarak oluşan ahlâk kuralları, o toplumun, o zaman ve mekan içerisindeki gereksinimleri için doğmakta ve kendisini doğuran koşullarla birlikte değişmektedir.

Farklı ahlâk anlayışları etik başlığı altında etik kavramı açıklandıktan sonra incelenecektir.

⁹ Ahmet Cevizci, **Etiğe Giriş** (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002), s.3.

¹⁰ Pieper, **a.g.e.**, s. 31.

¹¹ Coşkun Can Aktan, "Toplam Ahlâk Felsefesi ve Toplam Ahlâk Yönetimi", **Toplam Ahlâk** Editör: Yahya Sezai Tezel, (Ankara: Friedrich Naumann Vakfı, 1999), s.1.

¹² Jon Nuttall, **Ahlâk Üzerine Tartışmalar** Çeviren: Abdullah Yılmaz, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997), s. 15.

¹³ Howard Selsam, **Etik Yeni Değerler ve Özgürlük** Çeviren: Yüksel Demirekler, (Ankara: Yaba Yayınları, 1995), s. 7.

1.1.2. Etik Kavramı

Bireyler mevcut ahlâk kurallarına karşı duruşlarıyla kendi bireysel ahlâk sistemlerini oluştururlar. Bu dahi çoğu zaman dinamik ve değişkendir. Kimi bireyler mevcut ahlâk sistemini, kendi bireysel ahlâk sistemlerini oluşturmaktan öte nedenlerle sorgularlar. Bu da insanın ahlâkla arasındaki bir başka ilişki türüdür ve mevcut ahlâk sisteminin “tüketicisi” olmaktan farklı bir şeydir. Ahlâkı sorgulama, felsefede “etik” yani ahlâk felsefesi olarak adlandırılmaktadır. Felsefe tarihinin başından beri ahlâk, felsefe için önemli bir başlık olmuş ve birçok felsefeci ahlâk konusuna kafa yormuştur.

“Felsefe alanındaki çalışmalar geleneksel olarak beş alt başlık altında toplanabilir: (1) *metafizik*, gerçekliğin doğasını inceler; (2) *mantık*, düşünmenin yöntemini ve kurallarını inceler; (3) *epistemoloji*, bilgi ve bilgi kuramları ile ilgilenir; (4) *estetik*, güzelliğin anlamı ve görünümüyle ilgilenir; (5) *etik*, ise ahlâki değerlerin oluşumu ve doğru ile yanlışın ilkeleriyle ilgili yapılan çalışmalardır.”¹⁴

Etik, insanın eylemlerini konu alır. Buna rağmen karakteristik bir eylem kuramı sayılamaz, zira etiğin konusunu her türlü insan faaliyeti ve eylemi değil de öncelikle ahlâkiliği vurgulayan, yani ahlâki eylemler oluşturur. Etik, bir eylemi ahlâki açıdan iyi bir eylem yapan niteliksel durumu somaktadır ve bu bağlamda: ahlâk, iyi, ödev, gereklilik, müsaade vb. gibi kavramları ele almaktadır.¹⁵

Cevizci, ahlâk ve etik kavramlarını birlikte düşündüğümüzde iki kavram arasındaki geçişi eylem düzleminde şu şekilde açıklıyor:

Bir kişi, bir toplum düzeni içinde başkalarıyla bir arada varolan bir birey olarak insan, ahlâkî hayatı şahsen yaşar, içinde bulunduğu toplumun ahlâkî ilke ve değerlerini eylemleriyle cisimleştirir. Fakat o bununla da kalmayıp, taşıyıcısı olmaya veya hayata geçirmeye çalıştığı değerlerin anlamı üzerinde düşünmeye başladığı, kullandığı ahlâkî kavramların gerçekte ne olduklarını ve ne anlam ifade ettiklerini araştırmaya; ahlâklılığın unsurlarını tartışmaya ve bu ve benzeri konularda düşündüğü ve hissettiği şeyleri dile getirmeye, başkalarına aktarmaya başladığında, normal ahlâklılık düzeyini aşmış etik yoluna girmiş olur.¹⁶

Özgen’e göre: “Ahlâk ve etik arasındaki ilişki, birinin toplum ve insanın vicdanı ile ilgili bir olgu olması, diğlerinin ise, bununla ilgili felsefeyi temsil etmesiyle açıklanabilir.”¹⁷

¹⁴ “J. Herbert Altschull, From Milton To McLuhan *The Ideas Behind American Journalism* (New York & London: Longman, 1990), s.357” Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s. 40’daki alıntı.

¹⁵ Pieper, *a.g.e.*, s.16.

¹⁶ Cevizci, *a.g.e.*, s. 4.

¹⁷ Özgen, *Gazetecinin...*, s.39-40.

Zaman içerisinde birçok farklı etik yaklaşım, anlayış ve yöntemleri meydana gelmiştir. Bir yaklaşıma göre etik yöntem türlerini üçe ayrılmaktadır.

Birincisi, betimleyici etiktir. “Bu etik anlayış norm bildirmek ya da kural koymak yerine, sadece insan eylemini gözlemleyerek eylemlerin sonuçlarını betimler. Dolayısıyla, o insanların ahlâkî görüş ya da inançlarıyla ilgili olgusal önermelerden meydana gelen etik türünü ifade eder.”¹⁸ Bu etik türü gözlemler ve bunları açıklamaya çalışır.

Betimleyici yöntem aracılığıyla belirli bir toplum ya da topluluktaki fiili eylem ve davranış biçimleri, söz konusu toplum ya da topluluk içindeki etkin değerler ve geçerlilik talepleri açısından araştırılır. Bunlar, araştırılan toplum ya da toplulukta geçerli olan, yani oradaki mevcut, olağan pratiği ve bu pratiği yönlendiren-çoğunluğun bağlayıcı olduğunu kabul ettiği ahlâk yasalarının bütününe yönelik-yargıları içerir.¹⁹

İkincisi, kural koyucu etiktir. “... insan varlıklarına, neyin doğru ve neyin yanlış, neyin iyi ve kötü olduğuyla, belirli durumlarda, ne yapıp ne yapmamaları gerektiğiyle, hayatta hangi nihaî amaçların peşinden gitmek durumunda olduklarıyla, hayatlarını nasıl sürdürmeleri gerektiğiyle ilgili bilgi veren, insanların ahlâkî eylemleri için norm ve düzenleyici ilkeler getiren normatif etiktir.”²⁰

Pieper’e göre “bu yöntem, dogmatik bir bakış açısıyla uygulandığında, neyin nasıl yapılması gerektiğini önceden tanımladığı için kolayca ideolojiye dönüşme riski taşır; bundan dolayı durumu saptamakla yetinen ve durumun nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşler öne sürmeyen betimleyici yönteme göre doğal olarak daha elverişsizdir.”²¹

Üçüncüsü ise, analitik veya eleştirel etik olarak da adlandırılan metaetiktir. Analitik felsefenin etik alanındaki temsilcisi olan metaetiğin savunucuları “... filozofun görevi bir dünya görüşü ortaya koymak, belli bir yaşam tarzını meşrulaştırmak ya da bir dünya görüşünü haklılandırmak veya desteklemek değildir. Filozofun görevi ahlâk alanına giren kavramları, ahlâkî

¹⁸ Cevizci, a.g.e., s.6.

¹⁹ Pieper, a.g.e., s.17.

²⁰ Cevizci, a.g.e., s.7.

²¹ Pieper, a.g.e., s.17-18.

yargıları analiz etmek, ahlâkî davranış ölçütlerini tartışmak, bu kavramların anlamlarını açıklığa kavuşturmadır.”²² demektedirler.

Metaetik geleneğinden P.H. Novel-Smith’e göre, “Ahlâk filozofunun görevi, ahlâkî içeriği olan kavramların, ahlâkî önermelerle tartışmaların karşılıklı ilişkilerinden meydana gelen tablonun resmini çizmektir.”²³

Pieper meta-etigi daha farklı değerlendirmektedir. Ona göre:

Meta-etik deyince bu yüzyılın başından bu yana Anglosakson dillerde meta-etik diye adlandırılan etik akım değil de, daha geniş kapsamlı bir kavrayışla doğrudan etiğin konusuyla ilgili olmayan ve bizzat etik düşünmenin yapısının ne olduğunu ve etiğin konusunu nasıl dile getirdiğini araştıran her tür inceleme ve düşünce anlaşıldığında, meta-etik de, etiğin bilim kuramı olarak görülebilir. Etik üzerinde düşünmeyi eleştirel maksatlarla etiğin talepleri ve sınırları açısından inceleyen düşünme, asıl meta-etiktir.²⁴

Cevizci, metaetiğin iki temel unsuru olduğunu söylüyor ve bu unsurları şu şekilde açıklıyor: “Bunlardan birincisi ahlâkî yargıların özü ya da doğasıyla ilgili olan ve büyük ölçüde ‘iyi’nin tanımına tekabül eden kısımdır. Metaetiğin diğer kısmı ise, metodoloji ile ilgili olan ve ahlâkî ilkelerin nasıl belirleneceğini araştıran parçadan oluşur.”²⁵

Normatif etiğin malzemesi ahlâktan, bireylerin ya da cemaatlerin ahlâkî hayatından gelirken metaetiğin malzemesi ise normatif etikten gelir... normatif etiği etik alanının içeriği, metaetiği de onun metodolojisi ve dolayısıyla formu olarak görmek mümkündür... Başka bir deyişle, metaetik ahlâk felsefesinin daha temel bir dalıdır, çünkü ahlâkî ilkeleri oluşturma yöntemi, normatif etikie uğraşmanın koşullarını saptar.²⁶

Tarihsel süreç içerisinde, betimleyici etiğin normatif etikten, normatif etiğin de metaetikten önce geldiği düşünüldüğünde bunların arasındaki ilişki daha iyi anlaşılabilecektir. Yani insanoğlu önce gözlemleyerek anlamaya çalışmış, daha sonra değerlendirmeleri doğrultusunda kurallar koyarak çözümler arama yoluna gitmiştir. Ancak daha sonra kuralları belirleme konusunda bir yöntem gereksinimi duymuştur.

²² Pieper, a.g.e., s.9.

²³ “P.H. Novel-Smith, **Ethics** Baltimore, 1954, s.12” Cevizci, a.g.e., s.10’daki alıntı.

²⁴ Pieper, a.g.e., s.80.

²⁵ Cevizci, a.g.e., s.11.

²⁶ Cevizci, a.g.e., s. 10-13.

Sözü edilen bu temel etik yaklaşım ve/veya yöntemleri tarihsel süreç içerisinde gelişirken, bunlarla birlikte farklı ahlâk anlayışları da doğmuştur. Bunlar çok çeşitlidir. Burada genel bir sınıflandırmayla* en temel olanlar açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.2.1. Sofist Etik

Bir felsefe dalı olarak ahlâkı kendisine konu edinen etiğin ortaya çıkması, insanın felsefenin ilgi alanına girmesi ile olmuştur. Felsefenin daha önceleri ilgilendiği konular farklı yönleriyle insanı kapsamış olsa da, bu ilgi etiğin doğmasına neden olacak nitelikte değildir.

İ.Ö. 5. Yüzyılın ortalarına kadar Yunan felsefesinin başlıca problemi tabiatı. Pratik hayat bilimsel araştırmalardan uzak tutulmuştu. Pratik hayatın, ahlâkın bilimsel oluşumla bağlı olduğu düşüncesi eski düşünörlere yabancı idi... 5. Yüzyılın ortalarında Atina'da demokrasinin ortaya çıkışı, belli bir yetiştirme biçimini de gerektirdi. Bundan dolayı bilgi de toplumsal bir değer, bir güç kazanmaya başladı... Bu da 'başarılı yurttaş nasıl yetişir?' sorusunu ortaya koydu. İşte *Sofistler* bu sorunun cevabını vermeğe çalışmış ve başarılı yurttaş yetiştirme denemesine girişmişlerdir. Böylece felsefenin konusu da insana yönelmiş oluyordu.²⁷

Sofistlerin arasında en öne çıkan isimler Protagoras (İ.Ö. 481-411) ve Gorgias (İ.Ö. 483-375) tır.

Sofistler, o çağda site devletlerini gezip dersler vererek yaşamlarını kazanan felsefecilerdir. Ancak bu arada para karşılığı ders verdikleri için de Sokrates, Platon, Aristoteles gibi filozofların eleştirilerine uğramışlardır. Öte yandan, Sofistler bir sitede doğru kabul edilen bir hareket tarzının, ahlâk anlayışının ya da tutumun dışında kabul görmediğini görmüşler ve bu nedenle göreceli bir anlayış benimsemişlerdir.²⁸

"Yeni toplum düzeni için yararlı yurttaşlar yetiştirmek işi ile uğraşan Sofistler devlet sanatı anlamında 'erdem öğreticisi' olmak istiyorlardı."²⁹

Akarsu, Sofistlerin 'erdem' anlayışını şu şekilde açıklıyor:

Erdem kavramı ilk Sofistlerce, kendi çağlarındaki yurttaşlarının kullandıkları aynı anlamda ve aynı belirsizlik içinde kabul edilmekteydi. Bu erdem kavramında Yunanlıların erdemli insan için kullandıkları bütün kavramları topluyorlardı: Bir yandan pratik bakımdan faydalı olan yetkinlikler, vücut sağlığı ile birlikte aile ve toplum hayatı için değeri olan her şey, öte yandan karakterce doğru ve erdemli olmak.³⁰

²⁷ Bedia Akarsu, *Ahlâk Öğretileri I Mutluluk Ahlâkı (Eudaimonism)* (İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No:1144, 1970), s. 22.

²⁸ Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s.32.

²⁹ Akarsu, *a.g.e.*, s.22.

³⁰ Akarsu, *a.g.e.*, s.22-23.

Sofistler bir yerde durmayıp site devletlerini dolaştıkları için gördükleri toplumlar arasında karşılaştırma olanağı bulmuşlardır. Bu karşılaştırmalardan Sofistlerin düşüncelerini etkilemiştir. Sofistlere göre:

Genel geçer bir doğruluk olmadığına göre, genel geçer bir kanun da olamaz. İnsan, tasavvurlarında her şeyin ölçüsü olduğuna göre, eylemlerinde de her şeyin ölçüsüdür. Her bir kimseye doğru görünen şey o kimse için doğru olunca, kendisine haklı ve iyi gelen bir şey de o kimse için haklı ve iyidir. Başka deyişle herkes tabiata uygun olan haklarına, kendi istemlerine, kendi eğilimlerine uyar; kanun ya da törelerle engellenirse, bu, tabii olan haklarının bozulması demektir. Onlara göre aynı şey birine iyi bir başkasına zararlı görünür. Öyleyse iyi de doğru gibi görelî (rölatif) bir şeydir.³¹

Akarsu Sofistlerin bu düşüncelerini şu şekilde yorumlamaktadır:

Ahlâk kavramları üzerindeki bu şüpheler sonunda bir değer anarşisine götürmüştür Sofistleri....ahlâk kurallarının.... insan eliyle konmuş birer koyum olduğunu, bu koyumların da çoğu zaman insanı tabiat kanunlarına karşı davranışlara zorladığını ileri sürmüşlerdir. İnsanların gerçek bağlanacakları kanunlarsa, onlara göre.... tabiat kanunlarıdır. Böylece o zamana kadar Yunanlılarda biricik ahlâk otoritesi olan kanun ve gelenekler sarsıntıya uğramış ve geçerliliğini yitirmiştir. Her konulmuş ahlâk ve hukuk kanunu insan özgürlüğünü haksız olarak sınırlayan bir şey olarak görülmeye başlanmıştır. Böylece Sofistler ahlâk alanında da sınırsız bir sübjektiflik getirmişlerdir.³²

Sofistlerin etik anlayışları kendilerinden sonraki etik yaklaşımlarca olduğu gibi benimsenmemekle birlikte, onları etkilemiş ve ahlâk felsefesi tarihinde önemli bir kilometre taşı olmuştur. Sofistlerin etik tartışmalara en önemli katkısının, ahlâk anlayışının göreceliliğine dikkat çekmiş olmaları olarak görülmektedir.

1.1.2.2. Bireyci Etik

"Ahlâk üzerine yapılan felsefî tartışmaların Antik Yunan çağına kadar uzandığı görülmektedir. Bu dönemde, ahlak anlayışı bireyci bir yapıya sahiptir."³³ Yani tepeden inme bir ahlâk sistemini bireylere uygulamak yerine birey üzerine yoğunlaşarak ahlâklılığa yol bulunmaya çalışılmıştır. Başka bir deyişle bireyler ahlâklı olursa toplumun da ahlâklı olacağı düşünülmüştür.

³¹ Akarsu, a.g.e., s.23-24.

³² Akarsu, a.g.e., s.24.

³³ Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s.24.

Bu dönemin önemli isimlerinden birisi Sokrates (469-399)'tır. "Cicero, 'Sokrates'in felsefeyi gökten yere indirdiğini söylemektedir."³⁴

Sokrates, felsefe alanında ilk kez, kendinden önceki filozofların yaptığından ayrılarak doğa felsefesi yerine, felsefenin ilgi alanını insana çevirmiş ve "kendini tanı" özdeyişiyle hem felsefenin uğraş alanına insanı sokmuş hem ahlâklı eylemin temelinde, kendini tanıyarak bilgiye ulaşma ve bunun sonucunda da ahlak açısından iyi eylemde bulunulacağı görüşünü öne sürmüştür.³⁵

Cicero'nun yukarıda sözü edilen yorumuna neden olan, Sokrates'in, insanı felsefenin ilgi alanına kazandırmış olmasıdır.

"Sokrates'in felsefe alanında insana olan sorunsal yaklaşımı Antik Yunan felsefesinde ilk kez olmuyordu. Ondan önce Sofistler de insanla ilgilenmişlerdir. Ancak Sokrates yöntem açısından Sofistler'le farklılaşma göstermiştir."³⁶

Sofistlerin bilgi anlayışı, her bakımdan, bireyi rölativizme götürmüştü. Onlara göre tümel olarak geçerliliği olan, yani her yerde ve her zaman geçen ne bir doğru, ne de bir ölçü vardı: "insan her şeyin ölçüsü" idi (Protagoras). Sofistlerle aynı çağda yaşayan, ama onlara karşı koyan Sokrates ise, tam tersine, tümel bir doğrunun bulunabileceğine inanır. Gerçi Sokrates de, sofistler gibi, toplumca kabul edilmiş gelenek ve âdetler, töreler üzerinde düşünmeyi ilke yapmıştır. Ama onun göz önünde bulundurduğu sağlam, herkes için geçerliği bir bilgiye varmaktır.³⁷

Sokrates'in yaklaşımının Sofistlerinkinden en önemli farkının ahlâkın göreceliliği noktasında olduğu görülmektedir. Yani Sofistlerin aksine, Sokrates her koşulda doğruyu gösterebilecek mutlak bir ahlâkın bulunabileceğine inanmıştır.

Sokrates'in etik anlayışı,... ahlâkî hayatın nihaî amacını mutluluk olarak belirlediği için *teolojik bir etik*dir. Söz konusu etik anlayışı yine irâde zayıflığına inanmadığı, bilgiyi eylemin temeline yerleştirdiği, neyin doğru ve kendisi için yararlı olduğunu bilen insanın, onu zorunlulukla yapacağına inandığı için, *rasyonalist*, hatta *entellektüalist* bir etik görüşüdür. O, dahası büyük çoğunlukla *kozmojik* bir temellendirmeyi benimser. Buna göre, Sokrates iyi ve ahlâklı yaşamı kozmik düzenle uyum içinde yaşamak olarak görür, bütün varlıklar gibi insanın da nihaî bir amacı, yerine getirmesi gereken işlevleri olduğuna inandığı için ahlâkî hayatın doğal düzenin bir devamı olduğunu düşünür. Çünkü Sokrates'in gözünde iyiyi belirleyen şey, uzlaşım değil de, insan doğası olmak durumundadır.³⁸

Sokrates'e göre, kendini bilgili sanmak kuruntusundan başka hiçbir şey gerçek bilgiye daha büyük bir engel olamaz. Bundan dolayı ahlâk bağlantılarında, kendini tanımadan daha zorunlu hiçbir şey yoktur. Bilgi böylece bütün ahlâkî eylemlerimizin kaynağıdır, bütün yanlış eylemlerin temeli de bilgisizliktir. Her erdem bilgidir ve

³⁴ Orhan Hançerlioğlu, **Felsefe Ansiklopedisi**, Cilt 2, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985), s. 266.

³⁵ Murat Özgen, **Gazetecinin...**, s. 25.

³⁶ Murat Özgen, **aynı**, s.26.

³⁷ Akarsu, **a.g.e.**, s.24.

³⁸ Cevizci, **a.g.e.**, s.38.

bilginin içeriği de “iyi” dir. İnsanı erdemli yapan iyinin bilgisidir ama Sokrates bu “iyi”yi belirlememiştir. Sokrates’te iyi, güzel, faydalı kavramları hep bir anlamdadır. İyi faydalı olduğuna göre, hiçbir insan yaptığı işten daha iyilerinin bulunduğunu bilip de yapmamazlık etmez. Öyleyse bir insanın iyiyi yapmaması sadece bilgisizlikten gelir.³⁹

Sokrates’in bu düşünceleri doğrultusunda insanın doğru olmayan şeyleri yapmaktan alıkoyacak şey “bilgi”dir denebilir. Buna göre, bir tıp doktorunun sigara içmemesi, yani insanların kötü olduğu bilgisine sahip oldukları eylemlerde bulunmaması beklenir. Gerçi Sokrates’in sözünü ettiği bilgi sigaranın zararlı olduğu gibi bir bilgiden çok daha kapsamlı bir bilgi ya da “bilgelik” tir ancak yine de, insanların her zaman bildikleri bütün doğrularca ve bildikleri yanlışlıklardan tamamen kaçınarak yaşamadıkları/yaşayamadıkları da bir gerçektir.

‘Kendini bil!’, ‘Kendini tanı!’ Yaşamda mutluluk insanın kendi benine ilişkin bilgide, insanın kendisine dair doğru kavrayışta yatar, çünkü, bir insan kendi doğasını, kendisini harekete geçiren motifleri, zaafalarını ve sınırlamalarını, yeteneklerini, yaşamının gerçek amacını bilirse eğer, bu bilgiye uygun olarak akıllıca ve bilgece davranıp, mutluluk nihaî hedefine ulaşabilir.⁴⁰

Sokrates’in ahlâk konusunda tümel bir doğrunun peşinde koşması, Sofistlerin bireyleri rölativizme sürükleyen göreceliliklerinden daha anlamlı görülebilir. Fakat Sokrates’in iradî zayıflığa inanmaması ve insanı erdemli yapan iyinin bilgisidir derken “iyi” ile tam olarak neyi kastettiğini açıklamıyor olması önemli eksiklikler olarak görülmektedir. Öte yandan Sokrates’in koyduğu nihaî mutluluk hedefine bilgelikle ulaşmanın nasıl gerçekleştirilebileceği konusu da düşünülmelidir. Yani bilge bireylerden oluşan toplumların nasıl gerçekleştirilebileceği sorunsalı üzerinde durulmalıdır. Ayrıca, ahlâkın zamana, kişiye, topluma ve yere göre farklılaştığı da yadsınamaz.

Sofistlerin ve Sokrates’in etik yaklaşımlarının eksik, doğru ve yanlış tarafları olduğu söylenebilir, ancak bu yaklaşımların doğru yönlerinin ayırtlamasını başarmaya çalışarak bir yaklaşım elde etmeye çabalanabilir.

³⁹ Akarsu, a.g.e., s.25-26.

⁴⁰ Cevizci, a.g.e., s.39.

1.1.2.3. Toplumcu Etik

Antik Yunan felsefesinde etik, genel olarak bireyi esas alır. Ancak Platon(428/7-348/7) insanın mutluluğunu sağlayacak olan yaşama biçimini ararken tek kişiyi değil de toplumu göz önünde bulundurmıştır. Sokratesçi okullar, individualist (bireyci) bir yaklaşımla, insana kendini devletten, toplumdan uzak tutmasını, her şeyden önce kendisini gözetmesini, kendi mutluluğunu geliştirmesini tavsiye ediyorlardı. Platon'un ahlâkı ise, bu bireyci yaklaşımla tam karşıtlık içinde bir *toplumsal ahlâk*tir. Platon toplumun bütününün mutluluğunu sağlamanın yollarını araştırıyor. O'na göre bunu başarmanın en yetkin yolu devlettir. Platon'un felsefesi az işlenmiş de olsa aslında etik'ten başka bir şey değildir. Bu felsefe Sokrates'in erdem üzerindeki araştırmalarından hareket eder. Ancak O, Sokrates'ten kazandığı ahlâk üzerindeki görüşlerini genişletmiş ve değiştirmiştir. Platon'un etiği de, bütün Yunan etiği gibi, eudaimonisttir. Yani en yüksek iyi mutluluktur. Platon'un etiğinde üç nokta önemli: 1. Ahlâkî eylemlerimizin son ereği, ya da *en yüksek iyi*; 2. iynin tek kişide gerçekleşmesi, ya da *erdem*; 3. iynin topluluk hayatında gerçekleşmesi, ya da *devlet*. Platon her şeyden önce erdem ve iyi kavramlarını tanımlamakla ve insanlara mutlu olmanın yolunu öğretmekle uğraşmıştır. Platon Sokrates'ten etkilenmekle birlikte erdem'in öğretilmesi konusunda Sokrates'ten ayrılır. Sokrates'e göre erdem doğuştan gelir ve öğretilmez. Platon bunu başlangıçta böyle kabul etmekle birlikte, bundaki güçlüğü sezip, doğuştan geldiğini kabul etmekle birlikte açığa çıkabilmesi için öğretilmeye ihtiyaç duyduğunu savunur. Böylece erdem'i görecelilikten de korumuştur. Platon toplumun bütününü mutluluğa erdirtirecek 'devlet' önermesini açıklamış –ki bu devlet tam bir aristokrasidir- bunun yanında yanlış devlet sistemlerini de 1. *Timokratie* (militarist devlet), 2. *Plutokratie* (paranın ön plana geçtiği devlet), 3. *Tiranlık* (zorba devlet), 4. *Demokrasi* olarak sıralamıştır. Onun aristokrasisi "En iyilerin" yani bilgililerin, erdemlilerin başta bulunduğu bir devlettir. Toplumun mutluluğu devletin sorumluluğundadır. Ona göre devlet bireyin büyütülmüş bir biçimi, birey de devletin küçültülmüş bir biçimidir. Demokrasiyi ise Demagoglar tarafından idare edilen bir halk meclisi

olarak görür. Onun döneminde Atina, boyuna değişen görüşleriyle Halk Meclisinden çok zarar görmüştür.⁴¹

Platon, "Politeia" adlı yapıtında şöyle der: "Başa filozoflar geçmez ya da baştakiler felsefe yapmazsa, insanlığın acıları sona ermeyecektir."⁴²

Antik çağda, toplum merkezli bir etik anlayışa sahip bir başka Yunan felsefeci olarak Aristoteles(İ.Ö. 384-322)'i görüyoruz. Aristoteles denince akla belki de ilk gelen onun "insan toplumsal bir varlıktır." sözüdür. Platon, Sokrates'in öğrencisidir ve Aristoteles de Platon'un öğrencisidir.

"Aristoteles, insan pratiğiyle sofistlerin ve Platon'un iyi üzerine tezlerinden yola çıkarak pratik felsefeyi kuramsal felsefeden ayırmış ve etiği bağımsız bir alan olarak kurmuştur."⁴³

Aristoteles'in etiği toplumla ilgilidir, toplumsaldır, politikası da etik'le, ahlâkla ilgilidir, töreldir. Etikte tek kişi öz bakımından toplumun bir üyesidir, politikada da devletin erdemi yurttaşların erdemine bağlıdır. Yine de bu ikisi arasında bir ayrılık vardır. Ama aralarındaki bağlantının tabiatı üzerinde Aristoteles yeterince açık değildir.⁴⁴

Aristoteles'in yeterince açık olmadığı bu bağlantı açısından düşünüldüğünde bireyci etikten yararlanılabilir. Toplumcu ve bireyci etik tek başlarına bir yönüyle doğru kabul edilebileceği halde eksik olmakla eleştirilebilir. Bu iki etik anlayış arasında sağlanacak bir uzlaşım söz konusu eksikliklerin giderebilmesine katkı sağlayabilir.

Aristoteles'in etiği de sonuççu bir etik, rasyonel bir ahlâklılık anlayışıdır. Onun, bu bağlamda, Platondan tek farkı, beş duyu yoluyla algılanan maddî dünyadan ayrı bir İdealar dünyasının var oluşunu kabul etmediği için, etiğini, soyut bir insan İdeasına değil de, dünya ve insan ile ilgili olgulara, bilimsel, daha doğrusu metafiziksel bir analize dayandırmasıdır.⁴⁵

Aristoteles etiğinin genel tutumu Nikomakhos Etiği'nin* ilk sözlerinde ortaya çıkıyor: 'Her sanat, her bilimsel araştırma, her eylem ve isteyerek seçme bir iyiye çabalar görünüyor'; 'iyi' de şöyle tanımlanır: 'her şeyin yöneldiği, eğilim duyduğu erek'. Her eylem kendisinden başka bir şeye yönelir ve bu şeyi yaratma eğiliminden değerini alır. Aristoteles'in etiği ereksel (teleolojik) bir etiktir.⁴⁶

⁴¹ Akarsu, a.g.e., s.76-89.

⁴² Macit Gökberk, **Felsefe Tarihi** (İstanbul: Remzi Kitabevi, 6. basım, 1990), s.67.

⁴³ Pieper, a.g.e., s.30.

⁴⁴ Akarsu, a.g.e., s.90.

⁴⁵ Cevizci, a.g.e., s.66.

* Aristoteles'in kitabı

⁴⁶ Akarsu, a.g.e., s.90.

Özgen, Antik Yunan'dan çok sonra 18. ve özellikle 19. yüzyıldan sonra toplumbilim alanındaki gelişmelere bağlı olarak , ahlâk kavramının, bazı düşünür ve toplumbilimcilerce toplumsal yaşamın içinde kabul edilerek yorumlandığını söyleyerek ve Emile Durkheim (1858-1917) ile August Comte'u örneklemektedir.⁴⁷

1.1.2.4. Ödev Etiği

Geçmişten günümüze ahlâk felsefesinin en önemli kilometre taşlarından bir tanesi İmmanuel Kant'ın (1724-1804) ödev etiğidir.

Ödev etiği görüşünün önemi, onun hem kadim çağların etik anlayışlarıyla, hem Kant'ın kendisinin de mensup olduğu Aydınlanma geleneğiyle ve hem de Kant sonrası etik anlayışlarıyla ilişkili olarak merkezî bir konum işgal etmesinden kaynaklanmaktadır. Kant da tıpkı Rousseau gibi, her şeyden önce bilimciliği ve akılcılığıyla ve nihayet, felsefesine daha önceki metafiziksel karışıklıkların dinî olan kaynaklarını yok etme görevi verdiği için, tipik bir Aydınlanma düşünürüdür.⁴⁸

Kant'ın ahlaki bir ödev ahlakıdır. Ödev de temelini ahlak yasasına saygıda bulur Kant'ta. Bu saygı duygusu ahlak yasasından önce gelmez, bu duyguyu ahlak yasasının kendisi belirler... Ancak bu *yasa karşısında*, ahlak duygusu da denilebilecek olan "yasaya saygı" duygusunu yaşarız. Ahlak yasasına saygı, insana kendi değerini duymayı da öğretir ve kendisine kendisinin de beklemediği bir güç kazandırır.⁴⁹

İnsanın kendisinin de beklemediği bu gücü kazanmasına neden olan kendi değerini duyması Sokrates'in bilgeliğini çağrıştırmaktadır.

Kant, "Pratik Aklın Eleştirisi"nde şöyle diyor: "İki şey, üzerlerine sık sık eğilip ısrarla düşünülürse insanın ruhsal yapısını hep yeni, hep artan bir hayranlık ve korkunç saygıyla dolduruyor: üzerimdeki yıldızlı gök ve içimdeki ahlâk yasası."⁵⁰

Kant, özgül olarak etikteki tavrı itibarıyla de, gerçek anlamda Aydınlanmacı bir düşünürdür. Zira o etik anlayışında, bilginin perspektifini, aklın içsel eleştirisini varsayar ve aklın mutlak otoritesini kabul eder. Çok daha önemlisi ahlâkî eylem üzerinde akıl ve iyi irâde dışında hiçbir otoritenin etkisi olamayacağını öne süren, ve dolayısıyla, geleneğin, sosyal ve kültürel faktörlerin etkisini yok sayan Kant, kendi kendini mutlak ve koşulsuz olarak belirleyen, kendisi ve tüm diğer insanlar

⁴⁷ Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s.30.

⁴⁸ Cevizci, a.g.e., s.175.

⁴⁹ Bedia Akarsu, *İmmanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi* (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1999), s.7.

⁵⁰ Immanuel Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi* Çeviren: İoanna Kuçuradi- Ülker Gökberk- Füsün Akatlı, (Ankara: Felsefe Kurumu Yayınları, 1980), s.174.

için yasa koyan özgür ve bağımsız bir modern özne ya da ahlâkî faili öne sürerken, tarihte, gelenek veya dinî otorite tarafından sınırlanmamış ya da koşullanmamış bir yeni başlangıç yaptığının, beyaz bir sayfa açtığının fazlasıyla bilincindedir.⁵¹

Kant'ın ödev etiğinde kendinden önceki etik anlayışlardan izler görülmektedir. Örneğin Kant'ın kendi kendini mutlak ve koşulsuz olarak belirleyen “modern özne”si toplumcu etikten çok bireyci etiğe yakın görünmektedir. Ancak Kant'ın toplumu algılayışı, bireyci etikte olduğu gibi de değildir. Bireyin kendi doğasını anlamadan elde edilemeyecek olan Sokrates'in bilgeliği de Kant'la çatışmamaktadır.

Kant'a göre insan doğuştan iyiliğe yatkındır ve iyilik yapma potansiyeli taşır; ama bu potansiyel hazır, doğuştan tamamlanmış haliyle bize verilmiş bir şey olmayıp geliştirilmesi gereken bir kaynak, bir imkândır. Dolayısıyla da insanın doğası kötülük içermez, kötülük daha çok insan doğasının iyiye yönelik yeteneklerini kurallarla destekleyip teşvik etmek yerine bu doğal yanını kurlsız bırakıp yabanileşmeye terk etmesiyle oluşur.⁵²

“Kant'ın ahlak anlayışına göre, ahlâksal eylemde, eylemi ortaya koyan kişinin bu eylemden ne maddi ne de manevi bir kazancının olmaması gerekmektedir. Ona göre, eylemin ancak ödev anlayışı içinde ortaya konulması önemlidir.”⁵³ Başka bir deyişle, insan ahlâksal eylemi sırf ahlâksal olan eylem o olduğu için yerine getirir, bu bireyin ödevidir. Kant'ta ahlâksal eylemin doğuracağı sonuçların da eylem kararını belirlemediği görülmektedir. Eylem ahlâka uygunsa sonuçları önemli değildir. Ayrıca ahlâksal olan daima öyle kabul edilmektedir. Birisi için doğru olan herkes için her zaman doğrudur ve istisnalar yoktur. Birey, doğru olduğunu düşündüğü için yaptığı şeyin herkes tarafından, her yer ve zamanda yapılmasının bir soruna neden olmayacağını düşünüyorsa, yaptığı doğrudur.

Bugün felsefe akımlarının pek çoğunun temelinde Kant'ın felsefesi yer alır. Bu bakımdan güncelliğini günümüzde de yitirmemiştir.⁵⁴

⁵¹ “Robert B. Pippin, *Modernism as a Philosophical Problem* (Oxford, 1995), s.46-47” Cevizci, a.g.e., s. 176'daki alıntı.

⁵² Pieper, a.g.e., s.120.

⁵³ “John C. Merrill, *The Dialectic in Journalism* (Baton Rouge&London: Louisiana State University Press, 1989), s.172” Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s.35'deki alıntı.

⁵⁴ Akarsu, *Immanuel Kant'in...*, s.8.

1.1.2.5. Yararcı Etik

Yararcı etik anlayışın, J. Bentham'ın (1748-1832) tarafından temellendirildiği ondan sonra ise J. S. Mill (1806-1873) tarafından geliştirildiği görülmektedir. "Yararcı ahlâkın Anglo-Sakson literatürde adı, utilitarist eudaimonism'dir."⁵⁵

Yararcılık hiç kuşku yok ki, İlk çağ hazcılığının, bireyin hazzına ve mutluluğuna dönük ilginin toplumsal bir ilgiyle tamamlanmış olduğu modern versiyonu şeklinde karakterize edilebilir. Yararcılığın İngilizce konuşan modern dünyada uzun süreli olarak etkili olmasının en önemli nedeni, doğallıkla yararcılığın 17. yüzyıldan itibaren güç kazanan kapitalizmin etik görüşü olması, onunla piyasa teorisi arasında kavramsal ve tarihsel ilişkiler bulunmasıdır.⁵⁶

Yararcı etik *normatif* ya da *kural koyucudur*. Her ne kadar betimleyici bir temeli de olsa ahlâk alanında olup bitenleri tasvir etmekle yetinmez. Neyin peşinden gidilmesi gerektiğini, iyiyi ve kötüyü söyler, kurallar koyup düzenleyici ilkeler getirir. Normatif bir etik görüşü olarak, bir ahlâkî yükümlülük teorisinden çok, bir *ahlâkî değer teorisini* tanımlar. Yararcı etiğin temel problematiği 'en yüksek iyi'dir; o neyin doğru olduğuyla ilgili konuşmak yerine, neyin iyi ya da değerli olduğuna dair bir görüş geliştirir. Bentham'a göre en yüksek iyi hazzdır. Ona göre 'Doğa insanı iki hükmedici efendinin yönetimine vermiştir: Acı ve haz'. Mutluluğun olmazsa olmaz iki koşulunun hazzın varlığı ve acının yokluğu olduğunu iddia eden Bentham, hazzın özellikle de fizikî arzuları tatmin olduğunu söylemesiyle ve hazlar arasında ayırım ya da düzeylendirme yapmamasıyla eleştirilir. Bentham'ın hazzı nicel olarak ifade etme çabaları da tepki görmüştür. Stuart Mill, Benthamcı versiyonuyla yararcılığın insanı domuzdan ayıracak bir insan doğası teorisinden yoksun bulunduğunu söyler. Mill, bunun yarar ilkesi veya en yüksek sayıda insanın mutluluğu prensibini temelsiz bıraktığını savunur. Oysa yararcı etiğin hedefi, en yüksek sayıda insanın mutluluğudur. Mill, bu eksikliği giderecek bir insan tasarımı geliştirme çabası içinde olmuştur. İşte bu bağlamda, Bentham'ın daha ziyade duyulmayan hayvan olarak insan telakkisine karşı, toplumsal olduğu kadar entelektüel bir hayvan olarak insan konsepsiyonunu öne sürmüştür. Salt haz peşinde koşulan bir hayat mutlu değil

⁵⁵ Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s. 36.

⁵⁶ Cevizci, *a.g.e.*, s.190.

boş bir hayattır. Mill yüksek düzeyde hazları savunmuş ve yarar ilkesi için ihtiyaç duyulan motifin zaten var olduğunu yani esas ahlâkî problemin 'aydınlanma' olduğunu söylemiştir. Bentham ve Mill'in faydacılığına *klasik yararcılık* adı verilir. Ancak çok çeşitli eleştirilere maruz kalmasıyla birlikte; *çağdaş yararcılık*, *teleolojik yararcılık*, *hazcı yararcılık*, *mutlulukçu yararcılık*, *olumsuz yararcılık*, *ideal yararcılık*, *eylem yararcılığı*, *genel yararcılık* ve *kural yararcılığı* gibi yararcılıklar oluşmuştur.⁵⁷

Yararcı etik savunucuları kendi aralarında düşünce farklılıklarıyla ayrılırken, yararcı (utilitarist) etiği büsbütün reddedenler de vardır. Örneğin, J. L. Mackie şöyle der:

Aslında ahlâkî kurallarımızı utilitarist bir zeminde meşrulaştırmamız imkansızdır. Utilitaristlerin mutluluk ya da yarar konusunda var olduğunu ileri sürdükleri –bütün çıkarları ve amaçları kapsayacak- ortak bir ölçüt bulunmamaktadır... Utilitarizmin yarar ve çıkar hesabı bir mitostur.⁵⁸

Buraya kadar farklı temel etik yaklaşımlar, genel olarak aktarılmaya çalışılmıştır. Böylece meslek etiği genelinde ve haber fotoğrafçılığı özelinde tartışılacak etiğe bir temel oluşturmak amaçlanmıştır.

1.1.3. Meslek Etiği

Meslek etiğinin tartışılabilmesi için öncelikle "meslek" tanımlanmalıdır. Bir uğraşın meslek kabul edilebilmesinin koşulu nedir? Schudson ve Windahl'a göre, "yalnızca insanların yaşamsal gereksinimlerini karşılayan işlerin meslek tanımını hak edebileceğini" belirtirler.⁵⁹

Toplumsal bir varlık olarak insan mesleki bir etkinliğin içinde yer alıp, yaşamını sürdürürken, aynı zamanda da toplumsal iş birliği açısından da ortak değerler dünyasına katkıda bulunacağı bir mesleği toplum yaşamı içinde yürütmektedir. Her mesleksel etkinlik, toplumsal alanda bir iş bölümü sonucunda ortaya çıkmıştır. Birey üretim yaparak toplumsal yaşama katkıda bulunurken, kimi zaman da kişinin çıkarlarıyla toplumun çıkarının aynı doğrultuda olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, mesleksel etkinliğinde, bireyin üyesi olduğu toplumun yararına davranmasını

⁵⁷ Cevizci, a.g.e., s.190-206.

⁵⁸ Pieper, a.g.e., s.241.

⁵⁹ "M. Schudson, "The Profession of Journalism in United States" Hatch, N.O., ed., **The Professions in American History** (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1988) ve S. Windahl, **Professionella Kommunikatörer**, (Lund: Studentlitteratur, 1975)" L. Doğan Tılıç, **Utaniyorum Ama Gazeteciyim** (1. Baskı, İstanbul: İletişim Yay.,1998), s.58'deki alıntı.

gerektirecek bir kuruma gereksinim vardır. Bu gereksinimin sonucunda mesleki etik kavramı ortaya çıkmıştır.⁶⁰

Aktan'a göre, "Meslek ahlâkını iş ahlâkı ile karıştırmamak gerekir. İş ahlâkı, iş dünyasındaki ahlâk, ilke ve standartlarını ifade eder. İş ahlâkı, dar anlamda 'ticaret ahlâkı' olarak da adlandırılmaktadır."⁶¹

Bir meslek grubundaki insanlar, kendi aralarındaki ilişkilerle ve meslekî etkinlikleriyle tamamen toplumun gözü önünde değildirler. Bu yönüyle her mesleğin üyelerinin görece kapalı bir grup olduğunu söylenebilir. Buna bağlı olarak toplumun tümünü kapsayan genel ahlâk, meslek üyelerini toplumdaki "herhangi bir birey" olarak bağlamakla birlikte, söz konusu genel ahlâk meslek üyelerini "bir profesyonel" olarak bağlama konusunda zayıflıklar gösterir. Meslek etiği bu zayıflık üzerinden doğar ve söz konusu açığı kapatma amaçlıdır.

Meslek grubu ahlâkları, genel ahlâki ilkeye, mesleğinde olabildiğince iyi olma ilkesine dayanmaktadır. O halde çalışmanın ve emeğin kendisine burada bir değer yüklenmektedir ya da bir diğer deyişle iş sadece pürüzsüz bir çalışma sürecini olanaklı kılan teknik kurallar aracılığıyla değil; aynı zamanda, özellikle de diğer insanları doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren ahlâki kurallar temelinde icra edilecek bir faaliyet olarak tanımlanır.⁶²

"Her meslek az ya da çok belirgin olan kendi meslek ahlâkını ya da ait olduğu zümrenin ahlâkını üretir; normları, bu mesleği seçen ve meslek olarak yürütenleri bağlar."⁶³ Başka bir deyişle, -toplumu oluşturan tüm diğer bireyler gibi- genel ahlâk kurallarına da uymakla yükümlü olan meslek sahiplerinin, bunun yanında kendi mesleklerinin ahlâk kurallarına uymaları da beklenir.

Bir ahlâk her zaman bir grubun eseridir. Bu ahlâk, bu grup onu koruduğu müddetçe yürürlükte olabilir. O, yani ahlâk, fertlere emreden, onları şu veya bu tarzda hareket etmeye zorlayan, şahsi temayülllerine bir sınır çizen ve daha ileri gitmelerine engel olan kurallardan kuruludur. Böylece fertten üstün ve ferde meşru bir şekilde emreden, dolayısıyla bütün fertler arasında ortak olan bir tek ahlâk kudreti vardır. O da kamu kudretidir. Fert, ne kadar kendi kendine bırakılır, her türlü cemiyet baskısından kurtulursa, o kadar da her türlü ahlâk baskısından kurtulur. Meslek ahlâkı da, her ahlâkın uymak zorunda olduğu bu şarttan kurtulamaz. Madem ki cemiyetin bütünü meslek ahlâkı ile ilgilenmiyor, o halde cemiyet içinde meslek

⁶⁰ Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s.43-44.

⁶¹ Coşkun Can Aktan, *Ahlaki Yeniden Yapılanma ve Toplam Ahlak Doğru: 4- Toplam Ahlak Yönetimi* (İstanbul:Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yay., 1999), s. 20.

⁶² Pieper, a.g.e., s.39.

⁶³ Pieper, a.g.e., s.39.

ahlâkını teşkil edecek ve bu ahlâkın yürürlüğüne nezaret edecek özel bir takım grupların bulunmasına gerek vardır.⁶⁴

Grup ne ise ahlâkı da odur. Bir grup ne kadar kuvvetle kurulmuş ise, ona mahsus ahlâk kuralları da o kadar çok, vicdanlar üzerindeki otoriteleri de o kadar fazladır. Grubu oluşturan bireyler arasındaki ilişkiler ne kadar devamlı ve sıkı, sık ve samimî ise mübadele edilen fikir ve duygular o kadar çok olur. Dolayısıyla, meslek grupları ne kadar sağlam ve teşkilatlı ise, meslek ahlâkı da o kadar gelişmiş ve saygın olur. İçtimai bir müessese, bir ahlâk disiplini olmadan yaşayamaz. Çünkü böyle olmazsa, ortada ancak birbiriyle çarpışan fert iştahları kalacaktır; tabîî olarak da sonu gelmeyen, bu doymak bilmez iştahları düzene sokan bir şey bulunmazsa kendiliklerinden girecek değillerdir. Eğer bütün vaktimizi alan işlerimizde, kendi menfaatlerimizin kaidelerinden başka bir kaide takip etmezsek, fayda gütmeliğin, kendini unutmanın fedakarlığın zevkini nasıl alırız?⁶⁵

Durkheim, kendisine özgü bir ahlâk disiplinine gereksinim duymayan hiçbir sosyal faaliyet olamayacağını savunuyor. Ona göre, bu disiplin ferde kolektif menfaatlere zarar getirmemek ve mensup olduğu toplumu bozmamak için yapması gereken şeyleri emreden bir kurallar toplamıdır. Durkheim'ın çözüm önerisi ise lonca sistemidir. Meslek Ahlâkı adlı kitabında lonca sistemini tarihsel gelişimiyle birlikte anlatıyor. Fransız devriminden sonra eski siyasi rejimin bir parçası ve fonksiyonunu tamamlamış olarak görülmesini eleştiriyor ve günün koşullarına göre yeniden işlerlik kazandırılabilirliğini savunuyor. Ona göre, meslek ahlâkını kurumsallaştırıp yürütecek olan sistem loncadır.⁶⁶

1.1.4. Basın Meslek Etiği

Diğer etik tartışmalarda olduğu gibi, basın meslek etiği üzerine tartışmanın da ön koşulu, bireyin özgürlüğüdür. Çünkü "insan eylemde bulunurken özgür olduğu için sorumlu tutulur. Sorumluluk özgürlük duygusunun bir sonucudur."⁶⁷ "Etik, çalışma alanı olarak kendine, baskı altında kalmaksızın yapılan eylemleri seçmiştir. Eğer bir gazeteci, verdiği kararlar ve yaptığı

⁶⁴ Emile Durkheim, **Meslek Ahlâkı** Çeviren: Mehmet Karasan, (İstanbul: Üçüncü Basım, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., 1986) s.11-12.

⁶⁵ Durkheim, **a.g.e.**, s. 12-20.

⁶⁶ Durheim, **a.g.e.**, s. 22-63.

⁶⁷ İsmail Tunalı, **Felsefe** (İstanbul: Altın Kitaplar, 1990), s.120.

eylemler üzerinde denetim hakkına sahip değilse, bu durumda etikten söz etmenin anlamı da yoktur.”⁶⁸

Öte yandan, eğer tam bir özgürlük söz konusu değilse özgürlüğün kısıtlanma nitelik ve nicelikleri de görmezden gelinmemelidir. Sınırlı özgürlük, büsbütün bir esaret değildir. Bireyin kısıtlanmış özgürlük altında yaptığı seçim ve eylemler, sınırsız bir özgürlüğün gölgesinde gerçekleşmiş davranışlarmış gibi sorgulanamaz. Bu durumda doğru yaklaşım, özgürlük kısıtlamalarını nitel, ve nicel yönleriyle birlikte göz önünde bulundurmadır.

Etik açıdan basın mesleğini değerlendirebilmek için, öncelikle, bir meslek olarak gazeteciliğin nasıl değerlendirildiğine bakılmalıdır. “Geleneksel olarak meslek, kayıtlı ve diplomalı uzmanlar tarafından belirli bir ücret karşılığında, güven ve saygı esasına dayalı olarak, müşterilere sunulan hizmet anlamına gelmektedir.”⁶⁹ “Gazeteciler, gazetelerde ve dergilerde basılmak, radyo ve televizyonlarda yayınlanmak üzere haber ve güncel olayları toplayan, rapor eden ve yorumlayan kişilerdir.”⁷⁰ Fakat gazetecilerin hepsi kayıtlı ve diplomalı uzmanlar değildir.

Modern Sosyoloji Sözlüğü’nde Thedorson ve Thedorson mesleği (profession) eğitilmiş uzmanların yaptığı yüksek statülü özel bir iş olarak tanımlar. Bir meslek, toplum ve bireysel müşterileri için yaşamsal olan beceri ve bilgiye sahip olmayı gerektirir. İş (occupation) ise, -sosyolojik açıdan bakıldığında- hayatı kazanmak için yapılan her uğraştır. İş, toplumdaki iş bölümü çerçevesinde bireylere verilmiş toplumsal bir roldür. Her meslek aynı zamanda bir iştir ama her iş bir meslek değildir.⁷¹

Literatürde gazeteciliğin bir meslek olup olmadığı konusunda görüş birliği yoktur. Kepplinger ve Köcher, gazeteciliğinin meslekten sayılamayacağı görüşündedirler. Onlara göre, gerçek meslek sahiplerinin tersine, gazeteciler gerek kendilerine gerekse de üçüncü şahıslara karşı son derece seçici davranabilmektedirler.⁷²

⁶⁸ J. C. Merrill, *The Dialectic in Journalism* (Baton Rouge&London: Louisiana State University Press, 1989) s.172” Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s.41’deki alıntı.

⁶⁹ “Andrew Belsey, “Journalism and Ethics: Can they co-exist?” Matthew Kieran, Der. *Media Ethics* Routledge, Londra, New York, 1988, s.1-14” Bülent Çaplı, *Medya ve Etik* (1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yay., 2002) s.10.

⁷⁰ “ILO, *International Standard Classification of Occupations* Cenevre: 1968, International Labour Office. s.59” Tiliç aynı s.32’deki alıntı.

⁷¹ “Thedorson ve Thedorson, *Modern Sosyoloji Sözlüğü* (1979), s.316” Tiliç, a.g.e., s. 57-58.

⁷² H. M. Kepplinger ve R. Köcher, *Professionalism in the Media World?* (European Journal of Communication Cilt:5 No:2-3, 1990) s. 285-311” Tiliç, a.g.e., s.57’deki alıntı.

Bir iş olduğu kesin görünen gazeteciliğin, meslek olarak kabul edilmesi konusunda en önemli sorunun gazetecilerin kayıtlı ve diplomalı uzmanlar olmamaları olduğu görünmektedir.

Özgen'e göre,

...gazetecilik, kendi özel yapısı nedeniyle, avukatlık, doktorluk ya da mühendislik gibi bir eğitim sonucunda elde edilen ve bir oda ya da birlik biçiminde oluşacak kuruluşlar yoluyla mesleki birliğin sağlanabileceği bir uğraş alanı değildir. Belli önkoşulların ileri sürülmesiyle, düşünce ve görüşleri ifade etme özgürlüğü aşınmaya uğrayabilmekte ya da yok olabilmektedir. Bu nedenle gazetecilik, toplumsal yaşamda yer alan her vatandaşın hakkı olmalıdır. Diğer yandan ne kadar iyi niyetle oluşturulmuş olsalar da, gazetecilerin oda ya da birlik adı altında zorunlu kuruluşlarda mesleki bir örgütlenme etkinliğine zorlanmaları, mesleki bağımsızlığı zedelemektedir. Bunun örnekleri gerek Avrupa'da gerekse ülkemizdeki uygulamalarla açıkça görülmüştür.⁷³

Carey, bir mesleğin ciddi etik ve felsefi değerlendirmeye tabi olabilmesi için, o mesleğin bir temelini, amacının olması ve evrensel kabul gören bir değer etrafında kurulmuş olması gerektiğini düşünmektedir. Carey, tıbbın esası ya da amacının sağlık, hukukun esası ya da amacının adalet olduğunu; gazeteciliğin esası ya da amacının ise doğruluk ya da gerçeklik olduğunu düşündüğünü açıklamaktadır. Ancak, Carey'e göre bu amaç, meslek etiğini oluşturmak için yeterli değildir... Carey, gazetecilerin zaman içerisinde gerçeklik kavramı yerine kesinlik kavramını kullanmaya başladıklarını, bu yeni kavramın da kesinlikle bir meslek etiği için temel oluşturamayacağını belirtmektedir. O'na göre, kesinlik habere konu olan kişinin yaşını, ismini doğru yazmak gibi sadece bilgileri doğru elde etmekten başka bir şey değildir... Carey, 'doktorların hatalarını gömdükleri, avukatların ise astıklarını' söyleyen eski deyişe kendisi bir eklemede bulunmaktadır: 'gazeteciler ise hatalarını yayımlamaktadırlar'.⁷⁴

Merill'a göre: "medya etiği denildiğinde, ancak, medya çalışanlarının etik standartlarından ve bu çalışanların verdikleri mesleki kararlardan söz edilmesi gerekir."⁷⁵

⁷³ Murat Özgen, *Gazetecinin...*, 213.

⁷⁴ "James Carey, "Journalist Just Leave: The Ethics of an Anomalous Profession", Robert M. Bair ve ark. (der.) *The Media and Morality* Prometheus Boks, New York, 1999, s. 39-54" Çaplı, a.g.e., s.11-15'deki alıntı.

⁷⁵ "John C. Merill, *The Dialectic in Journalism: Towards a Responsible Use of Press Freedom*, Louisiana State University Press, Baton Rouge, 1993" Çaplı, a.g.e., s.12'deki alıntı.

Çaplı Merill'i şu şekilde değerlendirmektedir:

Yani Merill'e göre, sorgulanması gereken, medyanın kendisi değil, medyanın çalışanlarıdır. Bu nedenle de Merill, başlangıç noktası olarak, bireyin etik olmasını almaktadır. O, medya çalışanlarının önlerindeki seçeneklerin arasından seçim yapabilmeleri için etik kaygının gerekli olduğunu belirtmektedir. Ancak, etik kaygının kendiliğinden doğal bir biçimde oluşmadığını, bunun ancak zaman içerisinde, deneyimlerle gelişebildiğine inandığını söylemektedir. Medya çalışanı, herkeste olduğu gibi, üç aşamalı bir ahlaki gelişme sürecinden geçmektedir. İçgüdü olarak adlandırılan ilk aşamada, doğru davranışlar, bireyin gereksinimleri ve içgüdüleri tarafından belirlenmektedir. Bu aşamayı ilkel olarak nitelendiren Merill, ilk aşamada etiğin ancak doğal eğilimlerden kaynaklandığını söylemektedir. İkinci aşamada, bireyin ait olduğu grupların geleneklerinin biçimlendirdiği doğrular ve doğru davranış tanımları, birey için geçerli olmaktadır. Vicdan olarak adlandırılan ve ahlaki açıdan erişilen en üst aşamada ise birey, kendi değiştirdiği ve edindiği yargılar sonucunda neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar vermektedir. Bireyin vicdanı, gelenekler ve içgüdüler ile belirlenmiş bireysel yargılamalar sonucunda gelişmektedir.⁷⁶

Bu yaklaşıma göre meslektaşlar arasındaki ilişkiler, mesleksel deneyim gibi unsurların öne çıkartılıyor olması dikkat çekicidir. Doğaldır ki, ahlâklı olmayı istemek ahlâklı olmayı başarmaya yetmez. Bunun nasıl başarılacağı konusunda deneyim ve benzer durumdaki diğer bireylerle olan ilişkiler gibi etkenler de belirleyici olmaktadır.

Merill, etik olmayı, birbirlerinden farklı davranış seçenekleri arasında ne yaptığını bilerek seçim yapma özgürlüğü olarak açıklamaktadır. Ancak, medya söz konusu olduğunda çalışanların çoğunun böylesi bir özgürlüğe sahip olmadıkları, yalnızca kendilerine verilen talimatları uyguladıkları, bu nedenle de etik davranamadıkları da bilinmektedir. İşlerini kaybetme endişesi, medya çalışanlarına etik davranabilmek için çok kısıtlı bir alan bırakmaktadır.⁷⁷

Gazeteciyi etik açıdan sorgularken ait olduğu toplumdan soyutlamadan sorgulanması gerektiğine dikkat çeken Tılıç'a göre:

Etik değerlerdeki erozyonun asıl kaynağı kesinlikle gazetecilerin bireysel karakterleri değil. Nasıl genel olarak ahlak her ülkenin kültürünün ve toplumsal yapısının ürünü ise, gazetecilik etiği açısından mevcut durum da bütünüyle iletişim sisteminin yapısından kaynaklanan bir sorundur... bir medya kurumunun ekonomik ve siyasi bağımsızlığı, gücü ve o kurum içerisinde çalışanların bağımsızlığı konuları gazetecinin etik sorumluluğu ile doğrudan ilişkilidir.⁷⁸

⁷⁶ Çaplı, a.g.e., s.12-13.

⁷⁷ Çaplı, a.g.e., s.13-14.

⁷⁸ Tılıç, a.g.e., s.348-349.

Tılıç'a paralel olarak Çaplı da "mesleği çevreleyen gerek içsel gerekse dışsal özellikteki dinamiklerin anlaşılması, medya etiği açısından, gerçekçi bir tablonun çıkartılması için gerekli bir ön koşul"⁷⁹ olduğunu belirtmektedir.

1.1.4.1. Etik ve Basın Özgürlüğü İlişkisi

Basın özgürlüğünün temeline indiğimizde onu, halkın -kamunun- haber alma özgürlüğü ve ifade -iletişim- özgürlüğü olarak açımlayabiliriz. İletişim özgürlüğü günümüzde temel insan hakları arasında kabul görmektedir. Basının özgürlüğü ise bu iki temel üzerine ortaya atılmış, kurulmuş ve savunulagelmıştır.

Basın özgürlüğü denilince, demokrasinin bütün kurum ve mekanizmalarına yürekten inanan bir inanç sistemi içinde kişiyi ve dolayısıyla kişisel hak ve özgürlükleri temel alan bir özgürlük akla gelmektedir. Basın ahlâkı ise basın özgürlüğünü koruyabilmek ve sürdürebilmek için var olması gerekli bir ahlâk anlayışıdır. Hiç kuşkusuz özgürlüğe gereksinim duymayanların ahlâka da gereksinimleri yoktur. Kısacası, basın için özgürlük ilk ve kaçınılmaz koşuldur. Özgürlük gerekli olduğu için de belli bir basın ahlâkı anlayışı korunmalı ve bu konuda bir ortak anlayış bulunmalıdır.⁸⁰

Ahlak kavramıyla, özgürlük arasındaki dolaysız bağlantıyı çağdaş bir felsefeci olan Richard Taylor şöyle kurmaktadır:

Yalnızca, herhangi bir dış baskıya boyun eğmeden ortaya konulmuş irade, özgür ve ahlaki açıdan iyidir. Esir alınmış bir irade, ahlaksal bakımdan ne iyidir ne de kötüdür... Yalnızca, özgür olan insan ahlaksal açıdan değerlendirildiğinde saygıdeğerdir, ya da bu nedene bağlı olarak, kınanabilir.⁸¹

Özgürlük söyleminin ortaya çıktığı dönemden başlayarak Batı'da, basın ve basın özgürlüğü kavramlarına göndermeler yapılmıştır. Bunun sonucunda ise, 20. yüzyılda, totaliter ve otoriter nitelikli rejimler basın ve basın özgürlüğünü kendilerine rakip olarak görmüşler ve basını kendi çıkarları doğrultusunda kullanma amacını benimseyerek bunu uygulamaya koymuşlardır. Oysa bu gelişmelerden yaklaşık iki yüzyıl önce ABD'de basın özgürlüğünün en önemli dayanak ve anlatım kaynaklarından biri kabul edilen önemli bir belge ortaya konmuştur. Özgen'in söz ettiği bu belge, ABD'nin üçüncü Başkanı Thomas

⁷⁹ Çaplı, a.g.e., s.16.

⁸⁰ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik** (Üçüncü Basım, Ankara: İmge Kitabevi Yay. 1994), s.59.

⁸¹ "John C. Merrill, **The Dialectic in Journalism** (Baton Rouge&London: Louisiana State University Press, 1989) s.38" Murat Özgen, **Gazetecinin...**, s.63'deki alıntı.

Jefferson'ın kaleme aldığı ve 1776 tarihinde kabul edilen Virginia Haklar Bildirisi, basının sahip olması gereken özgürlüğü tanımlaması açısından, bu konuda çok önemli ipuçları veren yasal nitelikli tarihsel bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır... Bu bildirinin 12. maddesinde şu hükümlere yer verilmektedir:⁸²

“Basın özgürlüğü, özgürlüklerin büyük kalelerinden biridir ve hiçbir zaman, müstebit hükümetler dışında bir yönetim onu kısıtlayamaz.”⁸³

“Amerikan Anayasası'nın İlk Değişiklik Maddesi ile, Kongre... söz ve basın özgürlüğünü kısıtlayıcı yasa yapamaz”⁸⁴ hükmü yürürlüğe konmuştur. 15 Aralık 1791 tarihli bu değişiklik maddesi basın özgürlüğü adına önemli bir gelişmedir.⁸⁵

“Avrupa kıtasında ise, 1789 Fransız Devrimi sonucunda ortaya konulan 26 Ağustos 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 11. maddesinde şu görüşlere yer verilmiştir:⁸⁶

“Düşünce ve kanaatlerin özgürce iletilmesi insanın en değerli haklarından biridir. Her yurttaş özgürce konuşup yazabilir ve basım yapabilir, yalnız yasada öngörülen hallerde bu özgürlüğün kötüye kullanımından sorumludur.”⁸⁷

Amerika'da 1791'de gerçekleştirilen yasal düzenlemeden 198 yıl sonra Oktay Ekşi'nin, Basın Konseyi'nin 1989 yılında yayımladığı bilimsel araştırmanın önsözünde yaptığı değerlendirme şu şekildedir:

... ülkemizdeki yasalardan **152'si** içinde yer alan –herhalde bini çok aşkın- hüküm, **'basın özgürlüğü'** ile ilgilidir. Bunlardan pek azı **'düzenleyici'** fakat pek çoğu **'sınırlayıcı'** niteliktedir... 'Basın Konseyi' açısından ülkemizdeki **'basın özgürlüğü'**nün gerçekleşmesinin –yasalarla ilgili- iki temel koşulu vardır. Bunlardan biri **'halkın gerçekleri öğrenme hakkı'**nın tanınması yani **her isteyen kişinin gerekli koşulları yerine getirerek kamu kurumlarından** (dış ilişkiler, adli soruşturma, şahsi konular, savunma vb. dışında) **her konuda bilgi talep edip**

⁸² Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s.48.

⁸³ “Cevdet Perin, *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1974), s.17” Murat Özgen, *aynı*, s.49'daki alıntı.

⁸⁴ “J. Herbert Altschull, *Agents of Power* Longman, New York & London, 1984, s.26” Murat Özgen, *aynı*, s.49'daki alıntı.

⁸⁵ Murat Özgen, *aynı*, s.49.

⁸⁶ Murat Özgen, *aynı*, s.49.

⁸⁷ “Yasemin Giritli İnceoğlu, *Çeşitli Ülkelerde Medya* Der Yayınları:132, İstanbul 1994, s.97-98” Murat Özgen, *aynı*, s.49'daki alıntı.

almasına yasal olanak sağlanmasıdır. İkincisi de Anayasa'ya 'basın özgürlüğünü kısıtlayıcı yasa çıkarılamayacağı' yolunda bir hüküm konulmasıdır.⁸⁸

"Ülkemizde bazı yabancı yazarlarca Türklerin 'İlk Haklar Beyannamesi' olarak tanımlanan 1839 tarihli Gülhane Hattı basın özgürlüğü hususunda herhangi bir hüküm getirmemiştir... Basınla ilgili ilk düzenleme 1864 yılında başlar. 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi."⁸⁹

Türkiye'deki kanunî düzenlemelerin temelini Fransa'daki örneklerinden esinlenerek oluşturulduğunu söyleyen Şuğle'ye göre; "Türkiye'deki gazetecilerin karşılaştığı sorunlardan bazıları, gazetecilerin yasadan doğan haklarını kullanmalarını tamamen ya da kısmen ve büyük ölçüde engellemektedir. Bu sorunların en önemlilerini tekelleşme olgusu, iş güvencesinden yoksunluk ve basın yasaları arasındaki uyumsuzluklar oluşturmaktadır."⁹⁰ Şuğle'nin Türkiye değerlendirmesi şu şekilde:

... gazetecileri doğrudan ilgilendiren mevcut yasalardan Basın İş Kanunu ile Basın Kanunu arasında, kurulması gerekli olan ilişki ve bütünlüğün sağlanamamış olmasıdır. Öte yandan, gazetecilere verilecek basın kartlarının koşullarını belirleyen ve böylece gazetecilere kimlik ve pek çok kolaylıklar sağlayan Basın Kartları Yönetmeliği de yukarıda anılan yasalardan büyük ölçüde kopuk olduğu için, ortaya çıkan karmaşa daha da artmaktadır. Gerçekten de, her ne kadar Basın İş Kanunu'na tabi gazeteci sayılmak için basın kartı sahibi olmak gerekmemekte ise de, uygulamada gazetecilik mesleğini yapabilmek için Basın Kartları Yönetmeliği'ne göre verilen basın kartına sahip olmak önem taşır. Basın kartı, her şeyden önce, kişinin gazeteci kimliğinin ispatı olarak algılanır. Ayrıca bu kart ile gazeteci, resmi toplantıları izleyebilme, her türlü olay ve toplantı yerine serbestçe girebilme, posta işlemlerinde ya da trafikte öncelikler gibi, mesleğini daha iyi yapabilmesini sağlayan pek çok kolaylıklardan yararlanır... Basının işlevini sağlıklı bir biçimde yerine getirebilmesi için kuşkusuz pek çok konuda düzenlemelere gereksinim vardır. Basın kuruluşunun tarafsızlığı, akçalı yönden bağımsızlığı, şeffaf yönetim anlayışı, yayın grubunun ya da dağıtım kurumunun tekel niteliğinin önlenmesi, basın kuruluşları arasında rekabetin kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi bunlardan bazılarıdır. Bu konuda en az bu sayılanlar kadar önemli ve bu sayılanları tamamlayan diğer bir husus da, basın kuruluşlarında çalışanların hukuki statüleridir. Sağlıklı bir basına ulaşmanın yolu, işverenlerine ve diğer güçlere karşı yeterince korunan gazetecilerden geçer.⁹¹

⁸⁸ Mehmet Semih Gemalmaz ve Osman Doğru, **Türkiye'de Basın Özgürlüğü Mevzuatı** (İstanbul: Basın Konseyi Yayınları, 1990), s.iii.

⁸⁹ Ahmet Danışman, **Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri** (Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yay. No 1, 1982) s. 6.

⁹⁰ Mehmet Ali Şuğle, "Basın İş Kanununa Göre Gazeteci Kavramı", http://www.istanbulbarosu.org.tr/komisyonlar/230202_chk_tebliğ.htm, 2003.

⁹¹ Şuğle, aynı.

Haber alma ve iletişim özgürlüğünün, özellikle demokratik ülkelerde anayasayla ve/veya yasalarla verilmiş ve güvence altına alınmış olduğu görülmektedir. Eşitlik ilkesi doğrultusunda, genel olarak her bireye verilen bu haklar, tek tek toplumu oluşturan bireyler adına ve onlar için, söz konusu hakları işlevselleştirmesi düşüncesiyle basına da verilmiştir. Hatta bu haklar basına verilmiş haliyle, toplumsal görev paylaşımı pratiği gerekçe gösterilerek, kısmen devredilmiş olmaları yönüyle tek tek bireylere bırakılmış olandan daha kapsamlıdır. Başka bir deyişle, gazetecilerin halk adına girmesine izin verilen bazı yerlere halkın girmesine izin verilmeyebilmektedir. Genel olarak, isteyen herkesin gazeteci olabilmesi gerektiği düşüncesi de bu pratiğin neden olduğu bir zorunluluk olarak karşımıza çıkıyor. Ancak, bireyden hareketle toplum yararı adına düzenlenmiş bu haklar yine "toplum yararı"na istisnalarla kısıtlanıyor. Buradaki sorun ise neyin "toplum yararı" olduğu ve neyin olmadığı konusunda her zaman net bir uzlaşım sağlanamamasıdır.

Basın özgürlüğünün toplum yararına gereği gibi kullanılması sürecinde gerçek toplum yararı, bazı kişi ve grupların çıkarlarıyla çatışınca basın özgürlüğü gölgelenmektedir ve söz konusu kişi ve grup çıkarları sıklıkla toplumun tümünün çıkarlarıymış gibi gösterilmeye çalışılabilmektedir. Medya-siyaset ilişkisi, medyada sahiplik gibi tartışmalar da bu konuları ele almaktadır. Günümüz koşullarında bu tartışma konularının kapsamı, medyada tekelleşme ve uluslararası politik oluşumlara bağlı olarak ulusal boyutları çoktan aşmıştır. Dolayısıyla toplum yararı gibi kavramlar, tüm insanlığı kasteder anlamda da kullanılmaya başlanmıştır. Artık dünyanın herhangi bir yerindeki çevre felaketi "dünya kamuoyu"nun ilgi alanına girmektedir, ya da iki ülke arasındaki savaşın tarafları sadece o iki ülke olmamaktadır. Hatta ilk bakışta bir ülkenin iç meselesi gibi görünebilecek bir rüşvet skandalı, o ülkenin ekonomisini etkilemekle kalmayabileceği için uluslararası haber değeri taşıyabilmektedir. Bu koşullara bağlı olarak basının sorumluluğunun adresi de tartışılmaya başlanmıştır. Gazeteciler sadece kendi toplumlarına karşı mı, yoksa bütün insanlığa karşı mı sorumludurlar? Gazeteci, küçük bir kasabadaki endüstriyel atıklarla ilgili bir haber yaptığı zaman karşısında uluslararası dev bir ekonomik oluşumu bulabilir ve basını bağımsız bırakmış olan kendi ülkesinin politikacılarına bir baskı gelip

bu baskı gazeteciye, onların üzerinden zorunlu olarak yansıyabilir. Elbette ki, gazeteciye uluslararası çevre örgütlerinden destek de gelebilir. Hatta kasabadaki endüstriyel atıklara neden olan fabrikanın ticarî rakipleri de gazeteciye destekleyebilir ve bu da durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale sokabilir. Kesin olan şudur ki, basın özgürlüğü formülünün değişkenleri, nitel ve nicel olarak son yıllarda oldukça artmıştır.

Gözden kaçırılmaması gereken ise basın özgürlüğü kabul edilebilir düzeyde sağlanamadan, basının etik ölçülerde olması da sağlanamaz. Basın özgürlüğü, ahlâklı bir basının ön koşulu olmakla birlikte yeterli de değildir. İşin buradan sonrası basın çalışanlarının bu değerli özgürlüğü; doğru, yerinde ve ölçülü kullanması ile ilgilidir.

Yaygın kanı, demokratik toplumlarda basın özgürlüğünün ve basın haklarının anayasa ve yasalarla doğru tanımlanıp güvence altına alınırken, söz konusu özgürlük ve hakların; doğru, yerinde ve ölçülü kullanımının denetlenmesinin basının kendisine bırakılması gerektiği yönündedir. Ancak böyle olduğunda basın özgürlüğü gerçek ve işlevsel olabilmektedir. Elbette ki, görevlerini yerine getirebilsinler diye haberciler kanunların –hukukun- bağlayıcılığından tamamen sıyrılmış değillerdir. Hiçbir haberci, mesleği gereği insan öldürmek zorunda kaldığını savunamaz, bunu da kimse tartışmaz. Ancak meslek ahlâkının bittiği ve hukukun başladığı sınır o kadar da net değildir. Örneğin toplum yararı adına habere ulaşmak için zorunlu olarak sahte kimlik belgesi düzenlediğini v.b. savunan habercilerin durumu meslek ahlâkından öte yasalara da aykırıdır fakat bu tür davranışlarda bulunan habercileri kamu yararı gibi gerekçelerle haklı bulanlar çıkabilmektedir.

Ülkemizdeki duruma gelince Tılıç'ın Türkiye'de ve Yunanistan'da gazetecilerle yürüttüğü araştırmanın sonuç bölümünde söyledikleri genel durumun çerçevesine dair fikir vericidir.

Türkiye ve Yunanistan örneğinde, medya sahipleri medya atmosferine temel rengini veren iktidar çevreleri ile ilişkileri son derece sıkı fıkıdır. Kuruluşlarında genel çerçeveyi çizen, ana doğrultuyu gösteren tartışmasız bir şekilde medya sahipleridir. Gazeteci yalnızca medya sahibi ve çalıştığı medya kuruluşunun dayatmalarına değil, aynı zamanda devletin ya da iktidarın yasalar, hatta yasadışı saldırılar gibi doğrudan baskına muhatap olmaktadır. Gazeteciler neyi yazıp neyi yazamayacaklarına bütün bu ilişkiler içinde "öğrenmekte", öğrenemeyenler

sistemin dışına atılmaktadır. Gazetecilere neyi yazıp neyi yazamayacaklarını öğretmenin yolu fiziksel baskıdan, dolaylı baskılara ve rüşvete kadar sayılamayacak kadar bir çeşitlilik gösterir. İletişim sürecinin temel unsuru olmasına karşın gazetecinin iletişim sürecinin bütünü, hatta içinde bulunduğu medya kuruluşunu etkilemesi bile son derece sınırlı olabilmektedir. Bu ilişkinin en altında yer alan izleyiciler, gazete okurları, radyo dinleyicileri ve televizyon izleyicileri ise adeta iletişim sürecinin kurbanları durumundadırlar.⁹²

Yine Tılıç'ın aktardığı Ekim 1995 tarihli, tirajı 50 binin üzerinde 12 gazetede çalışan 182 gazeteciye anket uygulanarak gerçekleştirilen bir araştırma (Cumhuriyet, 5.8.1996) sonuçlarının da Tılıç'ı desteklediği görülmektedir. Söz konusu araştırma, "gazetecilerin yüzde 58'inin gerek doğruyu söylemede, gerekse de yorumlarında gerçek düşüncelerini aktarmada engellerle karşılaştıklarını gösteriyor. En büyük engel olarak ise, 'medya sahibi ile yazılmakta olan konusundaki malî ve manevî ilişki' gösterilmekte. Öte yandan, yakınılan bir başka konu da tekelleşme yüzünden artık gazetecilerin kendilerini daha az özgür hissetmeleri olarak ifade ediliyor."⁹³

Marx'ın yabancılaşma teorisine göre, toprağın birkaç toprak ağası elinde toplanması genel olarak toprağın insana yabancılaşmasından başka bir şey değildir. Medyanın birkaç patron elinde toplanmasının da iletişim araçlarının iletişimcilere, yani gazetecilere, yabancılaşması anlamına geldiği söylenebilir.⁹⁴

Basın meslek pratiği düşünüldüğünde habercilerin kendi patronları ile pek muhatap olmadıkları söylenebilir. Onların muhatabı genel olarak editörlerdir. "Editör bağımsızlığı" kavramı da bu pratikten doğmaktadır. Tılıç kendi araştırmasının sonuç bölümünde bu konuda şöyle bir yorum yapıyor:

Geçmişte gazetecilik mesleğinin olmazsa olmaz ilkelerinden sayılan "editör bağımsızlığı" bugün Yunanistan'da da Türkiye'de de görülebilen bir olgu değil. Her iki ülkenin son derece ticarileşmiş medya ortamı içerisinde, editörlerin medya kurumları ve altlarındaki gazeteciler üzerindeki iktidarlarını, medya sahibinin özel mülkünün yöneticileri ya da bir tür "kahya" sı olma durumuna dayandırdıkları hissediliyor.⁹⁵

Basın özgürlüğü denildiğinde, basın kuruluşlarının ekonomik bağımsızlıklarından söz edilebilir. Serbest Pazar koşullarında yazılı basının varlığını sürdürebilmeye çalışırken görebileceği dolaylı ve/veya dolaysız ekonomik destekler basının bağımsızlığını doğal olarak etkileyecektir. Örneğin

⁹² Tılıç, a.g.e., s.371.

⁹³ Tılıç, a.g.e., s.363.

⁹⁴ Tılıç, a.g.e., s.368-369.

⁹⁵ Tılıç, a.g.e., s.36.

devletten alınmış olan teşvikler, vergi indirimi gibi ekonomik imtiyazlar, vb. Bunların yanında, basının en önemli gelir kaynaklarından biri olan reklam gelirleri de oldukça önemli bir faktördür. Basın kuruluşu ve reklam veren arasındaki ilişki de basın özgürlüğünü etkileyebilmektedir. Reklam kimi zaman yasal rüşvet bile olabilmektedir.

Medya iki pazara yönelmek durumunda: medya kuruluşları bir yanda ürünlerini kitlelere, öte yanda o kitleleri reklam ajanslarına satmak zorundalar. Buradaki sorun ise reklam verenlerin kitleleri eşit saymaları; yani kitlelerin niceliğine değil alım güçlerine ve tüketim alışkanlıklarına önem vermeleri.⁹⁶

Habercilerin sorumluluklarını yerine getirebilmelerinin en birincil koşulu olan ‘basın özgürlüğü’nü kısıtlayan birçok etkenin olduğu görülmektedir. Ancak yine de, mevcut özgürlükleri dahi hak etmek ve verilmesi gereken basın özgürlüğünü de isterken haklı görülüp; taraftar, destek ve kamuoyu bulabilmek için mevcut özgürlükler dahi basın meslek ahlâkına uygun kullanılmalıdır.

“Asıl olan, özgür bir basının uyacağı ahlâk kurallarını basına kimsenin dikte etmemesidir.”⁹⁷

Topluma karşı ciddi bir sorumluluğu olan basının, kendilerine verilen hak ve özgürlüğü doğru, yerinde ve ölçülü kullanma sorumluluğunun yanında, süreci denetleme sorumluluğu ‘basında özdenetim’ olarak tanımlanmaktadır.

1.1.4.1.1. Basında Özdenetim

Demokratik toplumlarda, demokrasinin devamına katkıda bulunması beklenen basının özgür olması gerektiği, bu özgürlüğü sağlamanın da en rasyonel yolunun anayasal güvenceler olması gerektiği genel kabul gören bir kanıdır. Gerçekçi bir basın özgürlüğünün sağlanabilmesi için, söz konusu özgürlüğün ne şekilde kullanıldığının denetiminin de basının kendisine verilmesi koşulu genel eğilimdir.

⁹⁶ “J. O’Neil, “Journalism in the Market Place”, Belsey A. Ve Chadwick R., ed., 1992, **Ethical Issues in Journalism and the Media (Professional Ethics)** Londra ve New York: Routledge s.25-26” Tılıç, a.g.e., s.367’deki alıntı.

⁹⁷ Tokgöz, a.g.e., s.59.

“Basın özgürlüğünden doğan sakıncaları biricik giderme aracı, yine basın özgürlüğüdür.”⁹⁸ Atatürk’ün bu ifadesinden, basını denetleme özgürlüğünün de basına verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Elbette ki, burada kastedilen sadece mesleksi uygulamalar bağlamındaki eylemlerin denetlenmesidir. Bu denetleme toplumun tüm bireylerini bağlayan genel hukuk hükümlerinin ve basını düzenleyen hukuk hükümlerinin alanını kapsamaz.

Basında özdenetimi tartışırken farklı düzlemlerini ayırmak yararlı olacaktır. Konu önce bireysel düzlemde ele alınabilir. Bireysel özdenetimin özneleri tek tek basın emekçileridir. Üretilen haberlerin niteliğinin üzerinde dolaylı ve dolaysız etkisi bulunan her basın emekçisinin kendisine bir etik yaklaşım belirlemesi ve o doğrultuda eylemde bulunması beklenir. Bu etik yaklaşım –topluma karşı- sorumluluk duygusundan doğan, yeterli bilgilenme ışığında, içten bir düşünsel sürecin sonucu olmalıdır.

“Yetkisiz sorumluluk, sorumluluk taşımayan yetki olmayacağına göre, basından sorumluluk duygusunu kaldırdığımızda gücü de kendiliğinden yok olacaktır. Muhabirden, genel yayın yönetmenine, gazetenin sahibine kadar, bu sorumluluk duygusu herkes tarafından hissedilmelidir.”⁹⁹ Bu şekilde elde edilen etik yaklaşım, deneyim ve gözlemler doğrultusunda sorgulanarak geliştirilmeye açık olmalıdır. Daha iyi bir yaklaşım yakalamaya kapıları kapatmamış olmak ise mevcut yaklaşıma olan bağlılığı zayıflatmamalıdır ki, haberci mesleksi eylemi sırasında zamana karşı yarışırken yapması gereken önemli seçimlerinde bocalamaktan kurtulabilsin. Daha iyi bir yaklaşım elde edilene kadar mevcut yaklaşım en iyisidir.

Haberciler topluma karşı sorumluluklarını hakkıyla yerine getirebilmek yükünü kendi aralarında paylaşmalıdırlar. Bu bir meziyet değil, sorumluluğun gereğidir. Basında özdenetimin ikinci düzleminin temelini de bu sorumluluk oluşturmaktadır. Haberci çalıştığı kurum içerisindekilerden sorumludur. Örneğin deneyimli bir haber fotoğrafçısı daha az deneyimli meslektaşlarına etik açıdan

⁹⁸ Murat Özgen, “Son Olaylar Işığında Medyaya Genel Bir Bakış”, **4. Boyut** (Sayı:18, Yıl:6, 20 Nisan 1997), s.33.

⁹⁹ “Nurdoğan Rigel, **Kağıt Kaplanlar** (İstanbul: Der Yay., 1993), s.82” Murat Özgen, **Gazetecinin...**, s.62’deki alıntı.

katkıda bulunmakla sorumludur. Özellikle editörler, önce kendi habercilerinden sorumludur. Sözü edilen bu ikinci özdenetim düzleminin sınırları kurum içi olarak çizilebilir. Yani bir derginin çalışanları birbirlerinden –kendi takımlarından– meslek ahlâkı açısından sorumludur. Takım içindeki herkes hiyerarşi gözetmeksizin birbirini ve yapılan seçimleri sorgulayabilmelidir ve bu bir zorunluluk olarak görülmelidir. Bu sorgulamalar meslek ahlâk dinamiklerini sürekli kılip, gelişmesini sağlarken yaygınlaşmasına ve yerleşmesine de yarayacaktır. “Basın gibi, kamuoyunun sesini yansıtırma görevi ve oluşturma işlevi yapan ve bu arada siyasi iktidarla her gün karşı karşıya bulunan bir kurumun mensupları arasında ortaya çıkan, ‘**meslek ahlâkını koruma**’ bir ölçüde ortak bir dayanışmanın da neticesi olmaktadır.”¹⁰⁰

Özdenetimin üçüncü düzlemi olarak medya kurumları arasındaki karşılıklı sorumluluk ilişkisi ele alınabilir. Kurumlar da birbirlerine karşı sorumludur. Pratik olarak, örneğin bir kentteki yerel gazeteler öncelikle birbirlerinden, daha sonra o kentteki tüm yerel medyadan, daha sonra ülkedeki tüm yerel medyadan ve daha sonra da ülkenin tüm medyasından sorumludur. Bunun tersi de doğrudur, yani ülkenin tüm medyası da o yerel gazetenin ahlâklılığından sorumludur. Hatta bunu dünya çapına yayabilmek anlamsız karşılanmamalıdır. Bu sorumluluk ilişkileri örgüsü bir muhabirle başlatılıp tüm dünya medyasına vurdurılabilir. Bu ideal –ütopik– bir model olarak kabul edilebilir, ancak asıl olan, basının kamuoyundaki “saygınlığı”dır. Herhangi bir gazetecinin hatası ya da yanlışlığı kolaylıkla genellenip tüm medyaya mâl edilerek genel bir saygınlık kaybına yol açabileceği unutulmamalıdır.

Başından beri sözü edilen –basın özgürlüğünü garantileyen ahlâki bir basını gerçekleştirme– sorumluluğunu yerine getirilirken kullanılacak yöntem sonuç alabilmek açısından çok önemsenmelidir. Eldeki en önemli yaptırımlar olması gereken “teşhir” ve “kınama”nın ilk adımda kullanılmaya kalkılması ya kabul edilemez bir bilgisizlikle, ya da bir kasıtlı açıklanabilir. Öte yandan, adı geçen yaptırımlardan daha şiddetli yaptırımlar ise ters tepmektedir. Örneğin

¹⁰⁰ Mahmut İhsan Özgen, **İnsanlık ve Sosyolojik Boyutlarıyla Basın Meslek Ahlâkı ve Yasalar** (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1994) s.81

"Türkiye'de Basın Şeref Divanı'nın yaptırımı olarak ilânların kesilmesi" * – gazetelerin maddî kayba uğratılması- amacına uygun sonuçlar getirmemiş ve tepki çekmiştir."¹⁰¹

Hiçbir zaman unutulmaması gereken, basın meslek etiği ile basın özgürlüğü arasındaki ilişkidir. Elde edilmesi ve elde tutulması oldukça güç olan basın özgürlüğünün en önemli düşmanlarından birisi, basın özgürlüğünün kötüye kullanıldığına ve hak edilmediğine dair genel bir kanının oluşup yaygınlaşmasından faydalanarak basın özgürlüğünü kısıtlamaya kalkışanların çıkma olasılığıdır. Bu olasılığın düşük olmadığı da birçok kez görülmüştür.

Almanya'da Hitler basın alanında... 28 Şubat 1933 tarihinde yayınladığı <<Halkın ve Devletin Korunmasına Dair Kararname>> ile Weimar Anayasası'nın 118. maddesinde yer alan söz ve basın özgürlüğüne ilişkin hükmü yürürlükten kaldırmıştır. İlk olarak sosyal-demokratlara ve komünistlere ait basını etkisiz duruma sokmak için çeşitli zorlayıcı önlemlere başvuran Hitler, 4 Ekim 1933 tarihinde çıkardığı Yazı İşleri Müdürleri Kanunu (Schrift Leitergesetz)'nde basının nasyonal-sosyalist rejime uygun kamusal görevlerini belirttikten sonra, yazı işleri müdürlerinin gazetelerde yayınlanacak yazı, haber ve resimlerde devletin çıkarlarını korumaya ve nasyonal-sosyalist rejime destek olmaya özen göstermelerini emretmiştir.¹⁰²

Öte yandan tüm tehlikeleri de dışarıdan bekleme ön yargısına kapılmamak gerekir. Gerek bireysel gerekse örgütlenmiş olarak basını, haberciliği ve özgürlüklerini çeşitli nedenlerle kötüye kullanmaya kalkarak, toplum zararına hareket etmeye yeltenenler de çıkabilir. Basın özgürlüğünü kötüye kullanarak toplum düzenini ve demokrasiyi tehlikeye atmak çok mümkündür.

20. Yüzyılın hemen başında gazetenin toplumsal ve mesleki alanlarda kazanmış olduğu bu itibar, 'onun' aynı zamanda daha dikkatli kullanımını da gerekli kılmıştır. 19. Yüzyılda Batı'da görülen 'parti' gazeteciliği ya da kitlesel ilgiyi gazete üzerinde toplama çabalarının bir sonucu olan 'peni' (penny) ve 'sarı' (yellow) gazetecilik olgularının yanında basın alanında uygulanacak mesleki ahlak ilkeleri de, o dönemde gündeme gelmeye başlamıştır.¹⁰³

* Basın-İlân Kurumu Genel Kurulunun 20.05.1964 tarih ve 25 sayılı bu Kararı 9 Haziran 1964 tarih ve 11723 sayılı **Resmi Gazete**'de yayınlanmıştır.

¹⁰¹ Kayıhan İçel, **Kitle Haberleşme Hukuku Basın Radyo-Televizyon Sinema İnternet** (5. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Kasım 2001), s.221.

¹⁰² "I. Löffler, 51; B. Scheer, **Deutsches Presserecht** Hamburg 1966, s.26" İçel, a.g.e., s.26'daki alıntı.

¹⁰³ Murat Özgen, **Gazetecinin...**, s.48.

Bu gibi aksaklıkların önlenmesini siyasi veya bazı ülkelerde olduğu gibi askeri otoriteye bırakmak, demokrasinin baştan kaybetmesi anlamına gelecektir. Basın buna meydan bırakmamalıdır ve bu ciddi bir sorumluluktur. Bu koşullar altında basın meslek ahlâkının işlerlik kazanabilmesi için meslek sahipleri arasında kurumsallaşma zorunlu görünmektedir.

Habercilerin birbirlerine karşı etik açıdan sorumluluklarının gereği gibi yerine getirilebilmesi ancak örgütsel bir yöntemle başarılabilir. Öte yandan aynı örgütsel yöntem ve mekanizma, meslek ahlâkının yaşama geçirilebilmesinin olmazsa olmazı olan basın özgürlüğünün sağlanmasını ve korunmasını da gözetebilir. Başka bir deyişle, söz konusu örgütsel oluşumlar basının "sorumluluk"larını ele alırken "hak"larını da ele almalıdırlar. Örneğin, Türkiye'de örgütlenen Basın Şeref Divanı, basın meslek ahlâkını hayata geçirmek için gerçekleştirdiği çabaların yanında Türkiye'deki basın çalışanlarının mesleki haklarını gözetme çabasını da göstermemiş olmak yüzünden eleştirilmektedir. Basın çalışanlarının haklarını da gözeten bir örgütün, meslek ahlâkı konusundaki çabalarının, basın çalışanları tarafından saygı ile karşılanıp destekleneceği görüşü söz konusu eleştirilerin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Basında özdenetim modeli olarak bir başka alternatif ise ombudsmandır. "Ombudsman modeli İsveç'teki özdenetim uygulamalarından esinlenerek geliştirilmiştir. İsveç'ten diğer İskandinav ülkelerine, oradan da dünyanın diğer ülkelerine yayılmıştır. Avrupa Asamblesi İstişarî Komisyonu ombudsman modelini bütün dünyaya tavsiye etmiştir."¹⁰⁴

İsveç'te uygulanan biçimiyle ombudsman, okuyucuların basınla ilgili şikâyetlerini yönelttikleri kişidir... Ombudsmanın hükümetle hiçbir bağı yoktur. Bir parlamento üyesi, İsveç Barolar Birliği Başkanı ve İsveç Basın Konseyi temsilcisinden oluşan üç kişilik bir komisyon tarafından seçilir. Maaş ise Yayıncılar Derneği'ndeki gazeteciler tarafından ödenir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Süleyman Arslan, Basın ve Basının Karşılaştığı Hukukî Sorunlar Semineri, Hüriyet Vakfı Yayını, İstanbul, 1983, s.84.'ten aktaran Vedat Demir, **Türkiye'de Medya ve Özdenetimi**, (İstanbul: İletişim Yay. 1998), s.30.

¹⁰⁵ Zeynep Alemdar, **Oyunun Kuralı "Basında Özdenetim"**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, 1990), s.29.

Her ne kadar İsveç'te bu şekilde ortaya çıkmış olsa da, sonraları bu ilk modelden farklı olarak kimi gazeteler kendi ombudsmanını kendileri belirleyerek bu modele işlerlik kazandırmayı denemişlerdir.

Bu model çerçevesinde ombudsman kurum içi yazılı eleştiriler yayımlayarak gazetecilere meslekî sorumluluklarını hatırlatmanın yanı sıra haber ve yorumlarla ilgili okuyucu şikayetlerini değerlendirir. Bu modelde ombudsman, gazetede ki yanlışlıkları izleyip tekrar etmelerini önlemeye çalışır. Bu durumda yapılacak olan yanlışlığı yayından önce önleyebilmesi olanaksızdır. Çünkü ombudsman tarafsızlığını koruyabilmek için gazetenin hazırlanma aşamasına katılmaz, gazeteyi okuyucular gibi çıktığı zaman görür.¹⁰⁶

"ABD'de bu model ilk defa 1967'de basın etiği konusunda son derece duyarlı olan iki gazete *Louisville Courier-Journal* ve *Louisville Times* uygulamıştır. Bugün ABD'de 1500'ü aşkın gazetenin sadece 35'inin ombudsmanı vardır."¹⁰⁷ Bu modelin eskisi kadar yaygın olmamasının nedenleri arasında genellikle ombudsmana verilecek yüksek miktardaki paralardan kaçınılması, ombudsmanlık yapabilecek birikim ve tarafsızlığa sahip olan ve olduğu genel kabul gören kişilerin fazla olmaması, gazetecilerin üzerlerinde böylesi bir baskıdan pek hoşlanmamaları ve ombudsman tarafından denetlenmeyi gazete sahiplerinin de çok sempatiyle karşılamamaları gösterilmektedir.

Ombudsmanın zorlayıcı yetkileri yoktur. Yönetimin haksızlığını araştırır. Bazı yetkileri olmasına rağmen, haksızlığın düzeltilmesi konusunda zorlayıcı bir yetkisi yoktur. İdareyi zorlayamaz. Ancak ombudsmanın özellikle gelişmiş ülkelerde öyle bir yetkisi vardır ki, idare kendisini esas itibarıyla ombudsmanın kararına uymaya mecbur hissetmektedir... Ombudsman bir haksızlığı tespit ettiği zaman bunu idareye bildirir. Eğer bu haksızlık düzeltilmeyecek olursa meseleyi anında basın yayın organlarına iletmek ve kamuoyu oluşturmak suretiyle idareyi zorlamak imkanlarına sahiptir... Ancak bu sistemin uygulandığı ülkeler hukuk sistemleri açısından son derece gelişmiş ve ileri ülkeler olduğu için bu yollara başvurmadan idare ombudsmanın kararlarını uygular.¹⁰⁸

Basında denetimi hayata geçirmek için geçmişten günümüze farklı ülkelerde farklı örgütsel yapılar oluşmuştur. Bunlar temel bir farkla ikiye ayrılmaktadırlar. Bu temel farkı, gazeteciler tarafından isteğe bağlı –gönüllü- kurulmaları ya da dışarıdan –genellikle merkezi otorite- tarafından kurulması veya kurdurulması belirlemektedir. Özdenetim kavramının havada kalmaması

¹⁰⁶ Alemdar, aynı. s.29.

¹⁰⁷ Alemdar, aynı. s.29.

¹⁰⁸ Arslan, aynı, s.84.'ten aktaran Demir aynı, s.31-32.

için bu konuda özgür bir irade ile hareket edebilmek koşul olacağı için ikinci tür örgütsel yapılar özdenetimi gerçekleştirmenin mantığına ters düşmektedir.

1.1.4.1.2. Özdenetimde Gönüllü Kuruluşlar

Tarihsel süreç içerisinde konuyu ele alırsak, "... <<basının kendi kendini denetlemesi>> sistemi, ...ilk kez 1916 yılında İsveç'te uygulanmaya başlanmıştır. Fakat bu sistemin en başarılı örneğini 1953 yılında kurulan İngiliz Basın Konseyi vermiştir."¹⁰⁹ Bunları izleyen gönüllü kuruluşlar, "...1956'da Federal Almanya'da, 1961'de Avusturya'da, 1962'de Güney Afrika Birliği'nde, 1963'te İsrail'de, 1964'te Güney Kore'de, 1965'te Hindistan'da ve 1968'de Gana'da Basın Konseyi Kurulmuştur."¹¹⁰

Ülkemizde 1960 yılına gelinceye kadar, basın kendi kendini kontrolü konusunda bir girişimde bulunulmuş değildir. 27 Mayıs 1960 tarihinden sonraki gelişmeler, basının kendi kendini kontrolü gereksiniminin duyulmasını sonuçlamış ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ile İstanbul Gazeteciler Sendikasının girişimi ile 24 Temmuz 1960 günü Basın Şeref Divanı kurulmuştur. Yine aynı tarihte, 132 basın kuruluşu, hazırlanmış olan Basın Ahlâk Yasasına uyma taahhüdünde bulunmuşlardır. Fakat bu sistem Türkiye'de başarılı olamamış ve etkinliğini her geçen gün biraz daha kaybetmiştir. Nihayet 1986 yılında bu gereksinimi giderme çalışmalarına girilerek 1988 yılında 'Basın Konseyi' kurulmuştur.¹¹¹

İçel, başarılı bir örnek olarak Alman Basın Konseyi'ni göstermektedir.

Alman Basın Konseyi'nin başarısını ve bizdeki örnekten farkını ise genel olarak, "Basın Şeref Divânından önemli bir fark göstermeyen Alman Basın Konseyinin başarısında, Alman toplumunun otoriteye olan saygısının büyük etkisi vardır. Türk toplumu da böyle bir düzeye gelmeden, ülkemizde Basın Şeref Divânı gibi gönüllü kuruluşlardan büyük başarı beklenemez. Fakat, bu alanda yılmamak ve aksaklıkları düzelterek basında kendi kendini denetlemek sistemini uygulamaya devam etmek gerekir... sistemde düzeltmeler yapılırken, Alman Basın Konseyi için öngörülen, basını hükümet, yasama organı ve kamuoyu karşısında temsil etme ve basın özgürlüğünü savunma görevi yetkileri Basın Şeref Divânı yönünden de kabul edilmelidir. Çünkü, bu suretle Divân, basını sadece denetleyen bir kuruluş görünümünden kurtularak, aynı zamanda onu savunan ve temsil eden bir kuruluş niteliğine kavuşacaktır. Bu niteliğin, Divâna ne derecede saygınlık kazandıracağı meydandadır. Bizce, basın ancak kendini etkili biçimde savunan ve her yerde başarı ile temsil eden bir kuruluşun kararlarına uyar. Bu durum gerçekleştirilebilirse, basın kuruluşlarına taahhüt imzalatılmasına da gereksinim duyulmayacaktır."¹¹²

¹⁰⁹ "İ. Giritli, *Günümüzde Haberleşme ve Bazı Sorunlar* (İstanbul, 1984), s.40" İçel, a.g.e., s.215'deki alıntı.

¹¹⁰ "İ. Löffler, a.g.e., s.149" İçel, a.g.e., s.215'deki alıntı.

¹¹¹ İçel, a.g.e., s.215.

¹¹² İçel, a.g.e., s.223.

Alman Basın Konseyi ve Türk Basın Şeref Divanı karşılaştırmasında göze çarpan en önemli farklar: yaptırım şekillerinde öne çıkıyor. Alman Basın Konseyi, şikâyet üzerine ya da kendi inisiyatifiyle konuları görüştüktan sonra "tavsiye", "değerlendirme" veya "kınama" olarak karara bağlıyor. Basın Şeref Divanı ise başlangıçta uyguladığı benzer yöntemlerin –teşhir vb.- caydırıcılığını yetersiz bulup daha sonra ilân kesmek gibi parasal bir cezalandırma yoluna gidiyor. Diğer taraftan Alman Basın Konseyi'nin basın ve çalışanların haklarını daha başarılı koruduğu ve basını daha iyi temsil ettiği hatta, basın kanunuyla ilgili değişikliklerde söz sahibi olma noktasında bir ağırlık sahibi olmaya kadar başarı sağladığı dikkat çekiyor. Türk Basın Şeref Divanı ise hakları savunmak ve temsil konusunda eleştirilere hedef oluyor.

"21-24 Mayıs 1968 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan 'Basının Kendi Kendini Kontrolü Semineri'nde Basın Şeref Divânı'nın başarısızlığının nedenleri olarak şu noktalar üzerinde durulmuştur."¹¹³

-Basın Şeref Divânının, sadece ceza verici bir kuruluş niteliğinde olması nedeniyle, sevgi ve prestij elde edememesi,

-Uyguladığı "teşhir" yaptırımının etkisizliği,

-195 sayılı Kanunun 49. maddesine dayanılarak ilân kesme yoluna gidilmesinin, dönemsel yayınlar üzerinde olumsuz etki yapması ve bu nedenle gazetelerin taahhütlerini geri almaları,

-Divânın parasal kaynaklardan yoksun duruma düşmesi,

-Divânın, çoğalan aykırı davranışları izleyemez bir duruma girmesi ve ara sıra yapılan işlemlerin adaletsizlikleri sonuçlaması,

-Şeref Divânının basın mensupları arasında ve kamuoyunda saygınlık kazanamaması,

-Türk kamuoyunun Basın Ahlâk Yasasına aykırı yayınlarda gazeteciler üzerinde etkili bir denetim yapmaması,

¹¹³ "S. Dönmezer, **Basında Oto-Kontrol** (İHFM., 1969, Cilt: XLI, Sayı:1-4), s.12-13" İçel, a.g.e., s.221'deki alıntı.

-Türk basınında belirli ahlâki standartların kuşaktan kuşağa geçen bir kültür mirası olarak henüz oluşmamış bulunması,

-Türkiye’de dönemsel yayınların esas itibariyle patronların etkileri altında bulunmaları nedeniyle, basında çalışanlara yönelecek bir yaptırımın etkisiz olması.

İçel, bu nedenlerden büyük bir kısmına katılmakla birlikte, “teşhir” yaptırımının yetersizliği görüşüne katılmamaktadır ve ilân kesmek gibi yaptırımlara da karşı çıkmaktadır. Ona göre:

...bütün sorun, ‘teşhir’ yaptırımının etkinliğini sağlayıcı bir sistemin kurulmasıdır. Bunun için ise, öncelikle, sistemi yürütecek kuruluşa basın mensupları ve kamuoyu karşısında gerekli saygınlık kazandırılmalıdır. Bu amaçla, kuruluşun, Ahlâk Yasasına aykırı bütün davranışları zamanında saptayarak hemen harekete geçebilecek bir yapıya sokulması ve sistemi adaletli biçimde uygulayacak örgütle donatılması gerekir.¹¹⁴

Basın Şeref Divanı işlerliğini yitirdikten sonra 1986 yılında başlayan hazırlıkların ardından 1988 yılında Türkiye’de, yine gönüllü bir özdenetim kuruluşu örneği olarak *Basın Konseyi* hayata geçirilmiştir.

Basın Konseyi Sözleşmesinin 1. maddesinde Konseyin amacı şu şekilde belirtilmektedir:

“Özgürlükçü bir demokratik sistemin temel taşı olan, halkın gerçekleri öğrenme hakkını savunmak, özgür ve sorumlu bir basının ve basın mensuplarının, meslek uygulamalarını, özgür ve saygın bir basından beklenecek düzeyde sürdürmelerine yardımcı olmak üzere, bu amaçları Basın Meslek İlkeleri şeklinde düzenleyip benimseyen gazetecilerin imzaladıkları bu sözleşmeyle bir Basın Konseyi kurulmuştur.”¹¹⁵

Basın Konseyinin kabul ettiği Basın Meslek İlkeleri şu şekildedir:

1. Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özürlü sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.

¹¹⁴ İçel, a.g.e., s.222.

¹¹⁵ “Basın Konseyi Sözleşmesi”, <http://www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=6>, 2003.

2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı, genel ahlâk anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.

3. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlâka aykırı özel amaç ve çıkarlara âlet edilemez.

4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.

5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında yayın konusu olamaz.

6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanamaz.

7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.

8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.

9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse “suçlu” ilan edilemez.

10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.

11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.

12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumla yapmaktan sakınır.

13. Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır.

14. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.

16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.¹¹⁶

Basın Konseyi günümüzde gönüllü bir özdenetim kurumu olarak varlığını sürdürmektedir.

Gönüllü öz denetim kurumları yapı olarak basın özgürlüğü ile ters düşmemekle birlikte yaptırım güçlerinin zayıflığı yönünden eleştirilmektedirler.

Gönüllü kuruluşların başlıca sakıncaları... müeyyidelerinin etkisizliğidir. Etkili bir kamuoyunun bulunmadığı, basının fazlasıyla politikanın içine girdiği ekonominin geri kalmış olduğu ülkelerde bu tür kuruluşların etkinliği fazla olmamakta ve siyasi güçlerin bu kuruluşları ele geçirme ihtimalleri de bulunmaktadır.¹¹⁷

Türkiye'nin bu tanımda belirtilen özelliklerde bir ülke olmaktan çok uzak olduğunu savunmak oldukça güçtür.

Basın özgürlüğünün en önemli güvencesi kamuoyunun ona sağlamış olduğu destektir. Kamuoyu tarafından destek görmeyen bir basının haklarının kısıtlanması kamuoyunda tepkiye yol açmamaktadır. Halkın haber alma özgürlüğüne ve hakkına sahip çıkan ülkelerdeki basın kuruluşları halkın desteğini de kazanmaktadırlar. Bu durumda, basın kuruluşlarının ve gazetecilerin asıl görevi halkın haber almasını sağlayacak biçimde görev yapmak, doğruları halka anlatmak, böylece halkın özgürlüklerine her bakımdan katkı sağlamaktır. Aslında bu olgu, basının kendi özgürlüğünün en büyük güvencesi olup, gazetecilik mesleğindeki etik ilkelerin uygulanmasıyla etkinlik kazanmaktadır.¹¹⁸

Sonuç olarak basın özgürlüğünün, basın meslek ahlâkının etkinleştirilebilmesinin en önemli önkoşullarından olduğu söylenebilir. Öte yandan basın meslek ahlâkına uygun düşmeyen haberciliğin de basın özgürlüğünü tehlikeye sokabilecek sonuçlar doğurabileceği vurgulanmalıdır.

1.1.4.1.3. Zorunlu Denetim Kurumları

Zorunlu denetim kurumlarının söz konusu olduğu durumlarda basın özgürlüğünden bahsetmek pratik olarak imkansızdır. Zorunlu denetim kurumları güç ve yaptırımlarını kanunlardan alırlar ki, bu da yasa koyucunun

¹¹⁶ "Basın Konseyinin Kabul Ettiği Basın Meslek İlkeleri" <http://www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=3>, 2003.

¹¹⁷ Filiz Aydoğan, "Basının Otokontrolünde Basın Konseylerinin İşlevi", *Marmara İletişim Dergisi* (Sayı:3, Temmuz 1993) s.109.

¹¹⁸ Murat Özgen, *Gazetecinin...*, s.78.

basın üzerinde yaptırımı olması anlamına gelmektedir. Örneğin faşist bir rejimin, basın mesleğinin ne şekilde icra edileceğini kanunlarla düzenlerken basının – faşist düzeni eleştirilebilme- özgürlüğü ilkesine bağlı kalması ve yürütme sürecinde de bu bağlılığını sürdürmesi olası değildir.

Basının gücü fark edildiğinden beri gücü elinde bulunduranlar ondan faydalanmak ve denetim altına almak amacı gütmüşlerdir. Bu durum sadece demokratik sistemlerde sistemin başarısı oranında engellenebilmiştir. Bu tür sistemler içerisinde bile, basın meslek uygulamalarının kamuoyunu rahatsız edecek boyutlarda meslek ahlâk sınırlarını aştığı durumlarda, -bilinçli ya da bilinçsiz olarak- yasal düzenlemelere ortam oluşturma riski vardır. Zorunlu denetim kurumlarının arkasında ya kamuoyunu dikkate almayan faşist, totaliter, otoriter, militer vb. gibi rejimler ya da basının ölçüsüz uygulamalarının zemin oluşturduğu yasal düzenlemeler vardır. Basının ölçüsüz uygulamaları zorunlu denetimin kurumsallaşmasına neden olmasa bile, bazı yasal düzenlemelere neden olarak basın özgürlüğünü zora sokabilir. Bu çerçevede RTÜK'ün, üzerinde düşünülmesi gereken bir örnek olduğu söylenebilir.

Basında etik değerlerin korunmasını amaçlasa bile, yasalardan yaptırım gücünü alan zorunlu meslek kuruluşları basında özgürlük anlayışına ters düşmektedir. Yürütme yetkisini elinde bulunduran bir hükümet, zorunlu basın meslek kuruluşları yoluyla gazeteleri baskı altında tutma eğilimine girebilir. Bunun örnekleri geçmişte görülmüştür.¹¹⁹

Zorunlu denetim kurumlarının yaptırım güçleri, gönüllü özdenetim kurumlarının caydırıcılıklarıyla karşılaştırılınca yadsınamaz bir üstünlüğe sahiptir. Ancak basının halk adına denetleme ve gözlemlleme hak ve sorumluluğuna sahip olduğu yasa koyucular vb. gibiler, basın üzerinde yaptırım gücünü elinde bulundurlarsa, basın söz konusu sorumluluğu gereği gibi yerine getirebilecek özgürlükten yoksun kalacaktır.

¹¹⁹ Murat Özgen, **Gazetecinin ...**, s.214.

1.1.5. Haber Fotoğrafçılığı ve Basın Meslek Etiği

1.1.5.1. Haber Fotoğrafçılığı

Kimya ve fizik –özellikle optik- gibi bilim alanlarında meydana gelen gelişmelerin bir sonucu olarak 1839 yılında Fransız Bilimler Akademisi'nde bir buluş olarak ilan edilen fotoğraf, bir yandan teknolojik gelişimini sürdürürken diğer yandan da kullanım alanını genişletmiştir. Doğal olarak basının fotoğrafla ilk ilişkisi, fotoğrafın icadının basında haber olarak yer alması olmuştur. Basının, haber yaptığı bu icadı bir haber unsuru olarak kullanmaya başlaması ise, teknolojik gelişmelere bağlı olarak bir süre sonra mümkün olabilmektedir. Basının fotoğrafı benimsemesi hiç de zor olmamıştır. Çünkü basın fotoğraftan önce zaten resim (illüstrasyon) kullanmaya başlamıştır ve görsel malzemenin etkisinin farkına varmıştır. Buna çarpıcı bir örnek olarak Goldberg, "1821'de İngiltere'de *Observer*'ın IV. George'un taç giyme törenini resmeden dört gravür bastığını ve altmış bin sattığı"¹²⁰ nı aktarmaktadır.

Basın açısından, resimden çok öte niteliklere sahip fotoğrafın, haber fotoğrafı olma sürecinde, belirleyici olan en önemli faktörlerden biri teknolojiye bağımlılığı olmuştur. Karşılaşılan ilk önemli sorunlardan biri, haber fotoğrafının gazete sayfalarına aktarımı –basımı–dır. Bu sorunun çözülmesi haber fotoğrafçılığının en önemli sıçramalarından birisinin temelini oluşturmuştur.

Jeffrey fotoğraf tarihini kronolojik olarak aktarırken 1900-1920 tarihleri arasını özetleyerek şunları söylüyor: "Haber fotoğrafçılığı bir meslek oldu. Kasım 1903'te Londra'da kurulan *Daily Mirror*, dünyada görsel malzeme olarak neredeyse tamamen fotoğraf kullanan ilk günlük gazete oldu."¹²¹

Haber fotoğrafçılığı tarihinde kilometre taşı olarak kabul edilebilecek 1903'teki bu gelişmeyi hazırlayan süreç ise Gezgin'e göre, "basın fotoğrafı niteliği taşıyan ilk fotoğrafın 14 Ekim 1843 tarihinde çekilmesiyle" başlar.

Hiçbir gazetede yayımlanmamış da olsa, bu fotoğrafa söz konusu niteliği kazandıran neden, bir olayın çekilen ilk fotoğrafı oluşudur. Bu fotoğrafta,

¹²⁰ *Observer*, *Weekly Chronicle*: Clement K. Shorter, "Illustrated Journalism: Its Past and Its Future," *Contemporary Review* 75 (April 1899): 484.'ten aktaran Vicki Goldberg, **The Power of Photography** (New York: Abbeville Publishing Group, 1993), s.9.

¹²¹ Ian Jeffrey, **Photography A Concise History**, (London: Thames and Hudson, 1981), s. 243.

imparatorun temsilcisi, İmparatorluk Yüksek Komiseri Ky-İng ile bin yıllık bir barış antlaşması imzalayan Fransa Başkonsolosu M. Lyrene'i görüntüleyen kişi, Çin'de, Whampoa hizmetinde çalışan Jules Itier adında bir Fransız gümrük memurudur.¹²²

Gezgin, başlangıç dönemini şu şekilde özetliyor:

Gerçek haber fotoğrafçılığı ya da basın fotoğrafçılığı 1855'te Roger Fenton ile başlamıştır. 1856'da İngiliz fotoğrafçı Roger Fenton ve asistanı Szathmary-Popp, Rus, Türk, İngiliz, Fransız askerlerinin katıldığı Kırım Savaşı'nı görüntülemek için Kırım'a gitmiştir. Kraliçe Victoria, Fenton'un İngiliz askerlerine eşlik etmesini, ancak ölüleri ve üniformaları kanla lekelenmiş askerleri görüntülememesi koşuluyla kabul etmiştir. Fenton'un, 'Kırım Savaşı Fotoğrafları I' Illustrated London News'te, tahta oymalardan yapılan gravürler biçiminde basılmıştır. Böylelikle, fotoğraflı gazete ve derginin ilk adımı atılmış olur. XIX. Yüzyılın sonunda, bir Alman tarafından bulunan litografi, bir başka deyişle taş baskı yöntemi de, fotoğrafın, gazete ve dergilerde yer alması açısından yeni bir ufuk açmıştır. Ancak, asıl gelişme, çinko ya da madeni kalıpların kimyevi etkilene ile işlenmesi sonucu elde edilen klişelerin kullanılmasıyla başlamıştır. Bu yöntem son derece hızlıydı ve fotoğrafların gazetelerde günü gününe kullanılmasını sağlamıştır.¹²³

Mora ise haber fotoğrafçılığını 1850'lerden başlatıyor. Gravür ve litograflarla (Ek-A, Fotoğraf: 1) başlayan aktarım yöntemlerinin yeterince olgunlaşma tarihi olarak da *New York Daily Graphic*'in 1880'de bir fotoğrafı birinci sayfasına basması olarak belirtiyor. Mora, basın fotoğrafçılığının ilerleme sürecini etkileyen önemli bir başka gelişme olarak, 1914'te üretilen ve 1925'te piyasaya sürülen 35mm. formatındaki Leica makineyi gösteriyor.¹²⁴ Mora'nın 35 mm. Leica'yı bu denli önemsemesi, daha önceleri fotoğrafçıların "ayaklarıyla birlikte 40 kg. ağırlığındaki 50x50 cm. ebatlarında makinelerle"¹²⁵ çalıştıkları göz önünde bulundurulduğunda daha iyi anlaşılmaktadır. Hareketli konuları fotoğraflayabilmenin basın fotoğrafçılığında ne denli gerekli olduğu düşünüldüğünde, "Macar Joseph Petzval'ın 1840'da o güne dek kullanılan Chavalier'in objektifinden otuz kat daha hızlı f: 3,6 diyafram açıklığına sahip, bileşik mercekli çift renksizleşmeli bir objektif bulması ve Goudin'in pozlama süresini 1/10 sn.ye düşürmesi"¹²⁶ diğer önemli gelişmelerdendir. Bu gelişmeleri izleyen yıllarda teknoloji hızla ilerlemiş ve günümüzdeki sayısal teknolojilere kadar ulaşılmıştır.

¹²² Suat Gezgin, *Basında Fotoğrafçılık*, (İstanbul: İ. Ü. İletişim Fakültesi Yay., 2002), s.1-2.

¹²³ Gezgin, a.g.e., s.3-4.

¹²⁴ Gilles Mora, *Photo Speak A Guide to the Ideas, Movements, and Techniques of Photography 1839 to the Present* (New York: Abbeville Press Publishers, 1998), s. 147.

¹²⁵ Gezgin, a.g.e., s.5.

¹²⁶ Gezgin, a.g.e., s.2-3.

Teknolojik gelişmelerin fotoğrafın haber niteliğini destekleyip basındaki yerini sağlamlaştırmaya başladığı ilk dönemlerde, “gazeteciler, dönemin olayları ve sorunları karşısında aktif bir rol alırken, basın fotoğrafçıları, olabildiğince yansız, basit, görsel bağlantıları vermekle yetinmişlerdir.”¹²⁷

1.1.5.1.1. Bir Haber Unsuru Olarak Fotoğraf

Haberin tanımı konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Ancak tartışma götürmeyen bir gerçek haberin bir “bilgi” olduğudur. Kitle iletişimi bağlamında haber; profesyonellerce üretilir, -toplum yararına- toplumca oluşturulacak olan kamuoyunun ham maddesidir. İşlevi yönünden, haberden beklenenleri karşılamak açısından haber fotoğrafı, haberin metni kadar değerlidir. Bu açıdan yazılı haber ile haber fotoğrafını yarıştırmamanın bir anlamı yoktur; çünkü birlikte kullanılmaya başladıklarından beri, birbirleriyle yarışan değil, birbirlerini destekleyen, haberin işlevini yerine getirebilmek adına bir arada daha güçlü iki unsurdur. Haberin metniyle haber fotoğrafı aynı amaca hizmet eder, ikisi de “bilgi” aktarır. Haber fotoğrafı, haber metnini “kanıtlayarak” desteklemektedir. Fotoğraf bir anlamda, olay anında orada olunduğunun, yani olaya tanık olunduğunun kanıtıdır. “Dolayısıyla, fotoğraf ve sözcüklerin bir arada kullanıldıkları anlatım yolu, hem fotoğraftan hem de yazıdan daha güçlü, yeni bir anlatım biçimi oluşturmaktadır. Bu sayede, okuyucu üzerinde, en üst düzeyde bir anlaşılma ve etki yaratılabilmesi olanaklı duruma gelmektedir.”¹²⁸

Zaman içerisinde, haber metinleri bir yazınsal dil biçimi geliştirmişlerdir. Okuyuculara sorulduğunda bu biçimin nitelikleri bir çırpıda dile getirilemeyecek olsa da, okuyucu haber metinlerinin tüketicisi olarak bu dile alışmıştır ve bu biçim bu yönüyle haberi kaleme alan ile okuyucu arasında uzlaşmıştır. Haber-gerçek ilişkisi tartışmaları bağlamında bakıldığında, okuyucuyla haberi kaleme alan haberci arasında, haberin dili üzerindeki uzlaşım oldukça önemlidir. Bu kapsamda, örneğin, okuyucunun haber metninin sınırlı bir aktarım olduğunu

¹²⁷ Gezgin, a.g.e., s.5.

¹²⁸ Melih Zafer Arıcan, *Haber Fotoğrafını Oluşturan Öğeler ve Türkiye Ulusal Basınında Gazete Haber Fotoğraflarının Seçim Ölçütlerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay. No 1545, 2004), s. 46.

bildiği ve haberin üretildiği ortamı, koşulları ve tüm sınırlılıkları bilerek okuduğu - değerlendirdiği- var sayılır. Haber metni için geçerli olan bu durum haber fotoğrafı için de aynıdır. Örneğin, yüz elli kelime gibi bir haber metni sınırlaması ne ise, haber fotoğrafı çerçevesi de odur. Haber metin ve fotoğraflarını, tercih ve zorunlu seçimler belirler. Okuyucular büyük olasılıkla daha önce “kaza yapmış bir otomobil” gerçek hayatlarında görmüşlerdir. “Kaza yapmış otomobil fotoğrafı” da görmüşlerdir. Okuyucular, kaza yapmış otomobili, fotoğrafının ne kadar ve nasıl aktardığını önceki deneyimlerinden bilirler. Bu da haber fotoğrafının dili ve biçemi ile ilgilidir. Başka bir deyişle, okuyucuların, fotoğrafın gerçek dünyayı nasıl aktardığını bilmeleri ile ilgilidir.

Lippmann’a göre, “haber ile gerçek aynı değildir.¹²⁹ Haber, bir olayın, haberci -insan- tarafından görülüp anlaşılabilirdiği kadarının yine haberci tarafından onun seçim ve sınırlılıkları doğrultusunda -yazılı, görsel, sesli vs. olarak- yansıttığıdır. Bu yönüyle haber, sınırlılıklar içerisinde seçilmiş bir “kesit”in bir insan tarafından aktarılan halidir. Burada önemli olan, aktaranın – profesyonelin- aktarmaya çalıştığı olayın, haberiyle okuyucunun zihninde oluşacak izdüşümünün aktardığı olaya mümkün olduğunca yaklaştırmak için göstereceği çaba ve bu çabadaki içtenliğidir. Buna bağlı olarak profesyonelin mesleksi yeterlilikleri önemlidir. Ancak mesleksi yeterlilikleri yönlendiren, doğru motivasyonlarla beslenen bir içtenlik olmadığı zaman mesleksi yeterliliklerin bir anlamı da olmayacaktır.

Haber fotoğrafı bir seçimin, bir sınırlılığın sonucu olmakla birlikte, yazılı ya da sözlü haber aktarımlarından kimi yönleriyle daha güçlü bir aktarım aracıdır. Neden tam o anda, o bakış ve görüş açısıyla üretildiği sorgulanabilir ama çerçevesi içinde gösterdiklerinin fotoğraflanma anında orada var olup olmadıkları sorgulanmaz. Elbette ki, burada söz konusu olan fotoğraf, çekildikten sonra karanlık oda teknikleri veya sayısal teknolojilerle değişime uğratılmamış fotoğraftır. Haber fotoğrafının çerçeve içinde gösterdiklerinin gerçekte var olup olmadıklarının veya gerçekte, fotoğrafta algılandığı gibi olup

¹²⁹ “Walter Lippmann, **Public Opinion** (The Mac Millan Co., 1949), s.358” Tokgöz, a.g.e., s.126’daki alıntı.

olmadıklarının sorgulanmamasını sağlayan koşulların devamını sağlamak habercilik açısından çok önemlidir. Ancak böylelikle her tür manipölasyon haber fotoğrafından uzak tutulabilir.

Haber fotoğrafları ile yazılı haberler arasındaki en önemli fark belki de görsel çekicilik konusundadır. Yazılı haberler bu çekiciliği “çarpıcı” başlıklarla sağlamaya çalışırlar. Ancak “g”, “ö”, “l” sembollerinin yan yana dizilmesiyle oluşan göl kelimesinin bir “göl fotoğrafı”yla görsel çekicilik açısından karşılaştırmak bile anlamsız sayılacaktır. Ayrıca göl kelimesi sadece Türkçe ve okuma bilen kişiler için “anamlı” bir iletidir. Bu yönüyle basın fotoğrafı okuyucuyu önce kendisine çekebilir, buna bağlı olarak haberini hatta yayını okutabilir. Bu yüzden haber fotoğrafının, yayınının satışlarına olumlu katkısı olduğunu kabul edilmektedir. Özellikle de televizyonun görsel açıdan büyük farkla yazılı basının önünde olduğu günümüz rekabet ortamında daha da önemli olmaktadır. Öte yandan okul öncesi çocukların gazetelerdeki yazıları okuyamayıp fotoğrafları görebilmeleri haber fotoğrafına ayrı bir sorumluluk ve sınırlama da getirmektedir.

1.1.5.1.2. Fotoğraf ve Gerçeklik

Yazılı basın, ilgi çekmek gibi birçok nedene bağlı olarak fotoğraftan önce de görsel malzemeler kullanmıştır. Ancak fotoğraf kullanılmaya başlanınca, daha önce kullanılan görsel malzemeler –resimler, illüstrasyonlar, çizimler- için yapılmamış tartışmalar gündeme gelmiştir. Bu tartışmaların temelini, bir yenedensunum (representation) olarak fotoğrafın gösterdiği veya işaret ettiği nesnelerin ve/veya olayların “gerçeğini” aktarıp aktaramadığı, aktarıyorsa bunu ne kadar başarabildiği oluşturmaktadır.

Paul Wittgenstein’e göre “bir fotoğraf ne kadar yorumlanmış olursa olsun, gerçekliğin görüntüsüdür.”¹³⁰

¹³⁰ “Açık Kapı (La Puerta Abierta)”, 1992 Yılı Ocak ve Mayıs aylarında TRT 2’de yayınlanan İspanyol Fotoğraf Belgeseli TV Metni, (çev: Simber Atay), Bölüm 13, s.8” Merter Oral, **Toplumsal Belgeci Fotoğraf ve Fikret Otyam Örneği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, 1996) s.15’deki alıntı.

Haber metinlerinin aktardığı olayın gerçeğini, aslını ne denli verebildiği tartışılırken, tartışmanın merkezinde aktaranın (habercinin) güvenilirliği yer alır. Bunun yanında aktarımda kullanılan iletişim ortamının (medium) yani yazınsal dilin olanak ve sınırlılıklarının yanı sıra, aktarıcının bu ortamın olanaklarını değerlendirip değerlendiremediği de göz önünde bulundurulur. Ayrıca habercinin aktardığı olayı hem habercinin dışındaki faktörlere bağlı olarak, hem de habercinin kendisinden kaynaklanan faktörlere bağlı olarak ne kadar anlayıp öğrenebildiği de tartışılır.

Aynı tartışmalar haber fotoğrafları için yapıldığında ise, tartışmanın merkezine, haber metinlerinin gerçeği aktarma gücü tartışmalarında olduğu gibi aktarıcı (haberci) değil de, genellikle "medium"un kendisi yani fotoğraf yerleştirilir. Bu da bir iletişim ortamı olarak fotoğrafın yazınsal ortamdan yapısal olarak oldukça farklı olmasından kaynaklanır. Haber metinlerinde "gerçek", yazıdan değil yazandan beklenir. Yani haberi yazan muhabirden "objektif" olması beklenir. Ama haber fotoğraflarında "gerçek", fotoğrafın kendisinden beklenir. Fotoğrafta görüntü "objektif"ten geçerek oluşmaktadır.

"André Bazin, fotoğrafın, resme göre yeniliğinin temel nesnelliğinde (objektivite) olduğunu, bu yüzden de insan gözünün yerini alan fotoğraf makinesinin gözünü meydana getiren mercekler topluluğuna da *objektif* denildiğini belirtir."¹³¹

"İnsanlar bir haber fotoğrafının kurgulandığını dahi iddia etseler, o fotoğrafa bakarak 'bu fotoğrafçının görüşü' demez."¹³² Bu durum, fotoğrafın – gösterdiği- nesneleri "olduğu gibi" aktardığı inancından kaynaklanmaktadır. Konuya bu şekilde yaklaşıldığında, fotoğrafa konu olan nesnenin gerçek hali ile fotoğrafın aktardığı görüntüsü arasındaki ilişkiyi belirleyen önemli faktörlerden birisi olan fotoğrafçı, genellikle tartışmanın dışına doğru itilmektedir. Yapılması gereken, fotoğrafın gerçekliğini, bir dil olarak fotoğrafın olanak ve sınırlılıklarını

¹³¹ "André Bazin, **Çağdaş Sinemanın Sorunları** Bilgi Yayınevi, Ankara 1966, s.37" Merter Oral, **a.g.e.**, s.16'daki alıntı.

¹³² David D. Perlmutter, **Photojournalism and Foreign Policy** (Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 1998) s.3

ve bu dili kullanarak fotoğrafları meydana getiren fotoğrafçıyı da hesaba katarak tartışmaktır.

Haber fotoğrafı ve haberin gerçeği ilişkisinde haber fotoğrafçısının önemli bir rolü vardır. Bir “medium” olarak fotoğrafın sınırlılıkları beraberinde seçimler yapmayı getirir. Fotoğrafçı; kullanılacak objektifin odak uzunluğu, film, konudan uzaklık, bakış açısı, poz değeri ve deklanşöre basma anı gibi birçok konuda bir ‘seçim’ yapmak durumundadır. “Her imgede bir görme biçimi yatar. Fotoğraflarda bile. Çünkü fotoğraflar çoğu zaman sanıldığı gibi mekanik kayıtlar değildir. Her bir fotoğrafa baktığımızda, ne denli az olursa olsun , fotoğrafçının sınırsız görünüm olanakları arasından o görünümü seçtiğini fark ederiz.”¹³³ Fotoğrafı belirleyen bu gibi önemli faktörlerin seçimle belirlenmesi, konunun etik başlığı altında yer bulmasının nedenlerinden biridir.

Meslek ahlâk felsefesine bakan yönüyle haber fotoğrafının gerçekliğini sorgulamak için fotoğrafçının seçimlerinin sınırları netleştirilmelidir. Bu yüzden fotoğrafın olanak ve sınırlılıklarının, habercilik pratiğinin olanak ve sınırlılıklarının neden ve sonuçlarıyla birlikte göz önünde bulundurulması zorunludur.

Haber fotoğrafının gerçekliği, “Bir yapıtın yenedensunum sayılabilmesi için, onun işaret ettiği, konu aldığı bir modelin de bulunması gerekir.”¹³⁴ koşuluna dayanır. Haber fotoğraflarının kesin olarak gösterdiği sadece; nesnelerin, fotoğrafın oluşturulduğu anda, orada o fotoğrafın oluşturulabileceği şekilde var olduğudur. Öte yandan haber fotoğrafının işlevi yönüyle, fotoğrafın izler kitle tarafından algılandığı şekli ve bu algının izler kitledeki meydana getirdiği dönüşümler önem kazanır. Yani, “gerçeklik” kavramı haber fotoğrafının işlevi açısından da ele alınmalıdır.

Barthes’e göre,

Fotoğraf ona konu olan nesnenin kendisini gösterir. Ancak nesne ile onun görüntüsü arasında bir indirgenme (reduction) söz konusu olsa bile bu hiçbir zaman bir dönüşüm (transformation) değildir. Şöyle ki; fotografik görüntüyü

¹³³ John Berger, **Görme Biçimleri** çev: Yurdanur Salman (İstanbul: Metis Yayınları, 2002), s.10.

¹³⁴ İhsan Derman, **Fotoğraf ve Gerçeklik** (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1989), s.35.

anlamlandırmak için hiçbir zaman onun bir imgeler bütünü olarak değerlendirmek gerekmemektedir. Dolayısıyla, alımlama süreci içinde 'kod açımı' gibi herhangi bir aşamaya da gerek yoktur.¹³⁵

Fotoğraf basında kullanımıyla, haber aktaran bir belge işlevi yerine getirmektedir. Nasıl ki, kimlik belgeleri üzerindeki fotoğraflar belge sahibi olan kişinin görüntüsünü aktarma işlevine sahiptir ve -fotoğraf gerçeği tam olarak aktarır mı aktarmaz mı tartışmalarına rağmen- bu işlevini yerine getirebilmektedir, haber fotoğrafı da öyledir. Yani kişiler kimliklerdeki fotoğraflarından tanınırlar ve ona göre davranılırlar, haber fotoğrafları da meslek ahlâk ilkelerine uygun olarak üretildikleri sürece işlevlerini olabildiğince yerine getireceklerdir.

Fotoğrafın algısıyla, aktardığı nesnenin kendisinin algısı arasındaki fark, yani fotoğrafın gerçekliği, haber fotoğrafı etiğine göre, fotoğrafın algısıyla aktardığı haberin kendisinin algısı arasındaki farktır. Bir haber fotoğrafı, aktardığı haberin gerçekliğini, fotoğraf dilini ve olanaklarını sonuna kadar başarıyla kullanarak aktarıyorsa, o gerçek bir haber fotoğrafıdır.

1.1.5.1.3. Fotoğrafın Gücü

Bernard Shaw "yapılmış olan bütün İsa tablolarının hepsini, bir tane İsa fotoğrafına seve seve değişeceğini"¹³⁶ söylemektedir. Zaman içinden bir anı çekip alan ve bu anın görüntüsünü saklayabilen fotoğrafın gücü her şeyden önce "belge" olmasından kaynaklanır. "...fotoğraf imgeleri insanların zihinlerini kurcalayıp yaşamlarını yeniden şekillendirmektedir.. Fotoğrafın bulunduğu 1839'da, Amerikalı bir beyefendi karısını sevgilisi ile buluştukları gözlerden uzak yerde fotoğraflamış ve hiç şüphesiz bu olay, evliliklerini etkilemiştir."¹³⁷ Söz konusu fotoğraf, adı geçen gizli buluşmanın "belge"si olduğu için belgelediği olayın bütün inkar yollarını tıkamıştır. Fotoğrafın belgesel

¹³⁵ "Roland Barthes, **Image-Music-Text** (Çev. Stephan Heath), Fontana Press, Glasgow, 1977, s.17" Derman a.g.e., s.68.

¹³⁶ Paul Martin Lester, **Visual Communication Images with Messages**, (Belmond: Wadsworth/Thomson Learning, Second Edition, 2000), s.202.

¹³⁷ Vicki Goldberg, **The Power of Photography** (New York: Abbeville Publishing Group, 1993), s.7.

niteliğinin fark edilmesinde hiç de gecikilmemiştir. Yazılı belgelerde, imza ve mühür gibi unsurlar aranırken fotoğrafta bunlar aranmaz. Bu yüzden belgesel işlevi olan fotoğraflar üzerinde çekim anından sonra yapılacak manipülatif değişiklikler “belge üzerinde tahrifat” olarak değerlendirilmelidir.

Fotoğrafı güçlü kılan bir başka özellik ise estetik olması gibi özelliklerinden doğan ilgi uyandırma ve dikkat çekme etkisinin olmasıdır. Bu ise fotoğrafın akılda kalmasına neden olur. İnsanlar etkilendikleri şeyleri unutmazlar. Durağan görüntüler olarak fotoğrafların bellekte kalma süresinin, hareketli görüntülerden daha çok olduğu savunulmaktadır.

Seymour Topping, Pulitzer ödüllü fotoğrafların bir araya getirildiği ‘Moments’ adlı kitaba yazdığı önsözde şöyle demektedir:

Pek çok insan fotografik imgelere, haberler resmi geçidini gözlemlerken öncelik vererek, onları yazılı haber ve radyonun yerine geçirmiştir. Günlük olarak televizyonlardan akan ve zihnimizi yıkayan imgeler gelgitinden ise, sadece bir kaç hafızamızda kalabilmektedir. Bu durumda yaşamımızın modellerini oluşturan kalıcı imgeleri sağlamak haber fotoğrafçısına kalır.¹³⁸

İnsanlar düşünsel eylemlerini imgelemlerle gerçekleştirirler ve yaşamlarına yön veren seçimleri yani yaşamlarını belirlerler. Bu yönüyle fotoğraf, kitle iletişim araçlarında çok dikkatli kullanılmalıdır. Kimsenin meslek ahlâkına sığmayacak şekilde bu aracı kötüye kullanmaya hakkı yoktur. Bu, bir çok yolla gerçekleştirilebilir. Bir kişi, bir toplum veya bir kültürün olumsuz çağrışımlara neden olabilecek bir fotoğrafla, izler kitlenin belleğine olumsuz kodlanmasına neden olunabilir. Ya da, insanların psikolojisini olumsuz etkileyecek şiddet içerikli bir fotoğrafı da meslek ahlâkıyla açıklamak güçtür. Bunların aksine, dünya haber fotoğrafçılığı tarihinde, hemen her kitle, kişi ve düşünce tarafından olumlu kabul edilebilecek toplumsal hareketleri doğurmuş kamuoylarının tetikleyicisi olarak katkısı olmuş birçok haber fotoğrafı örneği vardır. Fotoğraflar genellikle savaşları başlatmazlar veya bitirmezler. Ancak fotoğraf, insanoğlunu savaşlar gibi olumsuz etkileyen olayların akışını değiştirebilecek insanların elinde etkili bir araç olabilir. Örneğin “Margaret

¹³⁸ Hal Buell, **Moments The Pulitzer Prize Photographs a Visual Chronicle of Our Time** (Budapest, Könnemann Verlagsgesellschaft mbH, 2000), s.6.

Bourke-White'ın kimi fotoğrafları, birçok Amerikan hükümetinin, ırk ayrımcılığına ilişkin yasaları değiştirmesini sağlamıştır.”¹³⁹

Fotoğraflar ilgi uyandırır, dikkat çeker, çarpıcıdır. Fakat meslek ahlâkı açısından, bir haber fotoğrafının asıl işlevini yerine getirmesine olumsuz etkisi olabilecek şekilde, salt ilgi uyandırması, okuyucu çekmesi amacına yönelik üretilmesi ve/veya kullanılması ya da bunun özendirilmesi kabul edilir bir durum değildir. Haber fotoğraflarının zorlanarak, okuyucu çekmek amacıyla üretilen “tuzak”lar gibi kullanılması tartışmasız reddedilmesi gereken bir kötüye kullanımdır.

Fotoğraf, örneğin; hem Brezilyalı bir doktorun, hem Çinli ilköğretim öğrencisinin hem de İtalyan bir çiftçinin alıcısı olabileceği bir iletişim dili olabilmesine bağlı olarak da bir güce sahiptir. Her bireyin aynı fotoğrafı farklı algılıyor olması, fotoğrafın hepsi tarafından algılanabildiği gerçeğini değiştirmez.

Basında kullanımı açısından, fotoğrafa eşlik eden yazıyla birlikte fotoğrafın daha güçlü bir ileti olduğu da bir gerçektir. Ayrıca, metinler de, kendisine eşlik eden fotoğraflarla daha güçlü bir mesajdır.

Fotoğrafın gücünün olması, haber fotoğrafçılığı etiği açısından bakıldığında, bu gücü kullanmanın bir sorumluluğu olması gereği ile değerlendirilmelidir.

1.1.5.1.4. Basında Fotoğraf Türleri

Basında fotoğraf kullanılmaya başlandığından beri geçen süre içerisinde, basın fotoğrafçılığı da, bir uzmanlık dalı olarak, kendi kural, ölçü ve alt uzmanlık alanlarını üretmiştir. Örneğin, bazı haber fotoğrafçıları sorulduğunda “spor fotoğrafçısı” ya da “savaş fotoğrafçısı” olduğunu söylemektedir. Farklı haber alanlarında çalışan haberciler olduğu gibi, mesleğin pratiği gereği zaman içerisinde haber fotoğrafçılığında da benzer bir durum söz

¹³⁹ Gezgin, a.g.e., s.94-95.

konusu olmuştur. Öte yandan, haber fotoğraflarında da bir sınıflandırmaya gidilmiştir.

Doğal karşılanması gereken bu süreç içerisinde bugün gelinen son noktada başarılı bir haber fotoğrafçısı olabilmek için, sahip olunan olanaklar ve diğer belirleyici koşullar çerçevesinde doğru bir uzmanlık alanı belirlemek neredeyse bir zorunluluk olma noktasına kadar gelmiştir. Örneğin, uzun süredir sadece spor fotoğrafçılığı yapan ve bu konuda başarılı olan bir habercinin aynı başarıyı bir savaşı görüntülemekte de göstermesi beklenmez. Elbette ki bu, aynı başarı kesinlikle gösterilemez anlamında değildir. Ayrıca farklı haber fotoğraf türlerine bağlı olarak kullanılan ekipmanlar da farklılık göstermektedir.

Gezgin'e göre "gazetelerde üç tür fotoğraf kullanılır: Haber fotoğrafı, renklendirici fotoğraf ve kavramsal fotoğraf."¹⁴⁰

Gezgin bu üç tür fotoğrafı şu şekilde açıklıyor;

Haber fotoğrafı: Okuyucuyu bilgilendirici işlev üstlenir. Korkunç bir fırtınanın yol açtığı önemli zararları gösteren bir fotoğraf gibi.

Renklendirici fotoğraf: Birlikte yer aldığı metnin konusunu ele alır. Ancak bilgilendirici görevi yoktur. Örneğin çevrecilerin isteklerini içeren bir yazıyla birlikte yayımlanan güzel bir orman resmi, renklendirici bir fotoğraftır.

Kavramsal fotoğraf: İrdelenen konunun merkezindeki kavramı görselleştirmeye yarar. Yıkılmış, artık oturulmayan bir çiftliği yansıtan fotoğraf, 'kırsal alanlardan göç' kavramını görselleştiren bir fotoğraf olabilir.¹⁴¹

Farklı açılardan bakılarak, farklı sınıflandırmalar yapılabilir. Haber türleri ile haber fotoğraf türleri arasında da bir ilişki vardır. Örneğin rutin haberin fotoğrafı ile spot haberin fotoğrafı birçok açıdan birbirinden ayrılır. Örneğin rutin haberde bir basın toplantısı izlenir. Daha önceden basın toplantısının yeri ve saati bilinmektedir. Muhtemelen o yer ve toplantıyı düzenleyen kişi/ler haberci tarafından önceden de görülmüştür ve bilinmektedir. Basın toplantısının konusu da haberci tarafından önceden bildirilmektedir. Ancak spot haber, polis telsizi ya

¹⁴⁰ Gezgin, a.g.e., s. 91.

¹⁴¹ Gezgin, a.g.e., s.91.

da haber merkezi gibi kaynaklardan öğrenilir. Hiçbir zaman tamamen hazır olunamaz. Orada neyle karşılaşılacağı ancak gidildiğinde görülmektedir. En kısa sürede olay yerine gidilmelidir. Spot haber bir yangın olabilir, intihar olabilir, bir bomba ihbarı v.s olabilir. Yaşamsal risk söz konusu olabilir. Genellikle ortam gergindir, zarar görmüş insanlar ve/veya hala tehlike içinde insanlar olabilmektedir. Böyle bir haberi görüntülemekle, bir basın toplantısını görüntülemek arasında önemli farklar vardır. Elbette ki, basın toplantılarında da beklenmedik gelişmeler olabilmektedir. Örneğin konuşmacı kalp krizi geçirebilir. Basın toplantısının gerçekleştirildiği bina bombalı saldırıya uğrayabilir. Böylesi bir gelişme en çok haber fotoğrafçıları hazırksız yakalamaktadır. Kameramanlar genellikle sürekli çekim halindedir ve o beklenmedik anı atlamazlar. Diğer muhabirler ise o anı sadece izlemekle yükümlüdür. Ancak haber fotoğrafçıları o anı “yakalamak” zorundadır.

Haber fotoğraf türleri içerisinde spor fotoğrafçılığı başlı başına bir alandır. Hatta spor fotoğrafı kendi içinde farklı uzmanlık alanları dahi içerir. Örneğin futbol maçlarını görüntülemek ile otomobil yarışlarını görüntülemek farklı deneyimler gerektirir. Birçok haber fotoğrafçısı gerektiğinde her ikisini de görüntüleyebilir ancak sürekli aynı spor dalını izleyen ve o konuda uzmanlaşmış bir fotoğrafçı doğal olarak daha avantajlıdır. Ekipman olarak daha hazırlıklıdır. Nerede duracağını tecrübe etmiştir. Görüntülediği sporu ve sporcuları iyi bilir. Spor fotoğrafçılığı, konusu oldukça dinamik olduğu için güçlü refleks, deneyim ve bilgi gerektirir. Aksi takdirde neyin haber değeri taşıdığını dahi belirlemekte zorlanmak olasıdır.

Savaş fotoğrafçılığı ise apayrı bir uzmanlık alanıdır. Örneğin spor fotoğrafçısı olarak yapılabilecek büyük bir hata haberciye en fazla işini kaybettirebilir. Ancak savaş fotoğrafçısı olarak yapılabilecek bir hata haberciye yaşamını kaybettirebilir. Hatta bir hata yapılmasa dahi savaşlarda haberciler için bu risk hep vardır.

Haber fotoğrafının yayımlanacağı yayın da oldukça belirleyicidir. Örneğin günlük gazete için çalışmak, ya da aylık bir dergi için çalışmak arasında önemli farklar vardır. Günlük gazete için çalışan haber fotoğrafçıları zaman baskısını

daha çok hissederler. Öte yandan dergi için çalışan fotoğrafçılar günlük gazetelerle aynı haberleri yapabildikleri halde, en azından baskıya yetiştirme stresleri çok daha azdır. Dergilerde genellikle, gazetelerden öğrendiğimiz haberleri daha ayrıntılı araştırılmış biçimde görürüz. Dergilerde özel haberler de gazetelerden daha çoktur. Bunlara bağlı olarak dergi fotoğraflarına, gazetelerde yer alan fotoğraflar kadar toleranslı bakılmaz. Genellikle daha rahat koşullarda üretildikleri için, daha kaliteli kağıt ve baskı sonucunda hatalar daha fazla sırtacağı için, ayrıca dergilerde görsel malzeme gazetede olduğundan daha farklı önemsendiği için dergi fotoğraflarının kusursuza daha yakın olmaları beklenir. Başarılı bir fotoğraf, kaliteli basılmış bir dergide kendisini –gazetede olduğundan- daha iyi gösterecektir. Bu yüzden, okuyucuların dergi fotoğraflarını kesip saklama eğilimi gazete fotoğraflarını saklama eğiliminden daha fazladır.

Gazete ve dergilerin öncelikle yapısal farklılıklarına bağlı olarak, foto-röportajlar daha çok dergilerde yer almaktadır. Foto-röportajda haber, çok sayıda fotoğraf kullanarak aktarılır. Bu fotoğraflar, birbiri ile bağlantılı, bir arada anlamlı bir bütündür. Genellikle özel haberleri konu edindikleri için foto-röportaj çeken haberci zaman baskısını görece daha az hisseder. Haber fotoğrafçılığı tarihinde çok ses getirmiş foto-röportajlar vardır. Özellikle televizyonun habercilik alanında günümüzdeki yerini edinmeye başlamasından önceki süreçte önemli fotojurnalistlerce üretilmiş foto-röportajlar insanlığın görsel tarihinde seçkin bir yer edinmişlerdir. Söz konusu foto-röportajlar, daha çok toplumsal belgeci niteliktedirler.

Basının kullandığı –Gezgin’in tanımıyla- renklendirici fotoğraflar ise; okuyucunun ilgisini uyandırmak, metin haberlerin okunmasını kolaylaştırmak gibi amaçlara yöneliktir. Bu sayede basın ilgi çekmeyi –buna bağlı olarak tirajını arttırmayı-, kaza v.b. gibi iç karartıcı haberlerin fotoğraflarını bir anlamda dengelemeyi hedefler. Bu tür fotoğrafların ortak özelliği görsel çekiciliklerinin yüksek olmasına çalışılmasıdır.

Haber fotoğrafları başka açılardan ele alınarak da sınıflandırılabilir. Örneğin, portre fotoğrafları bir tür olarak değerlendirilebilir. Portre fotoğrafları da

kendi içinde, yüz fotoğrafları (*mug shuts*) ve mekansal portre (*environmental portraits*) olarak iki türdür. Yüz fotoğrafında konu olan kişinin yüzü, çerçeveyi büyük ölçüde dolduracak şekilde verilir. Mekansal portrelerde ise daha çok kısa odak uzaklıklı objektifler kullanılır. Çerçevede, fotoğrafa konu olan kişi, kendisinin fotoğrafta daha iyi aktarabilmesine katkısı olabilecek bir çevre (mekan) ile birlikte verilir. Söz konusu çevre, verilmek istenen mesaja dair önemli detaylar, yani o kişiye ve yaşamına dair bilgiler içerir. Portre fotoğraflarının konusu insan olduğu için, fotoğrafçının konu ile ilişkideki başarısı sonucu dolaysız etkiler. Bir basın toplantısında, bir kaza yerinde, otomobil yarışlarında, futbol maçında, bir silahlı çatışmada ve bir dergi için ya da bir günlük gazete için portre fotoğrafı çekilebilir. Haber fotoğrafçılığında en önemli konulardan biri insandır.

Tüm dünyada ve ülkemizde, yaşantımızın ayrılmaz bir parçası olan gazetelerde gittikçe yaygınlaşan fotoğraf kullanımı dikkat çekicidir... Kullanım amacı ve biçimi ne olursa olsun, günlük gazetelerimizde fotoğraf kullanımının gittikçe arttığını kimse yadsıyamaz. Bunun en somut kanıtı ise yayım yaşamına yeni atılan gazetelerin – benimsedikleri yayım politikası gereği belki de- kendilerinden önce yayımlanmakta olan gazetelere oranla, fotoğrafa daha fazla yer vermeleridir.¹⁴²

Türkiye’de bu durumu anlamaya çalışırken televizyonun etkisini ve kültürümüzdeki okuma alışkanlığı nitelikleri de düşünülmelidir.

1.1.5.1.5. Türkiye’de Haber Fotoğrafçılığı

Türkiye coğrafyasının haber fotoğrafçılığı ile tanışması ve haber fotoğrafçılığının bu topraklarda gelişmesi, basın ve fotoğrafın geçirdiği sürece paralel olmuştur. Batıda fotoğrafın bulunmasıyla birlikte, fotoğraf yoluyla dünyanın farklı coğrafyalarının aktarılmaya başlandığı dönemde Osmanlı topraklarının da ilgi çeken bölgelerden olduğu görülmektedir. “Osmanlıda basın fotoğrafçılığı için gerekli ortamın ilk koşulu olan eğitim görmüş, fotoğrafı bilen kadrolar özellikle 1870’li yıllarda yetişmeye başlamıştır. İkinci önemli gelişme de, resimlerin gazete ve dergi kâğıdına basılmasını sağlayacak aracın, daha sonraki adıyla klişenin yapılmasıdır.”¹⁴³ Basında fotoğraf kullanımının yolu açan

¹⁴² Gezgin, a.g.e., s. 101.

¹⁴³ Gezgin, a.g.e., s.12.

en önemli etkenlerden birisi olan teknolojinin Osmanlı'da gerekli seviyeye gelmesi, 19. yüzyılın sonlarına doğru sağlanabilmiştir. Matbaaların fotoğraf basabilmesi, söz konusu teknolojik gelişim sürecinin en önemli kilometre taşlarından birisi olmuştur.

1881'de, faaliyete geçen Matbaa-i Ebüzziya, dönemin ilk batı tarzında basımevidir. Ebüzziya Tevfik'in bol fotoğraflı yayınları çok uzun bir süre ön plana çıkmıştır... O dönemde, Servet-i Fünun'un başarısı, rejim dışında üç unsuru –iyi fotoğraf, iyi kâğıt, iyi klişe- bir araya getirmeyi sağlamış olmasında yatar... Servet-i Fünun, nitelikli olabilme uğruna, klişeleri Viyana'da yaptırma yoluna gitmiş ve Türkiye'deki diğer dergilerden daha başarılı olmuştur... Daha sonra bu bağımlılıktan kurtulmanın yollarını aramıştır. Servet-i Fünun'un birinci yılında 276 fotoğraf kullanılmıştır. Bunun 4/5'ü Avrupa'dan getirilmiştir... Ancak ne yazık ki fotoğraflarda güncellik yakalanamamıştır... Dördüncü yılında, basın fotoğrafı alanında büyük aşama kaydedilmiştir. Amatör fotoğrafçıların fotoğrafları yayımlanmış, amatör fotoğrafçılar foto muhabirliğine özendirilmiştir... Dergi, 265. sayısında okurlarına, Türkiye'deki ilk fotoğraf yarışmasını duyumuştur... O yıllarda Meşrutiyet'in bir yararı da, Türkleri, basın fotoğrafçılığı alanına girmeye özendirmiş olmasıdır.¹⁴⁴

Osmanlının, dünyadaki başta teknolojik olmak üzere gelişim ve değişimleri eşzamanlı olmasa da izleyebildiği görülmektedir. Osmanlı basını, fotoğraf kullanımı gibi bir gelişime de, doğal olarak gerekli teknolojiyi dışarıdan satın alarak ayak uydurulmaya çalışılmıştır. Bu dönemi izleyen yıllarda, Osmanlının da taraf olduğu savaşların birbiri ardına baş gösterdiği bir sürece girilmesi bu coğrafyada basını da kaçınılmaz olarak etkilemiştir. İlk olarak Kırım Savaşı fotoğraflandıktan sonra, savaşlar sebep ve sonuçlarıyla birlikte basında önemli bir yer tutmuştur. 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak dünyada basının geçirdiği süreç içerisinde basının gücü artık yeterince bilinmektedir ve 20. yüzyılın başlarında yaşanan, savaşları da kapsayan tüm değişimlerin içerisinde basın da bir güç olarak yerini almıştır. Nitekim Kurtuluş Savaşı yıllarında –ve hatta öncesinde- dış güçler Türk basınına dikkate almıştır. O dönemde Türk halkının verdiği var olma savaşında, Türk halkının bir parçası olarak Türk basını da etkin bir rol oynamıştır. İşgal altındaki topraklarda, işgalcilerin baskılarına rağmen Türk basını, 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'e asker çıkartıp Ege bölgesini işgale girişmeleriyle başlayan Kurtuluş Savaşı'nı desteklemiştir. Bu dönemde "Mustafa Kemal'in özgeçmişini ve fotoğraflarını ilk yayımlayan gazete Tasvir-i Efkâr'dır. Baskı ve zulme boyun

¹⁴⁴ Gezgini, a.g.e., s.14-16.

eğmeyen Türk basını, işgal kuvvetlerine karşı eldeki olanaklarla mücadele verirken, İzmir'in işgalinin ardından İstanbul ve Anadolu'da kurtuluş yolları aramaya başlamıştır."¹⁴⁵

Kurtuluş Savaşı'nın önderi Atatürk, verdikleri mücadelenin bir parçası olarak basına verdiği önem doğrultusunda İrade-i Milliye(14 Eylül 1919) ve Hakimiyet-i Milliye(19 Ocak 1920) adlarında iki gazete kurdurmuştur.¹⁴⁶ Ancak bu iki gazete çok ağır ekonomik koşullarda işlevlerini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu iki gazetenin ardından, "Yunus Nadi (Abalıoğlu), Rıdvan ve Halide Edip (Adıvar), Yusuf Kemal (Temgirşek), Rıza Nur, Cami (Baykurt) gibi tanınmış aydınların bulunduğu bir grubun... Atatürk'e, var olan telgraf mekanizmasının , uzmanlaşmış bir haber kurumu haline getirilmesini önermeleriyle birlikte... 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı'nın kurulmasına karar verilmiştir." ¹⁴⁷ Anadolu Ajansı, Türk basın tarihinin en önemli kilometre taşlarından birisi olması yönüyle Türkiye'de haber fotoğrafçılığının gelişim sürecinde de önemli rolü olan bir kuruluştur.

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, Kurtuluş Savaşı'nda da etkin rol oynayan ve geçmişleri daha da öncelere dayanan Türk basın kuruluşları yeni kurulan devletin basınının temellerini oluşturmuşlardır. "25 Temmuz 1931'de Cumhuriyet'in ilk basın kanunu olma özelliğini taşıyan Matbuat Kanunu kabul edilmiştir." ¹⁴⁸ "1930'da Türk Gazeteciler Birliği kurulmuştur. 1935 yılında ilk basın kongresi toplandığında, ülkemizde 38 günlük, 78 yayın zamanlaması çeşitli gazete, 127 tane de dergi çıkmaktadır." ¹⁴⁹

Cumhuriyet dönemine geçişle birlikte fotoğrafçılık daha bilinçli olarak ele alınmıştır. Fotoğrafçılık, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni dünya görünüşüne göre düzenlenmiştir... Bu arada, 1930'lu yıllarda fotoğrafçılığın yaygınlaşmasında halkevlerinin etkili olduğu yadsınamaz... İlk fotoğraf sergisi, 1929'da İzmir'de

¹⁴⁵ **Cumhuriyet Basını**, (Ankara: Başbakanlık Tanıtma Fonu katkılarıyla Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1998), s. 19.

¹⁴⁶ **aynı**, s. 63.

¹⁴⁷ **aynı**, s.80-81.

¹⁴⁸ Murat Özgen, **Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları** (İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yay., Mayıs 2000), s. 21.

¹⁴⁹ Seyit Ali Ak, **Erken Cumhuriyet dönemi Türk Fotoğrafı 1923-1960** (İstanbul: Remzi Kitabevi, Nisan 2001), s.180.

açılmış, ilk fotoğraf yarışması Sabah dergisi tarafından düzenlenmiştir. "Ankara Fotoğrafçılar Cemiyeti, 1929", "İzmir Fotoğrafçılar Derneği, 1945" kurulmuştur.¹⁵⁰

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti kendisini dünyaya anlatma ve tanıtmaya gereği hissettiği için 1933 yılında *La Turquie Kemaliste* adıyla Fransızca, Almanca ve İngilizce bir dergi yayımlamaya başlanmıştır. Kaliteli baskısıyla dikkat çeken, bol fotoğraflı bu dergi 1948'e kadar 49 sayı yayımlanmış, Türk basın tarihinin önemli yayımlarından birisi olmuştur.

Basının renkli baskıya geçmesiyle birlikte basında fotoğrafa bakış farklılaşmıştır. Bu gelişmeden sonra, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de haber fotoğrafçılığını etkileyen en önemli teknolojik gelişme televizyonun yaygınlaşması olarak gösterilebilir. Fotoğraf teknolojisinde son dönemin en önemli değişimi olarak sayısal teknolojinin haber fotoğrafçılığına hakim olması kabul edilebilir. Dünyada olduğu gibi bugün Türkiye'de de haber fotoğrafçıları ağırlıklı olarak bu yeni teknolojiyi kullanmaktadır.

Öte yandan Türk basını ve haber fotoğrafçılığını nitelik ve nicelik olarak etkilenen bir diğer gelişme ise Türkiye'de gazetecilik ve fotoğraf eğitiminin başlaması, belli bir aşamadan sonra da bu eğitimin üniversitelerce yürütülmesi olmuştur. "İlk kez İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü 1950'de 479 öğrenciyle derslere başladı... Daha sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu 1965-66 öğretim yılında eğitime başladı."¹⁵¹ Günümüzde bu kurumlar ve daha sonra kurulan diğer kurumlar iletişim fakülteleri adı altında eğitim vermektedir. Bu kurumlarda haber fotoğrafçılığı eğitimi de verilmektedir. Türkiye'de haber fotoğrafçılığının kurumsallaşması açısından en önemli gelişme ise 12 Haziran 1984 tarihinde Foto Muhabirleri Derneği'nin kurulması olarak kabul edilebilir. Yönetim merkezi Ankara olan derneğin bugün 465 kayıtlı üyesi vardır.

¹⁵⁰ Gezgın, a.g.e., s.18.

¹⁵¹ Hıfzı Topuz, II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi (İstanbul: Remzi Kitabevi, Kasım 2003) s. 375-377.

1.1.5.2. Etik ve Haber Fotoğrafı

Ahlâk felsefesi tartışmalarının merkezinde insan vardır. Etik, insanların tercihlerini, tercih süreçlerini ve söz konusu tercihlerin sonuçlarını inceler. İnsanların tercih hakkı, şansı veya olanağı olmayan durumlardaki karar ve davranışları etiğin konusu dışındadır. Buna bağlı olarak, tercih süreçlerinin koşulları da etiğin konusu içinde yer alır. Haber fotoğrafının üretiminden tüketimine kadar olan süreç içerisinde yer alan insanlar; bu sürece etik açıdan bakıldığında farklı yönleriyle ele alınmalıdır.

Söz konusu süreçte tercih-seçim- yapanların başında haber fotoğrafçıları ve editörler gelmektedir. Bu tercihlerini belirleyen birçok etken vardır. Bu kişilerin; yaşları, cinsiyetleri, eğitimleri, kendi kültürleri ve içinde bulundukları kültür, o ana kadarki yaşam deneyimleri, gerçekleştirdikleri üretime taraf olan kişi ve gruplar –birlikte çalışılan insanlar, patronlar, fotoğraflanan insanlar ve konular, fotoğrafları görececek olan insanlar, fotoğrafların neden olabileceği değişimden etkilenebilecek olan insanlar v.b.-, fiziksel çevreleri ve koşulları gibi sayıları daha da arttırılabilecek etkenler bunların arasında sayılabilir. Öte yandan haber fotoğrafçıları ve editörler de tercih edilen durumunda olabilir. Bir medya kuruluşu bir haber fotoğrafçısını tercih edebilir ya da etmeyebilir.

Bu araştırma, haber fotoğrafı üretim süreci etik açıdan ele alınırken, konuya haber fotoğrafçısı merkezli olarak yaklaşmaktadır. Bu açıdan, önce haber fotoğrafçısının; fotoğrafla, fotoğrafa konu olan kişilerle –olaylarla ve nesnelerle-, sürece taraf olan diğer faktörlerle ilişkisi etik açıdan, haber fotoğrafçısının tercihlerine bakan yönü ile ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte, haber fotoğrafçılarının bu tercihlerini gerçekleştirdikleri koşullara dair haber fotoğrafçılarının etik açıdan değerlendirmeleri belirlenmeye çalışılmaktadır.

1.1.5.2.1. Etik Açıdan Haber Fotoğrafçısı

Halkın haber alma hakkını, halk adına kullanan haberciler, bu görevi gereği gibi yerine getirebilmek için bazı ayrıcalıklara sahiptir. Bu ayrıcalıkların başında basın özgürlüğü gelir. Demokratik sistemlerde kanunlarla

güvence altına alınarak basına tanınan hak ve özgürlükler, beraberinde sorumluluk getirmektedir. Basının elinde bulundurduğu hak ve özgürlüklerinden kaynaklanan gücü kötüye kullanmama sorumluluğu her şeyden önce basının kendisine düşmektedir. Basında özdenetimin işlememesi ya da denetimin basının kendisinden başkasına geçmesi demokrasinin sigortası olarak görülen basını işlevsizleştirebilir. Durum diğer mesleklerde olduğundan oldukça farklıdır. Basın için genel olarak geçerli olan bu durum haber fotoğrafı üreten insanlar için de aynen geçerlidir. Farklılıklar sadece, bir haber unsuru olarak fotoğrafın –metin haberden farklı- yapısından ve üretim şeklinden kaynaklanır. Örneğin, metin haber için okuyucu tarafından yapılan doğruluk ve güvenilirlik yaklaşımı, fotoğrafta çok daha farklı bir hal almaktadır. Ya da, bir olayı metin olarak haberleştirecek muhabir ile fotoğraflayacak muhabirin olayla ilişkisi oldukça farklıdır. Haber fotoğrafçısı, olay yerinde fotoğraf makinesini –en azından fotoğraf çekme anında- saklayamaz. Bu da ilk bakışta kimliğini ortaya çıkarır. Buna bağlı olarak haber fotoğrafçısının o andan itibaren olaydaki kişilerle arasındaki ilişki değişir. Haber fotoğrafçısı, olaya -konuya- fotoğraf çekebilmesine uygun olan yere kadar yaklaşmak zorundadır. Oysa bir metin haberin olay yerine gelmeden de yazılması mümkündür. Bir haber dili olarak metin ve fotoğraf birbirlerinden oldukça farklı tercihlerle üretilir. Bu da yapılarından kaynaklanır. Haber kaynakları da bu ayrımı koyar. İnsanlar düşüncelerinin alınması ile fotoğraflarının çekilmesini bir tutmazlar. Sesinin kaydedilmesini istemeyen bir haber kaynağı fotoğrafının çekilmesine de karşı çıkacaktır. Ama bunlar konuşmasına engel değildir. Genel olarak tüm farklılıklar haber unsuru olarak fotoğraf aracının yapısından kaynaklanır. Söz konusu farklılıklar, haber fotoğrafını etik açıdan değerlendirmek amacıyla yönelik olarak bazı başlıklar altında toplanarak daha kolay incelenebilecektir.

1.1.5.2.1.1. Nesnellik

Toplumun öğrenmesi gerekeni, yani haber değeri taşıyan her ne ise onu; aslına, gerçeğine bağlı kalarak doğru aktarmak habercilerin en önemli yükümlülüklerinin başında gelir. Ancak bu “gerçeği

olduğu gibi aktarma" meselesine gerçekçi bir yaklaşım gösterildiğinde aktarma kelimesi dikkat çekmektedir. Haber, sonuçta bir aktarımdır. Bu aktarımın nitel ve nicel özelliklerini belirleyen birçok faktör vardır. Dolayısıyla, bir aktarımın *olduğu gibi* gerçekleşmesi neredeyse imkansızdır. Ancak haberi tüketenler de bunu bilmek durumundadır. Haber aktarımının niteliklerine dair, karşılıklı bilgilenme ve deneyime dayalı bir uzlaşım olması halinde en verimli nokta yakalanmış olacaktır. Nitekim,

Fotojurnalistik pratikler, 1920'lerdeki altın yıllarından başlayarak, okuyucularda belli görüntü algılama modelleri oluşturmuştur. Bunlar arasında fotojurnalistik görüntülerin konularını yaşamsal gerçeklikten alması, dolayısıyla gerçekçi bir anlayış sergilemesi, kurmacaya yer vermemesi gibi özellikler sayılabilir. Bu özellikler, izleyicide inandırıcılık konusunda belli normların oluşmasına yol açmıştır.¹⁵²

Haberi olduğu gibi aktarma çabasının "objektiflik" kelimesi ile ifade ediliyor olması, bir haber unsuru olarak fotoğrafın, nasıl algılandığını anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Okuyucular metin haberlerin doğruluklarını ve gerçekliklerini sınıadıkları kadar haber fotoğraflarını sınıamazlar. Bu da haber fotoğrafçısına ayrıca bir sorumluluk getirmektedir. Fotoğraf ancak; belli bir anda, belli bir görüş ve bakış açısından gördüğü (Ek-A, Fotoğraf: 2) nesneleri iki boyutlu olarak renkli veya siyah-beyaz aktarır. Bu değişkenlere bağlı olarak aynı nesnenin birbirinden çok farklı etkiler uyandırabilecek çok sayıda fotoğrafı çekilebilir. Aktarılmaya çalışılan haberin anlaşılmasına, dikkat çekmesine, etkilemesine ve akılda kalmasına önemli katkıları olan fotoğrafın gerektiği gibi üretilmesi haber fotoğrafçısının sorumluluğundadır. Bu bağlamda fotoğrafın metinden güçlü yönleri sahip bir araç olması da haber fotoğrafçısına ek sorumluluk getirmektedir.

Görevini kötüye kullanan bir haberci, haberi haber metninde çarpıtarak verebileceği gibi haber fotoğrafçısı da haberi çarpıtarak aktarabilir. Kasıt olmasa dahi böyle bir durum kabul edilemez. Bir haber fotoğrafı sayfada yerini alana

¹⁵² Merter Oral, *Weimar Cumhuriyeti'nden Günümüze Fotoğraf Ajanslarının Fotojurnalizme Katkıları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bil. Enst. Sahne ve Görüntü Sanatları Anasanat Dalı, İzmir, 2000) s.113.

dek birçok aşamadan geçerek, uygunsuz bir fotoğraf bu aşamalarda –editörlük sürecinde- mutlaka fark edilmeli ve yayına girmesi engellenmelidir.

Yapılan işin ağır koşulları düşünüldüğünde habercilerin tercihlerinde hata yapabileceği gerçeği her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Önemli olan hata ile yanlışın aynı şey olmadığına bilinmesidir. Hata bilinçsizce yapılandır ancak yanlışta kasıt vardır. Gerçekçi bir yaklaşımla, habercilikte kusursuza mümkün olduğunca yaklaşabilmenin yollarını bulup, uygulamak için gereken çabayı göstermek gerekmektedir.

Haber metinlerinde kelime sayısı sınırları olduğu gibi haber fotoğraflarında da çerçeve gibi sınırlar söz konusudur. Yanlış bir çerçeve, yanlış bir çekim anı yanlış bir bakış açısı kolaylıkla haber fotoğrafını aktardığı haberin gerçeğinden uzaklaştırabilir. Bu yüzden haber fotoğrafçısı aktaracağı haberin özünü, aslını ve toplum için ne anlam ifade ettiğini çok iyi kavramak için elinden geleni yapmalıdır. Aksi halde doğru çerçeve, doğru çekim anı ve doğru bakış açısı, istense de yakalanamayacaktır. Her şeyden önce habercinin bunu istemesi gerekir. Daha sonra da bunu başarmak için elinden geleni yapması gerekir.

Aslında yapılan, aktarılan olayın görsel bir özetidir. Bu yüzden söz konusu özetle olması gereken unsurlar doğru bir şekilde bir araya getirilerek sunulmalıdır. Fotoğraf makinesi ne görürse onu aktarabilir ama neyi, ne zaman nasıl göreceğine onu kullanan kişi karar verir. Aynı olayın farklı fotoğraflarla tamamen farklı aktarılabileceği unutulmamalıdır. (Ek-A, Fotoğraf: 3-4-5)

1.1.5.2.1.2. Konuya Müdahale

Habercinin fotoğrafı çekerken yaptığı seçimler doğrultusunda, haber aslından sapabileceği gibi, habercinin habere konu olan olaya müdahale etmesiyle de olay yön değiştirebilir.

Aslında habercinin orada olması dahi kaçınılmaz olarak olayın seyrini etkileyebilmektedir. İnsanlar haber olabilecek bir olayda çoğu zaman, o anda fotoğrafları çekilmiyormuş gibi davranamazlar. Bunlar önü alınamaz koşullardır.

Zaten bu durumun okuyucu tarafından da, fotoğraf okunurken farkında olarak veya olmadan göz önünde bulundurulduğu düşünülür. Asıl konu kaçınılmaz koşulların dışında olanlar, yani kontrol edilebilecek koşullarla ilgilidir.

Gazeteci olay yerinde olduğu halde orada yokmuş gibi davranamaz. Bazı özel durumlarda olaya karışması veya taraf olması gerekebilir. Gazeteci her şeyden önce insandır. İnsan kimliğinden kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmesine mesleği engel olmamalıdır. Fakat habercinin elinde bulundurduğu gücü veya fırsatı kötüye kullanarak habere konu olan olayı yönlendirmesi kabul edilemez bir durumdur. Habercilerin olayların akışını iyi niyetle ve olumlu yönde de olsa değiştirme sorumluluğu ve yetkisi yoktur. Habercilerin yargılama ve hüküm verme sorumluluk ve yetkileri de yoktur. Habercilerin ancak toplum için her şeyin iyi gelişmesini sağlamak için gerekli kamuoyunu oluşturacak bilgi akışını sağlama sorumluluğu vardır ve yetkileri de ancak bunu başarmalarını mümkün kılacak şekilde belirlenmiştir.

Aralarındaki uzlaşmazlığı bir kavgaya vardırma ihtimali yüksek iki kişiye aynı anda, aynı yerde randevu vererek oradan sansasyonel görüntü elde etmeye çalışmak yasa dışı değildir ancak basın meslek ahlâkına tamamen terstir.

Haber olan olayı kurgulamak şeklinde tanımlanabilecek bu tür örneklerin basın meslek ahlâkına sığmayacağı çok açıktır. Arthur Rothstein'in FSA (Farm Security Administration) için çektiği fotoğraflar (Ek-A, Fotoğraf: 6-7) arasındaki aynı ölmüş hayvan kafasını birden çok yerde fotoğraflamış olmasının etik açıdan eleştirilere neden olması, önceki örneğin ne denli büyük bir yanlış olduğunu daha anlaşılır hale getirmektedir. FSA'nın o fotoğrafları çekmekteki amacının kuraklık ve kıtlık konusunda kamuoyu oluşturmak olduğu düşünüldüğünde Rothstein'in çektiği fotoğrafların bu amaca hizmet etmesi, bunda da açık kamu yararı olması, Rothstein için hafifletici sebepler olarak görülebilir. Ancak bu çalışmanın 'belgesel' bir çalışma olduğu unutulmamalıdır. Bazı konularda istisnalara kapı aralamak tehlikelidir. Haber fotoğrafçılığı için de durum böyledir. Haber fotoğrafçılığı bu tür uygulamaları kabul etmez. İstisnalar olabileceği düşüncesi gazete okuyucularının, her fotoğrafta 'bu acaba o

istisnalardan biri mi?’ gibi sorularına neden olacaktır. Ayrıca birçok fotoğrafçı böyle bir uygulama şansı elde ettiğinde istisnaların sınırının bu durumu da kapsayıp kapsamadığını sorgulayacak ve yanılabilir. Hatta bilerek yanlış uygulamalara yönelmekten kendilerini alamayanlar çıkabilecektir.

Habere ulaşabilmek için kaynaklara para teklif etmek de bir yönüyle konuya müdahale olarak değerlendirilebilir. Etik açıdan çok tartışılan bu konuda, kesinlikle olumsuz düşünenler olduğu gibi, kamu yararına bağlı olarak çok nadiren gerekebileceğini savunanlar da vardır. Bu konuda bir uzlaşma olmamakla birlikte, yaygınlaşması halinde tehlikeli sonuçlar doğurabileceği genel kabul görmektedir. Kaynağa para ödemek dendiğinde, bir kişiye haber olması için intihar edecekmiş gibi yapması için para ödemek gibi basın meslek ahlâkı ile uzaktan yakından ilgisi olmayan örnekler anlaşılmamalıdır. Sözü edilen ödeme haber değeri taşıyan bilgiye ulaşmak için, haberin elde edilmesinin başka yolları tüketildiği halde sonuç alınamamış durumlarda kaynağa -bilgi vermesi için - yapılan ödeme anlaşılmalıdır.

Benzer bir durum ise, habercinin haber almak amacıyla kimliğini gizlemesi veya kendisini haber kaynağına başka kimlikle tanıtmaya yolunu seçmesidir. Bu yöntemi ‘başka yol kalmamışsa ve gerçekten gerekliyse’ başvurulabilir olarak görenler olduğu gibi, kesinlikle kabul edilemez bir yöntem olarak değerlendirenler de vardır.

1.1.5.2.1.3. Manipülasyon

Manipülasyon haber fotoğrafının çekim anından önceki evreden sayfada yer alana kadar söz konusu olabilir, ancak çekim anından önceki manipülasyonlar “konuya müdahale” başlığında incelendiği için, burada çekim anından sonra sayfada yer alana kadar olan aşamada yapılabilecek olan müdahaleler ele alınacaktır.

Özellikle sayısal teknolojilerle birlikte olanakları artan ve pratikleşen yöntemlerle çok tartışılmaya başlanan manipülasyon konusu, haber fotoğrafçılığının güvenilirlik ve saygınlığına bakan yönüyle oldukça önemlidir. Son teknolojilerle birlikte tamamen sayısal ortamda resim tekniklerine benzer

yöntemlerle fakat fotoğraf gibi görünen, gerçekte hiç var olmayan nesnelerin görüntülerinin bile üretilebildiği düşünülüyöğünde, sayısal ortama aktarılmış fotoğraflar üzerinde kolayca uygulanabilen çok basit yöntemlerle fotoğraf, 'belge' niteliğinden uzaklaştırılabilmektedir. "150 yıl boyunca kimyasal fotoğrafın gerçekliğın temsil edilmesinde önemli bir yeri vardı. Ama şimdi bu durum sorgulanıyor."¹⁵³

"Sayısal teknolojiler haber üretimine dair geleneksel etik tartışmaları artırmıştır. Karanlık oda teknisyenleri için fotoğrafları manipüle etme olanağı başından beri olageldiğı halde, sayısal teknolojiler bu tür manipölasyonları eskisinden daha kolay yapılır ve daha zor ayırt edilir hale getirmiştir."¹⁵⁴ Fakat eski yöntemlerle hayal bile edilemeyecek şeylerin bugün çok kısa sürede kolayca öğrenilebilen yöntemlerle çok kısa sürelerde yapılabiliyor olması haber fotoğrafının zan altında kalmasına ve güvenilirlik kaybına uğramasına neden olmaktadır.

Kent Klich ise konuya farklı bir açıdan yaklaşarak sayısal teknoloji ile kolaylaşan ve yaygınlaşan manipölasyonun olumlu bir etkisi olabileceğine dikkat çekiyor. Klich'e göre, "fotoğrafta manipölasyon, gözlerimizi açacak ve herkesin, akıp giden enformasyona daha sorgulayıcı bakmasını sağlayacak."¹⁵⁵

Sayısal olarak üretilen fotoğrafların bir film üzerine kaydedilmiyor olması, bir fotoğrafın manipüle edilip edilmediğı tartışmalarında, elde film olmadığı için kanıtlanamaz veriler üzerinde konuşma güçlüğünü de beraberinde getirmiştir. Sayısal ortamın sunduğı olanakların hangisinin haber fotoğrafçılığına, nerede ne kadar uygun olduğı konusunda da sınırlar belirsizdir.

Haberin özüne ters değİLse ve fotoğrafı daha etkileyici hale getirebiliyorsa, buna bağılı olarak o haber fotoğrafıyla amaçlanan –genel kabul görecek- sonuca hizmet ediyorsa sayısal teknolojiler kullanılabilir mi? Bu sorunun her durumda geçerli kesin bir cevabı yoktur. Ancak yine de bazı

¹⁵³ Kevin Robins **İmaj Görmenin Kültür ve Politikası** çev.: Nurçay Türkoğlu (İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999), s.71-72.

¹⁵⁴ John V. Pavlik, **Journalism and New Media**, (New York: Columbia University Press, 2001) s.87

¹⁵⁵ Pedro Meyer, **Truths&Fictions A Journey from Documentary to Digital Photography** (Aperture Foundation Publication, First edition, Artegrafica S.p.A., Verona, 1995) s. 95.

genellemelerden söz edilebilir. Haber fotoğrafında sadece, az pozlanmış fotoğrafı düzeltmek gibi fotoğrafı değiştirmeyen, dönüştürmeyen uygulamalar yapılabilir. En temel ölçü fotoğrafın özünün, içeriğinin ve mesajının değişmemesidir. Burada da sorun, fotoğrafın; “mesajı”, “içeriği”, “özü” gibi kavramların yoruma açık ve göreceli olmasıdır. Örneğin, ışık kaynağına bağlı olarak sarı tonda görünen bir fotoğrafın renk dengesi düzeltilebilir. Bunun mantığı, fotoğrafın çekildiği yerden insanların gözleri o ışık kaynağına alışınca o ışığı gün ışığı gibi algıladıkları için böyle bir düzeltmenin yapılabilmesinde sakınca olmaması şeklinde açıklanabilir. Bu tür müdahaleler fotoğrafı daha *okunaklı* yapmaya yaradığı için kabul görebilmektedir. Ancak, bir sahne ışıklandırmasında kullanılan sarı renkli –efekt amaçlı- spot ışıkların renk düzeltilmesi yapılamaz. Çünkü oradaki insanlar o ışığı sarı olarak görmektedirler. Bu kadar basit görünen müdahaleler bile bazen sorun olabilmektedir. Haziran 1994’te Newsweek ve Time dergilerinin O. J. Simpson’ın aynı fotoğrafının (Ek-A, Fotoğraf: 8) kullanıldığı kapaklarında en belirgin fark Time’ın kapağındaki fotoğrafın diğerinden çok daha koyu olması ve Newsweek’in kapak fotoğrafının arka planının –Time’da olduğu gibi kenarlara ve köşelere doğru kararmaması olarak görünüyor. Ancak bu fark, “Time editörü James R. Gaines’in kendisini, konu ile ilgili özür dilemek zorunda hissetmesine yetmiştir”.¹⁵⁶

Özellikle A.B.D. basınının bu konuda hassas davrandığını görülmektedir. Örneğin Los Angeles Times fotoğrafçısı Brian Walski’nin 31 Mart 2003’te yayımlanan fotoğrafının (Ek-A, Fotoğraf: 9-10-11) kendisine ait iki fotoğrafı birleştirerek oluşturduğu anlaşılır anlaşılmaz Walski işini kaybetmiştir.

Yine A.B.D.’nde, NCPPA(North Carolina Basın Fotoğrafçıları Birliği)’nin düzenlediği yarışmada ödül verdiği Patrick Schneider’in yarışmaya fotoğrafı (Ek-A, Fotoğraf: 12, 13) sayısal yöntemlerle değiştirerek gönderdiği anlaşılınca, NCPPA ödülü geri almıştır. Schneider, fotoğrafını gazetede (The Charlotte Observer) yayımlandığı şekliyle değil de, arka planı neredeyse tamamen karartarak göndermiştir. NCPPA kurulunda yapılan oylamada ödülü geri alma kararı dörde karşı sıfır oyla alınmıştır. “NCPPA başkanı Chuck Liddy,

¹⁵⁶ <http://nyc24.jrn.columbia.edu/2001/issue04/story02/page2.html> 17.09.2003

Schneider'ın NPPA(Ulusal Basın Fotoğrafçıları Birliği)'nin etik ilkelerini çiğnediğini ifade etmiştir.¹⁵⁷ NPPA ilgili etik ilkesi şu şekildedir:

*Gazeteciler olarak bizler, mesleğimize rehberlik eden prensibin doğruluk (güvenilirlik) olduğuna inanıyoruz; bu yüzden, bir fotoğrafın içeriğini her ne yolla olursa olsun halkı aldatacak biçimde değiştirmenin yanlış olduğuna inanıyoruz.*¹⁵⁸

Bir başka örnek ise National Geographic dergisinin 1982 Şubat sayısında kapak fotoğrafı olarak kullandığı fotoğrafta (Ek-A, Fotoğraf: 14) arka planda görünen piramitlerin dikey fotoğrafa sığabilmeleri için yaklaştırmasıdır. Bu fotoğraf da tepkilere neden olmuştur. Ancak "National Geographic fotoğraf direktörü Rich Clarkson iki fotoğrafı birleştirerek bir kapak fotoğrafında kullanmakta –bazı yayınların bunu kötüye kullanmaya başlayabileceği halde- bir etik sorun görmediğini söylemektedir."¹⁵⁹ Bu düşüncesiyle Clarkson, örneğin Herald Tribune'ün politikasıyla ters düşmektedir. "Herald Tribune'ün politikası, önceki ya da günümüzdeki teknolojileri kullanarak fotoğrafların içeriğini başkalaştırmayı hiçbir zaman kabul etmez."¹⁶⁰

Dergilerin kapakları vitrin işlevi gördükleri için, dergi kapak fotoğraflarının manipülasyon ve etik tartışmalarında çokça yer aldığı görülmektedir. Time dergisi editörlerinden Hillary Ruskin'e göre,

Kapak fotoğrafları okuyucuya o dergiyi alıp almama konusunda fikir sağlayacak kavramları içerir. Kapaklar bu düşünceye göre hazırlanır. Normal bir haber fotoğrafında çekilen kare kadrajlanabilir ya da montaja uğrayabilir. Bir portre fotoğrafında karenin arka planı değiştirilebilir veya uzatılabilir veya Photoshop'la renklerde çeşitli oynamalar yapılabilir. Time dergisinin kapak sunumlarında her zaman belli bir konsept vardır ve genellikle fotoğrafta belli bir oranda manipülasyon olur.¹⁶¹

Dergi kapak fotoğrafları gerçekten fotoğraf mıdır, yoksa geçirdiği müdahalelerden sonra artık ancak bir illüstrasyon olarak mı kabul edilmelidir?

¹⁵⁷ <http://www.charlotte.com/mld/charlotte/news/6537195.htm> 2003

¹⁵⁸ <http://www.worldfreepress.org/content/nppadigital.asp> 2003

¹⁵⁹ <http://commfaculty.fullerton.edu/lester/writings/faking.html> 2003

¹⁶⁰ <http://www.journalism.org/resources/tools/ethics/codes/photojournalism.asp?from=managers> 2003

¹⁶¹ <http://www.fmd.org.tr/etik02/etik02.htm> 2003

Okuyucu bu duruma dair bilgilendirilmekte midir? Bu uygulamalar dergi kapak fotoğraflarıyla sınırlı kalacak mıdır, yoksa zaman içerisinde yazılı basın diğer alanlarına da sıçramaması için önlenmeli midir? Bu sorular, özellikle dergi kapak fotoğraflarının neden olduğu soruların başında gelmektedir. Lester'a göre, "fotoğrafların manipüle edilmesi herhangi bir fotoğraf için kabul edilirse, toplum doğal olarak tüm yayınlardaki tüm fotoğraf ve metinlerden kuşkulacaktır."¹⁶²

Sayısal teknolojilerin sunduğu olanakların haber fotoğrafçılığında da kullanılması kaçınılmazdır. Sayısal teknolojiyle birlikte gündeme gelen etik sorunların önüne geçmek amacıyla, sayısal teknolojileri haber fotoğrafına yasaklamak, bugün geline noktanın sonu olanaksızdır. Söz konusu sorunların en aza indirgenmesi için, konunun gündemde kalmasını sağlamak, gerekli platformlarda her yönüyle tartışılmasının sürekliliği için çaba göstermek ve bu sayede doğru sınır, ilke ve ölçülerin, onlara uymakla yükümlü kişilerin de dahil olduğu bir süreç içerisinde belirlenmesine çalışmak, daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

1.1.5.2.1.4. Şiddet Mağdurlarının Fotoğraflanması

Şiddete maruz kalmış, kurban konumundaki insanların fotoğrafları sadece o insanları etkilemez. Bu tür konuların fotoğraflanmasında göz önünde bulundurulması gereken bir diğer faktör de o fotoğrafları görececek olan insanlardır. Böyle fotoğraflar ilgi uyandırır. Bu yüzden ilgi çekmek için kötüye kullanılabilirler. Kimi zaman basında bu türden fotoğraflara rastlanmaktadır. Kimi gazeteciler ve uzmanlar da, kamu yararını gerekçe göstererek nahoş fotoğrafların kullanılmasının gerekebileceğini savunmaktadır. Burada sorun yine kamu yararının neyi kapsayıp neyi kapsamadığının belirlenmesinde uzlaşmanın kolayca sağlanamamasıdır. Yine

¹⁶² Paul Martin Lester, "Faking Images in Photojournalism", **Stand! Virtual Ethics: Debating Media Values in a Digital Age** der: Dianne Lynch (Boulder: Coursewise Publishing, 1999) s. 79.

de bu tür fotoğraflar kullanılmak zorunda kalındığında, birinci sayfada büyük olarak değil de, en azından iç sayfalarda daha küçük boyutlarda kullanılması gelebilecek tepkiler üzerinde etkili olacaktır.

Herhangi bir kaza veya benzer sonuçlara neden olabilecek başka olayların mağduru olmuş kişileri, çektiği fotoğraflarının sonuçlarına bağlı olarak bir kere daha mağdur etmeye hiçbir haber fotoğrafçısının hakkı yoktur. Bu konuda kasıt olup olmaması o kişilerin yaşayacağı mağduriyetin şiddetini azaltmayacağı gibi mesleğin saygınlığının kayba uğramasını da engelleyemez.

Böyle bir olayda çekilen fotoğraflar kurbanın daha sonra başını ağrıtmayacak nitelikte olsalar da, bu fotoğrafların çekilmesi anında kurbanlara özensiz davranılması da kurbanın ya da yakınlarının zarar görmesine neden olabilir. Gerekli özenin gösterilmesi haberciliğin hakkının verilmesine engel değil, aksine haberciliğe değer katan bir yaklaşımdır. Küçük ayrıntıların önemsenmesiyle bile böylesi bir yaklaşım başarılabılır. "AP fotoğrafçısı Mark Lennihan'ın 1996'da düşen TWA havayolları şirketine ait uçağın yaşamını yitiren mürettebatından birinin Long Island kumsalında üzüntü içindeki yakınını, rahatsız etmeden, teleobjektif kullanarak –uzak mesafeden- fotoğraflaması"¹⁶³ verilebilecek güzel bir örnektir. Bu fotoğrafın (Ek-A, Fotoğraf: 15) haberi vermekte zayıf kaldığı söylenemez.

Haber fotoğrafçısı, her gün bir kazayı görüntülüyor olabilir, ama o kişi ya da kişilerin -muhtemelen- ilk kez o gün kaza geçirdiklerini unutmamak zorundadır. Psikolojik sorunları olmayan kişiler, insanların kaza veya felaketler yüzünden büyük acılar yaşadığı durumlara yabancılaşıp insancıl tepkilerinin zayıflamasını istemezler. Ancak, bu haberciler için başa çıkmak zorunda oldukları önemli bir sorundur. Herkes sadece kendi kaza ve felaketlerine tanık olurken, haberciler birçok kişinin acılı anlarına tanık olurlar. Bir haberci insanların yaşamlarının en mutlu anını görüntülemiş olabilir, bundan birkaç saat sonra ise başka insanların yaşamlarındaki en büyük acıyı görüntülemek zorunda kalabilir. Doğal olarak böylesi çalışma koşulları habercilerde duygu

¹⁶³ Brian Horton, *Associated Press Guide to Photojournalism*, (New York, 2001, McGraw-Hill Books) s. 76.

karmaşasına neden olur. Onlar da, haber yaptıkları felaketlerin bir yönüyle kurbanlarıdır. Haberciler buna rağmen ürettikleri kaza, felaket, tecavüz v.s. haberlerinin “konuları”na insancıl davranmakla yükümlüdürler. Bunu başarmaya gücü kalmayan bir haberci elleri titremeye başlayan bir beyin cerrahı gibidir. Bu konuda yapılan hatalar her zaman tepki ile karşılanmıştır ve karşılanacaktır. Edgar Roskis örnekler vererek bu tür hataları eleştirmektedir:

1994 yılının Ağustos ayında Kabday'daki mülteci kampında kaydedilen, aklıktan bir deri bir kemik kalmış, koleradan muzdarip bir Ruanda'lı'nın, etrafını çevreleyen üç fotoğrafçı kompozisyonundan memnun kalana kadar yerde sürüldüğü sahne çok çarpıcı. Aynı poz, iki ay sonra Irak'ta tekrarlanıyor. Bu kez yerde sürünen Amerika'lı bir denizci. Körfez Savaşı Cephesi'ne girmeleri yasaklanınca umutsuzluğa kapılan fotoğrafçılara ve kameramanlara Amerikan Ordusu Basın Sevisi tarafından bir nevi telafi olarak sunulan tek örnek, bu yaralı denizci. Tüm ahlâkî yargıların ötesinde, küçük Ruanda'lı kızı görüntülemek için, sözde farkına varmadan, kadrajı ayarlamak üzere kızın ölü ya da ölmek üzere olan bedeninden destek alan ve böylece ona ikinci bir darbe indiren fotoğrafçı için ne söylenebilir?¹⁶⁴

MSU (Michigan State University), Carter ve Bucqueroux'nun yardımıyla “Kurbanlar ve Medya Programı” kapsamında, habercilere aşağıdaki tavsiye listesini hazırlamıştır:

- **Kazazede yakınlarının bilgilendirilmesine dikkat edin.** Yaklaşımınızı ortaya koymadan önce tekrar tekrar yetkililerden bilgi alın. Hatalar her zaman meydana gelir. Kazazede yakınlarına şans eseri kötü haberi sizin vermek zorunda kalma olasılığınıza karşı hazırlıklı olun.

- **Plan yapın.** Bir kazazede ya da yakınına yaklaşırken ne söyleyeceğinize önceden karar verin. İsteğinizi nasıl söze dökeceğinize ve uygulayacağınızı önceden belirleyin.

- **Araç gerecinizi geride bırakın.** Kim olduğunuzu ve hangi basın örgütünü temsil ettiğinizi söyleyin. Başlarına gelen olay hakkında konuşmak isteyip istemediklerini sormadan önce ne kadar üzgün olduğunuzu dile getirin.

- **Amacınızı açıklayın.** Eğer isteklilerse, onlara yaşadıklarını ve duygularını paylaşmaları için bir fırsat sunduğunuzu açıklayın. Ne kadar

¹⁶⁴ Edgar Roskis, **Fotomuhabir mi Dünya mı? Görsel Gazetecilik**, (Le Monde Diplomatique Türkiye, 15 Ocak- 15 Şubat 2003), s.42.

zamana ihtiyacınız olduğunu, banttan mı yoksa canlı yayın mı olduğunu açıkça belirtin ve uygun bir yer seçiminde onlardan yardım isteyin.

- **Başka olasılıklar için hazırlıklı olun.** Daha sonra konuşmak istediklerini söylüyorlarsa onlara kartınızı bırakın. Onların belirleyeceği bir başkasıyla da görüşebileceğinizi belirtin.

- **Baskıcı olmayın.** İstedikleri anda görüşmeyi kesebileceklerini, ara verebileceklerini ya da görüşme sonunda bazı ifadeleri haberinizden çıkartabileceklerini ve/veya ekleyebileceklerini söyleyin.

- **Çabaları için teşekkür edin.** Travmayı konuşarak yeniden yaşamının ağır bedeli vardır. Kazazedelere başlarından geçeni anlatma konusunda ortaya koydukları çabayı takdir ettiğinizi söyleyin.¹⁶⁵

Amerika'daki Ulusal Kurbanlar(Mağdurlar) Merkezi NVC (National Victims Center) de medyanın kurbanları haber yapmasına dair kod oluşturmuştur. Söz konusu kod iki maddeden oluşmaktadır:

- Ceset parçaları, şiddetin gerçekleştirildiği aletler, cesetten arta kalanlar v.b gibi şiddete yönelik suç veya kaza yeri ayrıntıları ya da olayın devamındakileri görüntülemekten kaçınacağım; ayrıca, elde ettiğim görüntüleri, gerek belge gerekse haber ögesi olarak kullanmadan önce kazazede ve yakınlarını bilgilendireceğim, onların izinlerini alacağım.

- Kazazedelerden izin almadan onların ve olay yerinin fotoğraflarını çekmeyeceğim ve mahkemedeki görüntülerini kaydetmeyeceğim ve bunları izinsiz yayımlamayacağım. Şiddete yönelik suça, kazaya, felakete ilişkin şok edici ayrıntıları görüntülemeyeceğim ve yayımlamayacağım.¹⁶⁶

Bu tür haberlerin bir başka sorunsalı ise, "Fotoğraf mı çekmeliyim yoksa yardım mı etmeliyim?" sorusuyla özetlenebilir. Bir başka deyişle, önce fotoğraf mı çekilmelidir, yoksa yardım mı edilmelidir? Aslında bu konu o kadar da

¹⁶⁵ <http://www.newslab.org/victims.htm> 2003.

¹⁶⁶ <http://www.journalism.org/resources/tools/ethics/victims/code.asp> 2003.

karmaşık değildir. Yardım edecek haberciden başka kimse yoksa, haberci önce yardım edip sonra işini yapabilir. Yardım edecek başkaları varsa ve yardım etmiyorlarsa yine haberci yardım edebilir, sonra işini yapabilir. Başkaları varsa ve bilgisizlik v.b. nedenlerle zararlı oluyorsa yine devreye girilebilir. Yardım edildiği için haber kaçırılacaksa kaçırılır. Hiçbir haber fotoğrafı herhangi bir insanın yaşamından daha değerli değildir. Bu konu etrafında dönen tartışmaların çıkış noktası yaşanmış bazı kötü örneklerdir. Kaza ve felaketlerle çoğunlukla gazeteciler karşılaşır ve genellikle ellerinden bir şey gelmez, bu onların psikolojisi üzerinde olumsuz izler de bırakır. Bu yüzen gazeteciler vicdanlarını rahatlatmak gibi nedenlerle konuyu zaman zaman gündeme getirmektedirler. Yaşanılan böylesi acı verici bir olayı konuşmak, tartışmak, paylaşmak olayın atlatılmasını kolaylaştırabilmektedir.

Kaza veya felaket benzeri olayların kurbanı durumundaki insanlara gerektiği gibi davranmanın en pratik yöntemi kişinin kendisini onların yerine koyarak düşünmesidir. Ancak birinin rahatsız olmayacağı bir şeyden bir başkasının rahatsız olabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca gerçekten çok benzer bir deneyim kişinin kendi başına hiç gelmemişse empati denemesi tam başarı getirmeyebilir. Haberci, kim olduğunu, ne yapmaya çalıştığını anlatma fırsatı bulabilirse ve karşı tarafı anlamak için elinden geleni yaparsa sorun en aza indirilebilir. Böyle bir olayda neyin haber değeri taşıyıp neyin taşımadığı konusunda en önemli ölçü kamu yararadır. İnsanlar gerçekten parçalanmış cesetleri görmeli midir? Böylesi durumlarda zaman baskısı ile habercinin birçok fotoğraf çekmesi olasıdır. Bunun yanında haber atlamamak için de haberciler gereğine inanmadıkları fotoğrafları çekmek zorunda kalabilmektedir. Herkesin dehşete kapıldığı bir olayda çekilmiş fotoğrafların bazıları kesinlikle basılmaması gereken türde fotoğraflar olabilmektedir. Bu noktada sorumluluk editörlerdedir. Bir haberci intihara kalkışmış bir kişiyle, olayların seyrine bağlı olarak, olay anında konuşmak zorunda kaldığı için fotoğraf çekemiyor ve bu yüzden editöründen azar işitiyorsa, hatta o habercinin diğer gazetelerde kurtarıcı olarak gösterildiği haberler ve fotoğraflar yayımlanması, editörün “biz bu haberi fotoğraflı yayımlayamadık!” düşüncesini değiştirmiyorsa sorun var

demektir. Böyle durumlarda haberciler insanlara kendi iradeleri dışında davranmak zorunda kalmaktadırlar.

Şiddete maruz kalmış veya kurban durumundaki kişi çocuk ise çok daha dikkatli olunmalıdır. Basit bir ihmalin neden olacağı bir hata, çocuğun yaşamını alt üst edebilir. Örneğin AIDS'li doğmuş bir çocuğun, hastalığından dolayı okula kabul edilmediği haberi yapılırken, çocuğun adını ve/veya yüzü deşifre edilirse, o çocuğun zaten zor olacak olan yaşamının geri kalanı daha da zorlaşacaktır ve bunda hiçbir kamu yararı yoktur. Böyle bir yanlışlık cezasız kalmamalıdır. Hatta böyle bir yanlışın yapılmaması için yeterince caydırıcı faktör olmalıdır. Bu faktör de her şeyden önce basın mensuplarının kendilerinin kuracağı baskı olmalıdır. Bu baskının arkasında yeterince kamuoyu desteğinin olması baskıyı daha da etkin kılacaktır.

Etik açıdan sorunlu yayınlarda, okuyucuların denetim ve baskısı da belirleyici olmaktadır. Örneğin, "80 000 tirajlı Bakersfield Californian gazetesi yayımladığı bir fotoğraf yüzünden; 500 mektup, 400 telefon, bir bomba tehdidi almış ve 80 abonesi de aboneliği iptal etmiştir."¹⁶⁷ Okuyucuların görüşleri, uzman olmadıkları halde doğru sınırların belirlenmesinin yolunu açacak olan tartışmalara zemin oluşturmaya sağlayacakları katkı açısından önemli ve gereklidir.

1.1.5.2.1.5. Özel Yaşamın Sınırları

Özel yaşam alanları nerelerdir? Habercinin nerede ve ne zaman fotoğraf çekmeye hakkı vardır? Bu soruların yanıtları yere, zamana hatta kültüre göre farklılaşabilmektedir. Yanıtların bulunabilmesi için 'tartışılması' gerekmektedir.

"İnsanların kendilerine ait olup başkalarının bilmesini istemediği bilgiler özel olarak nitelendirilmektedir. Bu bilgilerin başkalarının ellerine geçmesi ve

¹⁶⁷ Paul Lester, **Photojournalism an Ethical Approach** (Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale New Jersey, 1991) s.60.

bunların kötüye kullanılmasının engellenmesi ancak özel yaşamın sınırlarının çizilmesiyle mümkündür.”¹⁶⁸

Kobre'ye göre;

Sokakta, kaldırımında, hava alanında, plajda, parkta, hayvanat bahçesinde, tren ve otobüs istasyonunda her zaman fotoğraf çekilebilir. Bir anaokulunda, lisede, üniversite kampusunda da her zaman fotoğraf çekilebilir ama sınıfta ders anında fotoğraf çekebilmek için izin alınmalıdır. Bir işyerinde, otel lobisinde veya restoranda izin almadan ancak o anda orada hiç insan yoksa fotoğraf çekilebilir. Bir ambulansın içini görüntüleyebilmek için izin almalısınız. Bir evin penceresini sokaktan görüntüleyebilmek için izin almanıza gerek yoktur.¹⁶⁹

Kobre bu ölçüleri kendi ülkesi ABD için 1980'de belirlemiştir. Şu anda ABD'de bu ölçülere aradan geçen süre içerisinde yaklaşım değişmiş olabilir. Öte yandan, aynı ölçüler Türkiye için aynen geçerli değildir. Örneğin Türkiye'de tren istasyonunda izin almadan fotoğraf çekemezsiniz. Ya da bir kentte evlerin pencerelerin görüntülerken sorun yaşamadığınız halde bir başka kentte tepki görebilirsiniz. Sonuçta belirleyici olan objektifin üzerine çevrildiği kişinin onayıdır. Elbette ki, topluma karşı suç işlemiş kişiler, suçlarını belgeleyebilecek fotoğrafları hiçbir zaman onaylamayacaklardır. Ancak fotoğraflanmış kişinin böyle bir suçu olduğunun önceden bilinebilmesi çok zordur. Topluma karşı bir suç işleme olasılığı yüksek olduğuna dair güçlü deliller elde edilmiş kişilerin suçsuz çıkma olasılığı da vardır. Bu durumda, her şeye rağmen fotoğraflanmalı mıdır? Suçsuz çıkarsa fotoğrafların kullanılmaması yeterli bir çözüm müdür, yoksa hiç mi fotoğraflanmamalıdır? Sayıları daha da arttırılabilecek bu gibi soruların cevapları üzerinde farklı ülkelerde farklı çalışmalar yürütülmektedir.

Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nun yanı sıra Amerikan Federal İletişim Komisyonu'nun yaklaşık beş yıldır üzerinde durduğu ve artık Avrupa hukukuna da giren 'görüntü hakkı' kavramı bütün insanların görüntülerinin, sadece kendilerine ait olduğunu belirtiyor. Bu hak uyarınca, herhangi bir kişinin fotoğrafı ya da filmi, kendi izni olmaksızın, bilerek ya da bilmeyerek, açık ya da gizli bir şekilde çekilemez ve yayımlanamaz. Böyle bir görüntünün kullanılması, artık insan haklarının bir unsuru sayılan görüntü hakkının ihlâl edilmesi, kişiye ait olan görüntünün çalınmasıyla eş anlamlı hale geliyor.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Çaplı, a.g.e., s.110.

¹⁶⁹ "Ken Kobre, **Photojournalism: The Professionals' Approach**, (Focal Press, Boston, 1980)" Paul Lester, **Photojournalism an Ethical Approach**, (Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale New Jersey, 1991) s.86-87.

¹⁷⁰ Ragıp Duran, **Burası Dünya Polis Radyosu!** (Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Mayıs 2001, İstanbul) s. 63.

Özellikle ABD'de görüntü hakkının korunmasının güvence altına alınmasına katkısı açısından, kişilerin ve özel mülklerin fotoğraflanmasının yazılı izne bağlanmış olması çok etkili sonuçlar sağlamaktadır. Kişilere ve özel mülklere ait fotoğrafların yazılı ve imzalı izinleri yoksa basın kuruluşları tarafından kullanılmamaktadır ve satın alınmamaktadır. (Örnek izin belgeleri için bakınız EK J).

Türkiye'de Basın Konseyi'nin Basın Meslek İlkeleri 5. maddesi özel yaşamın diğer bir çok basın meslek ilkelerinde olduğu gibi yayın konusu olamayacağını açıkça ifade etmektedir. "*Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında yayın konusu olamaz.*"¹⁷¹ Ancak açık olmayan "kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar" ifadesidir.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından kabul edilen 'Basın Meslek İlkeleri'nin 23. maddesi: "Kişilerin özel hayatlarını saklı tutma hakkına saygı gösterilmelidir. Devlet ile ilgili işlerde görevli insanlar, devlet işlerini etkilemediği sürece özel hayatlarını gizli tutma hakkına sahiptirler. Bu gibi işlerde görevli bulunan insanlar sırf bu yüzden özel hayatlarını gizli tutma hakkından mahrum kalmazlar." derken; İngiltere'de Basın Şikâyetlerini İzleme Komisyonu (Basın Konseyi yerine kurulmuştur) da özel hayata ilişkin olarak şöyle demektedir: "Bireyin kendi izni olmaksızın özel hayatına dil uzatmak ve bu konuda sorgulamak, özel mekânlarından teleobjektifle fotoğraf çekmek genelde yakışıksız kabul edilmekte, bu tür bir davranış ancak kamu çıkarı söz konusu olduğunda haklı kılınmaktadır."¹⁷²

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından kabul edilen 'Basın Meslek İlkeleri'nin 23. maddesinde, kamu görevlilerinin özel yaşamlarında, devlet işlerini etkileyici eylemlerde bulunup bulunmadıklarının haberciler tarafından –özel yaşam sınırları aşılmadan- nasıl belirleneceği açıklanmamıştır. İngiltere'de Basın Şikâyetlerini İzleme Komisyonu da teleobjektif kullanarak insanların özel yaşam alanlarında fotoğraflanmasını yakışıksız bulduğunu ifade ederken, 'genelde' demek zorunda kalmaktadır.

Kötü niyetli veya aşırı bilinçsizlikten kaynaklanan uç örnekler dışında, kişilerin özel yaşamının gerekmediği halde yayın konusu yapıldığı durumların savunması bu istisnaya (kamu çıkarı) dayandırılmaktadır. Diğer etik

¹⁷¹ <http://www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=6>, 2003.

¹⁷² Cihaneri Erciyes, "Medya Etiği ve Klasik Etik Kodları", *Türkiye ve Siyaset Dergisi*, Mayıs-Haziran 2001, (<http://www.turkiyevesiyaset.com/sayi2/0206.htm>) 2003

problemlerde olduğu gibi bu problemde de çözüm, problemin geniş katılımlı tartışılması, gündemde kalması ve buna bağlı olarak ölçülerin –farklı topluma, kültüre, yere ve zamana göre- belirginleşmesidir. Söz konusu geniş katılım ancak gazetecileri, uzmanları ve okuyucuları kapsayan bir kamuoyu ile gerçekleşebilir.

Açık kamu yararı olmadığı halde kişilerin özel yaşam sınırlarını zorlayarak yapılan haberler genellikle ilgi çekici haberlerdir. Tiraj kaygısıyla, özel yaşam sınırları basın tarafından çiğnenebildiği gibi, bazen gündemde kalmak isteyen kişiler de –bir danışıklı dövüşün sonunda- özel yaşamlarının sınırlarının aşılmasına davet çıkartabilmektedir. Bu çok yaygın olmayan durum dışında, bu tür haberlere konu olan kişiler haklı olarak söz konusu ihlallerden rahatsızlık duymaktadır.

Habere konu olan kişi ile empati kurmayı denemek haberciye özel yaşam sınırlarına saygı gösterme konusunda olumlu yönlendirebilir. Ancak bu çaba meslektaşlar arasından ilişkilerle de desteklenmelidir. Birçok haberci editöründen, böyle bir haberden fotoğrafsız dönmemesi için baskı görebilmektedir. Normal şartlar altında tüm haber fotoğrafçılarının fotoğraflarının imzalı yayımlanmasını isteyeceği halde, böyle durumlarda fotoğrafların imzasız çıkması arzu edilen bir durum olabilmektedir.

Rasyonel bir yaklaşımla, bir kişinin özel yaşamının belgelenmesinde açık kamu yararı olması çok sık karşılaşılabilecek bir durum değildir. Karşılaşılan her olayda kamu yararı olup olmadığı –her defasında değişebilen-, formüleştiremeyecek kadar karmaşık etkenlere bağlı olarak kararlaştırılmak zorundadır. Yine de bu kararı verebilmek olanaksız değildir. Doğru kararı verme içtenliği ile, gerekli bilgi ve deneyim ile, özgür karar verebilmeye uygun koşullar altında doğru karar verilebilir.

Özel yaşam sınırları genellikle “gizli kamera” veya teleobjektif gibi teknolojiler kullanılarak çiğnenmektedir. Steele’ye göre, “Gerekli görüntüyü elde etmek için, bilinen diğer tüm seçenekleri denemeden gizli kamera donanımı çantadan çıkartılmamalıdır. Öncelikli olarak geleneksel görüşme, belge ve veri

tabanı tarama gibi tüm bilgi alma yöntemlerini sonuna kadar tüketmeliyiz.”¹⁷³ Böyle bir yönteme başvurulma durumunda, haberciye buna mecbur eden nedenlerin geçerliliği, kamuoyunca tartışmasız kabul görecektir nitelikte olmalıdır. Örneğin, ünlü bir sinema sanatçısının kıyıdan uzaklaştığı teknesinde güneşlenirken bikinili fotoğraflanmasında kamu yararı olduğu kesinlikle kabul edilemez.

1.1.5.2.1.6. Ayrıcalık ve Hediye Teklifleri

Habercilere teklif edilen hediye ve ayrıcalıklar, rüşvet niteliğindedir. Bu problemde, diğer basın etiği problemlerindeki gibi istisnaların olması düşünülemez. Böyle bir teklife karşı, örneğin kamu yararı gibi etkenler olamayacağına göre, durum değerlendirmesine bile gerek yoktur. Bu gibi teklifler hiç düşünmeden reddedilmelidir. Sözü edilen problemle başa çıkabilmek konusunda haberciler arasında ilişkiler son derece önemlidir. Basının saygınlığını ve güvenilirliğini derinden yaralayan bu tür örneklerin önünü alabilmek için en önemli rol habercilere düştüğü için, haberciler arasındaki ilişkiler aranan çözümün önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Bu tür hediye ve ayrıcalıklar hiçbir etik kodda hoş karşılanmamaktadır.

Associated Press Haber Ajansı etik koduna göre;

Gazeteler(ciler) haber kaynaklarından ya da meslek dışındaki diğer kişilerden değerli hiç bir şey kabul etmemelidirler. Hediye, indirimli ya da ücretsiz seyahat, her türlü eşya, ağırlama ve konaklama teklifleri reddedilmelidir. Haber yapma ile ilgili tüm masraflar gazete tarafından karşılanmalıdır. Basın üyelerine karşı özel ve ayrıcalıklı muameleden kaçınılmalıdır.¹⁷⁴

SPJ (Society of Professional Journalists) etik koduna göre;

“Hediye, para, bedelsiz ulaşım ve imtiyaz reddedilmelidir. Ayrıca basın meslek ahlakıyla bağdaşmıyorsa politika, devlet görevi ve sivil toplum örgütleri gibi ikincil istihdamdan kaçının.”¹⁷⁵

¹⁷³ http://www.rtnda.org/resources/hiddencamera/steele_2.html 17.09.2003

¹⁷⁴ <http://www.asne.org/index.cfm?ID=388> 17.09.2003

¹⁷⁵ http://www.spj.org/ethics_code.asp 15.09.2003

New York Times gazetesinin etik koduna göre;

The Times çalışanları gazetenin haber konusu yaptığı veya yapma olasılığı olan kişi ve örgütlerden hediye, bilet, indirim, harcırah gibi maddi menfaatleri kabul edemezler. Bu etik kodun diğer ilkelerine uymanın yanı sıra Times fotoğrafcıları, fotoğraf editörleri, sanat yönetmenleri, laboratuvar personeli, teknik sorumluları ve muhabirleri üretici ya da satıcılardan hediye, promosyon, numune -her ne ad altında olursa olsun- malzeme ve ekipman veya yazılım kabul edemezler. The Times çalışanları adı geçen ürünleri onaylayamazlar ve öneremezler. Bu ölçüler sistem ve donanımını geliştirmek amacıyla the Times'ın satıcı ve üretici firmalar ile kurduğu ilişkileri ortadan kaldırmaya yönelik değildir.¹⁷⁶

Neredeyse bütün etik kodlarda habercilerin hediye veya ayrıcalık kabul etmelerinin mesleğin gereği gibi yerine getirilmesinde önemli sorunlara neden olacağı düşüncesi hakimdir. Nitekim yaşanmış deneyimler doğrultusunda, hem gazetecilerde hem de uzmanlarda bu konuda bir fikir birliği vardır.

Toplum adına gazetecilerin gözlemlediği kişi, kurum, kuruluş ve topluluklardan hediye veya ayrıcalık kabul etmeleri durumunda gazetecilerin görevlerini yaparken objektif kalmalarını ummak gerçekçi değildir. Ülkemizde de benzer örnekler yaşanmıştır. Tiliç'in yürüttüğü bir araştırmada bir Türk gazetecinin ifadeleri durumu açıkça ortaya koymaktadır:

Bir meslektaşım Bergama'da altın arayan EuroGold şirketi lehinde bir haber yazdı. Siyanürle altın aranmasını onaylayan küçük bir yazıydı... Bir yıl sonra genel yayın yönetmenimiz, nasıl altın çıkardıklarını görmesi için, EuroGold tarafından Avustralya'ya turistik bir geziye gönderildi. Buna kimse aldırmadı bile. Özal sonrası dönemde bunlar çok olağan olaylar haline geldi. Özal gazetecilerin iktidara yakın durma arzularını en iyi biçimde değerlendirdi. Onlara yemekler verdi, fotomuhabirlerine Nikon kameralar hediye etti. Sonra birden basında büyük bir Özalcı gazeteciler grubu oluştu. Özal'ın partisinden hediye alan gazetecilerden biri de benim. Elbiselik bir kumaş almıştım. Her muhabire vermişlerdi. İçim rahat etmedi yıllarca giymedim. Sonra ihtiyacım oldu diktirip giymek istedim. Arkadaşlar bir terzi önerdiler. Prova sırasında terziyle konuşurken baktım ki, benim tanıdığımdan çok gazeteci tanıyor. 'Nasıl bu kadar gazeteci tanıyorsun?' diye sordum. Özal'ın hediye ettiği kumaşlardan elbise diktirmek için gazetecilerin kendisine geldiğini anlattı. Adam, Özal'ın hediyesi kumaşları dike dike Ankara'daki bütün gazetecileri tanımış.¹⁷⁷

Tiliç'in yine aynı araştırmasında şu ifadelere yer veriliyor:

1996 yılında , DYP lideri Tansu Çiller partisini izleyen muhabirlere altın dağıttı. Olayın duyulduğu küçük çaplı bir skandal yarattı. Daha sonra, ANAP'ın da kendisini izleyen muhabirlere aynı şekilde altın dağıttığı, ama ANAP muhabirlerinin bu konuyu gizlemeyi başardıkları ortaya çıktı. İşin kokusu çıkınca 'Altınları vakfa

¹⁷⁶ <http://www.poynterextra.org/extra/ethics.pdf> 2003.

¹⁷⁷ Tiliç, a.g.e., s. 346

bağışlayacağız' diyen muhabirler, bir süre geçince sözlerini unuttular. 1990'ların ikinci yarısında 'hediye' konusundaki ölçünün iyice kaçtığı görülmekte. Hediyeli basın toplantıları yapıldığı anlatılıyor. 28.2.1997 tarihli Siyah Beyaz gazetesi DYP'nin kendisini izleyen muhabirlere 10 milyon TL.'lik hediye çekleri dağıttığını açıkladı. Ancak gazeteciler çekleri kabul etmemişler. 1998 Kurban bayramında Antalya'da bir millet vekilinin bir grup gazeteciye kurbanlık koyun hediye ettiği iddiası, Antalya Gazeteciler Cemiyeti'nin protestosuna neden oldu... Aslında bunlar muhabirlerin kabul ettiği son derece küçük hediyeler. Bunun bir etik sorun olduğunu itiraf etmekle birlikte, muhabirler 'önemli gazetecilerin' aldıkları hediyelerin kendilerinininkiyle kıyaslanamayacak kadar büyük olduğunu iddia ediyorlar.¹⁷⁸

1.1.5.2.2. Etik Açısından Haber Fotoğrafçılığı Koşulları

Haber fotoğrafının üretildiği süreçte rol alan kişilerin ahlâk felsefesi açısından değerlendirilmesinin gerek şartı, söz konusu kişilerin bu süreç içerisindeki işlevlerini yerine getirdikleri koşulların meslek ahlâk ilkelerini yaşama geçirmelerine elverişli olmasıdır. Başka bir ifadeyle, bu kişilerin haber fotoğraflarını belirleyen tercihlerini yaparken bağımsız olmaları gerekir. Elbette ki, bağımsızlık bu kişilerin doğru tercihler yapmalarına yetmeyecektir. Öte yandan kişilerin doğru tercihlerini hayata geçirebilmesi için gerekli olan - maddi ve teknik olanaklar gibi- diğer olanakların da elverişli olması gerekir. Basın emekçilerinin, basın meslek ahlâkına uygun, özgürce çalışabilmelerini ve üretebilmelerini doğrudan ve dolaylı etkileyen birçok faktör vardır. Haberciye sosyal güvencesinin ve iş güvencesinin olmadığını düşündüren nedenler var ise haberci istediği halde, meslek ilkelerine göre çalışmakta zorlanacaktır. Sendika gibi oluşumların çalışanların kendilerini bu açılardan güvencede hissetmelerinde etkisi olduğu görülmektedir.

1.1.5.2.2.1. Çalışma Koşulları

Bir üretimin hangi koşullar altında gerçekleştirildiği doğal olarak üretilenin nitel ve nicel özelliklerini önemli oranda belirlemektedir. Haber fotoğrafçılarının çalışma koşulları da ürettikleri fotoğraflar üzerinde oldukça etkilidir. Haber fotoğrafçısı mesleki bilgi birikimi açısından ne kadar donanımlı olursa olsun, meslek ahlâkı konusunda ne kadar birikimli ve bu

¹⁷⁸ Tılıç, a.g.e., s.345-346.

birikim ışığında üretmeye ne kadar istekli olursa olsun, üretimini çalışma koşullarına bağlı olarak şekillenecektir.

Her mesleğin kendince zorlukları vardır ve her insan her meslek için uygun değildir. Başarılı bir haber fotoğrafçısı olabilmek için de bazı nitelikler gereklidir. Haber fotoğrafçıının iyi gözlem yapabilen, çabuk karar verebilen, bireyler arası ilişkilerdeki başarısına bağlı olarak kendisini doğru ifade edebilen, serin kanlı kişiler olmaları beklenir. Diğer haberciler gibi haber fotoğrafçıları da sürekli stres altında çalışırlar.

Haber fotoğrafçıının çalışma streslerinin en önemli nedenlerinden birisi zaman baskısıdır. Haber baskıya yetiştği zaman haberdır. Diğer haberciler için de geçerli olan zaman baskısı haber fotoğrafçılarında çok daha fazladır. Bir habere geç kalındığı zaman o haberle ilgili bilgiler toplanabilir ancak –örneğin göstericiler dağılmışsa- fotoğraf için artık çok geçtir. Zamanında gelinmiş bir haberde dahi bir anlık dalgınlık veya dikkatsizlik haberin fotoğrafının kaçırılmasını sonuçlayabilir. Haberin metnini oluşturacak bilgiler ve fotoğrafı haber merkezine ulaştıktan sonra, fotoğrafın baskıya hazır edilmesi genellikle haber metninin hazır edilmesinden daha fazla uğraş gerektirir. Telefonun kullanılmaya başlanmasından beri haberin bilgileri anında aktarılabilmekteyken fotoğrafın aktarılması teknolojik gelişmelere bağlı olarak ancak son yıllarda kolaylaşabilmiştir. Hala da teknolojik olarak günümüzde mümkün olan son yöntemler, haber metni aktarmadaki pratiği yakalayacak kadar yaygınlaşmış değildir.

Fotoğraf üretmek teknik olarak metin üretmekten çok daha karmaşık olduğu için aksaklıklar yaşanması daha yüksek bir olasılıktır. Pil bitebilir, film bitebilir, kullanılan donanım arızalanabilir, kullanılan donanım her koşulda çalışmayabilir. Kullanılan ekipmanın sürekli taşınması bile göz ardı edilmemesi gereken bir etkidir. Birçok değişkenin kontrol altında tutulması gereken fotoğraf makinelerinde, bu değişkenlerden birisinin gözden kaçması, fotoğrafın –örneğin netsiz olmasına neden olarak- işlevini yerine getirememesiyle sonuçlanabilir. Haberin bilgileri bir not defterine kaydedildikten sonra not defteri kaybolursa da haberin bilgilerinden hatırlanamayan bölümlerin yeniden edinilme şansı yüksektir. Ancak haber fotoğrafının kaydedildiği ortam –örneğin film-

kaybolduğunda ya da zarar gördüğünde fotoğrafların yeniden elde edilme şansı metinde olduğu kadar yoktur. Fotoğraf makinesi kolayca gizlenebilecek bir araç değildir. Olay yerine makine götürülemeyebilir, götürülse de kullanma fırsatı bulunamayabilir. Haber kaynağı olan kişilerden bilgi almak için onları dinlerken onlara gözlerinizi çevirmekle, onlara fotoğraf makinesi çevirmek oldukça farklı şeylerdir. Bir olay yerinde oradaki insanlar için haberci elinde fotoğraf makinesi veya kamera olan kişilerdir. Birçok toplumsal olayda gazeteciler hedef alınabilmektedir. Böyle bir saldırı söz konusu olduğu zaman habercilerin kendilerinden önce maddi değeri yüksek olan makinelerini düşünmeyi seçmek durumunda olmaları da konunun bir başka yönüdür. Ülkemizde haber fotoğrafçıları, bu oldukça yüksek fiyatlı teknik donanımı işlerini kaybetmeme pahasına çoğu zaman kendileri edinmek zorunda kalmaktadır. (Bakınız: EK G) Habercilik güçlü maddi kaynaklar gerektirir. Bu mali yük -kısmen de olsa- habercinin kişisel bütçesine yıklmaktadır.

Haber değeri taşıyan olaylar, her gün herkesin başına gelen türden olaylar değildir. Özellikle her çeşit şiddete bağlı olarak meydana gelen yaralanma ve/veya ölümlerle sonuçlanan olaylar, olayı yaşayan kişileri etkilediği gibi, söz konusu olayları haber yapan kişileri de etkiler. Elbette ki, yaşadıkları trafik kazasında tüm ailesinin yaşamını yitirmesi, bir insanı o kazayı haber yapan insanlardan çok daha fazla etkileyecektir. Fakat büyük bir olasılıkla o kişi bir daha yıllarca bir kazaya tanıklık etmeyecektir. Haberciler ise bu tür olaylara sıklıkla tanıklık etmektedirler. Özellikle haber fotoğrafçıları, doğru gösterebilmek için ayrıntısıyla görmek durumundadırlar.

İnsan yaşamı değerlidir. Bu yüzden insan yaşamının söz konusu olduğu olaylar haber değeri taşımaktadır. Bu da habercilerin sıklıkla; kaza, doğal felaket, cinayet, silahlı çatışma, savaş, bombalı saldırı gibi şiddetin yoğun olduğu birçok olay ve yerde bulunmalarına neden olmaktadır. Böyle yerlerde kimi zaman oradaki diğer insanlardan bile daha fazla yaşam tehlikesi içinde çalışan haberciler sonuç olarak mesleği bıraktıklarında diğer insanlardan çok farklı hatıralara sahip olmaktadır.

Savaşın görsel tanıkları olan haber fotoğrafçıları, yaşamın en zor anlarını dondurup tarihe miras bırakırken, bulundukları coğrafyada, gözlerden uzakta olup bitenlerden insanlığı haberdar etme görevini de üstlenir. Fotoğrafçı da, her insan gibi, çevresinde olanlardan, şiddetten, vahşetten, acıdan, fotoğraf makinesinin içine

hapsettiği 'an'lardan etkilenir. Fakat fotoğrafçı, mesleği gereği duygularını o an ifade edemez; ağlayamaz, nefret veya öfkesini dışa vuramaz.¹⁷⁹

Bazen bu çalışma koşulları habercilerin yaşamlarına son verme kararı almalarını tetikleyebilecek kadar ağırlaşabilmektedir. Sudan'lı bir çocuğun yürek parçalayıcı durumunu gösteren ünlü fotoğrafının (Ek-A, Fotoğraf: 16) 1994'te Pulitzer Ödülü aldığı yıl Kevin Carter'ın intiharı ile haber fotoğrafçısı olarak yaşadığı olayların onun üzerinde bıraktığı etkiler arasında ilişki kuranlar vardır. Oldukça karmaşık olan intihar notunda bu ilişkiyi kanıtlayan açık bir ifade olmamakla birlikte, Hawthorne Carter'ın, intihar notunu yazmadan önce "Kendimi normal insanlara yabancılaşmış hissediyorum. Objektif kapakları kapanıyor ve korkunç kan görüntüleriyle karanlık yerlere doğru geriliyorum"¹⁸⁰ dediğini kaydetmektedir. Carter üzerinde çok konuşulan bu fotoğrafındaki çocuğa yardım etmediğini, ancak etrafta zaten yardım görevlilerinin olduğunu ve fotoğrafı çektikten sonra bir ağacın altına oturarak gözyaşlarına boğulduğunu söylemiştir. Aral'a göre,

Fotoğrafçının fotoğrafı çekerken yaşadığı, bir 'soğuma anı'dır. Aynı kurşun yiyen biri gibi, fotoğrafçı da olayın verdiği şokla, ilk anda hiç bir şey hissedemez. Fotoğrafın çekildiği anda, psikolojik bir duyarsızlık anı vardır. İlk hissedilen, o anı yakalayabilmiş olmanın verdiği bir zafer sarhoşluğudur. Ancak fotoğraf yerine ulaştıktan sonra fotoğrafçı yaşadığı anı sorgular; 'keşke'ler gündeme gelir. Aynı Kevin Carter'ın yaşadığı gibi. Benzeri durumlar, televizyon haberciliğinde de yaşanabilir. 1985'te Armero'da (Kolombiya) kızgın volkanik küllerin arasında ölen çocuk, akıllarda kalan en çarpıcı örnek. O çekimleri yapan ekip için de aynı ikilem söz konusuydu; çekim yapacakları sürede olaya müdahale etselerdi, çocuk kurtulabilirdi. Ancak bu örneklerin hiç birinde, muhabirler ya da fotoğrafçılar seçimlerinden dolayı yargılanamaz. O an, insan davranışlarının otomatikleştiği bir andır. Mesleki soğukkanlılık, tecrübeyle yerleşen bir şeydir. Bu özel durumu nedeniyle de, foto-muhabirlik ya da habercilik herkesin yapabileceği bir iş değildir."¹⁸¹

Birçok haberci de tehlikeli çalışma alanlarında kasıtlı olarak öldürülmekte, rehin alınmakta veya saldırıya uğramaktadır, bazen de bir kaza sonucu yaşamlarını yitirmektedir. Bunun yanında, görevini gereği gibi yerine getirmeye çalışan haberciler topluma karşı suç işleyen, haksız çıkar sağlayan kişilerin yoluna çıktıkları zaman da yaşamlarını yitirmelerine kadar varabilecek

¹⁷⁹ Coşkun Aral, "Foto-muhabirlik ve Etik Üzerine", (<http://www.fotografya.gen.tr/issue-12/fotoetik/fotoetik.html>), 2003.

¹⁸⁰ Peter Hawthorne, *Time Europe* - October 9, 2000, Vol. 156 No. 15), çev: Perihan Kazancı (<http://www.fotografya.gen.tr/issue-12/fotoetik/etikdata/kevin.htm>), 2003.

¹⁸¹ Aral, a.g.e., 2003.

zararlar ve baskılar görebilmektedir. Şuşoğlu, meslek yaşamından örnek olayları bir araya topladığı kitabında şu ifadelerle yer veriyor:

“Polisin bile çekinerek yaklaştığı mafyası, teröristi, katili gazeteci için mutlaka ulaşılması gereken insanlardır. Sizi tehdit ederler, adamları veya yandaşları gece yarısı evinizi arar ve değerlerinize küfür edip ‘öleceksin’ der. Kurum mu dediniz? En küçük bir hatanızda sizi savunmasız bir halde kapı önüne koyacak olan patronunuzdan ‘yardım mı’ istenebilir?”¹⁸²

Bir habercinin böyle bir tehlike içerisinde olduğundan haberi dahi olmayabilir. Bu olasılık söz konusu riskin stresini körüklemektedir.

1.1.5.2.2.2. Sosyal Güvenlik

Sosyal haklarının güvence altına alınması her bireyin hakkı olmakla birlikte, toplumun temel haklarından biri olan haber alma özgürlüğünü yaşama geçirmekle görevli ve sorumlu basın çalışanlarının, sosyal haklarının güvence altında olmaması görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerini olumsuz etkileyeceği için toplumun tümünü kayba uğratan sonuçlar doğurmaktadır.

Türkiye’de basın çalışanlarının sosyal hakları, kanunlarla düzenlenmiş ve güvence altına alınmıştır. Söz konusu hakların ve güvencelerin yaşama geçirilmesinde en önemli role sahip kurumsal yapılar sendikalardır. Sendikal yapının işletilememesi, sosyal hak ve güvencelerin elde edilmesini, elde edilen hakların devamının sağlanmasını ve bu hakların savunulmasını zora sokacaktır.

Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), Türkiye’de gazeteciler adına toplu sözleşme görüşmeleri yapmaya yetkili tek sendikadır. TGS, TÜRK-İŞ’e (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve FIJ’e üyedir. Ana tüzüğüne göre, TGS, üyelerinin ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını koruma ve geliştirme amacını taşır. TGS, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne dayalı sosyal, ekonomik ve demokratik haklardan kuvvet alır. Sendika, Atatürk (modern Türk devletinin kurucusu) ilkelerine bağlıdır.¹⁸³

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu’nun (FIJ) ve Avrupa Gazeteciler Federasyonu’nun (EFJ) birlikte belirlediği kişilerden oluşan bir heyet 2002 yılında Türkiye ile ilgili bir rapor hazırlamıştır. Heyetin inceleme alanı, EFJ’nin 2001 yılındaki Yıllık Toplantısı’nda benimsenen Türkiye Hakkındaki Önerge’ye

¹⁸² Önder Şuşoğlu, **Çekme Ulan Şerefsiz!**, (İstanbul: Parantez Gazetecilik ve Yay. Ltd., Ağustos 2002), s. 78.

¹⁸³ http://www.tgs.org.tr/documents/belgeler/belge/FIJ-EFJ_TurkiyeRaporu2002.doc 2003

göre ve FIJ Yönetim Kurulu'nun Mart 2002'deki kararıyla belirlenmiştir. Heyetin çalışmalarına başlamadan önce belirlenmiş amaçlarında konu ile ilgili şu maddeler yer almaktadır:

- *Gazetecilerin ve medya çalışanlarının sosyal koşulları ve sendikal hakları ile bunlara ne kadar saygı gösterildiğini etraflıca incelemek;*
- *Özellikle, medya sahipliğinin yoğunlaşmasıyla ilgili sorunları, medya sahipleriyle ilişkileri ve iş hukukunun endüstriyel ilişkilerdeki etkisini tetkik etmek;*
- *Medya sektöründe, gazeteci grupları ile diğer sendikalar arasındaki ilişkileri soruşturmak.*¹⁸⁴

Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın heyete sunduğu önbilgide şu ifadelere yer verilmektedir:

Yasalara göre, gazete, dergi, haber ajansları ve fotoğraf ajansları ile radyo ve televizyon şirketlerinin haber birimlerinde çalışan gazeteciler TGS'ye üye olabilme hakkına sahiptir. Ancak işten atılma tehdidi sendika üyeliğini fiilen engellemektedir.

TGS 1990'lara kadar büyük gazetelerde toplu iş sözleşmesi yapabilmekteydi. Toplu sözleşme görüşmeleri Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası ile yürütülürdü. Ancak 1990'lı yılların başında iki büyük gazete olan Hürriyet ve Milliyet'te çalışanlar işverenin baskısıyla (Aydın Doğan) sendikadan istifa ettiler. Sendikal örgütlenmenin olduğu bazı işyerleri kapandı (Tercüman, Güneş, özel mülkiyet olan UBA Haber Ajansı,...) Sonradan yayımlanmaya başlayan gazeteler (Star, Radikal, ...) ile radyo ve televizyon şirketlerinde örgütlenme olanağı da bulunamadı. Sabah grubunda ve diğer medya gruplarında ise hiçbir zaman sendikal örgütlenme mümkün olamadı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından her yıl Ocak ve Temmuz aylarında ilan edilen resmi istatistiklere göre, gazetecilik işkolunda yaklaşık 9800 işçi çalışırken, TGS'nin kayıtlı üye sayısı 3398'dir. Ancak TGS'nin aktif üye sayısı 1000 dolayındadır. Sendikal haklardan yararlanabilen gazeteci

¹⁸⁴ http://www.tgs.org.tr/documents/belgeler/belge/FIJ-EFJ_TurkiyeRaporu2002.doc 13.09.2003

sayısı ise sektörde çalışan toplam gazeteci sayısının yüzde 5'ine (yaklaşık 450-500 kişi) zor ulaşmaktadır.

TGS, şu anda, yarı resmi haber ajansı olan Anadolu Ajansı, özel mülkiyet olan ANKA Haber Ajansı ve bağımsız Cumhuriyet gazetesinde toplu sözleşme imzalayabilme yetkisine sahiptir. Bu işyerlerinden ANKA ve Cumhuriyet'te ciddi ekonomik sıkıntılar yaşanmakta, bu nedenle imzalanan toplu sözleşmeler tam olarak uygulanamamaktadır. Ekonomik sıkıntı nedeniyle Cumhuriyet gazetesinde yeni dönem için toplu sözleşme görüşmeleri de başlatılamamıştır. Dolayısıyla, gerçek anlamda toplu iş sözleşmesi imzalanabilen ve üyelik aidatları toplanabilen tek işyeri Anadolu Ajansı'dır.

TGS'nin gazetecilik işkolundaki diğer işyerlerinde de üyeleri olmakla birlikte, bu kişilerin sendikal haklardan yararlanmalarını sağlayacak toplu sözleşme imzalanamamaktadır. Çünkü bir işyerinde toplu sözleşme görüşmelerini başlatabilmek için o işyerinde en az yüzde 50 örgütlenme barajının aşılması gerekmektedir.

TGS'nin gelir kaynağı sadece üyelerinden toplanan aidatlardır. Sınırlı aidat gelirleriyle sendikal etkinliklerin yürütülmesi ve finanse edilmesinde ise sıkıntılarla karşılaşmaktadır.¹⁸⁵

Bu bilgi notuna göre Türkiye basın sektöründe sendikal yapı işlevini yerine getirebilmekten uzaktır. Bir başka deyişle, bilinçli şekilde basın çalışanları sendikasızlaştırılmış, hakları savunacak güçte bir sendika olmadığı için basın çalışanları sigortasız çalışmaya mahkum edilmiş, kanun gereği sigortalı olmadıkları için sendika üyesi olunamamasına bağlı olarak sendikanın işler hale getirilmesi için basın çalışanlarının sendikaya katılmalarının da yolu tıkanmıştır.

Tılıç'ın araştırmasında yer alan gazeteciler de TGS'nin iddialarını desteklemektedir. Tılıç'ın araştırmasında gazetecilerle yapılan görüşmelerde gazetecilerin şu ifadeleri yer almaktadır:

Yeni patron gazeteyi satın aldıktan sonra herkesi birer birer yanına çağırdı ve sendikadan ayrılmasını istedi. Gazeteciler ya sendikadan istifa mektuplarını imzalamaya ya da işi bırakmaya zorlandılar. İlk gün hiçbir sendika üyesi istifa

¹⁸⁵ http://www.tgs.org.tr/documents/belgeler/belge/FIJ-EFJ_TurkiyeRaporu2002.doc 2003

etmedi. İkinci gün hepsi işten atıldılar. Bunun üzerine herkes sendikadan istifa dilekçelerini imzaladı. Gazeteye noter getirildi ve noterin önünde kuyruk olup sendikadan ayrıldık.¹⁸⁶

Tılıç'ın araştırmasını yaptığı anda, 50 yaşında ve işsiz, 20 yıllık gazetecinin geçmiş uygulamalarla gönderme yapan görüşleri ise şu şekilde:

212* ile ayrıcalıklı bir grup yaratılmıştı. 212 ile elde ettiğimiz ayrıcalıkların değerini hiç bilemedik. Kıdem tazminatını almadan bir iki işe girip çıksan, en son çalıştığın iş yerinden bütün tazminatlarını alıyordun. 1980 öncesinin toplu sözleşmelerine, işverenin, gazeteciyi yazmayı istemediği bir haberi yazmaya zorlayamayacağı konulmuştu. Bu hakları çok kabaca kullandık. Yüksek Hakem Kurulu başka sektörlerde çalışanlara yüzde 5-7 zam verirken biz yüzde 35 zam aldık ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullarda yüzde 7'lik bir artışın normal olduğunu yazdık. Şimdiki gazetecilerin büyük çoğunluğu 212'nin ne olduğunu bile bilmiyorlar. Bir fabrika işçisi gibi sigortalı olmak bile nimet sayılıyor artık.¹⁸⁷

20-21 Şubat 2003 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen İletişim Şurası'nda Foto Muhabirleri Derneği'nin (FMD) sunduğu raporda sosyal hak ve güvencelere dair belirtilen görüşler hem TGS'nin iddialarını hem de Tılıç'ın araştırmasında yer alan gazetecilerin görüşlerini desteklemektedir. FMD şurada sunduğu raporun ilgili bölümü şu şekildedir:

"Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun'a tâbi olarak çalışan biz foto muhabirleri, öncelikle yaşamızdaki hükümlerin uygulanmasını istiyoruz. Gelelim bu yasanın işletilmediği için bizleri mağdur eden bazı maddelerine:

a) Yasanın 10. maddesinde, "Mesleğe ilk intisap eden gazeteciler için tecrübe müddeti en çok üç aydır" denilmekle birlikte; uygulamada hepimizin malumu olduğu gibi bu süre aylar, hatta yıllarca sürmektedir. Yani bu yasaya tâbi bile olmamız engellenmekte, elden geldiğince geciktirilmektedir. Buna bağlı olarak meslektaşlarımız aylar boyunca "stajyer" ücretleri ile ücretlendirilmektedir.

b) 14. maddede "Kararlaştırılan ücret her ay peşin olarak ödenir. İlave ücretlerin sigorta priminin ödenmesi mecburidir." diye belirtilmesine rağmen

¹⁸⁶ Tılıç, a.g.e., s. 212.

* 5953 sayılı yasada, 4 Ocak 1961'de yapılan 212 sayılı yasa değişikliği ile elde edilen sosyal güvenlik ve diğer haklar kastedilmektedir. Bakınız: **Basın-Yayın Mevzuatı** (Ankara: Seçkin Yay., Mayıs 2001) s. 141

¹⁸⁷ Tılıç, a.g.e., s. 220

maaş ödemeleri gecikmekte, ekonomik gerekçeler gösterilerek maaşların ödenmesi bazen aylar sonrasına dek sarkmakta, verilen bu gecikmiş ücretlere ise yasal faiz uygulanmamaktadır. İşin en acı yanı ise sigorta primlerinin zamanında yatırılmamasıdır. Aylarca sigortalı çalıştığı halde primleri eksik yatırıldığı ya da hiç yatırılmadığı için basın kartını bir türlü alamayan arkadaşlarımızın sayısı hayli fazladır. Diğer bir problem de meslektaşlarımızın ücretlerinin bordrolarında düşük gösterilip, primlerinin de gerçek ücretlerine değil de düşük gösterilen bu ücrete göre yatırılmasıdır. İşten atılma, emeklilik gibi durumlarda yasal belge olan bordrolar esas alındığından meslektaşlarımız ciddi maddi kayıplara uğratılmaktadır.

Bu konuya ek olarak; maaş zamları belirli bir periyotta yapılmamaktadır. Sendikasız çalışan meslektaşlarımıza maaş zamları fiili olarak yapılan bir uygulama ile memurlara yapılan zamlar gibi 6 ayda bir yapılmaktadır. Bu altı aylık süre sürekli aşılmakta, yapılan oldukça düşük zamlar da enflasyon yoğun ortamda eriyip gitmektedir.

c) Yasanın 15. maddesinde "Gazeteci, mukavele hükümleri dışında olarak işveren tarafından verilen işler veya sipariş edilen veya yayınlanması kabul edilen yazılar için ayrıca ücrete hak kazanır. Bu işlerle ilgili ilave ücretlerin sigorta primlerinin ödenmesi mecburidir" dendiği halde özellikle gazete ve dergi gruplarının bağlı olduğu medya kuruluşunda çalışan foto muhabiri arkadaşlarımızın çektikleri fotoğraflar gruba bağlı diğer basın organlarında da kullanılmakta, "havuz sistemi" diye adlandırılan bu tuhaf uygulama çerçevesinde meslektaşlarımıza ek bir ücret verilmemekte, doğal olarak da sigorta primlerine ilave yapılmamaktadır. Bu konuda son yıllarda yaşadığımız problemlerin üzerine kararlılıkla gidilmeli, mağduriyetimiz önlenmelidir.

d) Yine yasamızın 16. maddesinde "Talim veya manevra dolayısıyla silah altına alınan gazeteci bu müddet zarfında ücret hakkını muhafaza eder... İlk muvazzaf askerlik hizmeti için silah altına alınan gazeteciye normal askerlik müddetince son aldığı ücret yarı nispetinde ödenir." denmekle birlikte askerlik sırasında ücret vermemek için birçok meslektaşlarımızın iş akitleri işverence feshedilmektedir. Bu ücreti vermemek için askere henüz gitmemiş

meslektaşlarımız, bu konu gerekçe gösterilerek kadrolu olarak işe alınmamakta, stajyer olarak çalıştırılmaktadır. Bu da mesleğimizdeki "kıdem" konusunda yasal platformlarda belirsizlik yaşatmaktadır. Askerlik öncesi kadroya alınan meslektaşlarımız ise, yasal olarak çalıştırılmaları gereken 212 sayılı yasaya göre değil, 1475 sayılı yasaya göre düzenlenen sözleşmelere imza atmamak zorunda kalmaktadırlar. Gerekçe yine aynıdır; askerlik hizmeti boyunca yarım maaş tutarındaki ücreti ödememek !

e) Ciddi problemlerimizden biri de gece çalışan meslektaşlarımızın yaşadıklarıdır. Yasamızın 19. maddesine göre "Gazetecinin vazifesi devamlı gece çalışmasını gerektirdiği hallerde hafta tatili iki gündür." Oysa bu arkadaşlarımıza da haftalık izinleri bir gün olarak kullandırılmaktadır. Bu arkadaşlarımızın mesai saatleri de hayli uzundur. Günlük çalışma saatleri ortalama 12 saattir ve fazla çalışmalarına karşılık ek bir ücret verilmemektedir. Zaten bu meslektaşlarımızın neredeyse tamamı 300-400 milyon TL. aralığında değişen ücretler almaktadır. Bir gececi arkadaşımızın da dediği gibi, DİE'nin belirlediği "yoksulluk sınırı"nın da altında çalıştırılmaktadırlar.

f) Genel olarak baktığımızda, yıllık izinlerimiz de tam olarak kullandırılmamaktadır. Oysa Yasa'nın 19. maddesinde "Günlük bir mevkutede çalışan bir gazeteciye, en az bir yıl çalışmış olmak şartıyla, yılda dört hafta tam ücretli izin verilir. Gazetecilik mesleğindeki hizmeti on yıldan yukarı olan bir gazeteciye, altı hafta ücretli izin verilir. Gazetecinin kıdemi aynı gazetede ki hizmetine göre değil, meslekteki hizmet süresine göre hesaplanır." denilmektedir. Foto muhabiri arkadaşlarımız ne yazık ki yasal hakları olan bu izin süresinin yarısını bile güçlükle kullanmaktalar. Biraz önce belirttiğimiz kıdem konusu da burada yine karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmeli olarak işe başlama süresi yasada belirtilen "3 ay" ibaresinden kat kat fazla olduğu için, yıllardır çalışan meslektaşlarımız bir türlü "on yıllık" olamamaktadır!

g) Uygulanmasını istediğimiz yasal haklardan biri de çalışma sürelerimiz ve fazla mesailerdir. Yasa'da "...Çalışanlar için günlük iş müddeti, gece ve gündüz devrelerinde sekiz saattir. Her bir fazla çalışma saati için verilecek ücret, normal çalışma saati ücretinin % 50 fazlasıdır. Fazla çalışma ücretlerinin

gününde verilmemesi halinde, her geçen gün için % 5 fazlasıyla ödenir. Fazla mesai günde üç saati geçemez" hükmü yer almasına rağmen "fazla mesai" hemen hemen hepimiz için "ütopik" bir kavramdır. "Gazetecinin gecesı gündüzü olmaz!" diye ahkam kesenlere cevabımız, "Evet size katılıyoruz ama emeğimizin karşılığını verdiğiniz sürece" olacaktır. Şimdiye dek mesai ücreti almadan fedakarca çalışan arkadaşlarımıza üç-beş günlük izinler çok görülmektedir. Sorun eleman eksikliği ise neden yüzlerce meslektaşımız doğru dürüst gerekçe gösterilmeden işten atılmışlardır? Neden istihdam açığı yaratılmıştır ve bu açık neden diğer çalışanların birden fazla kişilik çalıştırılması gibi insani olmayan bir yöntemle kapatılmaya çalışılmaktadır?"¹⁸⁸

Tüm bu görüşlerin dile getirilmesine neden olan bir çalışma ortamının basın meslek ilkelerinin yaşama geçirilmesini olumsuz etkilemeyeceği düşünülemez.

1.1.5.2.2.3. Telif Hakları

5 Aralık 1951'de kabul edilen Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun B bendinin 1. ve 3. maddeleri uyarınca fotoğraf, hem "ilim ve edebiyat eseri" hem de "güzel sanat eseri" olarak tanımlanmaktadır. Yine aynı kanunda "eser sahibi" onu vücuda getiren olarak tanımlanmaktadır. Kanunun 8. maddesinde "Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça, memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserlerin mali hak sahipleri bunları çalıştıran veya tayin edenlerdir. Bu kaide, tüzel kişilerin uzuvlarına da şamildir."¹⁸⁹ denmektedir. Kanuna göre, bir eserin yapımcısı veya yayımlayıcısı, ancak eserin sahibi ile yapacağı sözleşmeye göre mali hakları kullanabilir.

¹⁸⁸ "Foto Muhabirleri Derneği'nin Raporu", İletişim Şurası (20 - 21 Şubat 2003, Ankara), <http://www.fmd.org.tr/uye/sura.htm>, 2003

¹⁸⁹ Mehmet Semih Gemalmaz ve Osman Doğru, *Türkiye'de Basın Özgürlüğü Mevzuatı*, (İstanbul: Basın Konseyi Yayınları, 1990)., s. 115

20-21 Şubat 2003 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen İletişim Şurası'nda Foto Muhabirleri Derneği'nin (FMD) sunduğu raporda telif hakları ile ilgili bölüm şu şekildedir:

"...konuyla ilgili özel bir sözleşme bulunmadığından meslektaşlarımızın eserlerinin başka bir kuruluşa satılması yasal olarak da mümkün değildir. Özellikle bu konuda ilgili yasanın işletilmesi, fotoğrafları yıllardır sözleşme dışı kullanılan meslektaşlarımızın mağduriyetlerinin önlenmesini, konuya ilişkin ek bir sözleşme yapılmasını ve yapılan ek sözleşmelerin eser sahibi arkadaşlarımıza satıştan elde edilen net karın belirli bir yüzdede karşılığının verilmesi gerekmektedir.

Yine bu konuda yıllardır süren bir üzüntümüz vardır. "Bir eserin sahibi onu meydana getirendir"... Bir fotoğraf, tek kişinin çektiği bir materyaldir. Yani eser sahibi tartışmasız bir şekilde bellidir. Çeken kendini bilmekte, yazı işleri bilmekte ama okur fotoğrafı çekenin kim olduğunu bilmemektedir! Fotoğrafların altına çeken foto muhabiri arkadaşlarımızın imzasının konulmaması hem meslektaşlarımıza hem de yüz binlerce okura karşı nezaketsizliktir. Bu konuda duyarlı basın kuruluşlarımıza bir kez daha teşekkür etmekle birlikte, basın emekçisi arkadaşlarımızın imzalarını kullanmayarak "emeğe saygı" ilkesini göz ardı eden kuruluşlara üzüntülerimizi sunarız.

Bir işyerinde yıllardır hiçbir sözleşme yapılmadan "stajyer", "kaşeli" statüsü altında çalışan foto muhabiri arkadaşlarımızın yasal haklarının oluşmasına bile izin verilmezken, çektiği tüm fotoğrafların aralarında sözleşme olmadığı halde kurumun malı olması ve bu arkadaşlarımıza fotoğraflarının telif ücretlerinin ödenmemesi, yanıtını bulamadığımız diğer bir sorudur."¹⁹⁰

FMD Raporu'nun üzerinde durduğu fotoğrafların "imzalı" yayımlanması konusunda sorunların yaşanması, telif haklarının önündeki en önemli engellerden biridir. Haber fotoğrafçıları kendi ürettikleri eserlerden doğan telif ve benzeri hakların peşine düştükleri durumda öncelikle söz konusu eserlerin

¹⁹⁰ "Foto Muhabirleri Derneği'nin Raporu", İletişim Şurası (20 - 21 Şubat 2003, Ankara), <http://www.fmd.org.tr/uye/sura.htm>, 2003

kendilerine ait olduğunu kanıtlamak zorunda kalacaklardır. Bu da ancak fotoğrafların imzalı yayımlanmış olması halinde mümkündür.

Türkiye'deki ulusal, günlük gazetelerde yayımlanan haber fotoğraflarının imzalı olup olmadığına dair yapılan bir araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

Milliyet, Cumhuriyet ve Star gazeteleri fotoğraflarda imzayı devamlı kullanmaktadır. Hürriyet, Sabah, Akşam, Radikal, Türkiye, Zaman, Dünya, Turkish Daily News, Finansal Forum gazeteleri ise imzayı bazen kullanmaktadır. Aynı araştırmada incelenen Financial Times, Le Monde, The Independent, The Wall Street J E., Frankfurter Allgemeine, Herald Tribune, Suddeutsche Zeitung ve The Guardian gazetelerindeki haber fotoğraflarında imzanın devamlı kullanıldığı sonucuna varılmıştır.¹⁹¹

Bu araştırmayı gerçekleştiren Kanburoğlu'na göre:

Ulusal basının sıkıntılarından biri olarak ortaya çıkan haber fotoğrafında imza sorunu, editörlük mesleğinin basın içerisinde yeterli bir şekilde yerleşmemesinin bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Haber fotoğrafını sadece sayfada bir dolgu malzemesi olarak gören düşüncenin ona ya da onu üreten kişiye saygılı olmasını beklemek bu aşamada fazla iyimserlik olur. Fotoğrafın kolay üretildiğini ya da herhangi bir yaratıcılığı olmayan fotoğrafların dahi, olayı yeterli şekilde anlatabileceğini düşünen yazı işleri kadroları, haberin imzasında hassas davranırken fotoğrafında aynı hassasiyeti göstermemektedirler. Hatta, Türkiye'nin en büyük gazeteleri bile ilk sayfada kullandıkları büyük fotoğraflara imza atmayabiliyorlar.¹⁹²

Telif hakları konusunda diğer önemli sorunlar da internetle birlikte gündeme gelmiştir. Her tür bilginin kolayca ve kontrolsüzce dolaştığı internet ortamında haber fotoğrafları da dolaşmakta ve kullanılmaktadır. Kontrolün güç olması ve bu yeni teknolojinin kullanımını düzenleyen yasal düzenlemelerin henüz tam olarak gerçekleştirilememiş olmasını haber fotoğrafçıları için – sunduğu yeni olanakların yanı sıra- telif hakları başta olmak üzere yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Haber fotoğrafçılarının ürettikleri fotoğrafları, sözleşmeleri olan kuruluşlar düne kadar sadece kendilerinin basılı medyasında kullanırken, bu kurumlar önceden üretilmiş fotoğrafı internette de kullanmaya başladıklarında bu durumun telif haklarına dair yeniden ele alınması gereken bir durum olduğunu gündeme getirmeye yanaşmamışlardır. Bu yaklaşım da örnekler çoğaldıkça sıradanlaşmış ve zaman içerisinde kanıksanmıştır.

¹⁹¹ Özer Kanburoğlu, "Haber Fotoğrafında İmzaya Yaklaşım Farklılıkları", **Fotoğraf Dergisi** (İstanbul, Sayı: 50 Ağustos-Eylül 2003, Ant Yayıncılık) s.74-75.

¹⁹² Kanburoğlu, a.g.e., s. 75.

İnternetin olanaklarının gün geçtikçe artmasına da bağlı olarak henüz internetin gerektirdiği yeni düzenlemelerin belirlenmesi aşaması bile tamamlanamamıştır.

Ulaştırma Bakanlığı, internet olgusunu yakından izleyebilmek için kendisine danışmanlık yapmak üzere "İnternet Kurulu" kurmuştur. İçel'e göre "İnternet Kurulu son derece iyi düşünülmüş, çok yararlı ve bu günkü durumu ile diğer ülkelere örnek olabilecek bir kuruluştur."¹⁹³

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın koordinasyonunda oluşturulan Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK)'nin hazırladığı Mayıs 1998 tarihli raporda internetle bağlantılı hukuki sorunlara kapsamlı bir şekilde değinilmiştir. Bu sorunların ve çözüm yollarının telif hakları ile ilgili görüşü 'Telif hakları ve komşu haklar ile ilgili olarak, kopyalamayı önleyici teknolojik araç ve bilgiler ile ilgili hükümle Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na eklenmesi' şeklindedir.¹⁹⁴

İnternetle ilgili yasal düzenlemelerin tamamlanması yakın gelecekte mümkün görünmemektedir.

1.1.5.2.2.4. Editoryal Süreç

Haber fotoğrafı üretildikten sonra habercinin elinden çıkar ve okuyucuya ulaşan son şeklinin verildiği editoryal bir süreçten geçer. Bir haber için çekilmiş birçok fotoğraf arasından hangisi veya hangilerinin kullanılacağına, kullanılacak fotoğrafların sayfada ne şekilde yer alacağına bu süreç içerisinde karar verilir.

Basın kuruluşlarında genellikle masa başında çalışan, gelen ham haberlerin işlenmesinden sorumlu kişiler farklı unvanlara sahip de olsa, yerine getirdikleri görev editörlük olarak genellenebilir. Örneğin Türkiye'de "fotoğraf editörü" birçok basın kuruluşunda yoktur, fakat sonuç olarak bu görevi haber merkezinde bir başka unvanla bulunan kişi ya da kişiler yürütmektedir. Söz konusu kişiler, haber fotoğrafı ve haber fotoğrafçısı üzerinde inisiyatif sahibidir. Her durumda fotoğraf editoryal bir süreçten geçmektedir.

¹⁹³ Kayıhan İçel, **Kitle Haberleşme Hukuku Basın Radyo-Televizyon Sinema İnternet** (5. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Kasım 2001), s.421.

¹⁹⁴ İçel, a.g.e., s. 421-423.

Editörler, konumları gereği basın kuruluşunun sahibini(sermaye sahibini), kuruluşun çıkar ve ilkelerini de –kurum çalışanlarına karşı- temsil ederler ve kurumdaki işleyişi sermaye sahibi adına denetlerler. Pratik olarak sermaye sahibinin tüm çalışanları ve işleyişi gözlemlemesi ve denetlemesi çok zor olacağı için sermaye sahipleri bu işi editörlere ve daha üst kademedekilere bırakırlar. Bu yüzden işleyiş ve çalışanlar ile ilgili olarak sermaye sahibi ile bire bir iletişimi editörler de gerçekleştirirler. Sermaye sahipleri editör ve/veya yönetici olarak çalıştıracağı kişileri bu durumu göz önünde bulundurarak seçme eğilimindedir. Sermaye sahibine hesap vermek sorumluluğunu taşıyan editörler duruma göre çalışanlarla sermaye sahibi arasında kalma baskısı yaşayabilmektedir. Editörlerin sermaye sahibine hesabını verdiği kalemler arasında “reklam gelirleri” de varsa durum daha da karmaşıklaşmaktadır.

Duran’a göre, “Editör, kaçınılmaz olarak iki talep arasında denge kurmak zorundadır... Editör, bu durumda hem okurlara hem de gazetenin sahiplerine karşı sorumludur.”¹⁹⁵

Haber fotoğrafçısının çalıştığı kuruluştaki yaptığı üretimi belirleyen en yoğun ilişki bağlı olduğu editörle arasındaki ilişkidir. Editörün haber fotoğrafçısına yaklaşımını temel olarak, editörün; gazete sahibi ile arasındaki ilişki ve bu ilişki üzerinden yaşadığı reklam verenlerle arasındaki ilişki ve okuyucu ile arasındaki ilişki şekillendirir. Haber fotoğrafçısının editöründen baskı görmemesi, editörün de söz konusu ilişkiler üzerinden baskı görmediği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü gazete sahibinin kendisi üzerindeki baskısını altındakilere yansıtmayan bir editör, o kurumdaki o görevinde kalıcı olamayacaktır. Öte yandan, baskı görmeyen bir editörün mesleki hırsları yüzünden altındakilere baskı yapması da olasıdır. Ayrıca, editörün mesleki bilgi birikim ve deneyim yetersizlikleri de, altında çalışanların kendilerini baskı altında hissetmelerine yol açabilir.

Tılıç’ın verdiği örnek sözü edilen kurum içi ilişkiler bağlamında dikkat çekicidir:

¹⁹⁵ Duran, a.g.e., s.49-50.

Güney Kore'nin büyük gazetelerinden Hanyoreh Shinmun hisse senetleri satışı yoluyla oluşan geniş tabanlı sahiplik yapısıyla, son derece demokratik bir örgütsel işleyişin kurulabildiği bir gazeteye dönüşebilmiş. Hanyoreh Shinmun'da genel yayın yönetmeni 15 yıldan fazla deneyimi olan gazeteciler arasından, bütün muhabirlerin doğrudan oyuyla seçiliyor. Hemen onun altında, yine doğrudan oyla seçilen üç editör ve üç muhabirden bir 'Daha İyi Yayın Komitesi' oluşturuluyor ve bu komite aracılığıyla haber politikaları izlenerek daha iyi bir habercilik yapılması gözetleniyor. Bu yapının oluşturulabilmesinin en önemli nedeni ise medya sahibinin hisse senedi sahibi geniş bir kitle olması.¹⁹⁶

Basın mesleği etiği açısından fotoğraf editörü, öncelikle okuyucuya ve haber fotoğrafçısını karşı sorumludur. Editörler hangi haberin nasıl yapılacağı konusunda belirleyicidirler. Gelen fotoğrafların seçimini yapan ve fotoğrafa baskıya girmeden önce son şeklini veren de onlardır. Kimi zaman yayımlanması tartışmalı fotoğraflar gelmektedir. "Böyle bir fotoğrafı kullanma kararının büyük sorumluluğunun yükü editörlerin omuzlarındadır."¹⁹⁷ Bir olayın fotoğraflanması anında "yayımlanabilirlik" kriterinin fotoğrafçı tarafından göz önünde bulundurulması genellikle pratik değildir. Bu yüzden fotoğraf kaçırmama kaygısıyla olay fotoğraflanır ve söz konusu ayırım editöryal sürece kalır. Bu yönüyle yayımlanan fotoğraflardan editörler de sorumludur. Fotoğrafların imzalı çıkması konusunda da inisiyatif sahibidirler. Haberciler yapmak istemedikleri bir haberi yapmaya zorlanmamalıdır. Bu konuda haberciler çoğunlukla editörlerle muhatap olurlar. Habercinin dışarıda görevdeyken karşılaşacağı bir sorunun çözümünü organize etmek ve personelinin kollamak ve gözetmek de editörlere düşmektedir. Çünkü haberciler görevlerini yaparken editörleriyle iletişimde dirler. "Fotoğraf editörlerinin omuzlamak zorunda oldukları birçok sorumluluğun arasında fotomuhabirlerinin kendileri de sayılmalıdır."¹⁹⁸

Editörlerin eline sadece kendi çalışanlarının ürettiği fotoğraflar gelmez. Diğer kaynakların güvenilirliğini sorgulamak da editörün sorumluluğundadır. Editörler ellerine gelen haberleri meslek ahlâk ilkeleri bağlamında en iyi şekilde değerlendirip, gelen haberlere en doğru biçimi vermekle yükümlüdür.

¹⁹⁶ Tılıç, a.g.e., s.239.

¹⁹⁷ Richard H. Logan III, **Elements of Photo Reporting** (NewYork, American Photographic Book Publishing Co., Inc. 1971) s.306.

¹⁹⁸ Tom Ang, **Picture Editing** (Oxford: Focal Press, 2000) s.150.

1.1.5.2.3. Haber Fotoğrafçılığı Mesleki Ahlâk İlkeleri

Genel olarak basın meslek ahlâk ilkeleri, haber fotoğrafçılığını da kapsamaktadır. Basın meslek ahlâk ilkeleri, etik çabalar sonucunda farklı kurum, kuruluş ve örgütler tarafından farklı zamanlarda, birçok toplumda belirlenmeye çalışılmıştır. Bu ilkeler arasında benzer bir söylem, kapsam ve paralellikten de söz edilebilir. Meslek ahlâk ilkelerinin, farklı olaylarla karşılaşan her farklı kişinin ahlâki ikilemlerini çözüme ulaştırması, bu ilkelerin kişilerce doğru içselleştirilmesiyle ancak gerçekleştirilebilir. Söz konusu içselleştirme bireysel bir seçimdir. Bir başka deyişle, kişinin; kültür, birikim ve deneyimleri bağlamında, var olan basın meslek ahlâk ilkelerinin kendi yaşam pratiğindeki iz düşümünün peşine düşmesi gerekir. Ancak bu başarıldıktan sonra meslek içi ilişkilerle sağlanacak sinerji, yaygın ve genel kabul görmüş meslek pratiğine hakim bir ahlâkın gerçekleştirilmesine zemin oluşturabilir. Kişiler içselleştirmediklerini kavrayamayacaklar, kavranamamış ölçülere dair üretilen yorumlar da etik çabaları beslemeye yetmeyecektir. Bu durumda olması gereken, kişilerin söz konusu içselleştirmeye ikna edilmeleri, yönlendirilmeleri ve motive edilmeleridir. Bireylerin meslek ahlâk ilkelerince eylemesi amacıyla ikna, yönlendirme ve motive edilmelerinden öte geçecek yaptırımlar, ahlâk ilkelerini ahlâk “yasaları”na dönüştürmek olacaktır ki, bu da ahlâk felsefesinin temeline ters düşerek bireyin seçim hakkını ortadan kaldırmak anlamına gelecektir.

Meslek ahlâk ilkeleri –ki bu ilkeler üzerinde tam bir uzlaşım da olmadığı hatırlanarak- düşünüldüğünde sorulan ilk soru bu ilkelerin nasıl uygulanabileceğidir. Bu sorunun neredeyse o meslek ahlâk ilkelerinin bağladığı kişi sayısınca cevabı vardır. Kişisel açıdan ele alındığında, her kişinin kendi değerler bütünü vardır ve kişiler eylemlerini bu değerler bütününün çizdiği rotaya yaklaştırabildiği oranda mutludur. Hedeflenmesi gereken meslek ahlâk ilkelerini kişilerin değerler bütününe yedirmektir. Bu noktadan sonra bireyler kendi yöntemleriyle rotayı tutturmaya çalışacaklardır. Örneğin Goodwin’in bunu başarmak için kullandığı yöntem, kendisine yedi tane soru sormak ve vereceği cevaplar doğrultusunda eyleme geçmektir.

Goodwin'in soruları şu şekilde:

1. Bu tür durumlarda, genelde ne yapılır?
2. Kim zarar görecektir ve kime faydası olacak?
3. Daha iyi alternatifler var mı?
4. Kendime aynada tekrar bakabilecek miyim?
5. Diğer insanlar, toplum beni haklı bulacak mı?
6. Hangi ilke ya da değerlere başvurabilirim?
7. Bu karar, benim inandığım gazetecilikle örtüşüyor mu?¹⁹⁹

Aynı amaçla bir araya getirilmiş bir başka soru grubu ise şu sorulardan oluşmaktadır:

1. Ne biliyorum? Ne bilmem gerekiyor?
2. Gazetecilik (basın) amacım nedir?
3. Etik kaygılarım nelerdir?
4. Ne tür örgütsel politikaları ve mesleki kılavuzları dikkate almalıyım?
5. Farklı bakış açıları ve düşünceler ile karar verme sürecine diğer kişileri nasıl dahil edebilirim?
6. Kararımdan etkilenen taraflar kimlerdir? Amaçları nelerdir? Hangileri yasaya uygundur?
7. Roller karşılıklı olarak değişseydi ve taraflardan birinin yerinde olsaydım nasıl hissederdim?
8. Eylemlerimin olası sonuçları nelerdir? Kısa vadeli sonuçlar? Uzun vadeli sonuçlar?
9. Doğruyu söyleme sorumluluğumu arttırma ve zararı en aza indirmeye yönelik seçeneklerim nelerdir?
10. Meslektaşlarıma, taraflara ve kamuoyuna kararımı ve düşüncelerimi şüphe bırakmayacak bir biçimde açıklayabiliyor muyum?²⁰⁰

¹⁹⁹ H. Eugene Goodwin, **Groping for Ethics in Journalism** (Iowa State University Press, Iowa, 1987) s. 24.

Bu gibi sorulara verilecek yanıtlarla eylemde bulunmayı seçmek ahlâksal kaygılardan doğar. Söz konusu sorularda farklı etik modellerinden izler görülmektedir. Doğal olarak kişilerin kendi kendilerine belirledikleri bu tür yöntemlerin bazı yönleri bazı etik modellere uygunluk gösterirken bazıları ile de ters düşmektedir. Bu güne kadar önerilmiş olan etik modellerin hiç birinin herkes tarafından tamamen benimsenmediği düşünüldüğünde bu doğaldır.

Örneğin kendi ihmalleri yüzünden evleri yanmış, kendilerini yarı çıplak ve yaralı olarak zar zor dışarı atabilmiş ve tamamı yangından kurtulamamış bir ailenin şok geçiren bireyleri fotoğraflanacak mıdır? Eğer fotoğraflanacaksa nasıl fotoğraflanacaktır?

Yararcı etiğe göre fotoğraflanmalıdır denebilir. Çünkü bu fotoğrafları gören ebeveynler aynı duruma düşmemek için uyarılmış olacaktırlar. Böylece daha çok kişinin olası acıları azaltılmış olacaktır. Öte yandan çok kez yayımlandığı için insanların artık bu tür fotoğraflara yabancılaştığı da savunulabilir. Bu durumda yararcı etiğe göre, hayatta kalan aile bireylerinin o kötü durumlarında fotoğraflanarak acılarının arttırılmamasını gerekir. İnsanların bu tür fotoğraflardan ne kadar etkilendikleri kesin olarak bilinmekte midir?

Kant'ın ödev etiğine göre söz konusu aile bireyleri "habercilik" ödev olarak kabul edilip her ne olursa olsun fotoğraflanması gerektiği kabul edilebilir. Kant'a göre ahlâki eylemin sonuçları düşünülmemelidir. Eylem sadece ahlâki olduğu için gerçekleştirilir. Bu durumda ahlâki olan görevi yerine getirmektir. Yani haber değeri taşıyan her şey, her durumda ve her zaman haberleştirilmelidir. Kimi zaman habercilik, özel yaşamın sınırlarını zorlasa da, asıl olan habercinin "toplumun bilme hakkı"na yani ödevine her durumda bağlı kalması gerektiği söylenebilir. Fakat toplum her şeyi bilmeli midir? Ne haber değeri taşır, ne taşımaz? Aynı olayların bazı gazetelerce haber kabul edilirken, bazıları tarafından haber kabul edilmediği zaman zaman görülebilmektedir. Her gazete de çoğunlukla doğru seçim yaptığını savunmaktadır. Öte yandan yine

²⁰⁰ Society for Professionals in Journalism, "Ethics Checklist", (<http://www.journalism.org/resources/tools/ethics/codes/checklist.asp?from=print>) 2003.

Kant'a göre, kişinin seçimi kişi tarafından, her zaman ve herkesçe uygulandığında da doğru olduğuna inanılırsa ahlâksal kabul edilir. Buna göre bir haberci, kendisi söz konusu ailenin bir bireyi olsaydı, fotoğraflanmalarını doğru bulmayacağını düşüneceğini fark ederek sadece yanan binayı fotoğraflamaya karar verebilir.

Aristo'nun felsefesine göre ise, belki her yangın değil ama gerekli görülen yangınlar, uygun şekilde fotoğraflanabilir. Örneğin söz konusu olayda, aile bireylerinden doğru zamanda uygun bir dille izin isteyerek, gözlerinin içine flaş patlatmadan ve vücutlarının yanmış bölgelerini çerçeve dışında bırakarak, mümkünse biraz uzaktan ve onları rahatsız etmeden fotoğraf çekilebilir.

Elbette ki, bu değerlendirmeler, habercilerin bu seçimleri yapma özgürlüklerin olduğu varsayılması bağlamında düşünülmelidir.

Burada verilen yangın haberi örneğinden farklı başka birçok örnek adı geçen etik yaklaşımlarla ve/veya başka etik yaklaşımlarla da değerlendirilebilir. Doğaldır ki, farklı etik yaklaşımlar farklı durumlar için birbirinden değişik seçimlere salık verebilirler. Ancak asıl önemli olan, öncelikle, kişilerin ahlâksal eylemde bulunmayı önemsemeleri ve istemeleridir. Ahlâk önemsendiği sürece bireyler arasında ve toplumda bu konuda iletişim ve dayanışma gerçekleşebilecek, bunun sonucu olarak genel kabul gören etik ilkelerin belirlenme olasılığı artacaktır. Kişiler bu amaç doğrultusunda genel mesleksel bilgilerini ve etik bilgilerini gerekli düzeye çıkarmaya çabalayacaklardır. Tüm bunlara bağlı olarak da, günümüzde basına yöneltilen etik eleştiriler olabildiğince azalarak basına duyulması gereken güven sağlanabilecektir. Bu süreç, söz konusu amaca yönelik olarak, meslektaşlar arası dayanışma ve meslek içi örgütlenme ile ancak gerçekleştirilebilir.

Yasalar, toplumsal yaşamdaki olası durumları sınıflandırarak tanımlar ve hangi durumda ne yapılması gerektiğini belirler. Yasalara başvurulması gereken durumlarda kolluk kuvvetleri tarafları bir yasa uzmanının önüne getirir, söz konusu duruma dair uzman olabildiğince bilgilendirilir, uzman da yasaya dayanarak "sadece o duruma dair" karar verir. Kolluk kuvvetleri kararın uygulanmasını sağlar. Ahlâksal eylem de benzer bir süreçle gerçekleşir. Ancak

burada kişinin duruma dair bilgiyi kendisinin toplaması gerekir, bir uzman gibi durumu yine kendisi değerlendirmelidir. Ayrıca, verdiği kararı uygulayabilmesi için kendisinin kendisine karşı -kolluk kuvvetlerinin işlevini yerine getirecek alternatif- bir yaptırımı olmalıdır. Kişiler kimi zaman yanlış olduğunu bildikleri şeyleri yapmaktan kendilerini alıkoyamazlar. Kimi zaman da ahlâksal eylemde bulunma bilinç, istek ve bilgi birikimine sahip değildirler.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, haber fotoğrafçılığını, etik açıdan incelemektir. Bu amaç doğrultusunda; daha önce medya etiği, habercilik etiği, basın etiği, gazetecilik etiği gibi alanlarda yapılmış olan çalışmalardan yararlanarak, haber fotoğrafçılığının kendine özgü yöntem ve koşullarından doğan meslek ahlâkı sorunları ve bu sorunların nedenleri araştırılmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Fotoğraf nasıl bir “haber aktarım aracı”dır?
2. Fotoğraf, haber aktarım işlevini nasıl yerine getirir?
3. Haber fotoğrafı üretim sürecinin koşulları nasıldır?
4. Haber fotoğrafı üretim sürecinin mevcut koşulları basın meslek ahlâkına göre üretmeye uygun mudur?
5. Türkiye’deki ulusal basında çalışan haber fotoğrafçıları; kendilerini, meslektaşlarını, Türkiye’deki haber fotoğrafçılığını ve çalışma koşullarını etik açıdan nasıl değerlendirmektedir?
6. Türkiye’deki haber fotoğrafçılarına göre, Türkiye’deki haber fotoğrafçılığında meslek ahlâkı ile bağdaşmayan taraflar varsa, bunlar haber fotoğrafçısından mı yoksa haber fotoğrafı üretim sürecinin koşullarından mı kaynaklanmaktadır?

1.3. Önem

Basının, toplumun yararı doğrultusunda topluma, kendisini ilgilendiren konularda bilgi verme yetki ve sorumluluğu vardır. Bu sorumluluğun gereği gibi yerine getirilebilmesinin ön koşullarından biri de basın özgürlüğüdür. Basın özgürlüğünün doğru kullanılmasının yolu ise basında öz denetimdir. Basın özgürlüğünün kötüye kullanımı, kısıtlanmasını haklı gösterebilecek zemin oluşmasına neden olabilecektir. Başka bir deyişle demokrasilerin sigortası olarak görülen basının, kendisine verilen hakları kötüye kullanması, demokratik sistemin kendisinin zarar görmesiyle sonuçlanabilir. Basında özdenetimin başarılmasının yöntemi ise basın meslek ahlakını etkinleştirmektir. Etik(ahlâk felsefesi) çalışmalarının basın meslek ahlâkına, bu güne dek önemli katkıları olmuştur.

Meslek etiği üzerine yapılan çalışmalarla öncelikle, var olan meslek ahlâk ilkeleri yeniden değerlendirilmekte ve uygulanabilirlikleri sorgulanmaktadır. Elde edilen sonuçlar, toplumdaki tüm bireylerin, sosyal yaşam niteliğini yükseltmeye katkısı açısından önemlidir. Sosyal yaşamın her alanının kendine özgü niteliklerine bağlı olarak, her alanda farklılaşmak durumunda olan ahlâkı yaratmak için gereken ahlâk felsefesinin, o sosyal alanlar özelinde üretilmesi gereği vardır. Zaman, yer v.b. gibi değişkenlerden bağımsız mutlak bir ahlâk var ise farklı koşullar için farklı ahlâk kurallarına gerek yoktur. Ancak tek bir ahlâkın olup olmadığı, varsa da ne olduğu, farklı koşullara göre etik yaklaşımlarda bulunup, kesişim kümeleri görülmeden anlaşılamayacaktır. Bu felsefeden hareketle bu araştırma:

1. Haber fotoğrafı üretim sürecinin meslek ahlâkını gerçekleştirmeye uygun olup olmadığı konusunda haber fotoğrafçılarının düşüncelerini ortaya koyacağı,

2. Haber fotoğrafçılarının var olan haber fotoğrafçılığını etik açıdan nasıl değerlendirdiklerini belirleyeceği,

3. Haber fotoğrafçılığı meslek ahlâkını yaşama geçirmenin önünde engel olup olmadığını sorgulayacağı ve engel varsa bu engellerin kaynaklarını tanımlayacağı,

4. Meslek eğitimi veren kurumların haber fotoğrafçılığı eğitim içeriklerine katkı sağlayabileceği,

5. Başta haber fotoğrafçıları arasında ve kamuoyunda devam eden etik tartışmalarda farklı açılımlara neden olabileceği,

6. Bu alanda bundan sonra yapılacak araştırmaların problemlerinin oluşturulmasına katkı sağlayabileceği için önemlidir.

1.4. Sayıtlılar

Araştırmanın anketine katılan haber fotoğrafçılarının, anket sorularını yüz yüze değil de –yalnız kalabilecekleri bir ortam olan- internet üzerinde cevaplayacakları için ve kendilerine, isimlerinin (kimliklerini belirten hiçbir bilginin) araştırma metninde veya herhangi bir başka belgede yer almayacağına, araştırmacı tarafından hiçbir kişi ve kurumla paylaşılmayacağına, kesinlikle gizli tutulacağına dair tam güvence verildiği için, anket sorularını endişesiz ve samimi yanıtlayacakları varsayılmıştır. Araştırmanın konusu gereği bu varsayım gerçek verileri mümkün olduğunca elde edebilmek açısından zorunlu olmuştur. Araştırmada ayrıca, anketle hedeflenen kişilerin tamamına ulaşılabildiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Haber fotoğrafçılığını etik açıdan değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

- Araştırma, Türkiye’de ulusal yazılı basında (dergiler dahil) kullanılmak üzere, düzenli olarak haber nitelikli fotoğraf üretiminde bulunan haber fotoğrafçıları ile sınırlıdır. Bu durumda ajanslarda çalışan haber fotoğrafçıları da araştırma kapsamındadır.

- Ürettikleri fotoğraflar sadece yerel basında yer alan haber fotoğrafçıları araştırmanın dışında tutulmuştur.

- Araştırma, katılım gösteren haber fotoğrafçıları ve ankete verecekleri cevaplarla sınırlıdır.

- Araştırmanın evreni, araştırmanın “Türkiye’de ulusal yazılı basında (dergiler dahil) kullanılmak üzere, düzenli olarak haber nitelikli fotoğraf üretiminde bulunan haber fotoğrafçıları” tanımına uyduğu belirlenebilmiş olan kişilerle sınırlıdır.

- Araştırma, evrene ulaşabilme yöntem ve olanaklarıyla sınırlıdır.

- Araştırma, evren içerisinden, telefon, e-posta, faks v.b. aracılığıyla ulaşılabilen kişilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırmada; haber fotoğrafçısı, basın fotoğrafçısı, foto muhabiri, fotojurnalist gibi tanımlamalar eş anlamda ve “haber nitelikli fotoğraf üreten profesyonel” anlamında kullanılmıştır.

2. YÖNTEM

Bu araştırmanın uygulaması: ‘Türkiye’deki haber fotoğrafı üretim süreci mevcut koşullarının basın meslek ahlâkına uygunluğu’, ‘Türkiye’deki ulusal basında çalışan haber fotoğrafçıların; kendilerini, meslektaşlarını, yapılan haber fotoğrafçılığını ve çalışma koşullarını etik açıdan nasıl değerlendirdiği’ belirlemeye yönelik, Türkiye’deki haber fotoğrafçılarıyla gerçekleştirilen bir ankettir.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada öncelikle; haber ve habercilik, haber fotoğrafı ve haber fotoğrafçılığı, etik, medya etiği, basın etiği, gazetecilik etiği, meslek ahlâkı, basın meslek ahlâkı, haber fotoğrafı etiği gibi konular literatür tarama yöntemiyle taranmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır.”²⁰¹ Daha önce yapılmış çalışmalar ve araştırmalardan yararlanılarak var olan durum betimlenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmanın anket formu hazırlanmıştır. Oluşturulan anket, hedeflenen kitleye internet üzerinden ulaştırılmıştır. Yapılan kaynak taramasından, fikirleri alınan uzmanların yönlendirmelerinden ve görüşleri alınan evrene dahil haber fotoğrafçıların ifadelerinden, ankette kimlik bilgilerinin yer almaması gerektiği sonucuna varılmıştır. Katılımcıların “siyasilerden”, “çalıştığı kuruluşun sahibinden”, “editöründen” baskı görüp görmediğinin v.b. bilgisini kimlik bilgilerinin açıklanabileceği bir araştırmada doğru vermeme olasılığının yüksek olmasına bağlı olarak katılımcılara “isimlerinin (kimliklerini belirten hiçbir bilginin) araştırma metninde veya herhangi bir başka belgede yer almayacağına, araştırmacı tarafından hiçbir kişi ve kurumla paylaşılmayacağına, kesinlikle gizli tutulacağına dair tam güvence verilmesi”ne karar verilmiştir. Anketin internet üzerinde güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için hedef kitleye e-posta,

²⁰¹ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi** (Ankara: 5. Basım, 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1994), s.77.

telefon gibi yollarla ulaşp katılımcı şifresi bildirilerek, hedef kitle dışındaki kişilerin ankete katılması engellenmiştir.

Evrene ulaşabilmek için Foto Muhabirleri Derneği (FMD) ile işbirliği yapılmıştır. FMD araştırmayı ve anketin internet adresini tüm üyelerine e-posta yoluyla duyurmuş ve üyelerini araştırmaya katılmaya davet etmiştir. FMD, Türkiye'deki haber fotoğrafçıların tek meslek örgütüdür. Foto Muhabirleri Derneği sadece Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından verilen basın kartına sahip haber fotoğrafçıları üyeliğe kabul etmektedir. "4 Ocak 1961'de kabul edilen 212 sayılı yasa değişikliği" uyarınca sosyal güvencesi olmayanlar yasa gereği basın kartı alamamaktadır. Ulusal basında fiilen haber fotoğrafçılığı yapan ve basın kartı olmayan –dolayısıyla FMD üyesi olamayan- diğer habercilerin bir kısmına da Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) ile bağlantıya geçerek e-posta yoluyla ulaşılmıştır. Araştırmanın, Anadolu Ajansı tarafından haber yapılması, araştırmacının daha önce haber fotoğrafçısı olarak çalışmış olması da evrenin geri kalanına ulaşılmasında önemli katkı sağlamış ve bu kişilere de ayrıca e-posta, faks, telefon v.b. araçlarla ulaşılmıştır. Bu şekilde evrene araştırmanın anketi ulaştırılmıştır. Anket, 21 Ağustos 2003 tarihinden itibaren 45 gün internet üzerinden uygulanmıştır.

2.2. Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini "Türkiye'de ulusal yazılı basında (dergiler dahil) kullanılmak üzere, düzenli olarak haber nitelikli fotoğraf üretiminde bulunan haber fotoğrafçıları" oluşturmaktadır. Ajanslarda çalışan, yukarıdaki özelliklere sahip haberciler de evren içinde düşünülmüştür. Sadece yerel basına fotoğraf üreten kişiler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak, yerel basın için çalıştığı halde bulunduğu yerden ulusal basına fotoğraf üreten kişiler araştırma kapsamındadır. Evreni oluşturan kişiler üç grup olarak tanımlanabilir. İlk grup 465 kişidir ve Foto Muhabirleri Derneği (FMD) üyesidir. "4 Ocak 1961'de kabul edilen 212 sayılı yasa değişikliği"nde belirtilen sosyal güvencesi ve buna bağlı olarak basın kartı olmayan haber fotoğrafçıları kayıt dışı çalıştırıldıkları için tam

sayılarının bilinmesi olanaksızdır. FMD üyesi olmayan haber fotoğrafçıları bir bölümü de ÇGD üyesidir. İkinci grubu oluşturan bu kişilerin, ÇGD hangi üyelerinin haber fotoğrafçısı olduğu bilgisini veremediği için tam sayısı bilinmemektedir. Üçüncü grubu ise, sosyal güvencesi ve/veya basın kartı olan ya da olmayan fakat hem FMD hem de ÇGD üyesi olmayan kişiler oluşturmaktadır. Evrenin sayısı işten atılma, işten ayrılma ve işe yeni haber fotoğrafçıları alımlarıyla birlikte de değişmektedir, sürekli sabit kalmamaktadır. Kayıtlı olmadıkları için tam sayıları belirlenemeyen haber fotoğrafçıları, araştırmanın sonuçlarını etkileme olasılıkları göz önünde bulundurularak, araştırmacı tarafından zorunlu olarak araştırma evrenine alınmıştır. Uygulanan araştırmaya 79 geçerli katılım gerçekleşmiş ve bu katılımcılar araştırmanın örneklemini oluşturmuşlardır. Evrenin özelliklerinden dolayı örnekleme belirlemenin başka bir yolu bulunamamıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada sonuca varabilmek için gereken verilerin toplanabilmesi amacına yönelik olarak literatür taraması yapılmıştır. Öncelikle Anadolu Üniversitesi Dokümantasyon Merkezi'nden faydalanılmıştır. Bunun yanında, Türkiye'deki diğer kütüphanelerden de yararlanılmıştır. Ön hazırlık aşamasında Türkiye içinden ve Türkiye dışından uzman ve profesyonellerle -haber fotoğrafçılarıyla- ağırlıklı olarak e-posta ve telefon yoluyla görüş alınmıştır. Ayrıca internet yoluyla, konu ile ilgili birçok Türkçe ve İngilizce kaynağa ulaşılmıştır. FMD ve ÇGD gibi sivil toplum örgütlerinden de veri toplama konusunda destek alınmıştır.

Araştırmanın anketiyle elde edilen verilerle birlikte, sonuca yönelik gereken olgusal ve yargısal veriler sağlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Gerçekleştirilen anketle 79 geçerli katılım elde edilmiştir. Kendisine anket ulaşan diğer haber fotoğrafçıları ankete katılmamışlardır.

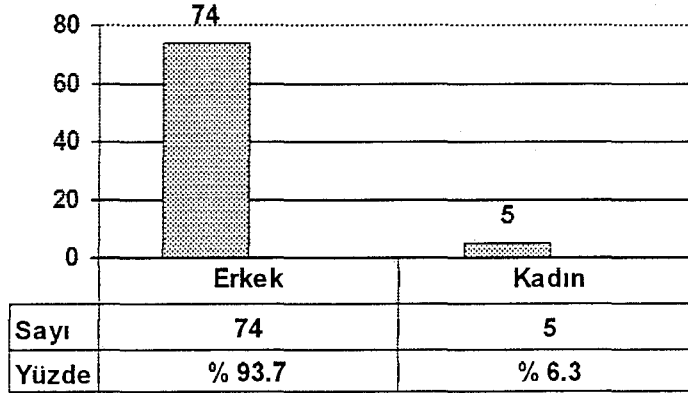
Anketin ilk beş sorusuyla haber fotoğrafçılarının profiline dair temel verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca katılımcılardan yorum ve değerlendirmeleri de istenmiştir. Katılımcıların yorum ve değerlendirmeleri araştırmanın sonunda ek olarak verilmektedir. Bu bölümde, elde edilen veriler ve değerlendirmeleri yer almaktadır.

3.1. Haber Fotoğrafçılarının Yaş Dağılımı

Ankete katılan en genç katılımcı 22 yaşında, en yaşlı katılımcı ise 60 yaşındadır. Katılımcıların yaş ortalaması ise 35,9 dur.

3.2. Haber Fotoğrafçılarının Cinsiyet Dağılımı

Ankete 74 erkek, 5 kadın haber fotoğrafçısı katılmıştır. Erkeklerin oranı % 93,7 , kadınların oranı ise % 6,3'tür.

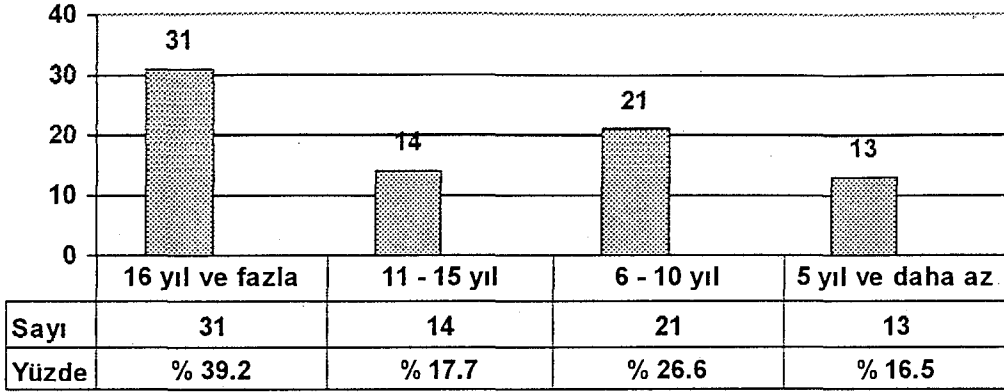

Grafik 1

Verilere göre erkek haber fotoğrafçıların oranı, kadınların oranından oldukça yüksek çıkmıştır. Bu durum, çalışma koşullarının ağırlığı ile açıklanabilir.

3.3. Haber Fotoğrafçılarının Deneyim Süreleri

Katılımcılara kaç yıldır haber fotoğrafçılığı yaptıkları sorulmuştur.

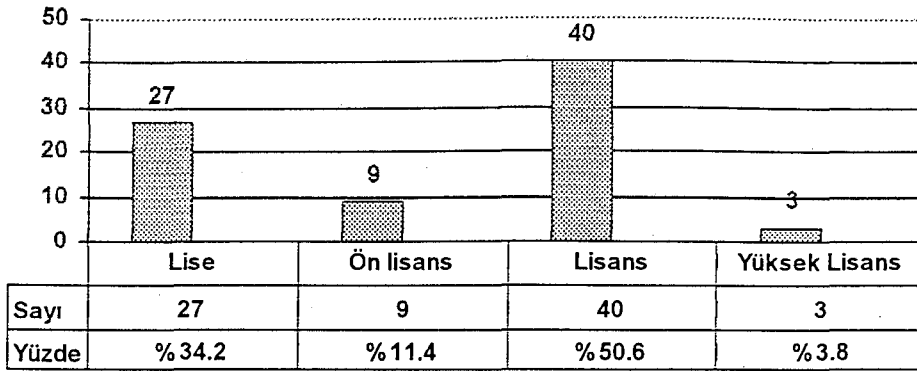
Grafik 2

En deneyimli katılımcı 34 yıldır haber fotoğrafçılığı yapmaktadır, en deneyimsiz katılımcı ise 2 yıldır haber fotoğrafçısıdır. 9 katılımcı (tüm katılımcıların % 11,4'ü) 10 yıllık deneyim sahibidir. 5 yıl ve daha az deneyim sahibi katılımcı sayısı 13 (% 16,5), 6-10 yıl arası deneyim sahibi katılımcı sayısı 21 (% 26,6), 11-15 yıl arası deneyim sahibi katılımcı sayısı 14 (% 17,7), 16 yıl ve daha fazla deneyim sahibi katılımcı sayısı 31 (% 39,2) dir.

Haber fotoğrafçılarının yaş ortalamaları 35,9 olmasına rağmen, 16 yıl ve daha fazla deneyim sahibi katılımcıların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

3.4. Haber Fotoğrafçılarının Eğitim Durumları

Anketin 4. sorusunda katılımcılara eğitim durumları sorulmuştur.

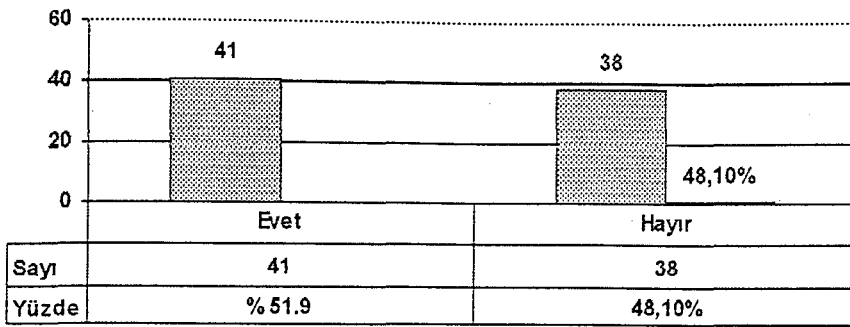
Grafik 3

Katılımcıların % 50,6'sı (40 kişi) lisans mezunu, % 34,2'si (27 kişi) lise mezunu, % 11,4'ü (9 kişi) ön lisans mezunu ve % 3,8'i (3 kişi) yüksek lisans mezunudur.

Lisans mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Lisans mezunu haber fotoğrafçıların çoğunlukta olması normal ve olumludur ancak lise mezunu haber fotoğrafçıların oranı azımsanamayacak kadar yüksektir. Eğitim seviyesinin yükselmesi, her meslekte olduğu gibi haber fotoğrafçılığında olumlu katkılar sağlayacaktır. Bazı etik yaklaşımların, ahlâkı bilgi ile bağlantılandığı düşünülürse eğitim seviyesinin yüksek olması meslek ahlâk ilkelerinin etkinleştirilmesine olumlu katkısı olacağı varsayılabilir.

3.5. Haber Fotoğrafçıların Mesleki Eğitim Durumları

"Ön lisans, lisans, yüksek lisans veya doktora düzeyinde iletişim ve/veya fotoğraf eğitimi aldınız mı? (Eğer Fotoğraf Derneği veya bir başka kurum, kuruluş, örgütten fotoğraf eğitimi veya kursu aldıysanız da "evet"i işaretleyiniz)" sorusuyla haber fotoğrafçıların mesleklerine yönelik eğitimleri sorgulanmıştır.

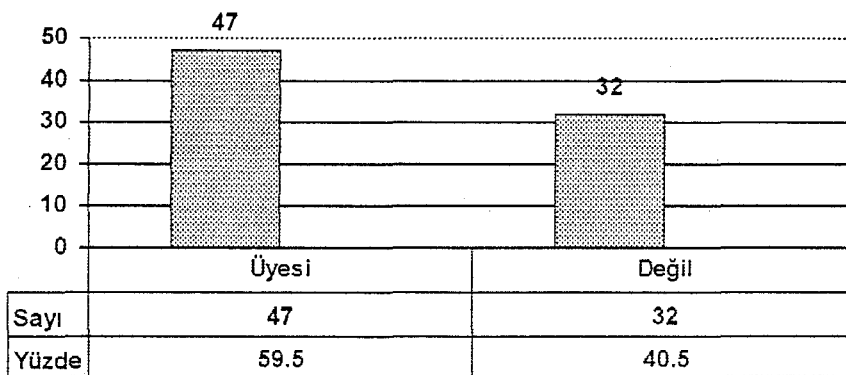
Grafik 4

Elde edilen verilere göre katılımcıların % 51,9'u (41 kişi) mesleklerine yönelik eğitim almıştır. % 48,1'i (38 kişi) ise böyle bir eğitim almamıştır.

Mesleğe yönelik eğitim hiç almamış olan %48,1'lik oranı oluşturan haber fotoğrafçıların mesleği sadece deneyimle öğrendikleri anlaşılmaktadır. Mesleki eğitim yeterliliği, meslek ahlak ilkelerinin doğru anlaşılıp yorumlanması açısından bu oranın zaman içerisinde düşmesi olumlu olacaktır.

3.6. Haber Fotoğrafçılarının Dernekleşme Durumu

Katılımcıların %59,5'i (47 kişi) Foto Muhabirleri Derneği (FMD) üyesidir. %40,5'i (32 kişi) ise üye değildir.

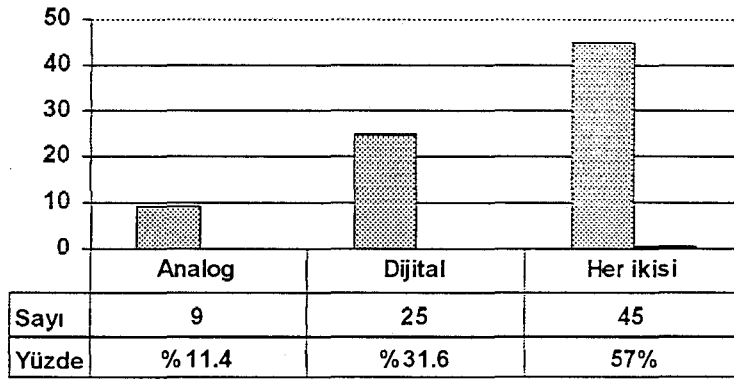

Grafik 5

Dernekleşme, meslek içi örgütlenme etkinliğinin bir ölçüsü olarak, özellikle ortak hakların savunulması, ortak sorunların belirlenmesi ve

çözümlerinin aranması konusunda dayanışmanın kurumsal yöntemi olması yönüyle meslek ahlâkı düzeyine olumlu etkisi olan bir gerekliliktir. Haber fotoğrafçıların dernek üyesi olmasının önündeki engellerin belirlenip, kaldırılması ve dernekleşmenin yaygınlaşarak yeterli etkinliğe kavuşması meslek ahlakına önemli katkılar sağlayacaktır.

3.7. Haber Fotoğrafçılarının Kullandıkları Teknoloji Türleri

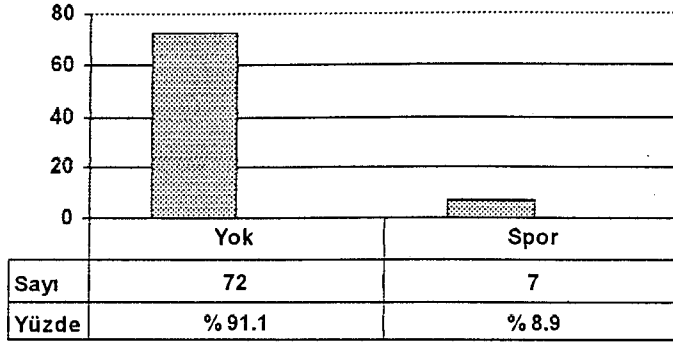

Grafik 6

Katılımcıların %57'si (45 kişi) hem analog hem de sayısal teknolojiyi fotoğraf makineleri kullandığını belirtirken, %31,6'sı (25 kişi) sadece sayısal teknolojiyi kullandığını ve %11,4'ü (9 kişi) sadece analog teknoloji kullandığını belirtmiştir. Sadece analog teknoloji kullananların oranının düşük olması sayısal teknolojinin yaygın olduğunu göstermektedir. Zaman içinde tamamen sayısal teknolojiye geçileceği öngörülerek etik tartışmalarda bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

3.8. Haber Fotoğrafçılarının Uzmanlık Alanları

"Sürekli çalıştığınız bir alanınız var mı?" sorusuyla haber fotoğrafçılarının uzmanlık alanları belirlenmeye çalışılmıştır.

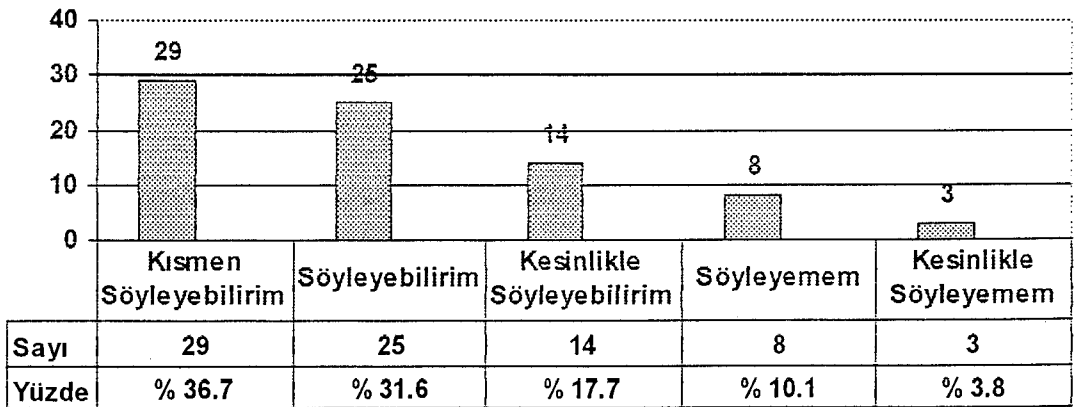
Grafik 7

Elde edilen verilere göre %91,1'inin (72 kişi) sürekli çalıştığı bir alanı yoktur. %8,9'u (7 kişi) ise sadece spor fotoğrafı ürettiğini belirtmiştir.

Buradan, haber fotoğrafçılarındaki belirgin uzmanlık alanının yaygın olmadığı sonucu çıkmaktadır. Belli alanlarda uzmanlaşmış kişilerin iş niteliğinin artacağı düşünüldüğünde, meslek ahlâkı açısından haber fotoğrafçılığında var olan durumun değişerek uzmanlaşma yolları aranmalıdır.

3.9. Haber Fotoğrafçılarının Bağımsızlığı

"Mesleğinizi yaparken hiçbir olumsuz baskı, yönlendirme ya da etki altında kalmadığınızı ve özgür olduğunuzu söyleyebilir misiniz?" sorusuyla haber fotoğrafçılarının mesleklerini yaparken özgür olup olmadıkları konusunda ne düşündüklerini saptamak amaçlanmıştır.

Grafik 8

Katılımcıların %36,7'si (29 kişi) "kısmen özgür olduğunu" düşünmektedir. Bu grup çoğunluğu oluşturmaktadır. %31,6'sı (25 kişi) ise "özgür olduğunu" düşünmektedir. %17,7'si (14 kişi) "kesinlikle özgür olduğunu" düşünmektedir. %10,1'i (8 kişi) "özgür olmadığını" düşünürken, %3,8'i (3 kişi) ise "kesinlikle özgür olmadığını" düşünmektedir.

Haber fotoğrafçılarının %49,3'ünün mesleğini yaparken kendisini özgür hissettiği görülmektedir. Haber fotoğrafçılarının çoğunluğunun hatta tamamına yakınının kendisini özgür hissetmesi beklenir. Haber fotoğrafçılarının %13,9'u ise kendisini özgür hissetmezken, %36,7'si kısmen özgür olduğunu düşünmektedir. Bu sonuçlara göre, haber fotoğrafçılarının tamamen özgür olduğu veya tamamen baskı altında olduğu sonucuna varılamaz. Var olan durum, haber fotoğrafçılarının mesleklerini yaparken gördükleri baskıları belirleyip, bu baskıları en aza indirmek için çalışılmasını gerektiren bir durumdur.

3.10. Haber Fotoğrafçılarına Yönelik Baskı Unsurları

"Eğer kendinizi mesleki açıdan tamamen bağımsız hissetmiyorsanız, aşağıdakilerin hangisinin ya da hangilerinin dolaylı veya dolaysız baskısını gördüğünüzü düşünüyorsunuz?" sorusuyla kendisini özgür hissetmeyen haber fotoğrafçılarının gördükleri baskıların kaynaklarını belirlemek amaçlanmıştır. Katılımcılar bu soruda birden çok şık işaretleyebilmiştir veya baskı görmediklerini düşünüyorlarsa hiç işaretlemede bulunmamışlardır. Soruda, "çalıştığım kurumun sahibinden", "merkezi otoriteden (Politikacılar v.s.)", "editörümünden", "haberini yaptığım kişi ve kurumlardan", "diğer (lütfen belirtiniz)" şıkları verilmiştir.

	Kişi sayısı	Oran
Çalıştığım kurumun sahibinden baskı gördüm	14	%17.7
Merkezi otoriteden (Politikacılar v.s.) baskı gördüm	10	%12.7
Editörümünden baskı gördüm	20	%25.3
Haberini yaptığım kişi ve kurumlardan baskı gördüm	18	%22.8
Diğer(lütfen belirtiniz) : baskı gördüm	7	%8.9

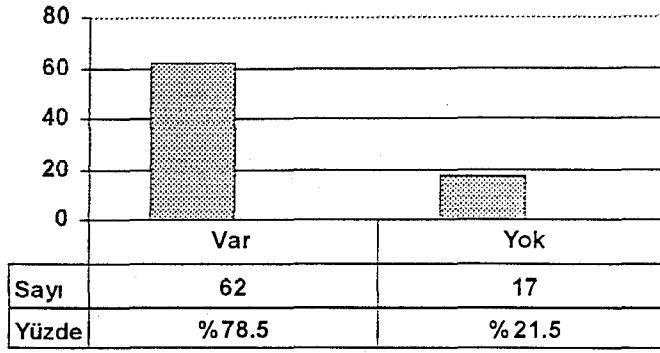
Tablo 1

Katılımcılardan 20 kişi (%25,3'ü) editöründen, 18 kişi (%22,8'i) haberini yaptığı kişi ve kurumlardan, 14 kişi (% 17,7'si) çalıştığı kurumun sahibinden, 10 kişi (%12,7'si) merkezi otorite'den (politikacılar v.s.) baskı gördüğünü belirtmiştir. 7 kişi (%8,9'u) ise daha farklı baskılar gördüklerini belirtmiştir.

En çok editör baskısına dikkat çekilmekle birlikte, haberin konusundan görülen baskının oranı da editör baskısının oranına yakındır. Öte yandan diğer baskı unsurlarının oranlarından da söz konusu iki orandan çok fazla düşük değildir. Bu verilere göre baskı unsurlarından herhangi bir tanesi açık farkla öne çıkmamaktadır. Bu durumda baskının, söz konusu baskı unsurları arasında dağıldığı söylenebilir. Oran olarak en yüksek editör baskısının ve onu, haberi yapılan kişi ve kurumdan görülen baskının izlemesi, haber fotoğrafçısının en sık, birebir iletişim içinde olduğu kişilerden baskı gördüğünü anlamına gelmektedir. İşverenin baskısı, haber fotoğrafçısına editör üzerinden yansıyabildiği gibi, haberin konusu olan kişiler içerisinde merkezi otoriteden kişiler de olduğu için merkezi otoriteden gelen baskı da haberin konusu olan kişilerden gelen baskı şeklinde yansıyabilmektedir. Haberci bazen baskının asıl kaynağını anlayamayabilir.

3.11. Haber Fotoğrafçılarındaki Sosyal Güvence

Anketin 11. sorusuyla katılımcıların sosyal güvencelerinin olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

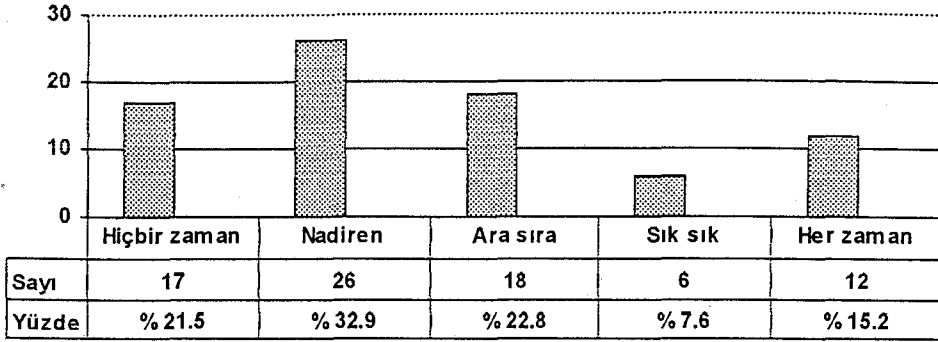
Grafik 9

Elde edilen verilere göre; katılımcıların % 78,5'i (62 kişi) sosyal güvence sahibidir. Geri kalan katılımcılar, %21,5 (17 kişi) sosyal güvenceleri olmadan çalışmaktadır. Bu sorudaki "sosyal güvence" 4 Ocak 1961'de kabul edilen 212 sayılı yasa değişikliğinde belirtilen sosyal sigortadır.

Haber fotoğrafçılarının sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaları, haber fotoğrafçılarının yasa gereği basın kartı alamamalarına, sendika üyesi olamamalarına da neden olmaktadır. Sosyal güvencesi olmayan haber fotoğrafçıları birçok haklardan mahrum kaldıkları gibi başta işverenine bağımlı olmaktadır. Yasa gereği bu kişiler sosyal güvenceleri olmaksızın çalıştırılmazlar. Yasaya göre bu suçtur. Bu sonuca göre, bunun önüne geçecek denetimlerin yapılmadığı ya da yapılamadığı söylenebilir.

3.12. Haber Fotoğrafçılarında İş Kaybetme Korkusu

"İşinizi kaybetme korkusu duyuyor musunuz?" sorusuyla haber fotoğrafçılarının iş güvencelerine dair düşünceleri belirlenmek istenmiştir.

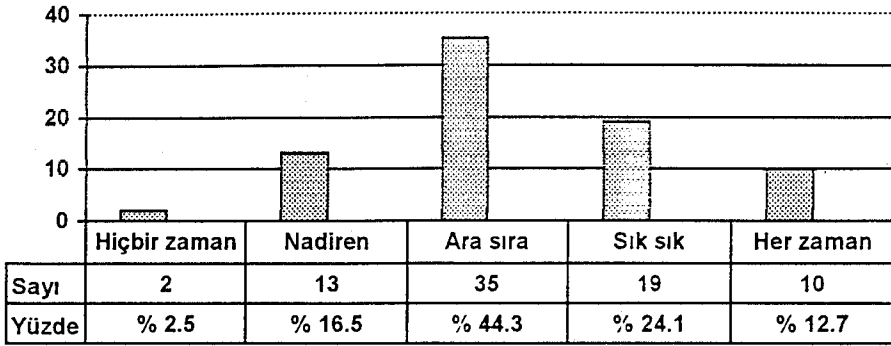
Grafik 10

Alınan yanıtlara göre; katılımcıların %32,9'u (26 kişi) nadiren işlerini kaybetme korkusu duymaktadır, %22,8'i (18 kişi) ara sıra işlerini kaybetme korkusu duymaktadır, %21,5'i (17 kişi) hiçbir zaman işlerini kaybetme korkusu duymamaktadır, %15,2'si (12 kişi) her zaman işlerini kaybetme korkusu duymaktadır, %7,6'sı (6 kişi) sık sık işlerini kaybetme korkusu duymaktadır.

Katılımcıların sadece %21,5'inin hiçbir zaman işini kaybetme korkusu duymaması, fakat diğerlerinde (%78,5) farklı oranlarda da olsa bu korkunun var olması dikkat çekici bir veridir. İş kaybetme korkusu, haber fotoğrafçıları için işverenlerine bağımlı olmaları anlamına gelmektedir. Bu da onlar üzerinde bir baskı oluşturacağı için meslek ahlâkı sorunlarına yol açabilecek önemli bir sorundur.

3.13. Çalışma Koşulları ve Bedensel, Ruhsal Sağlık

“Çalışma koşullarınız, bedensel ve ruhsal sağlığınızı ve buna bağlı olarak iş performansınızı ve kalitesini olumsuz etkiliyor mu?” sorusuyla, haber fotoğrafçıları için çalışma koşullarında fiziksel ve ruhsal olarak nasıl etkilendiklerini belirlemek amaçlanmıştır.

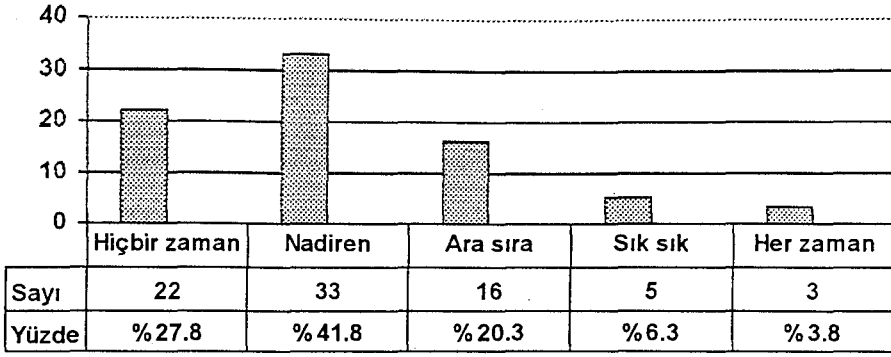
Grafik 11

Katılımcıların %44,3'ü (35 kişi) çalışma koşullarının –soruda belirtilen kapsamda- kendilerini ara sıra olumsuz etkilediğini düşünmektedir. %24,1'i (19 kişi) sık sık olumsuz etkilediğini düşünmektedir. %16,5'i (13 kişi) ise, nadiren olumsuz etkilediğini düşünmektedir. %12,7'si (10 kişi) de her zaman olumsuz etkilediğini düşünürken, %2,5'i ise (2 kişi) hiçbir zaman olumsuz etkilemediğini düşünmektedir.

Haber fotoğrafçılığı ağır bir ekipmanın omuz çantasında, geç kalma endişesiyle bir haberden başka bir habere yetişmeye çalışarak yapılmak zorunda olan bir meslektir. Gerilime neden olan etkenlerin sık olduğu çalışma koşulları olan haber fotoğrafçılığı, sıklıkla fazla mesai gerektirir ve düzenli bir yaşam kurmayı zorlaştırır. Katılımcıların sadece %6,3'ünün kadın olmasında, çalışma koşullarından kaynaklanma olasılığı vardır.

3.14. Mağdurların Fotoğraflanmasında Yaklaşım

Türkiye'de, 'kaza, felaket, saldırı vb.' nedenlerle mağdur olan kişi veya yakınlarının fotoğraflanmasında, bu kişilere haber anında, meslek ahlâk ilkeleri gereğince haber fotoğrafçıları tarafından saygı gösteriliyor mu? Katılımcılara yöneltilen bu sorunun amacı, soruda geçen nedenlerle mağdur olmuş kişilere haber fotoğrafçılarının, söz konusu kişilerin içinde bulundukları durumu ve bu durumun o kişiler üzerindeki olumsuz etkilerini göz önünde bulundurarak, insan onuruna yakışır bir şekilde yaklaşp yaklaşmadıkları konusunda, haber fotoğrafçılarının meslektaşlarını nasıl değerlendirdiğini ortaya koymaktır.

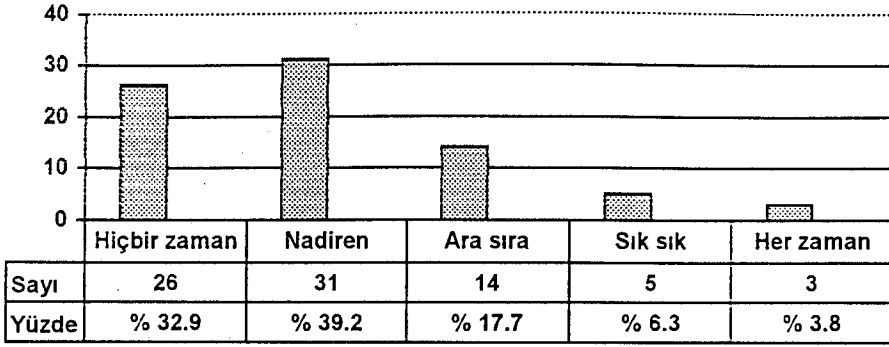
Grafik 12

Bu soruya verilen yanıtlara göre: Katılımcıların %41,8'i (33 kişi) söz konusu saygının mağdur ve mağdur yakınlarına "nadiren" gösterildiğini düşünmektedir. Katılımcıların %27,8'i (22 kişi) ise "hiçbir zaman " saygı gösterilmediğini düşünmektedir. %20,3'ü (16 kişi) ise "ara sıra" saygı gösterildiği görüşündedir. Katılımcıların %6,3'ü (5 kişi) "sık sık" saygı gösterildiğini düşünürken, %3,8'i (3 kişi) de "her zaman" saygı gösterildiğini belirtmektedir.

Bu veriler doğrultusunda, haber fotoğrafçılarının mağdur durumdaki kişilere ve onların yakınlarına, basın meslek ahlâk ilkelerince değerlendirildiğinde yeterince saygı gösterildiğine inanmadıkları görülmektedir.

3.15. Özel Yaşamın Gizliliği İlkesine Saygı

"Türkiye'deki haber fotoğrafçılığında, kişilerin, "özel yaşamın gizliliği" haklarına -açıkça kamu yararı olduğu durumlar dışında- saygı gösteriliyor mu? (gizli kamera kullanımı da bu kapsamda değerlendirilmelidir)" Bu soru ile, meslek ahlâk ilkeleriyle sağlanmaya çalışılan "özel yaşamın gizliliği"ne saygının haber fotoğrafçıları tarafında ne kadar gösterildiği konusunda yine haber fotoğrafçılarının ne düşündüğü belirlenmeye çalışılmıştır.

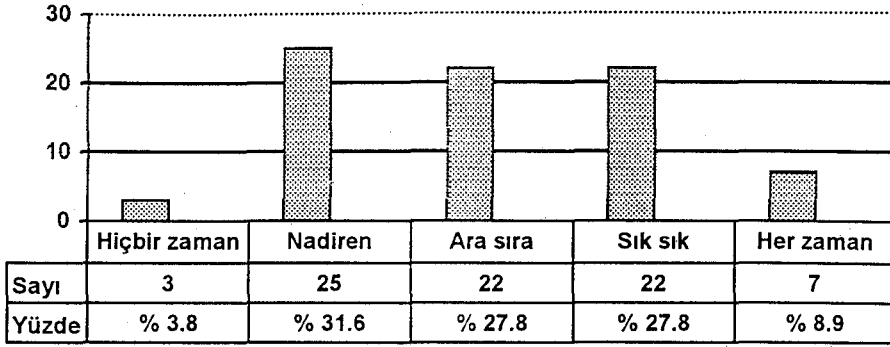
Grafik 13

Katılımcıların, %39,2'si (31 kişi) "özel yaşamın gizliliği"ne, haber fotoğrafcıları tarafından "nadiren" saygı gösterildiğini düşünmektedir. %32,9'u (26 kişi) ise "hiçbir zaman" saygı gösterilmediğini belirtmiştir. %17,7'si (14 kişi) de "ara sıra" saygı gösterildiğini düşünmektedir. Sadece %6,3'ü (5 kişi) "sık sık" saygı gösterildiğini düşünmektedir ve %3,8'i (3 kişi) "her zaman" saygı gösterildiğini belirtmiştir.

Bu oranlara göre katılımcıların önemli bir çoğunluğu, Türkiye'deki haber fotoğrafcılığı uygulamalarında "özel yaşamın gizliliği"ne saygı gösterilmediği yönünde düşünce bildirmektedir. Böyle bir değerlendirmenin haber fotoğrafcıları tarafından yapılması, okuyucular ya da haber konusu olmuş kişiler tarafından yapılmasından daha farklı değerlendirilmelidir.

3.16. Haber Fotoğrafcılığında Konuya Müdahale

"Türkiye'deki haber fotoğrafcılığında, haber fotoğrafının çekilmesi anının öncesindeki süreçte, fotoğraflanan konuya veya kişilere –haber niteliğini etkileyecek şekilde- müdahalede bulunmama ilkesine saygı gösteriliyor mu?" sorusuyla, haber fotoğrafcılarının Türkiye'deki haber fotoğrafcılığı uygulamalarında 'konuya müdahale' yoluyla haberin niteliğini saptırma konusunda var olan uygulamaları nasıl değerlendirdikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

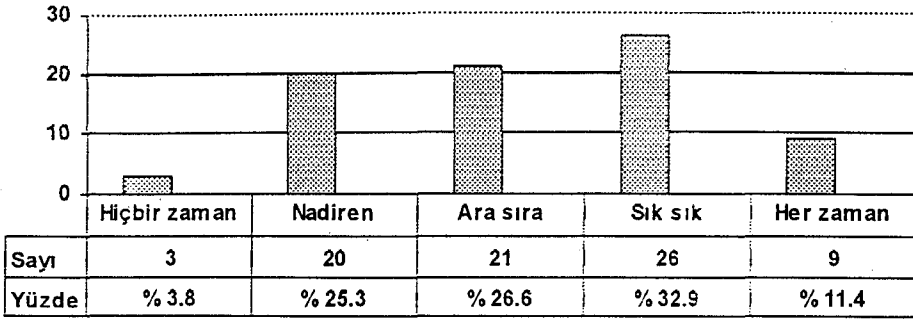
Grafik 14

Soruya verilen yanıtlara göre: Katılımcıların %31,6'sı (25 kişi) söz konusu ilkeye "nadiren" saygı gösterildiğini düşünmektedir. %27,8'i (22 kişi) "ara sıra" ve yine aynı sayıda kişi "sık sık" saygı gösterildiğini düşünmektedir. % 8,9'u (7 kişi) ise "her zaman" gösterildiğini düşünürken, %3,8'i (3 kişi) ise "hiçbir zaman" saygı gösterilmediğini belirtmiştir.

Haberin konusuna, haberin özünü, niteliğini ve gerçeğini etkileyecek biçimde müdahale etmek, haberciliğin en temel ilkelerinden "doğruluk" ve "güvenilirlik" değerlerini hiçe saymak anlamına gelmektedir. Doğru ve güvenilir habercilik ile örtüşmeyen uygulamaların, meslek ahlâk ilkelerinde kabul edilebilir hiçbir gerekçesi yoktur.

3.17. Haber Fotoğrafçılığında Manipülasyon

"Türkiye'deki haber fotoğrafçılığında, haber fotoğraflarına, çekildikten sonra -her ne yöntemle(dijital vs.) olursa olsun- müdahalede bulunmamak ilkesine saygı gösteriliyor mu?" da, çekim anından sonra herhangi bir manipülasyonun söz konusu olup olmadığı konusunda haber fotoğrafçılarının düşüncesini saptamaya yönelik olarak katılımcılara yöneltilmiştir.

Grafik 15

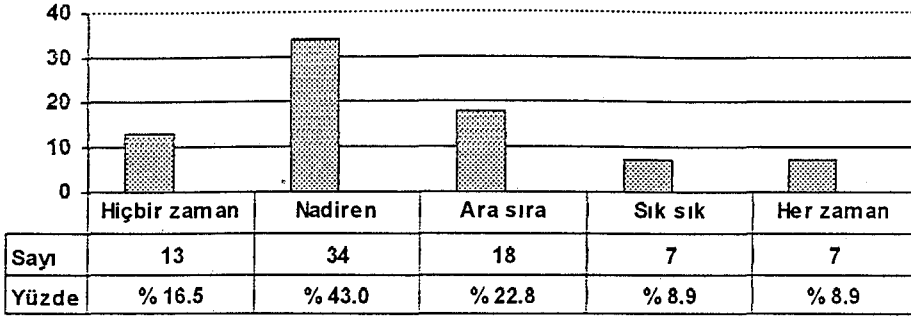
Bu soruyla elde edilen verilerin dağılımı şu şekildedir:

Katılımcıların, %32,9'u (26 kişi) bu ilkeye "sık sık" saygı gösterildiğini düşünmektedir. %26,6'sı (21 kişi), "ara sıra" saygı gösterildiğini düşünmektedir. %25,3'ü (20 kişi) "nadiren" saygı gösterildiğini düşünmektedir. %11,4'ü (9 kişi) "her zaman" saygı gösterildiğini düşünmektedir. %3,8'i "hiçbir zaman" saygı gösterilmediğini düşünmektedir.

Sonuçları açısından konuya müdahale sayılan manipülasyon, basın meslek ahlâk ilkeleri uyarınca sadece haberin gerçeğini saptırmadığı, doğruluk ve güvenilirlikle ters düşmediği durumlarda izin verilmektedir. Bunların dışındaki uygulamalar kabul edilemez.

3.18. Hediye ve Ayrıcalık Tekliflerinin Reddi İlkesine Saygı

"Türkiye'deki haber fotoğrafçıları, kendilerine, gazeteci oldukları için verilen hediye veya ayrıcalıkları (ücretsiz ya da indirimli tatil, seyahat vs. gibi) meslek ahlâk ilkeleri gereğince kabul etmeme ilkesine saygı gösteriyor mu?" Habercilerin hediye, ayrıcalık gibi teklifleri geri çevirmesi gerektiği, habercilerin etki altına alınmalarının ve mesleğin kötüye kullanımını engellemek amacıyla yönelik olarak birçok etik kodda yer almaktadır. Bu tür teklifleri geri çevirmemek, basın özgürlüğünün kısıtlanmasına habercilerin kendi elleriyle kapı açmaları anlamına gelmektedir. Anketin 18. sorusuyla, bu tür tekliflerin basın fotoğrafçıları tarafından nasıl karşılandığına dair verileri elde etmek amaçlanmıştır.

Grafik 16

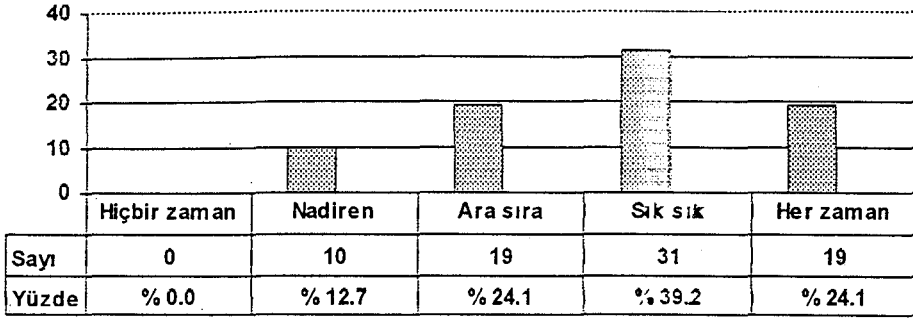
18. soruya katılımcıların verdiği yanıtlar şu şekildedir:

Katılımcıların, %43'ü (34 kişi) bu tür teklifleri kabul etmemeyi gerektiren meslek ahlâk ilkesine "nadiren" saygı gösterildiğini belirtmektedir. Katılımcıların, %22,8'i (18 kişi) "ara sıra", %8,9'u (7 kişi) "sık sık" ve %8,9'u (7 kişi) "her zaman" saygı gösterildiğini kaydetmektedir. Katılımcıların %16,5'i (13 kişi) ise "hiçbir zaman" saygı gösterilmediğini belirtmektedir.

Habercilere teklif edilen hediye, ayrıcalık v.b. şeyler, hemen her zaman habercilerin kamu yararı dışında hareket etmelerine yönelik verilmektedir. Meslek ahlâkı ilkeleri gereğince, kesinlikle reddedilmelidir. Bu soruyla elde edilen verilere göre, söz konusu meslek ahlâk ilkesi önemli oranda ihlal edilmektedir. Kamuoyunda habercilere duyulan güven ve saygının azalmasının nedenleri arasında bu ilkenin ihlalinin payı düşünülmelidir.

3.19. Haber Fotoğraflarının İmzalı Yayınlanması

"Fotoğraflarınız imzanızla yayımlanıyor mu?" Telif haklarının elde edilebilmesi için önemli bir gereklilik olan fotoğrafların imzalı çıkması konusu haber fotoğrafçılarına sorulmuştur.

Grafik 17

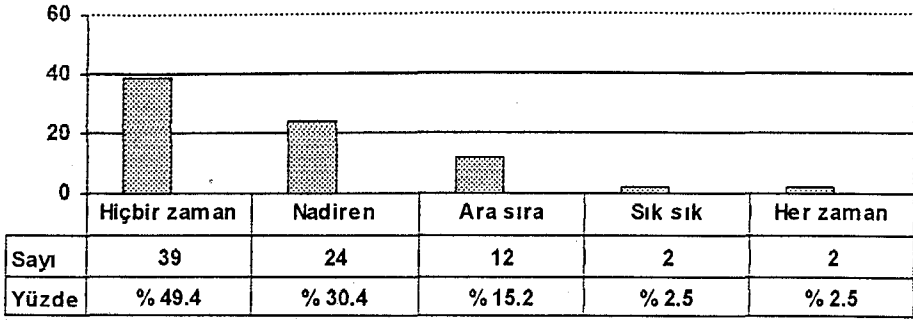
Ankete katılan haber fotoğrafçıların %39,2'si (31 kişi) fotoğraflarının "sık sık" imzalı yayımlandığını belirtirken, %24,1'i (19 kişi) "ara sıra" ve %24,1'i (19 kişi) "her zaman" imzalı yayımlandığını kaydetmektedir. Katılımcılardan %12,7'sinin (10 kişi) fotoğrafları da "nadiren" imzalı çıkmaktadır. Verilere göre, fotoğrafları "hiçbir zaman" imzalı çıkmayan katılımcı yoktur.

Haber fotoğraflarının imzalı yayımlanması öncelikle emeğe saygının bir gereğidir. Fotoğrafların imzalı yayımlanmamasının en olumsuz sonucu, telif hakları başta olmak üzere başkaca hakların da aranması durumunda -haber fotoğrafı- üretiminin belgelenememesi olmaktadır. Meslek ahlâkı ve kanun gereği haber fotoğrafları her zaman imzalı yayımlanmalıdır.

3.20. Telif Haklarına Saygı

"Türkiye'deki haber fotoğrafçıların telif haklarına saygı gösteriliyor mu?"

Sorusuyla haber fotoğrafçıların telif haklarını alıp alamadıkları konusunda haber fotoğrafçıların düşüncelerini almak amaçlanmıştır.

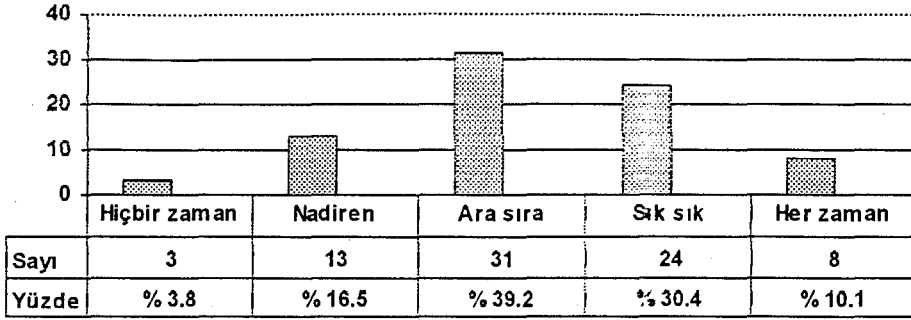
Grafik 18

Haber fotoğrafçılarının % 49,4'ü (39 kişi) telif haklarına “hiçbir zaman” saygı gösterilmediğini kaydetmektedir. %30,4'ü (24 kişi) “nadiren” saygı gösterildiğini belirtmektedir. %15,2'si (12 kişi) de “ara sıra” saygı gösterildiğini bildirmiştir. %2,5'i (2 kişi) “sık sık” ve yine %2,5'i (2 kişi) “her zaman” saygı gösterildiğini kaydetmiştir.

19. ve 20. sorularla elde edilen veriler birlikte düşünüldüğünde: Katılımcılardan 39,2'si (31 kişi) fotoğraflarının “sık sık” imzalı yayımlandığını belirttiği halde, % 49,4'ü (39 kişi) telif haklarına “hiçbir zaman” saygı gösterilmediğini kaydetmiştir. Telif haklarına “sık sık” ve “her zaman” saygı gösterildiğini düşünen katılımcıların toplam oranı ise ancak %5'tir. Bu durumda, fotoğrafların imzalı yayımlanmasının da telif haklarının korunmasına yetmediği görülmektedir.

3.21. Haber Fotoğrafçılığında Haberin Özüne Saygı

“Türkiye'deki haber fotoğrafçıları, fotoğrafladıkları haberin özüne, aslına, gerçeğine bağlı kalıyor mu?” Bir haber fotoğrafının haberini aktarırken, haberin aslına, özüne, gerçeğine bağlı kalmak gazetecilik mesleğinin en önemli ilkesi olan “doğruluk” ilkesinin haber fotoğrafçılığındaki karşılığıdır. Doğruluk ilkesine göre üretilmeyen bir haber fotoğrafının, haber niteliği taşıdığı söylenemez. Bu soruyla haber fotoğrafçılarının ürettikleri fotoğrafların doğruluğuna olan inançları belirlenmek amaçlanmıştır.

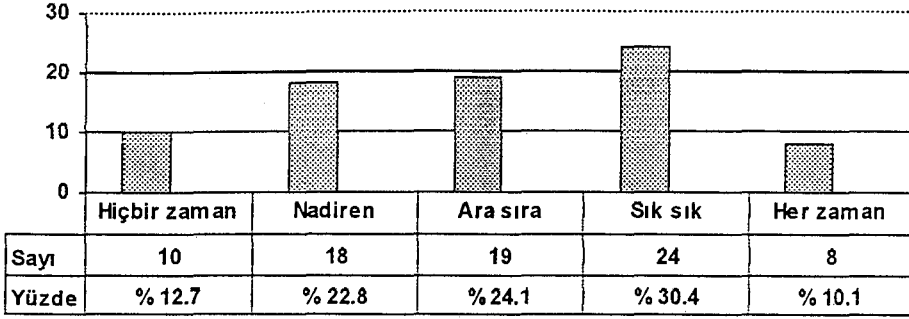
Grafik 19

Alınan yanıtlara göre: katılımcıların %39,2'si (31 kişi) haber fotoğraflarının aktardıkları haberin gerçeğini "ara sıra" yansıttığını düşünmektedir. %30,4'ü (24 kişi) haber fotoğraflarının aktardığı haberin özünü "sık sık" yansıttığını düşünmektedir. %16,5'i (13 kişi) haber fotoğraflarının aktardıkları haberin aslına "nadiren" bağlı kaldığını belirtmiştir. %10,1'i (8 kişi) haber fotoğraflarının aktardığı haberin gerçeğini "her zaman" yansıttığını düşünmektedir. Katılımcıların %3,8'i (3 kişi) ise haber fotoğrafçıların ürettikleri fotoğraflarda haberin özüne "hiçbir zaman" bağlı kalmadıkları düşüncesindedir.

Haber fotoğrafçısının, haber fotoğrafını, haberin özüne, aslına (gerçeğine) bağlı kalmadan üretmesi, haberciliğin doğru ve güvenilir yapılmasına tamamen ters bir haber üretim şeklidir ki, bu tür haberler topluma yarar sağlamaktan öte topluma zarar verir.

3.22. Haber Fotoğrafçıları ve Editoryal Süreç

"Türkiye'deki haber fotoğrafçıların çektikleri fotoğraflarının, okuyucuya ulaşacak olan son şeklinin verilmesi sürecinde, haberin özünün, aslının mümkün olduğunca aktarılabilmesi doğrultusunda, görüşüne saygı gösteriliyor mu?" Bu soruyla haber fotoğrafçıların kendi üretimlerinin sayfaya uygulanması aşamasına yeterince dahil edilip edilmedikleri konusundaki düşünceleri belirlemek amaçlanmıştır.

Grafik 20

Katılımcıların %30,4'ü (24 kişi) editoryal sürece çektikleri fotoğraflarla ilgili olarak "sık sık" dahil edildiğini düşünmektedir. %24,1'i (19 kişi) editoryal süreçte fotoğraflarına dair kendi görüşlerine "ara sıra" saygı duyulduğunu düşünmektedir. %22,8'i (18 kişi) görüşlerine "nadiren" saygı gösterildiğini belirtirken, %12,7'si (10 kişi) görüşlerine "hiçbir zaman" saygı gösterilmediğini düşünmektedir. Katılımcıların %10,1'i (8 kişi) de bu konuda kendi görüşlerinin "her zaman" saygı gördüğünü belirtmiştir.

Bu soruda sözü edilen süreç, -fotoğraf çekildikten sonra başlayan- fotoğrafın sayfada yer alacağı son şeklinin verilmesiyle sona eren editoryal süreçtir. Bu süreçte en etkin inisiyatif sahibi editörler veya editörlük işlevini yerine getiren diğer kişilerdir. Sorumluluk editörde olmasına rağmen en doğru yöntem editörün deneyimi doğrultusunda fotoğrafı çeken habercinin editoryal süreçten tamamen koparılmamasıdır. Son kararın fotoğrafçı tarafında verilmesi beklenemez fakat fotoğrafçı karar aşamasının dışına da itilmemelidir.

3.23. Haber Fotoğrafçıları ve Etik Kodlar

Katılımcılara, *Türkiye Gazeteciler Cemiyeti "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"*, *Türk Basın Konseyi "Basın Meslek İlkeleri"*, *Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FIJ-IFJ) "Meslek İlkeleri Deklarasyonu"*, *NPPA (A.B.D. Ulusal Basın Fotoğrafçıları Derneği) "Etik Kuralları"* meslek ilkelerinden hangilerini bildikleri sorulmuştur.

	Hayır		Evet	
	Sayı	%	Sayı	%
Türkiye Gazeteciler Cemiyeti "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"	25	31,6%	54	68,4%
Türk Basın Konseyi "Basın Meslek İlkeleri"	20	25,3%	59	74,7%
Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FIJ-IFJ) "Meslek İlkeleri Deklarasyonu"	41	51,9%	38	48,1%
NPPA (A.B.D. Ulusal Basın Fotoğrafçıları Derneği) "Etik Kuralları"	62	78,5%	17	21,5%
Diğer(Lütfen belirtiniz):	73	92,4%	6	7,6%

Tablo 2

Elde edilen verilere göre: %10,1'i (8 kişi) adı geçen etik kodlardan dördünü de bildiğini belirtmiştir. % 24,1'i (19 kişi) üçünü bildiğini belirtmiştir. Katılımcıların %30,4'ü (24 kişi) sadece ikisini ve % 27,8'i (22 kişi) sadece birini bildiğini kaydetmiştir.

Katılımcıların %74,7'si (59 kişi) "*Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri*"ni bildiğini belirtmiştir.

Katılımcıların %68,4'ü (54 kişi), *Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 'Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*'ni bildiğini belirtmiştir.

Katılımcıların %48,1'i (38 kişi), *Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FIJ-IFJ) 'Meslek İlkeleri Deklarasyonu'*nu bildiğini belirtmiştir.

Katılımcıların %21,5'i (17 kişi), *NPPA (A.B.D. Ulusal Basın Fotoğrafçıları Derneği) "Etik Kuralları"*ni bildiğini belirtmiştir.

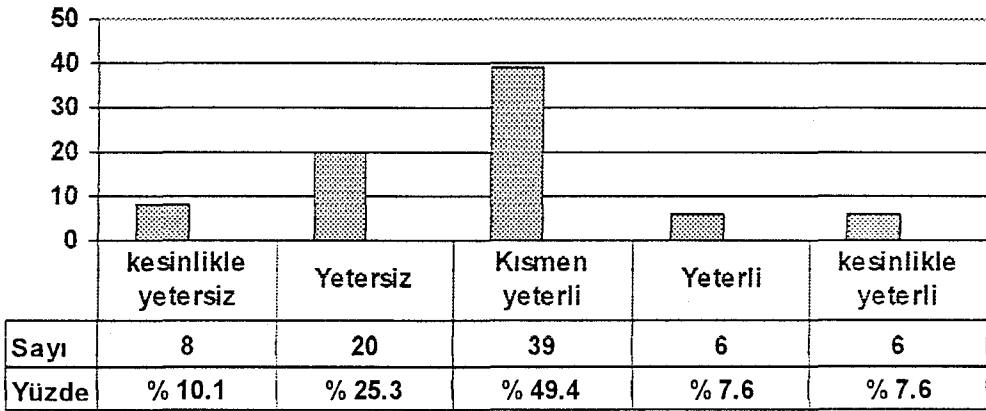
Katılımcıların %7,6'sı (6 kişi), diğer seçeneğine Doğan Medya Grubu'nun etik kodunu bildiğini belirtmiştir.

Kuralları yeterince bilinmeden yapılan hiçbir şey hata ve yanlışlardan arındırılamaz. Haber fotoğrafçıları, meslekleri ile ilgili tüm etik kodları, her ilkesi üzerinde detaylı yorum yapabilecek kadar bilmeden bu ilkelere göre hareket

edemeyecektir. Meslek ahlâk ilkelerini bilmek haber fotoğrafçıları için bir sorumluluktur.

3.24. Haber Fotoğrafçılarının Mesleki Bilgi Düzeyi

“Türkiye’deki haber fotoğrafçılarını, eğitim seviyesi ve mesleki bilgi birikimi açısından yeterli görüyor musunuz?” Bu soruda, haber fotoğrafçılarının, meslektaşlarının mesleki bilgi birikim düzeyi yeterliliği konusundaki kanıları belirlenmeye çalışılmıştır. Kişiler, mesleklerine dair yeterli ve doğru bilgi birikimine sahip değillerse hata yapma olasılıkları yükselecektir. Başka bir deyişle, örneğin bir haber fotoğrafçısı mesleki bilgi birikimi yetersizliğine bağlı olarak, hiç istemediği halde meslek ahlâk ilkelerine ters düşen eylemlerde bulunabilir.

Grafik 21

Katılımcıların bu soruya verdiği yanıtı göre:

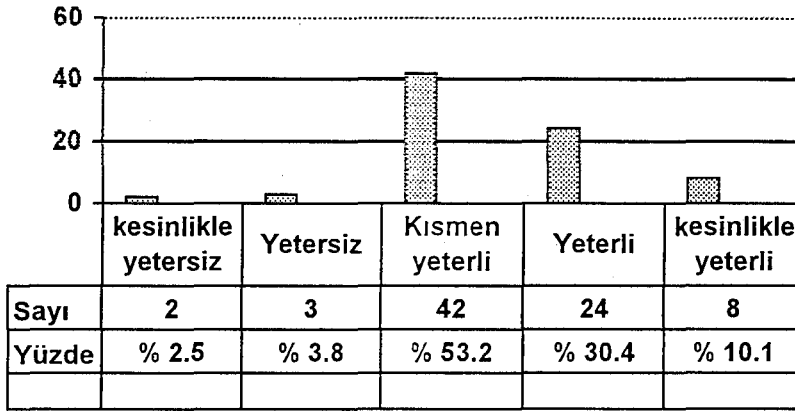
Katılımcıların %49,4’ü (39 kişi) haber fotoğrafçılarını, mesleki bilgi düzeyi açısından “kısmen yeterli” görmektedir. %25,3’ü (20 kişi) haber fotoğrafçılarını bu konuda “yetersiz” görmektedir. %10,1’i (8 kişi) “kesinlikle yetersiz” görmektedir. %7,6’sı (6 kişi) de “kesinlikle yeterli” gördüğünü belirtirken, yine %7,6’sı (6 kişi) “yeterli” gördüğünü ifade etmiştir.

Meslek ahlâkını etkinleştirebilmek için mesleki eğitim ve bilgi birikimi düzeyi önemli bir gerekliliktir. Haber fotoğrafçılarının % 35,4’ünün,

meslektaşlarının bu konudaki birikimini yetersiz görmesi ve %49,4'ünün de “kısmen yeterli” görmesi, haber fotoğrafçılığının meslek ahlâk ilkelerinin yaşama aktarılmasında mesleki bilgi yetersizliklerinden kaynaklanabilecek sorunlar çıkabilme olasılığını arttırmaktadır.

3.25. Haber Fotoğrafçısının Mesleki Bilgi Düzeyi

“Kendinizi, eğitim düzeyi ve mesleki bilgi birikimi açısından yeterli görüyor musunuz?” Katılımcılara kendi eğitim düzey yeterliliklerini nasıl buldukları da sorulmuştur. 24. soru ile elde edilen verilerle karşılaştırmalı değerlendirmek için bu soru ile elde edilen veriler önemlidir.

Grafik 22

Katılımcıların %53,2'si (42 kişi) kendi mesleki bilgi düzeylerini “kısmen yeterli” görmektedir, %30,4'ü (24 kişi) “yeterli” görmektedir, %10,1'i (8 kişi) “kesinlikle yeterli” görmektedir, %3,8'i (3 kişi) “yetersiz” görmektedir ve %2,5'i (2 kişi) “kesinlikle yetersiz” görmektedir.

Katılımcıların %49,4'ü (39 kişi) haber fotoğrafçıları, mesleki bilgi düzeyi açısından “kısmen yeterli” görürken, %53,2'si (42 kişi) kendi mesleki bilgi düzeylerini “kısmen” yeterli görmektedir.

Katılımcıların sadece %7,6'sı (6 kişi) haber fotoğrafçıları, (meslektaşlarının) mesleki bilgi düzeylerini “yeterli” görürken, %30,4'ü (24 kişi) kendilerini “yeterli” görmektedir.

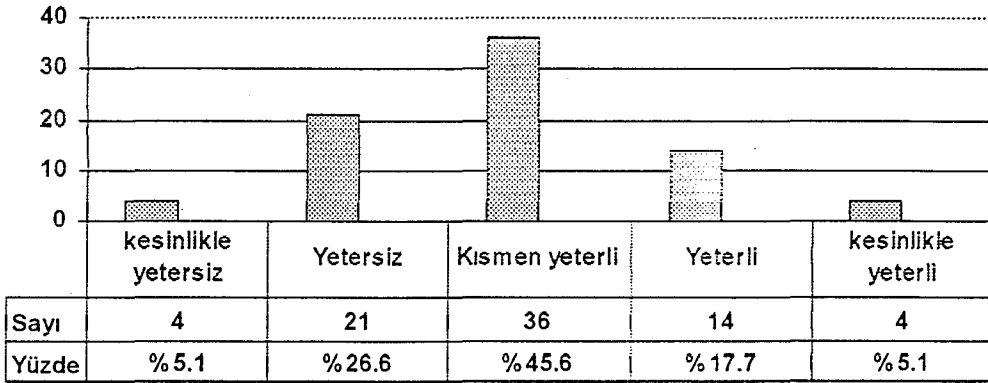
Katılımcıların sadece %7,6'sı (6 kişi) meslektaşlarının mesleki bilgi düzeyini “kesinlikle yeterli” görmektedir. Kendi mesleki bilgi düzeyini “kesinlikle yeterli” görenlerin oranı ise %10,1 (8 kişi) dir.

Katılımcıların %25,3'ü (20 kişi) meslektaşlarının mesleki bilgi ve eğitim düzeylerinin “yetersiz” görmektedir. Ancak kendi mesleki bilgi ve eğitim düzeyini “yetersiz” gören katılımcı oranı, %3,8 (3 kişi) dir.

Katılımcıların %10,1'i (8 kişi) meslektaşlarını bu konuda “kesinlikle yetersiz” görürken, kendisini “kesinlikle yetersiz” görenlerin oranı ise %2,5 (2 kişi) tir.

3.26. Haber Fotoğrafçılarının Etik Kodlara Uyma Çabası

“Türkiye’deki haber fotoğrafçılarını, meslek ahlak ilkelerine –mevcut koşullar altında- uyma çabaları açısından yeterli görüyor musunuz?” Bu soruyla, haber fotoğrafçılarının var olan etik problemlerin, kendilerinden mi yoksa üretim sürecinin koşullarından mı kaynaklandığı konusundaki düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Grafik 23

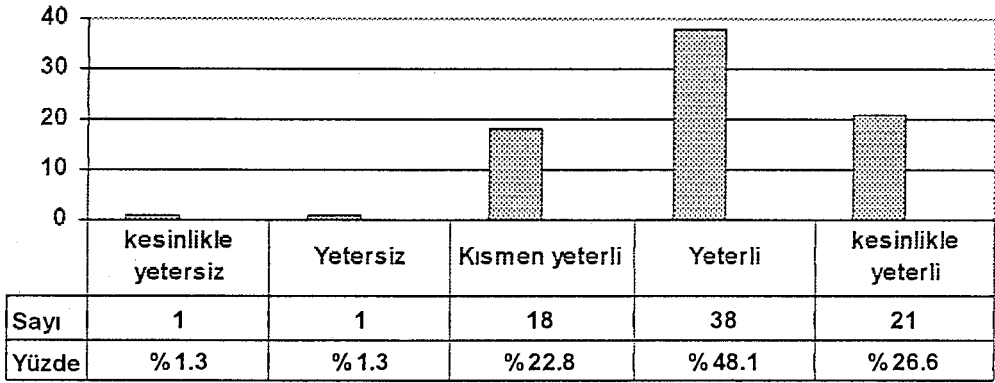
Katılımcıların %45,6'sı (36 kişi) meslektaşlarının, meslek ahlak ilkelerine var olan koşullar altında uymak için “kısmen yeterli” bir çaba gösterdiğini kaydetmiştir. %26,6'sı (21 kişi) meslektaşlarının bu konudaki çabalarını “yetersiz” bulmaktadır. %17,7 (14 kişi) meslektaşlarının çabasını “yeterli”

bulmaktadır. Meslektaşlarının söz konusu çabasını “kesinlikle yeterli” ve “kesinlikle yetersiz gören katılımcıların oranı ise %5,1 (4 kişi) olarak aynıdır.

Haber fotoğraf üretim sürecinin koşulları, her yönüyle kusursuz haber fotoğrafçılığı yapmaya elverişli olmasa bile haber fotoğrafçıların meslek ahlak ilkelerine uymak için ellerinden geleni yapıp yapmamaları, haber fotoğraf etiği açısından önemlidir. Çünkü, zaman içerisinde koşullar meslek ahlakına daha uygun hale gelse de, haber fotoğrafçıların etiğe uyma çabaları olmaksızın etik sorunların ortadan kalkması beklenemez.

3.27. Haber Fotoğrafçısının Etik Kodlara Uyma Çabası

“Kendinizi, meslek ahlak ilkelerine –mevcut koşullar altında- uyma çabanız açısından yeterli görüyor musunuz?” sorusuyla da katılımcıların özeleştiri yapmaları hedeflenmiştir.

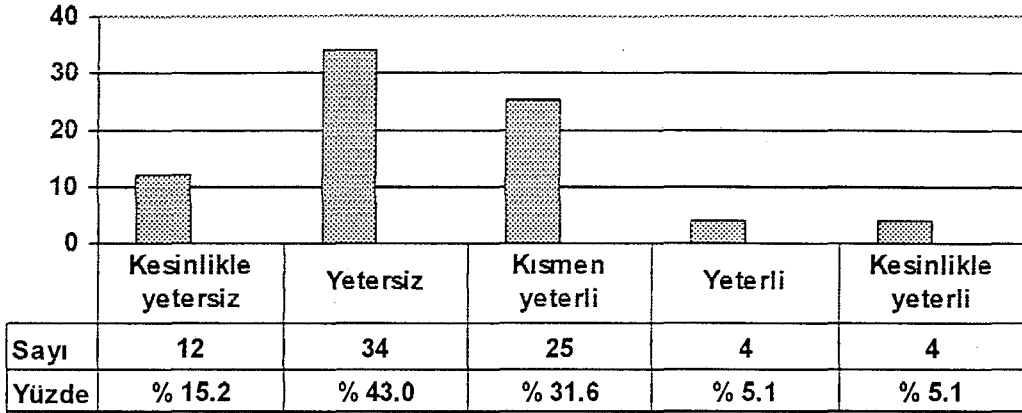

Grafik 24

Katılımcıların %48,1'i (38 kişi) kendilerinin, var olan koşullar altında meslek ahlâk ilkelerine uymak için “yeterli” çaba gösterdiğini düşünmektedir. Katılımcıların %26,6'sı (21 kişi) kendilerinin söz konusu çabasını “kesinlikle yeterli” görmektedir. %22,8 oranında katılımcı (18 kişi) ise kendisinin söz konusu çabasını “kısmen yeterli” görmektedir. 1'er katılımcı ise kendi çabasını “yetersiz” ve “kesinlikle yetersiz” olarak değerlendirmektedir. Bu katılımcıların oranı %1,3'er dir.

3.28. Haber Fotoğrafçıları Arasında Dayanışma

“Türkiye’deki haber fotoğrafçıları, meslek ahlâk ilkelerini yaşama geçirme konusunda birbirlerine destek olma çabaları açısından yeterli görüyor musunuz?”

Grafik 25

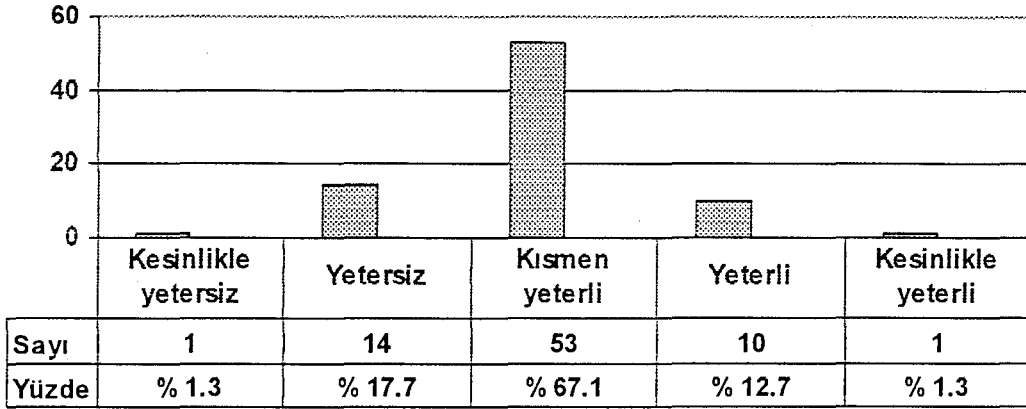
Katılımcıların %43’ü (34 kişi), haber fotoğrafçılarının meslek ahlâk ilkelerini yaşama geçirme konusunda birbirlerine destek olma çabalarını “yetersiz” gördüğünü kaydetmiştir. %31,6 (25 kişi) oranında katılımcı ise, haber fotoğrafçılarının bu konuda birbirlerine destek olma çabalarını “kısmen yeterli” görmektedir. Katılımcıların %15,2’si (12 kişi) gösterilen çabayı “kesinlikle yetersiz” bulmaktadır. 4’er katılımcı ise “kesinlikle yeterli” ve “yeterli” bulmaktadır. Bu katılımcıların oranı da %5,1’er dir.

Haber fotoğrafçıları arasındaki dayanışma meslek ahlâk ilkelerini yaşama geçirebilmek açısından önemlidir. Etik problemlerin belirlenmesi ve bu problemlere çözüm yollarının aranması öncelikle haber fotoğrafçılarına düşmektedir. Bunları başarmaya çalışırken tek başına hareket etmek ya da buna mecbur kalmak meslek ahlak ilkelerinin etkinleşmesini zorlaştıracaktır. Meslek ahlâk ilkelerini etkinleştirmek konusunda birbirine destek olmayan kişiler, ortak haklarının savunulmasında da gereken örgütlenmeyi başaramayacaklardır ki, bazı hakların –örneğin basın özgürlüğünün- elde edilememesi, meslek ahlâk ilkelerinin yaşama geçirilmesini de zora sokacak

koşulların oluşmasıyla sonuçlanacaktır. Söz konusu dayanışma, çalışma koşullarının rekabetçi yapısına rağmen gerçekleşmek zorundadır.

3.29. Etik Kodlar Açısından Haber Fotoğrafçılığı

“Türkiye’deki haber fotoğrafçılığı uygulamalarını (ürün olarak Türkiye’de yayımlanan haber fotoğraflarını düşünerek) değerlendirdiğinizde meslek ahlak ilkeleri açısından yeterli görüyor musunuz?” Bu soruda katılımcıların, Türkiye’de kamuoyuna sunulan (yayımlanan) haber fotoğraflarını göz önünde bulundurarak, Türkiye’deki haber fotoğrafçılığı uygulamalarını meslek ahlak ilkeleri açısından değerlendirmeleri amaçlanmıştır.

Grafik 26

Elde edilen verilere göre:

Katılımcıların %67,1'i (53 kişi), Türkiye’deki haber fotoğrafçılığı uygulamalarını meslek ahlak ilkeleri açısından “kısmen yeterli” görmektedir. Katılımcıların %17,7’si (14 kişi) “yetersiz” görmektedir. %12,7 oranında katılımcı (10 kişi) ise “yeterli” görmektedir. “Kesinlikle yeterli” ve kesinlikle yetersiz” gören ise 1’er katılımcı vardır ve bunların oranı da %1,3 tür.

Haber fotoğrafçılarının sadece %14’ü Türkiye’deki haber fotoğrafçılığı uygulamalarının meslek ahlakı ilkeleri açısından değerlendirdiğinde “yeterli” görmektedir. %67,1 oranında katılımcı ise “kısmen yeterli” görmektedir. Buna

göre haber fotoğrafçıların %86'sı Türkiye'deki haber fotoğrafçılığında etik sorunlar olduğunu düşünmektedir.

3.30. Meslek Ahlâkı Önündeki En Temel Engel

“Türkiye’deki haber fotoğrafçılığını meslek ahlâk ilkeleri açısından yeterli görmüyorsanız, bunun en önemli nedeni sizce nedir?” Soruda katılımcılara “Medya kuruluşu sahipleri”, “merkezi otoritenin (politikacılar v.s.) baskısı”, “Editör baskısı”, “haber fotoğrafçıların meslek bilgisi yetersizlikleri”, “haber fotoğrafçıların meslek ahlâkı yetersizlikleri” olası nedenler olarak verilmiş ve bir de “diğer” seçeneği sunulmuştur.

	Sayı	Yüzde
Medya kuruluşu sahiplerinin baskısı	29	36,7
Editör baskısı	21	26,6
Haber fotoğrafçıların meslek bilgisi yetersizlikleri	13	16,5
Merkezi otoritenin(politikacıların vs.) baskısı	9	11,4
Haber fotoğrafçıların meslek ahlâkı yetersizlikleri	7	8,9

Tablo 3

Katılımcıların verdikleri yanıtlarına göre:

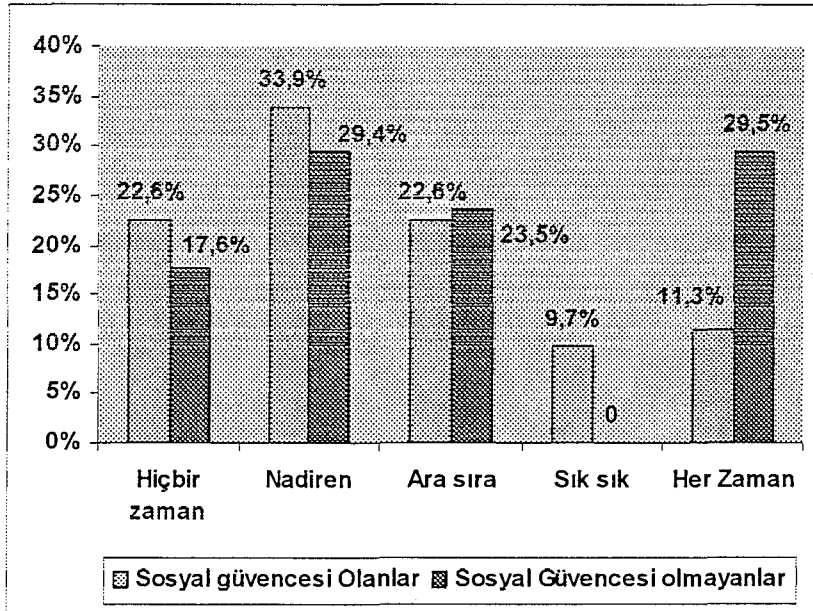
Türkiye’deki haber fotoğrafçılığında meslek ahlâk ilkelerinin uygulanmasının önündeki en önemli neden, katılımcıların %36,7’sine (29 kişi) göre “medya kuruluşu sahipleridir. Katılımcıların %26,6’sına (21 kişi) göre ise bu neden “editörlerin baskısı”dır. Katılımcıların %16,5’ine (13 kişi) göre ise bu neden “haber fotoğrafçıların meslek bilgisi yetersizlikleri”dir. %11,4 oranındaki (9 kişi) katılımcıya göre “merkezi otoritenin (politikacılar v.s.) baskısı”dır. 7 katılımcı (%8,9) ise en önemli neden olarak “haber fotoğrafçıların meslek ahlâkı yetersizlikleri”ni görmektedir.

Haber fotoğrafçılarına göre Türkiye’deki haber fotoğrafçılığının meslek ahlâk ilkelerince gerçekleşmemesinin en önemli nedeni “medya kuruluşu sahipleri”dir. Bunun başlıca nedeni Türkiye’de medyanın tekelleşmiş olmasıyla açıklanabilir. “Editör baskısı” ikinci sırada görülmektedir. Bunun nedeni ise

Türkiye’de birçok basın kuruluşunda fotoğraf editörünün olmaması ve bu işi haber fotoğrafı konusunda uzman ve deneyimli olmayan kişilerin yürütmesiyle açıklanabilir. Ayrıca editörlerin –kendi menfaatleri gereği- medya patronundan yana tavır alabilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Üçüncü sırada “haber fotoğrafçıların meslek bilgisi yetersizliği”nin yer alması, bu sıralamanın haber fotoğrafçılarından elde edilen verilerle oluştuğu düşünüldüğünde dikkat çekicidir. Bu araştırmaya göre, haber fotoğrafçıların % 48,1’i (38 kişi) mesleklerine yönelik (fotoğraf ve/veya iletişim) eğitim almamıştır.

3.31. Sosyal Güvence ve İş Kaybetme Korkusu İlişkisi

“İşinizi kaybetme korkusu duyuyor musunuz?” sorusuna sosyal güvencesi olan ve olmayan haber fotoğrafçıların verdiği yanıtlar ayrı ayrı değerlendirildiğinde aşağıdaki grafikte (grafik 27) gösterilen sonuçlar elde edilmiştir.

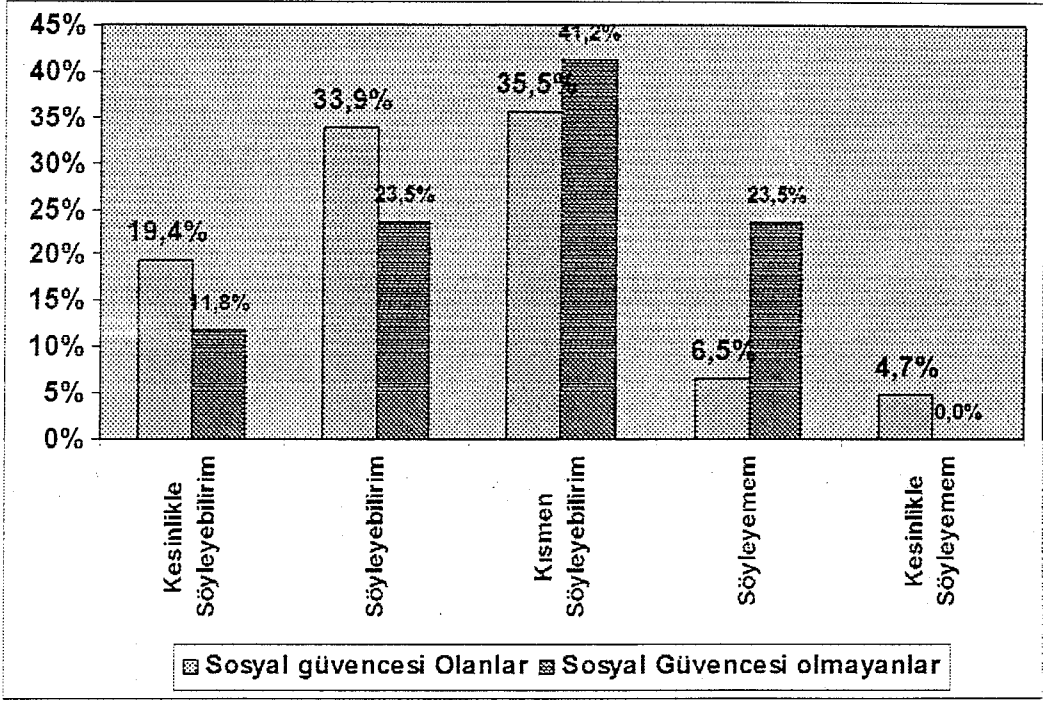
Grafik 27

Grafik 27’deki verilere göre sosyal güvencesi olmayan haber fotoğrafçıların işlerini kaybetme korkusunu –sosyal güvencesi olanlara oranla- daha çok duyduğu söylenebilir. İş kaybetme korkusu çalışan üzerinde bir baskı unsuru olacağından, sosyal güvenceli –sigortalı- çalışanların daha özgür

hissedecekleri ve buna bağlı olarak etik ilkeleri gerçekleştirme konusunda daha rahat davranabilecekleri varsayılabilir.

3.32. Sosyal Güvence ve Baskı Görme İlişkisi

"Mesleğinizi yaparken hiçbir olumsuz baskı, yönlendirme ya da etki altında kalmadığınızı ve özgür olduğunuzu söyleyebilir misiniz?" sorusuna sosyal güvencesi olan ve olmayan haber fotoğrafçıları verdiği yanıtlar ayrı ayrı değerlendirildiğinde aşağıdaki grafikte (Grafik 28) gösterilen sonuçlar elde edilmiştir.

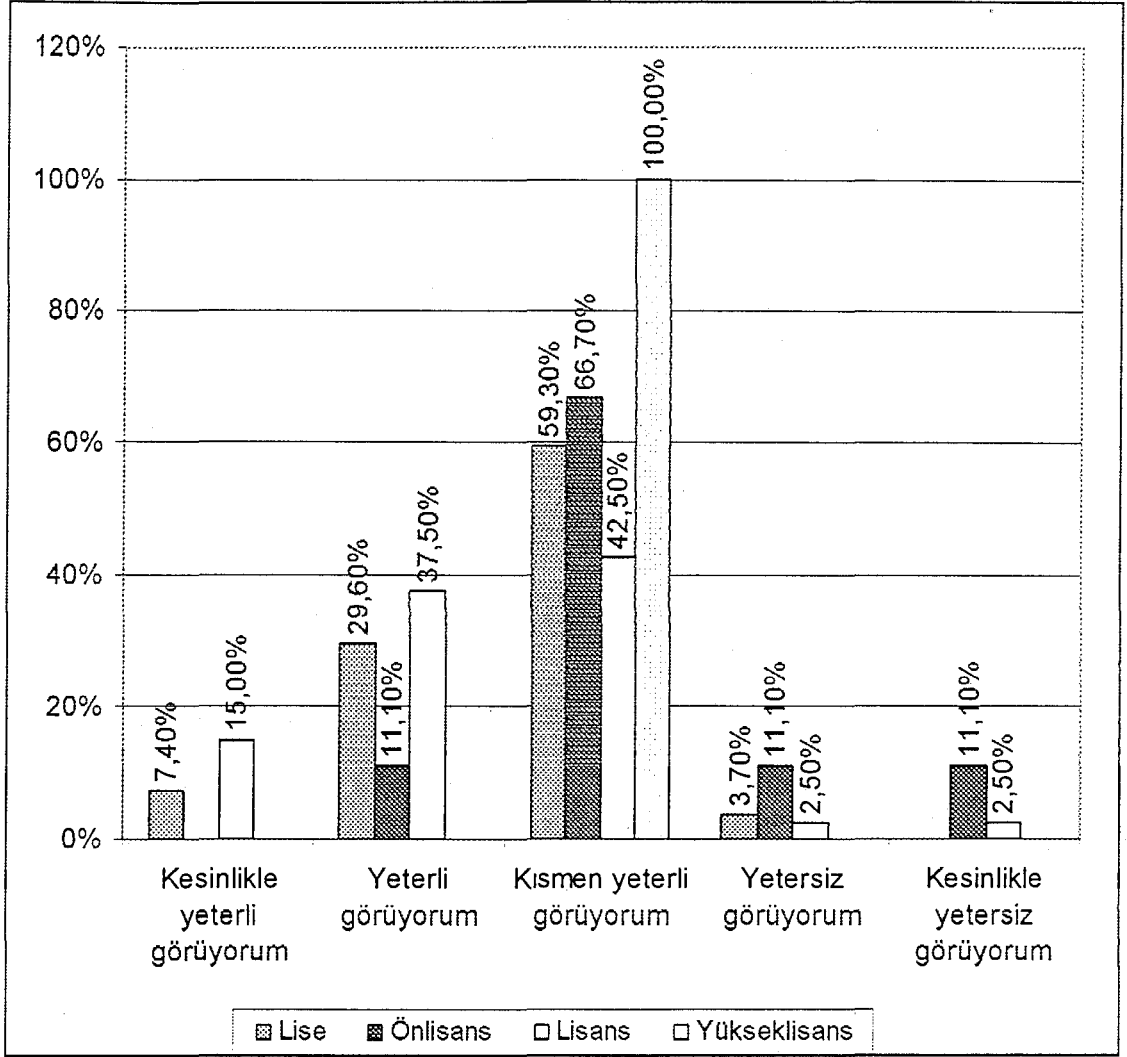

Grafik 28

Grafik 28'deki verilere göre sosyal güvencesi –sigortası- olan haber fotoğrafçıları kendilerini –sosyal güvencesi olmayanlara oranla- daha özgür hissettikleri sonucuna varılabilir. Baskı ve yönlendirmeye karşılaşılan haber fotoğrafçıları mesleklerini yaparken seçim yapma özgürlükleri kısıtlandığı için söz konusu durumlarda sorumluluğun tamamı onlara yüklenmemelidir. Etiğin gereği budur.

3.33. Eğitim Düzeyi Sınıflarında Kendi Eğitim Düzeylerine Bakış

Katılımcıların kendi eğitim düzeylerini yeterli görüp görmedikleri sorusuna verdikleri cevaplar eğitim düzeylerine göre Grafik 29'daki gibidir.

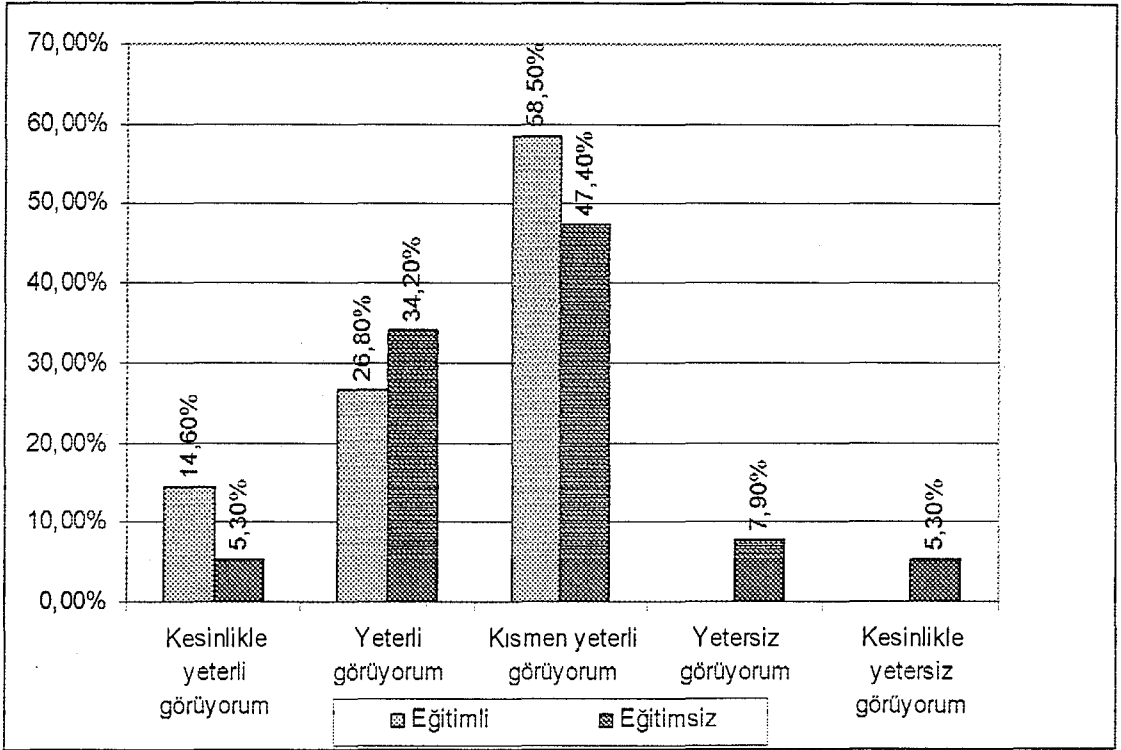
Grafik 29

Elde edilen verilere göre, "haber fotoğrafçıların eğitim düzeyleri yükseldikçe kendi eğitim seviyelerini yeterli görme eğilimi de yükselmektedir" şeklinde bir sonuç çıkarılamaz. Örneğin en yüksek eğitim düzeyi olan yüksek lisans mezunu haber fotoğrafçıların hiçbirisi kendi eğitim düzeylerini "kesinlikle yeterli" görmemektedir. Kesinlikle yeterli görenler, lisans mezunlarının % 15'i ve lise mezunlarının % 7,4'üdür. Öte yandan yüksek lisans mezunu olanların tamamı kendi eğitim düzeylerini "kısımın yeterli" görmektedirler. "Kesinlikle yetersiz" görenlerin arasında hiç lise mezunu yoktur. Haber fotoğrafçıların

önemli bir kısmı kendi eğitim düzeylerini “kesinlikle yeterli” görüyor olsaydı, etik sorunlarla ilgili önemli bir çözüm yolu tıkanmış olacaktı. Ancak haber fotoğrafçıların çoğunluğu kendi eğitim düzeylerini “kısmen yeterli” gördüklerini belirterek, uygun koşullarda elde edecekleri eğitim fırsatlarına açık oldukları izlenimi uyandırmışlardır. Ayrıca kendilerinde bir eksiklik olduğunu kabul etme olgunluğunu göstermiş olmaları da göz ardı edilmemelidir.

3.34. Mesleki Eğitim Düzeyi Sınıflarında Kendi Eğitim Düzeylerine Bakış

Katılımcıların fotoğraf ve/veya iletişim eğitimi almış ve almamış olan gruplarının kendi eğitim düzeylerine bakışları Grafik 30’da görülmektedir.

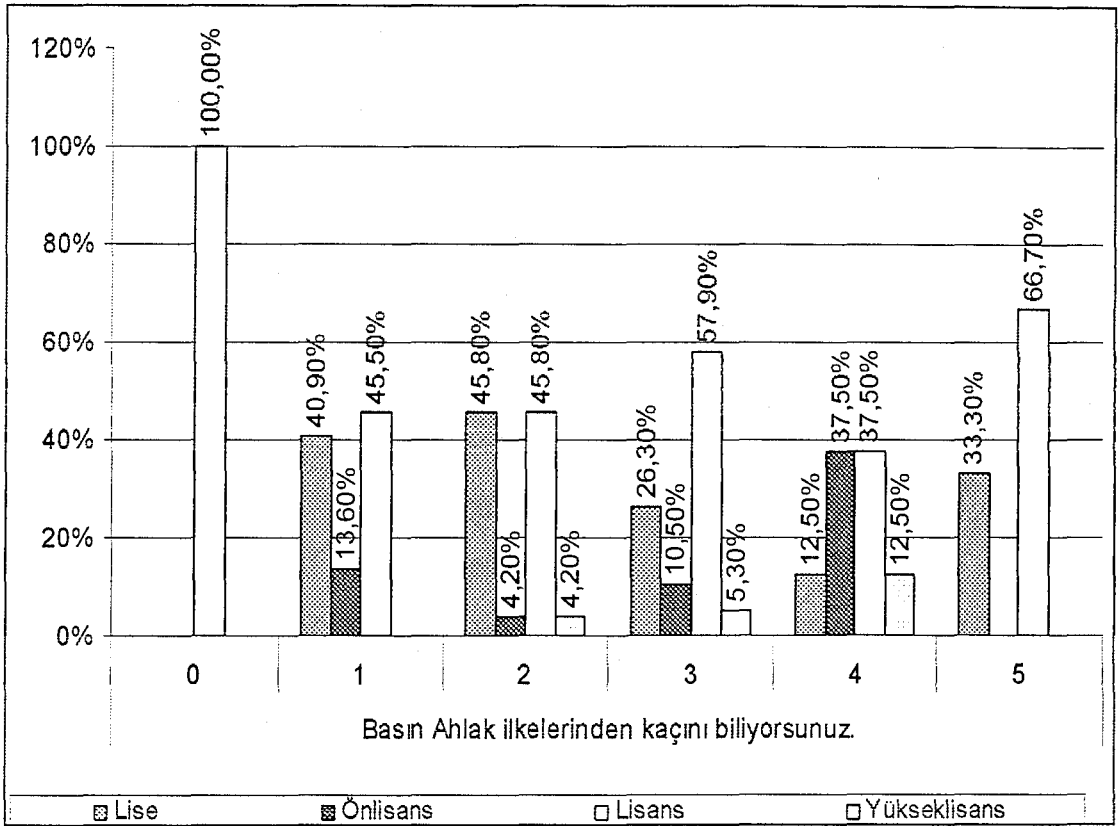
Grafik 30

Fotoğraf ve/veya iletişim eğitimi almış olanların hiçbiri kendi eğitim düzeyini “yetersiz” ya da “kesinlikle yetersiz” görmemektedir. fotoğraf ve/veya iletişim eğitimi almış olanların % 14,6’sı bu soruya “kesinlikle yeterli” yanıtını verirken, % 26,8’ “yeterli” yanıtını vermiştir. Geri kalan % 58,5’i ise “kısmen yeterli” yanıtını vermiştir. Elde edilen veriler mesleğe yönelik iletişim ve fotoğraf

eğitiminin haber fotoğrafçıları'nın kendi eğitim düzeylerini yeterli görmelerine olumlu etkisi olduğunu düşündürmektedir. Hatta bu etki genel eğitim düzeyinin etkisinden daha fazla görünmektedir.

3.35. Eğitim Düzeyi Sınıflarında Basın Ahlâk İlkeleri Bilgisi

Farklı eğitim düzeyine sahip haber fotoğrafçıları'nın ankette verilen meslek ahlâk ilkelerinden kaçını bildiği Grafik 31'de verilmektedir.

Grafik 31

Verilen ahlâk ilkelerinden hiçbirini bilmeyen haber fotoğrafçıları'nın tamamı lisans mezunudur. Öte yandan hepsini bilen haber fotoğrafçıları'nın % 66,7'si de lisans mezunudur. Hepsini bilenlerin geri kalanı ise lise mezunudur ve yüksek lisans mezunu olanların hiçbirisi ahlâk ilkelerinin hepsini bildiğini ifade etmemiştir. Buna göre eğitim seviyesi ile ahlâk ilkeleri bilgisi arasında doğru orantı olmadığı söylenebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Felsefenin ilgi alanı insanı ve insan davranışlarını kapsamaya başladığı gün ahlâk felsefesi yani etik doğmuş ve bugüne kadar gelmiştir. Felsefe tarihinde, mutlak ve her koşulda geçerli bir ahlâk olduğunu savunan ve ahlâkın koşullara göre değiştiğini –değişmesi gerektiğini- savunan etik yaklaşımlarda olduğu gibi birbirine zıt yaklaşımlar görülmekle birlikte, farklı etik yaklaşımların genelde birbirini bütünler oldukları düşünülebilir. Yani hepsi belli açılardan doğrudur. Farklı durumları değerlendirebilmek için farklı etik yaklaşımlardan faydalanma yoluna gidilebilir. Deneyim ve kişiler arası dayanışma ile çoğunluğun onaylayacağı akılcı çözümler, farklı etik yaklaşımlar bir arada düşünülerek elde edilebilir. Bunu başarmak için önce ahlâkın önem ve gereğine inanılmalıdır. Ahlâkın öneminde uzlaşmayanlar ortak ahlâk kurallarında da uzlaşamazlar. Sosyal yaşamın kanunlarla düzenlenmeyen alanında ahlâk işletilemezse güvensizliğe bağlı sosyal sorunlar baş gösterir. Günümüz ahlâk tartışmalarında ahlâkın niteliğinden çok ahlâkın gereğinden söz ediliyor olması dikkat çekicidir. Her insan topluluğunda kendine özgü bir ahlâk vardır. Söz konusu ahlâk, o topluluğun niteliğini belirleyen faktörler arasındadır. Ahlâkın üslendiği denetleme işlevi o topluluğun elinden çıkarsa veya o toplulukta belli bir grubun tekeline geçerse ya da yaptırımları yasal yaptırımlarına dönüşmeye başlarsa, o topluluktaki bireylerin eylemde bulunurken seçim özgürlükleri kısıtlanacağından söz konusu eylemler artık etik açıdan sorgulanamayacaktır. Çünkü etiğin konusu insanların özgürce yaptıkları seçimleridir.

Kanunların ahlâk kurallarına bıraktığı en önemli alanın yükü beklisi de basın meslek ilkelerinin omuzlarındadır. Diğer sosyal yaşam alanlarında ahlâk ilkelerine bu yoğunlukla başvurulmaz ve diğer alanlarda ilkelere uyulmamasının sonuçları toplumu burada olduğu kadar etkilemeyebilir. Günümüzde basının gücü yadsınamaz. Bu gücün doğru kullanılmasının denetleyicisi ise basın ahlâkından başka bir şey olmamalıdır. Ancak basın, kendi kendini denetlemelidir. Bu denetim başkasının eline geçerse, basının gücünün kontrolü de el değiştirmiş olacaktır ki, bu da demokrasinin sonunun başlangıcı demektir. Basının gücü, toplum adına basın çalışanlarınca, toplum yararına uygun olarak

kullanılır. Basın özgürlüğünün temelini de bu oluşturur. Basın özgürlüğünün kötüye kullanımı, basını denetleme yetkisinin basından başkasına geçmesini haklı göstererek, demokrasiyi tehlikeye sokacak bir sürecin başlamasına neden olacaktır. Bu yüzden basın meslek ahlâkının işlemesi demokrasinin sigortasıdır. Basın meslek pratiği içerisinde ilkelerin yaşama geçirilmesinde uygulamada karşılaşılabilecek sorunları en aza indirmek amacıyla, farklı nitelikteki haber üretimlerinin etik açıdan ayrı ayrı ele almak akılcı bir yaklaşım olacaktır.

Diğer haberler gibi, haber fotoğraflarının da toplumun; “doğru”, “zamanında” ve “yeterince” bilgi alma hakkını elde etmesine yönelik üretilmesi gereği vardır. Fotoğrafın gücü açısından değerlendirildiğinde, bu gerekliliğin meslek ahlâk ilkelerine uygun olarak yerine getirilmemesinden kaynaklanacak sorunlar, topluma vereceği zararlar açısından, önemsenmek zorundadır. Bu sorunlara neden olmamak ve var olan sorunları ortadan kaldırmaya çalışmak, topluma karşı bir sorumluluktur.

Türkiye’deki haber fotoğrafçılarına göre, Türkiye’deki haber fotoğrafçılığı meslek uygulamalarının önemli etik sorunları vardır. Bu sorunların kendilerinden de kaynaklandığını düşünen haber fotoğrafçılarına göre temel sorun, haber fotoğrafçılığının gerçekleştirildiği koşullardır. Haber fotoğrafçılarının çoğunluğu, kendilerini eğitim ve mesleki bilgi düzeyi konusunda kusursuz bulmamaktadırlar. Ayrıca meslektaşlar arasındaki dayanışmanın daha iyi olması gerektiğini de belirtmektedirler. Uygulamada başlıca etik sorunların, “mağdur durumundakilerin ve yakınlarının fotoğraflanması”, “özel yaşamın gizliliği”, “hediye ve ayrıcalık tekliflerinin geri çevrilmesi” gibi konularda yaşandığı görüşünde birleşmektedirler. Sorunların temelinde, “medyada sahiplik ve tekelleşme”, “fotoğraf editörlüğü sorumluluklarının yerine getirilmemesi ve var olan yapının baskıcı olması”, “sosyal güvence ve sendikal hakların tam elde edilememesi” ve tüm bunlara bağlı olarak, “basın özgürlüğünün kısıtlanması” olduğunu savunmaktadırlar.

Basın meslek ahlâkınca hesap sorulacak adres, gazetecinin kendisidir. Ancak gazetecilerin eylemlerini etik açıdan sorgularken onların bu eylemleri

hangi koşullara bağlı olarak gerçekleştirdiklerini göz ardı etmek etiğin özüne ter düşer.

Toplumda ve basında, denetleme, eleştiri-özeleştiri ve ahlâki davranışı motive etme kültürü oluşmalıdır. Ahlâki olanı belirlemek ve nasıl uygulanacağını araştırarak yaşama geçirmek, bu amaçla etik sorgulamalara srekliplik kazandırmak, toplumsal, mesleki, bireysel bir sorumluluk olarak yerleşmeden ahlâk sorunlarında kayda değer bir çözüme ulaşılamaz.

Ahlâki olmayan eylemin yasal bir yaptırımı olmadığına göre, toplumsal baskı, yerinde, zamanında ve ölçülü olarak devreye girmeli ve ahlaki olmayan eylem bu yolla engellenmelidir. Bu da ancak, uzmanların, profesyonellerin ve toplumun geniş tabanlı katılımlarıyla, sivil toplum örgütlenme yapısı içerisinde başarılabilir. Bilgiye dayanmayan sorgulama ve denetimler ise işlevsiz kalacaktır. Bu nedenle, eğitim ve bilgi düzeyi kurumsal ve meslek içi örgütsel çabalarla yükseltilmelidir. Bunların yapılabilmesi durumunda olumlu sonuçlar elde edilmesi, içinde bulunulan koşullara da bağlıdır.

Medyada tekelleşme, basın çalışanlarının sosyal ve sendikal haklarını tam kullanamaması ve bunlara bağlı olarak basın özgürlüğünün kısıtlanması gibi sorunların çözümü öncelikle yasal düzenlemeler ve denetimler gerektirmektedir. Var olan yapı, yeni yasal düzenleme ve denetimlere karşı gücü yettiğince direnecektir. Bu yüzden, yeni yasal düzenleme ve denetimler, ancak arkasında güçlü ve net bir kamuoyu varsa yapılabilir.

Söz konusu kamuoyu oluşmadan, yeni yasal düzenleme ve denetlemelerin yapılması, yeni yasal düzenleme ve denetlemeler yapılmadan da meslek ahlâk ilkelerinin yaşama geçirilebilmesi çok zordur. Bu süreci başlatabilecek kamuoyunun kısa vadede oluşturulabilmesi mümkün olmasa da, konu ile ilgili uzmanların ve profesyonellerin söz konusu kamuoyunun oluşması amacına yönelik işbirliği yapması, sürecin başlaması için önkoşuldur.

EKLER

EK A

ÖRNEK FOTOĞRAFLAR

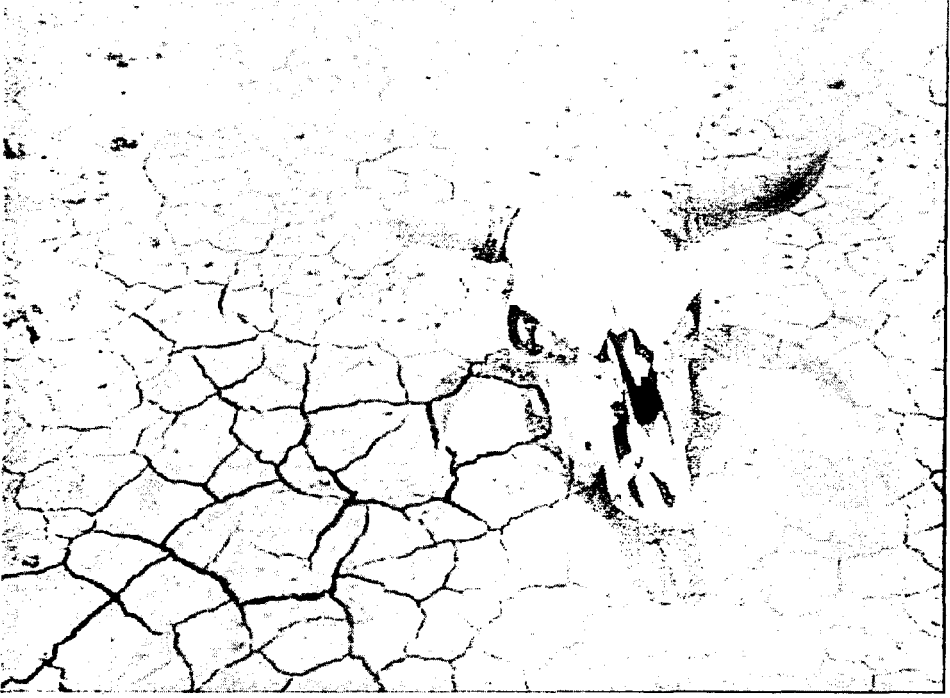
Fotoğraf 1: Timothy O'Sullivan, 1864, Tahta Oyma Gravür, **Eyewitness 150 Years Of Photojournalism**, Richard Lacayo And George Russell, Time Books, New York, 1995, s.10.

Fotoğraf 2: Eric Draper, Brian Horton, **Associated Press Guide to Photojournalism**, New York, 2001, McGraw-Hill Books, s.36.

Fotoğraf 3-4-5: **Photojournalism**, Time-Life International, By Editors Of Time-Life Books, Nederland 1972 Sayfa. 110-111.

Fotoğraf 6-7: Arthur Rothstein. Bu fotoğraflar, fotoğrafçının aynı objeyi farklı yerlere taşıyarak fotoğrafladığını göstermektedir.

Fotoğraf 8

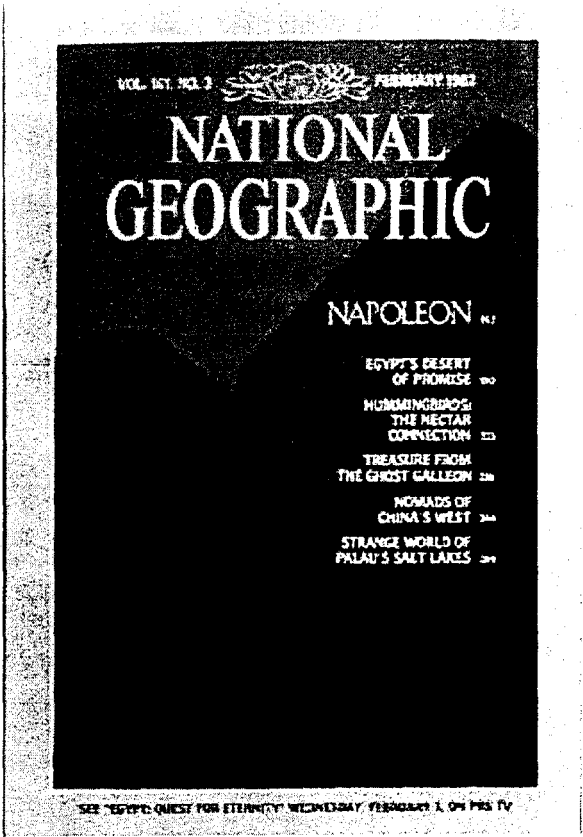
Fotoğraf 9-10-11: Fotoğraf 11, Fotoğraf 9 ve 10'un sayısal yöntemlerle birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Fotoğraf 12: Gazetede Yayınlanan Orijinal Fotoğraf

Fotoğraf 13: Aynı Fotoğrafın Yarışmaya Gönderilmiş Hali

Fotoğraf 14:

Fotoğraf 15:

Fotoğraf 16:

EK B

TÜRKİYE GAZETECİLERİ HAK VE SORUMLULUK BİLDİRGESİ

GİRİŞ:

Aşağıda tanımı yapıldığı üzere her gazeteci ve basın - yayın organı, gazetecinin haklarını savunmalı ve meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetmelidir. Basın - yayın organlarında, gazeteci olmadıkları halde çeşitli biçimlerde gazetecilik faaliyetine katılanlar ile dışarıdan Türkiye' ye ve Türkiye' den dışarıya dönük yayın yapanlar da bu sorumluluklar kapsamındadır. Basın yayın organları yöneticileri; genel yayın yönetmeni yahut müdürü, yazı işleri müdürleri yahut sorumlu müdürler, sıfatları ne olursa olsun, kuruluşlarında görevli gazeteciler ile yayınların meslek ilkelerine uygun olmasını gözetir. Gazetecinin hakları, halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün; meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelidir. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın - yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır.

A. İnsan ve Yurttaş Hakkı:

Herkes, bilgi edinme ve haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarındandır. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.

B. Gazeteci Tanımı:

Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir. Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdıkları gazetecileri, yasaların gazetecilere tanıdığı haklardan yararlandırmak zorundadır.

C. Gazetecinin sorumluluğu:

Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve oto sansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Gazetecinin halka karşı sorumluluğu, başta işverenine ve kamu otoritelerine karşı olmak üzere, öteki tüm sorumluluklardan önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal bir nitelik taşır. Gazeteci, ilettiği haber ve bilginin sorumluluğunu üstlenir ve paylaşır. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler.

D. Gazetecinin hakları:

1. Gazeteci tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller kamusal işlerde yasaya, özel işlerde açık ve ikna edici gerekçelere sahip olmalıdır.
2. Gazeteci, çalıştığı basın ve yayın organının kendisiyle yaptığı sözleşmede de kaydedilmiş olması gereken temel çizgisini dikkate alır. O temel çizgi dışındaki ve onunla çelişen veya orada açıkça belirtilmemiş olan tüm telkin, öneri, istek ve talimatları reddetme hakkına sahiptir.
3. Gazeteci, inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanamaz.
4. Gazeteciler, özellikle de yazı işleri çalışanları, basın - yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır.
5. İşlevi ve sorumlulukları ışığında, gazeteciler örgütlenme hakkının yanı sıra görevinin maddi ve manevi güvencesini sağlayan kişisel sözleşme yapma hakkına sahiptir. Gazeteci ekonomik bağımsızlığını garanti eden toplumsal rolüne ve emeği ile yeteneğine uygun bir ücret almalıdır.
6. Gazeteci, kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını açıklamaya ve tanıklık yapmaya zorlanamaz. Kaynağı izin verdiği taktirde gizlilik ortadan kalkabilir. Kaynağı tarafından açıkça yanıtıldığı durumlarda gazeteci kaynağını

açıklayabilir.

E. Gazetecinin temel görevleri ve ilkeleri:

1. Halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, gazeteci, kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçeklere ve doğrulara saygı duymak ve uymak zorundadır.
2. Gazeteci; bilgi ve haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun savunur.
3. Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz.
4. Gazeteci; kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarıları yapmak zorundadır.
5. Gazeteci; temel bilgileri yok edemez, görmezlikten gelemmez ve metinlerle belgeleri değiştiremez, tahrif edemez. Yanlış, yanıltıcı ve tahrif edilmiş yayın malzemesi kullanmaktan uzak durur.
6. Gazeteci, bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanamaz.
7. Gazeteci, kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilendirme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiç bir amaç için, izin verilmedikçe özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal edemez.
8. Gazeteci, yayınlanmış her yanlış en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür. Gazeteci, istismar edilmemesi, kötüye kullanılmaması ve kabul edilebilir boyutlar ile biçimde yapılması kaydıyla, cevap hakkına saygılı olmalıdır.
9. Gazeteci, kendisine güvenirilek verilmiş bilgilerin, belgelerin kaynaklarını, kendileri izin vermediği sürece, mesleki gizlilik ilkesi uyarınca, hiç bir şekilde

açıklamaz.

10. Gazeteci, çalıntı, iftira, hakaret, lekeleme, saptırma, manipölasyon, söylenti, dedikodu ve dayanaksız suçlamalardan kesinlikle uzak durur.

11. Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokratına kadar haber kaynağı olarak da kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.

12. Gazeteci, mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan - reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.

13. Gazeteci, hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgileri geniş biçimde yayın konusu yapmadan kendi yararına kullanamaz. Mesleğini, ne şekilde olursa olsun, (yasaların ve yönetmeliklerin kendisine tanıdığı hakların dışında) ayrıcalıklar kazanmak amacıyla kullanamaz.

14. Gazeteci, her ne amaçla olursa olsun, tehdit ve şantaj gibi yollara başvurmaz. Gazeteci bu şekilde baskılara da karşı koyar.

15. Gazeteci her türlü baskıyı reddeder ve çalıştığı basın - yayın organındaki yöneticileri dışında kimseden işiyle ilgili talimat alamaz.

16. Gazeteci sıfatını taşımayı hak eden herkes meslek ilkelerine en yüksek seviyede uymayı taahhüt eder. Ülkesindeki yasalara saygılı olmakla birlikte, hükümet ve benzeri kurumların müdahalelerine kapalıdır. Mesleki olarak yalnızca meslektaşlarının ve kamuoyunun değerlendirmeleri ile bağımsız yargı organlarının kararlarını dikkate alır.

17. Gazeteci, devleti yönetenlerin belirlediği ulusal ve uluslararası politikalar konularında önyargılara değil, halkın haber alma hakkına dayanır. Onu mesleğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi kaygıları yönlendirir.

GAZETECİNİN DOĞRU DAVRANIŞ KURALLARI

Haber-Yorum: Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.

Fotoğraf - Görüntü: Fotoğraf ve görüntünün güncel olup olmadığı açık biçimde belirtilmeli, canlandırma görüntülerde de bu, izleyicinin fark edebileceği biçimde ifade edilmelidir.

Haber - İlan (Reklam): Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile İlan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak ölçüde yapılmalıdır.

Yargı: Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratici, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, bir sanık suçlu ilan edilmemelidir. Haberlerde ve yorumlarda suçluymuş gibi değerlendirmeler yapılmamalıdır.

Çocuk: Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.

Cinsel saldırılar: Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayınlanmamalıdır.

Kimlik veya özel durum: Açık kamu yararı olmadıkça ve olayla doğrudan ilgisi, bağlantısı bulunmadıkça, bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel eğilimine, hastalığına veya fiziksel, zihinsel özürü olup olmamasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Sağlık: Sağlık konusunda sansasyondan kaçınılmalı, insanları umutsuzluk veya sahte umut verecek yayın yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar

kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalıdır. İlaç tavsiyesinde mutlaka uzmana danışılmalıdır. Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Yetkilinin, hastanın veya yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda hiç bir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.

Hediye: Yayın Öncesi kararlarla ve yayınlarla ilgili önyargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Müessese Çıkarı: Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işlevini "Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"ndeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci, bu mesleki çerçeve ile yayın organının çizgisi dışında, müessese çıkarı söz konusu olsa dahi, hiçbir faaliyete gönüllü olarak veya zorla katılmamalıdır.

Özeleştir: Gazeteci ile basın - yayın organları, tekzip ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmeli ve özeleştir yapmalıdırlar.

Taraf olma: Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf oldukları bir olaydaki konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber - olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel hayat: Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

- a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın
- b) Toplumu kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın
- c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması
- d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanılgısının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Bilgi-Belge: Doğrudan kamu yararı olmadıkça, sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses yahut görüntü alınmamalıdır. Kamu yararı söz konusu olduğunda dahi, yukarıdakilerin başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmiş olması gerekir.

Haber için para: Gazeteci belge veya görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı durumlarda: Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu yakınları: Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmemelidir.

İntihar olayları: İntihar olayları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayınlanmamalıdır.

Ekonomik, mali bilgi: Yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, gazeteci elde ettiği ekonomik - mali bilgileri geniş biçimde yayınlanmadan önce kendisinin yahut yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır. Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapmamalıdır. Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapmamalıdır.

Ambargo: Önceden görme - Off the record: Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır. Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletirmekle yükümlü değildir. Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarf edilen sözleri yayınlamamalıdır.

Rekabet: Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve

açık, mesleki zarar vermekten kaçmalıdır. Bir meslektaşının yayınıni engelleyici davranışlarda bulunmamalıdır.

Kaynak gösterme: Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağı belirtmelidir.

Gazeteci olmayanlar: Bir yayın organında, sürekli veya zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme: Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Polis muhabiri, polis veya sözcüsü, spor muhabiri kulüp yöneticisi veya sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir onun üyesi veya sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde, yayın yapmamalıdır..

EK C

BASIN MESLEK İLKELERİ

Kanun koyucunun veya öteki kurum ve kişilerin, İletişim Özgürlüğünü kısıtlamalarına, her zaman ve her yerde karşı çıkacağımıza kendi özgür irademizle söz vererek;

İletişim Özgürlüğünü, **Halkın Gerçekleri Öğrenme Hakkı**'nın bir aracı sayarak;

Gazetecilikte temel işlevin, gerçekleri bulup bozmadan, abartmadan kamuoyuna yansıtmak olduğunu göz önünde tutarak;

Basın Konseyi'nin kendi çalışmaları üzerinde hiçbir dış müdahaleye izin vermeme kararlılığını vurgulayarak;

Yukarıdaki bölümü de içeren **Basın Meslek İlkeleri**'ne uymayı, sözünü ettiğimiz temel inançlarımızın bir gereği saydığımızı, kamuoyu önünde açıklarız.

1. Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yada incitici yayın yapılamaz.
3. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.
4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.
5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.
6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz.
7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.

8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.
9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.
10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
13. Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır.
14. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.
16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

EK D

ÇAĞDAŞ GAZETECİLER DERNEĞİ TÜZÜĞÜ'den

ÜYELİK İLKELERİ

MADDE 9: Üyelik başvuruları kabul edilen gazeteciler aşağıdaki ilkelere uymak zorundadır.

1. Gazetecilik kamu görevidir; temel amacı, haber ve yorum üreterek halkı ve kamuoyunu bilgilendirmektir. Gazetecilik, özel amaç ve çıkarlara alet edilemez; haber ve bilgiyi yayımlamak ya da yayımlamamak karşılığında maddi manevi çıkar sağlanamaz, hediye kabul edilemez.
2. Gazetecinin halka ve kamuoyuna karşı mesleki sorumluluğu, işverenine ve kamu otoritelerine karşı sorumluluğundan önce gelir.
3. Gazetecilikte, haberde dürüstlük-nesnellik, yorumda özgürlük-serbestlik kuralı titizlikle uygulanır. Haber, yorum ve ilan-reklam metinlerinin birbirlerinden ayrı tutulması, okuyucuya ve izleyiciye saygının da gereğidir.
4. Yayınlarda hiç kimse, ırk, renk, cinsiyet, dil, dini inanç ya da inançsızlık, sosyal statü, sınıf, bedensel yapı, düşünce ve inançları nedeniyle hor görülemez, kınanamaz, aşağılanamaz. Haber ve yorumda, kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan sözcükler kullanılamaz.
5. Gazetecilikte, kanıtsız iddia ve suçlamaya, iftiraya, yalana, manipülasyona yer yoktur; delil ve belgeler tahrif edilemez; doğruluğu kesinleşmeyen haber, doğruymuş gibi sunularak okuyucu, izleyici yanıltılmaz. Her şeye karşın yanlışlığı ortaya çıkan haber ve yorum düzeltilir, yanıt ve düzeltme hakkı kullandırılır.
6. Kamuoyunun ve halkın haber alma ve bilgi edinme hakkıyla doğrudan ilgili değilse, kişilerin özel yaşamı yayın konusu yapılamaz.
7. Hiç kimse, yargı kararı olmadıkça, "suçlu" ilan edilemez, idari makamların tek yanlı suçlamaları ve teşhir uygulamalarından hareketle, haberde ve yorumda

suçlu gibi gösterilemez. Yargılama sürecinde de yalnızca haber verilir, taraf olunmaz.

8. Gazeteci, görevini yaparken, mesleğin saygınlık ve ahlakını gölgeleyecek yöntem, tutum ve davranışlardan uzak durur; bilgi edinmek için tehdit ve şantaja başvurmaz, maddi manevi çıkar vaatetmez..

9. Gazeteci, devlet başkanından sade vatandaşa kadar, haber kaynağı kişi ve kurumlarla iletişimini meslek kuralları içinde kalarak yürütür; gazetecilik görevinin ötesine geçerek, haber kaynaklarıyla bütünleşmez, özdeşleşmez. Bu cümleden olarak, Hükümet'in ve resmi-özel kişi ve kuruluşların sözcüsü ve elemanı, gizli servis ajanı, polis, asker, bürokrat, politikacı, parti militanı, şirket yöneticisi, bankacı, tüccar, vb gibi davranamaz, yayın yapamaz; sadece gazetecilik yapar.

10. Gazeteci ve yayın organı, ideolojik, politik, ekonomik, örgütsel tercihleri doğrultusunda yayın yapmak istediğinde, bunu dürüstçe açıklar, tarafsızlık maskesi gerisinde gizlenmez.

11. Gazeteci, devletin belirlediği ekonomik, sosyal, siyasal, ulusal ve uluslararası politikaların karar ve uygulama süreçlerinin öznesi değil, nesnel gözlemcisi ve habercisidir; bu konularda resmi-gayri resmi önyargıları değil, halkın haber alma hakkını gözetir.

12. Gazeteci, şiddet, zorbalık ve savaş kışkırtıcılığına araç olamaz. Barışı, ulusların ve halkların kardeşliğini ve eşitliğini savunur; insanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Ulusal bağımsızlık ve demokrasiyi vazgeçilmez ilke olarak kabul eder. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve Helsinki Konferansı kararında belirtilen ilkelere bağlı kalır.

13. Gazeteci, ücretli basın emekçisi kimliğiyle, işyerinde, işkolunda ve ülke genelinde emek-sermaye ilişkilerinin demokratik çerçeveye kavuşturulması için, emekçilerin ekonomik demokratik mücadelesine aktif olarak katılır.

14. Gazeteci, düşünce ve basın özgürlüğünün tam olarak gerçekleşmesi, kamuoyunun serbestçe oluşması ve halkın haber alma hakkının hiç bir

kısıtlama olmaksızın kullanılabilmesi için her türlü sansür ve otosansürle mücadele eder, kamuoyunu bu yönde bilgilendirir.

15. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğine ihanet etmez; saklı kalmak üzere verilen bilgileri yayımlamaz; kaynağın yanıltmayı amaçlaması durumunda, kamu yararı doğrultusunda hareket eder.

16. Gazeteci, haber, yorum ve yazılarının sorumluluğunu eksiksiz ve kaçamaksız üstlenir; meslektaşlarının haber, yorum ve yazıları ile başkalarının yazınsal ürünlerini kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunamaz.

17. Gazeteci, elde ettiği ekonomik-mali bilgileri yalnızca haber ve yorum yazmak için kullanır. Sahip olduğu, alım satımını yaptığı ve yapacağı menkul kıymetler hakkında haber ve yorum yapamaz.

18. Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, başka gazetecilere bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçınır. Bir meslektaşının yayını engelleyici davranışlarda bulunamaz. Gazeteci, daha düşük ücrete çalışacağını bildirerek, başka bir gazetecinin işinin kendine verilmesini isteyemez; onun işten çıkartılmasına önayak olamaz.

19. ÇGD üyesi, zor duruma düşen arkadaşlarını yalnız bırakmamayı, işsiz meslektaşlarıyla dayanışma ve yardımlaşma içinde olmayı insanlık görevi bilir. Üyeler, yardımlaşma ve dayanışma görevini ihmal eden yönetim organlarını uyarmakla yükümlüdür.

20. ÇGD üyesi işveren temsilcisi, yüz kızartıcı haller, işletmeye bilerek zarar vermek, işletmenin kendisinden kaynaklanmayan nedenlerle varlığını sürdüremez noktaya sürüklendiği ekonomik kriz dışında, çalışanları işten ayrılmaya zorlayamaz; eşit işe eşit ücret politikası uygular; çalışanlar arasında ayrımcılığa yol açan ücret politikasından kaçınır. .

EK E

DOĞAN MEDYA GRUBU YAYIN İLKELERİ

1. Gazetecilikte temel işlev, gerçekleri bulup bozmadan, abartmadan ve hiçbir baskının etkisi altında kalmadan, en kısa zamanda ve edinilebilen tam bilgiyle kamuoyuna iletmektir.
2. Gazeteci, mesleki çalışmalarını her türlü çıkar ve nüfuz ilişkisinin dışında tutar; herhangi bir siyasi partide aktif görev almaz.
 - a) Doğan Medya Grubu'nun "ekonomi" ve "finans" konularında yayım yapan bölümlerinde çalışanlar, hisse senedi sahibi olamazlar ve borsalarda dolaylı yahut dolaysız hisse senedi alıp satamazlar.
3. Gazeteci görevini taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan uzak durur.
 - a) Doğan Medya Grubu çalışanları, bağlı oldukları birim yöneticisinin izni olmadan gezi davetlerini kabul edemezler.
4. Yayına konu edilen veya edilmesi düşünülen kişilerden ve kurumlardan meslek etik ve geleneklerine aykırı hiçbir hediye ve ayrıcalık kabul edilemez.
5. Yayınlarda hiç kimse, ırk, cinsiyeti, sosyal düzeyi veya ilişkisi, dini inançları, fiziki kusurları veya yaşı nedeniyle aşağılanamaz ve kınanamaz.
6. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yayın yapılamaz.
7. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliğini taşıyan lakap ve ifadeler kullanılamaz.
8. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.
9. Soruşturması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler soruşturulmaksızın ve bundan ne sonuç alındığı belirtilmeksizin ve/veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayımlanamaz.
 - a) Doğan Medya Grubu'na bağlı basın organlarında yanlış haber veren ve/veya yayımlanan gazeteci "ihtar"dan, "iş ilişkisinin kesilmesi"ne kadar uzanan bir yaptırımın hedefi olur.

10. İnanırdıcı makul nedenler gösterilmedikçe kimse, yasaların suç saydığı eylemlerle itham edilemez.
 11. Kişilerin özel yaşamı-İlgilinin açık veya kapalı rızası olduğu anlamına gelen yaşam şekli veya kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında- yayınlara konu edilemez.
 12. Kamu yararı olmadıkça, gizli kamera kullanmak, gizlice ses kaydı yapmak, özel mülke izinsiz girmek gibi, ilgilinin kişilik haklarına saldırı sayılabilecek yöntemlerle haber üretilemez.
 13. Sanıkların, suçların akrabaları ve yakınları, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir edilemez.
 14. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayımlanamaz.
 15. Haber kaynağının -kamuoyunu yanıltmayı amaçladığı haller hariç-gizliliğine azami saygı ve titizlik gösterilir.
 16. Haberlerin araştırılması, hazırlanması ve yayımlanmasında her zaman dengeli, gerçeğe bağlı ve objektif davranılması şarttır.
- a) Yayımlanan haberde suçlanan tarafın görüşüne yer verilir. İlgilinin yanıt vermemesi veya kendisine ulaşılammış olma hali aynı haberde belirtilir.
 - b) Yayımlanan alıntılarda kişinin anlaşılmaz ya da gülünç duruma düşmesine neden olacak özetleme ve değişiklik yapılamaz. Yayımlanan alıntılarda kaynak ve tarih açık olarak belirtilir.
 - c) Bütün kamuoyu araştırmaları, yapan kuruluşun adı;kimin talebi ve finansmanı ile yapıldığı, tarih ve görüşülen kişi sayısı ve araştırma metodu açık olarak belirtilerek yayımlanır.
17. Şiddet ve zorbalığı özendirici veya kışkırtıcı; çocukları cinsel konularda olumsuz yönde etkileyici, bireyleri topluluklar ve uluslar arasında nefret ve düşmanlığı körükleyici yayın yapmaktan kaçınılır.
 18. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların, bu nitelikleri tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

19. Yayın tarihi için konan zaman (ambargo) kaydına uyulur.

20. Yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı gösterilir, gereği yapılır.

a) Doğan Medya Grubu basın organları, hatalarını düzeltme amacına yönelik, düzenli olarak devreye giren mekanizmalar oluştururlar.

EK F

FOTO MUHABİRLİĞİ ETİK KURALLARI (NPPA)*

A. GİRİŞ

1.NPPA'nın (National Press Phototgrapher Association - ABD Ulusal Basın Fotoğrafçıları Derneği) bütün üyeleri, Etik Kuralları'na uymakla yükümlüdür.

B. AMAÇ

1. Foto muhabirliğinin geliştirilmesini amaçlayan profesyonel bir topluluk olan Ulusal Foto Muhabirleri Derneği (NPPA), kamunun doğal yasasına, gerçeği arama özgürlüğüne ve toplumsal olaylar ile içinde yaşadığımız dünya ile ilgili doğru ve tam bilgi sahibi olma hakkına saygı duyar. NPPA, sözcüklerin anlamını zenginleştirmenin ve açıklamanın olanaksız olduğu durumlarda bir haberin tamamlanmış sayılamayacağına inanır. Olayları gerçekte olduğu gibi betimlemek, yaşanan olayları resimlemek ya da halkın yararına olan bir şeyin açıklanmasına yardımcı olmak amacıyla kullanılan fotoğrafların, halkın gelişmelerden doğru bir biçimde haberdar edilmesinde ve yaşlı ya da genç bütün insanların kamu alanına giren herhangi bir konuyu daha iyi anlamasına yardımcı olmada vazgeçilmez unsurlar olduğuna inanıyoruz. NPPA, foto muhabirlerinin kamu çıkarlarına hizmet ederken daima etik davranışların en yüksek standartlarına sadık kalması gerektiğini kabul eder.

C. ETİK KURALLARI

1. Hem bilim hem de sanat olarak foto muhabirliği, bu uğraşı meslek olarak seçenlerin en iyi düşünce ve çabalarına layıktır.
2. Foto muhabirliği, kamuya sadece birkaç mesleğin edebildiği düzeyde hizmet etme olanağı sağlar ve mesleğin bütün üyeleri, maddi hırslar gütmeyen etik davranışların yüksek standartlarına sadık kalmaya çalışmalıdır.
3. Doğru, dürüst ve yansız bilgi veren fotoğraflar çekmek için çaba harcamak, her foto muhabirinin kişisel sorumluluğu olmalıdır.
4. Gazeteci olarak en büyük değerimiz, güvenilirliktir. Belgesel foto muhabirliğinde bir fotoğrafın içeriğini kamuyu aldatacak şekilde (elektronik olarak ya da karanlık odada) değiştirmek yanlıştır. Bir fotoğrafta elektronik olarak yapılabilecek değişiklikler ile ilgili karar alırken adil ve doğru habercilik ilkelerinin kriter kabul edilmesi gerektiğine inanıyoruz.
5. Tanıtım, birçok durumda gereklidir. Ancak içeriği ne olursa olsun doğru

* Foto Muhabirleri Derneği'nin internet sitesinden

olmayan açıklamalar, profesyonel foto muhabirlerine yakışmaz. Bu tür davranışları şiddetle kınıyoruz.

6. Mesleğimizin bütün üyelerine tek tek ve toptan cesaret vermek ve yardımcı olmak görevimizdir. Foto muhabirliğinin kalitesi, ancak bu böyle daha yüksek standartlara çıkarılabilir.

7. Basının hukuk tarafından tanınan tüm hak ve özgürlükleri ile bütün haber ve görsel bilgi kaynaklarına ulaşma özgürlüğünü korumaya çalışmak, her foto muhabirinin görevidir.

8. İş anlaşmaları, talepler ve ilişkilerdeki ölçütümüz, insanlığımızın ön plana çıkarılması olmalıdır. Bu ölçüt, NPPA'nın üyeleri olarak görevlerimizi daima dikkate almamızı zorunlu kılar. İş yaşamımızdaki her durumda ve bizden önce gelen sorumluluklarımızda başlıca düşüncemiz, sorumluluklarımızı ve görevlerimizi yerine getirmek olmalıdır. Görevimizi yerine getirirken, insan idealleri ile başarılarını varolan seviyeden daha yukarılara çıkarmak için çaba harcamalıyız.

9. Hiçbir etik kuralı, her durum hakkında önceden hüküm veremez. Bu nedenle etik ilkelerin uygulanmasında sağduyu ve doğru yargı zorunludur.

D. DEĞİŞTİRME

1. Madde XVII, sadece Yönetim Kurulu üyelerinin üçte ikisinin oyları ile değiştirilebilir ya da feshedilebilir.

EK G

İLETİŞİM ŞURASI FOTO MUHABİRLERİ DERNEĞİ'NİN RAPORU (20 - 21 ŞUBAT 2003 / ANKARA)

Foto muhabirleri olarak İletişim Şurası'nın düzenlenmesinde emeği geçen herkese teşekkürlerimizi sunuyor, Şura'da ele alınacak konuların ve ortaya atılan düşüncelerin, mesleğimiz ile ilgili yararlı sonuçlar doğuracağına yönelik "iyimser" inancımızı sizlerle paylaşmak istiyoruz .

FOTO MUHABİRLERİ DERNEĞİ HAKKINDA

Foto Muhabirleri Derneği, 12 Haziran 1984 tarihinde kuruldu. Dernek, yönetim merkezi olarak Ankara'yı belirledi. Dernek, Bakanlar Kurulu'nun 2 Kasım 1989 tarihinde aldığı karar ile "Kamu Yararına Çalışan Dernekler" kapsamına alındı.

İnsanların sevinçlerinin yanı sıra hüznünün, coşkusunun yanı sıra düş kırıklıklarının da bir anlamda sessiz tanıkları olan foto muhabirleri, çektikleri fotoğraflarla, siyasetinden toplumsal olaylarına, sporundan magazinine, ekonomisinden diplomasisine uzanan geniş bir yelpazede görsel tarihi yazma sorumluluğunu yerine getirebilmenin çabası içerisindeyler. Bu görevleri sırasında kendilerine edindikleri en önemli ilke objektifliktir.

Kuruluşundan bu yana, Foto Muhabirleri Derneği'nin gerçekleştirdiği belli başlı önemli etkinlikler arasında, Türkiye'de basın fotoğrafçılığının en önemli ödülleri "Yılın Basın Fotoğrafları" yarışması sonucunda vermesi ve bu yarışmaya katılan fotoğrafları bir kitap halinde yayınlaması, Merkezi Hollanda'da bulunan ve dünyanın en önemli basın fotoğrafçılığı organizasyonu olan World Press Photo sergilerinin Türkiye'ye getirilmesi, dernek bünyesinde "Fotoğraf Makineleri Müzesi"nin açılması, üniversitelerimizde gerçekleştirilen basın fotoğrafçılığı etkinliklerine destek vermesi, gazeteci cemiyetleri ile gerçekleştirilen eşgüdüm çerçevesinde yerel muhabirlere foto muhabirliği seminerleri vermesi, yurt genelinde fotoğraf sergileri açması, yaklaşık 2000 sayfalık yazı ve fotoğraftan oluşan internet sitesi aracılığıyla meslektaşlarımızın özellikle akademik yönden bilgilendirmesini sayabiliriz.

Dernek, gerçekleştirdiği etkinliklerle, Türk Basın Fotoğrafçılığı'na katkı yapmayı sürdürmektedir.

- RAPOR -

Foto muhabirliği, kendine özgü özellik ve dinamikleri olan bir basın dalıdır.

Derneğimizin de aralarında olduğu 11 gazetecilik örgütünden oluşan G-9 Platformu'nun da üyesi olan Cemiyet ve TGS, konuyu kapsamlı bir şekilde

raporlarında yansıtmakla beraber bizlerin sorun ve çözüm önerilerimizi ayrıca ve özetle şuramıza sunuyoruz:

YASAMIZIN İŞLETİLMESİNİ İSTİYORUZ...

Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun'a tabii olarak çalışan biz foto muhabirleri, öncelikle yasamızdaki hükümlerin uygulanmasını istiyoruz. Gelelim bu yasanın işletilmediği için bizleri mağdur eden bazı maddelerine:

a) Yasanın 10. maddesinde, "Mesleke ilk intisap eden gazeteciler için tecrübe müddeti en çok üç aydır" denilmekle birlikte; uygulamada hepimizin malumu olduğu gibi bu süre aylar, hatta yıllarca sürmektedir. Yani bu yasaya tabii bile olmamız engellenmekte, elden geldiğince geciktirilmektedir. Buna bağlı olarak meslektaşlarımız aylar boyunca "stajyer" ücretleri ile ücretlendirilmektedir.

b) 14. maddede "Kararlaştırılan ücret her ay peşin olarak ödenir. İlave ücretlerin sigorta priminin ödenmesi mecburidir." diye belirtilmesine rağmen maaş ödemeleri gecikmekte, ekonomik gerekçeler gösterilerek maaşların ödenmesi bazen aylar sonrasına dek sarkmakta, verilen bu gecikmiş ücretlere ise yasal faiz uygulanmamaktadır. İşin en acı yanı ise sigorta primlerinin zamanında yatırılmamasıdır. Aylarca sigortalı çalıştığı halde primleri eksik yatırıldığı ya da hiç yatırılmadığı için basın kartını bir türlü alamayan arkadaşlarımızın sayısı hayli fazladır. Diğer bir problem de meslektaşlarımızın ücretlerinin bordrolarında düşük gösterilip, primlerinin de gerçek ücretlerine değil de düşük gösterilen bu ücrete göre yatırılmasıdır. İşten atılma, emeklilik gibi durumlarda yasal belge olan bordrolar esas alındığından meslektaşlarımız ciddi maddi kayıplara uğratılmaktadır.

Bu konuya ek olarak; maaş zamları belirli bir periyotta yapılmamaktadır. Sendikasız çalışan meslektaşlarımıza maaş zamları fiili olarak yapılan bir uygulama ile memurlara yapılan zamlar gibi 6 ayda bir yapılmaktadır. Bu altı aylık süre sürekli aşılmakta, yapılan oldukça düşük zamlar da enflasyon yoğun ortamda eriyip gitmektedir.

c) Yasanın 15. maddesinde "Gazeteci, mukavele hükümleri dışında olarak işveren tarafından verilen işler veya sipariş edilen veya yayınlanması kabul edilen yazılar için ayrıca ücrete hak kazanır. Bu işlerle ilgili ilave ücretlerin sigorta primlerinin ödenmesi mecburidir" dendiği halde özellikle gazete ve dergi gruplarının bağlı olduğu medya kuruluşunda çalışan foto muhabiri arkadaşlarımızın çektikleri fotoğraflar gruba bağlı diğer basın organlarında da kullanılmakta, "havuz sistemi" diye adlandırılan bu tuhaf uygulama çerçevesinde meslektaşlarımıza ek bir ücret verilmemekte, doğal olarak da sigorta primlerine ilave yapılmamaktadır. Bu konuda son yıllarda yaşadığımız problemlerin üzerine kararlılıkla gidilmeli, mağduriyetimiz önlenmelidir.

d) Yine yasamızın 16. maddesinde "Talim veya manevra dolayısıyla silah altına alınan gazeteci bu müddet zarfında ücret hakkını muhafaza eder... İlk muvazzaf

askerlik hizmeti için silah altına alınan gazeteciye normal askerlik müddetince son aldığı ücret yarı nispetinde ödenir." demekle birlikte askerlik sırasında ücret vermemek için birçok meslektaşlarımızın iş akitleri işverence feshedilmektedir. Bu ücreti vermemek için askere henüz gitmemiş meslektaşlarımız, bu konu gerekçe gösterilerek kadrolu olarak işe alınmamakta, stajyer olarak çalıştırılmaktadır. Bu da mesleğimizdeki "kıdem" konusunda yasal platformlarda belirsizlik yaşatmaktadır. Askerlik öncesi kadroya alınan meslektaşlarımız ise, yasal olarak çalıştırılmaları gereken 212 sayılı yasaya göre değil, 1475 sayılı yasaya göre düzenlenen sözleşmelere imza atmak zorunda kalmaktadırlar. Gerekçe yine aynıdır; askerlik hizmeti boyunca yarım maaş tutarındaki ücreti ödememek !

e) Ciddi problemlerimizden biri de gece çalışan meslektaşlarımızın yaşadıklarıdır. Yasamızın 19 maddesine göre "Gazetecinin vazifesi devamlı gece çalışmasını gerektirdiği hallerde hafta tatili iki gündür." Oysa bu arkadaşlarımıza da haftalık izinleri bir gün olarak kullandırılmaktadır. Bu arkadaşlarımızın mesai saatleri de hayli uzundur. Günlük çalışma saatleri ortalama 12 saattir ve fazla çalışmalarına karşılık ek bir ücret verilmemektedir. Zaten bu meslektaşlarımızın neredeyse tamamı 300-400 milyon TL. aralığında değişen ücretler almaktadır. Bir gececi arkadaşımızın da dediği gibi, DİE'nin belirlediği "yoksulluk sınırı"nın da altında çalıştırılmaktadırlar.

f) Genel olarak baktığımızda, yıllık izinlerimiz de tam olarak kullandırılmamaktadır. Oysa Yasa'nın 19. maddesinde "Günlük bir mevkutede çalışan bir gazeteciye, en az bir yıl çalışmış olmak şartıyla, yılda dört hafta tam ücretli izin verilir. Gazetecilik mesleğindeki hizmeti on yıldan yukarı olan bir gazeteciye, altı hafta ücretli izin verilir. Gazetecinin kıdemi aynı gazetede ki hizmetine göre değil, meslekteki hizmet süresine göre hesaplanır." denilmektedir. Foto muhabiri arkadaşlarımız ne yazık ki yasal hakları olan bu izin süresinin yarısını bile güçlüğüle kullanmaktalar. Biraz önce belirttiğimiz kıdem konusu da burada yine karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmeli olarak işe başlama süresi yasada belirtilen "3 ay" ibaresinden kat kat fazla olduğu için, yıllardır çalışan meslektaşlarımız bir türlü "on yıllık" olamamaktadır!

g) Uygulanmasını istediğimiz yasal haklardan biri de çalışma sürelerimiz ve fazla mesailerdir. Yasa'da "...Çalışanlar için günlük iş müddeti, gece ve gündüz devrelerinde sekiz saattir. Her bir fazla çalışma saati için verilecek ücret, normal çalışma saati ücretinin % 50 fazlasıdır. Fazla çalışma ücretlerinin gününde verilmemesi halinde, her geçen gün için % 5 fazlasıyla ödenir. Fazla mesai günde üç saati geçemez" hükmü yer almasına rağmen "fazla mesai" hemen hemen hepimiz için "ütopik" bir kavramdır. "Gazetecinin gecesi gündüzü olmaz !" diye ahkam kesenlere cevabımız, "Evet size katılıyoruz ama emeğimizin karşılığını verdiğiniz sürece" olacaktır. Şimdiye dek mesai ücreti almadan fedakarca çalışan arkadaşlarımıza üç-beş günlük izinler çok görülmektedir. Sorun eleman eksikliği ise neden yüzlerce meslektaşımız doğru dürüst gerekçe gösterilmeden işten atılmışlardır? Neden istihdam açığı yaratılmıştır ve bu açık neden diğer çalışanların birden fazla kişilik çalıştırılması gibi insani olmayan bir yöntemle kapatılmaya çalışılmaktadır?

EKİPMAN PROBLEMİMİZ...

İşverenler sayesinde ülkemiz foto muhabirliği, gazetecilik işkolunda tuhaf bir geleneğe (!) imza atmıştır.

Dijital teknolojinin basın fotoğrafçılığına girmesi ile birlikte, foto muhabirleri olarak medya kuruluşlarını malzeme yönünden sübvansetmeye başladık!

Bu ne anlama gelmektedir? İlk olarak basın kuruluşlarının oldukça yüklü miktarda film satın alma devri sona ermiştir. Bir kaset filmin 3 dolar olduğunu varsayalım; Foto muhabirleri ayda ortalama 100 kaset film tüketmekteydiler. Bir basın kuruluşu, sadece bir foto muhabirinin film sarfiyatı için ayda 300 dolar ödemekteydi. Bu da yılda 3.600 Dolar demektir. Bu meblağ, bir basın işletmesinin sadece film sarfiyatından kurtuluşu ile elde ettiği kazancıdır. Bunun yanında film banyosu masrafı da ortadan kalkmıştır. Çabuk bayatlayan ve çok tüketilen film banyosu devri, dijital teknoloji ile sona ermiştir çünkü filmin varlığı ortadan kalkmıştır. Gelelim görev yerinden haber merkezlerine film gönderilen eski zamanlara; Foto muhabirlerinden filmlerini alıp gazete binalarına getiren araçların oldukça yüklü benzin masrafları da artık sadece anı olarak kalacaktır hafızalarımızda. Çünkü foto muhabirleri taşınabilir bilgisayarları ile gittikleri görev yerinden haber merkezlerine fotoğraflarını GSM ve uydu telefonları aracılığı ile göndermektedir.

Görüldüğü gibi maliyette oldukça büyük meblağlar tutan düşüş meydana gelmiştir. Peki tüm bunları sağlayan ve epey pahalı olan dijital fotoğraf teknolojisini foto muhabirlerine kim alıyor? Cevabı oldukça şaşırtıcı: Foto muhabirinin kendisi!

Alınan maaşların düşüklüğü karşısında fotoğraf ekipmanının (dijital makine gövdesi, objektifler, flaş, çanta, yardımcı aletler vb) pahalılığı, foto muhabirliğini "borç batağına saplanıp kalmakla" eşanlamly yapmaktadır. "Ben işimi iyi yapmalıyım" diye düşünen bir foto muhabirinin harcaması gereken ortalama meblağ 5.000 ABD Doları'dır. Maaşa oranlarsak yemeden içmeden yaklaşık birbuçuk yıl çalışmak! Özellikle dijital teknolojinin foto muhabirliğinde "olmazsa olmaz" konuma gelmesi meslektaşlarımızı mali yönden hayli zorluyor.

Bu konuda biraz insafa (!) gelen medya kuruluşlarımız bünyelerinde çalışan foto muhabirlerine ekipman alımında bazı kolaylıklar (!) sağlamaktalar. Alınan ekipmanın yarı ücretini ödeyen bu basın kuruluşları geri kaian kısmını da maaşlardan kesmektedir. Bazı basın kuruluşları bunu da yapmamakta, verdikleri kredinin tamamını foto muhabiri arkadaşlarımızın maaşlarından kesmektedir. Bir takım basın kuruluşlarında bu bile yoktur. Yani ne kredi, ne yardım! Foto muhabiri düşük maaşı ve kaderiyle baş başa bırakılmıştır.

Bir kaza anında foto muhabirinin hayati organlarını korumaktan çok ekipmanını

koruma refleksi, güçlükle elde ettiğimiz ve bir daha almakta çok zorlanacağımız malzemelerin fiyatlarından ve onun omuzlarımıza yüklediği yükten dolayıdır.

Bizim talebimiz foto muhabirlerinin bu konuda yasal bir korumaya alınmasıdır. Basın sektöründe muhabirler haber yazdıkları bilgisayarları kendileri almamaktadır, kameraman arkadaşlarımızın da tüm ekipmanı televizyon kuruluşları tarafından karşılanmaktadır. Peki neden binlerce dolar tutan fotoğraf ekipmanının yükü foto muhabirlerinin omuzlarına yüklenmektedir? Tekrar ediyoruz, bu konu derhal bir yasal çerçeveye oturtulmalı, üzerimizde yıllardır bulunan bu bunaltıcı yük kaldırılmalıdır.

Gelelim ekipman kullanımından kaynaklanan fiziksel yüke... Son günlerde fotoğraf çantamıza ek olarak taşınabilir bilgisayarları da taşımak zorunda kalıyoruz. Dijital olarak kaydettiğimiz fotoğraflar taşınabilir bilgisayarlar ve GSM aracılığı ile haber merkezlerine olay yerinden gönderilmektedir. Durum böyle olunca yükümüz de artmaktadır. Bir foto muhabirinin kendi ağırlığının haricinde ortalama 10 kilo yükü de her gün taşıması, fiziksel olarak da yıpranmasına neden olmaktadır. Bu anlamda foto muhabiri ve kameraman arkadaşlarımızın "mesleki yıpranma"larının diğer gazeteci meslektaşlarımıza göre daha ağır olduğu açıktır.

Ekipman ile ilgili diğer problemimiz sigortadır. "riski yüksek" olduğu için sigorta şirketleri foto muhabiri ve kameraman arkadaşlarımızın ekipmanını sigorta etmemektedir. Sigortalaması halinde de çok yüksek prim ödememiz gerektiğini söyleyen birkaç sigorta şirketi de olmuştur.

TELİF HAKLARI

Yayın organları kendi bünyelerinde haber ajansları oluşturmuşlardır. Bu haber ajansları sadece kendi yayın grubuna değil başka yayın kuruluşlarına da fotoğraf ve haber servisi yapmaktadır. Yani foto muhabiri arkadaşlarımızın çektikleri fotoğraflar, sözleşme yaptıkları kurumlarından başka yerlere satılmaktadır. Bunun karşılığında ise arkadaşlarımıza ayrı bir telif ücreti ödenmemektedir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda, "Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir" (Madde 8) denmektedir. İlgili maddede "Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça, memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserlerin mali hak sahipleri bunları çalıştıran veya tayin edenlerdir. Tüzel kişilerin uzuvları hakkında da bu kural uygulanır. .. Bir eserin yapımcısı veya yayımlayıcısı, ancak eserin sahibi ile yapacağı sözleşmeye göre mali hakları kullanabilir."

Bu konuyla ilgili özel bir sözleşme bulunmadığından meslektaşlarımızın eserlerinin başka bir kuruluşa satılması yasal olarak da mümkün değildir. Özellikle bu konuda ilgili yasanın işletilmesi, fotoğrafları yıllardır sözleşme dışı kullanılan meslektaşlarımızın mağduriyetlerinin önlenmesini, konuya ilişkin ek

bir sözleşme yapılmasını ve yapılan ek sözleşmelerin eser sahibi arkadaşlarımıza satıştan elde edilen net karın belirli bir yüzdede karşılığının verilmesi gerekmektedir.

Yine bu konuda yıllardır süren bir üzüntümüz vardır. "Bir eserin sahibi onu meydana getirendir"... Bir fotoğraf, tek kişinin çektiği bir materyaldir. Yani eser sahibi tartışmasız bir şekilde bellidir. Çeken kendini bilmekte, yazı işleri bilmekte ama okur fotoğrafı çekenin kim olduğunu bilmemektedir! Fotoğrafların altına çeken foto muhabiri arkadaşlarımızın imzasının konulmaması hem meslektaşlarımıza hem de yüzbinlerce okura karşı nezaketsizliktir. Bu konuda duyarlı basın kuruluşlarımıza bir kez daha teşekkür etmekle birlikte, basın emekçisi arkadaşlarımızın imzalarını kullanmayarak "emeğe saygı" ilkesini göz ardı eden kuruluşlara üzüntülerimizi sunarız.

Bir işyerinde yıllardır hiçbir sözleşme yapılmadan "stajyer", "kaşeli" statüsü altında çalışan foto muhabiri arkadaşlarımızın yasal haklarının oluşmasına bile izin verilmezken, çektiği tüm fotoğrafların aralarında sözleşme olmadığı halde kurumun malı olması ve bu arkadaşlarımıza fotoğraflarının telif ücretlerinin ödenmemesi, yanıtını bulamadığımız diğer bir sorudur.

MESLEK İÇİ EĞİTİM...

En ciddi taleplerimizin başında "meslek içi eğitim" gelmektedir. Basın fotoğrafçılığı, teknolojinin oldukça yoğun kullanıldığı bir alandır.

Meslektaşlarımızın yeni teknolojik gelişmeler hakkında bilgilendirilmesi, mevcut ekipman ve bilgisayar programlarını verimli kullanmalarını sağlamak için meslek içi eğitim şarttır. Yoğun mesai temposu göz önüne alındığında yapılması gereken bu konuda yasal bir zorunluluk getirmektir. Meslek içi eğitim alacak meslektaşlarımız, eğitim günleri süresince "ücretli izinli" sayılmalıdırlar. Bu eğitimi verecek kişiler, eğitim salonları, ekipman gibi konularda gereken maddi katkıların Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'ne sağlanacak kaynaklarla gerçekleşmesinin söz konusu konuya kurumsal bir kimlik kazandırması açısından önemli olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Eğitim konuları ile ilgili olarak meslek örgütleri ile irtibatta olmak, onların önereceği programları uygulamak faydalı olacaktır. "Meslek içi Eğitim Programı"nı özellikle yerel medyadaki arkadaşlarımızla birlikte yapmak ülkemiz gazeteciliğinin standartlarını yükseltecektir.

Bu konudaki önemli bir nokta da Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün önceki yıllarda gerçekleştirdiği tarzda "yurtdışı programları"dır. Tarafımızca yurtdışından belirlenecek yayın organlarına meslektaşlarımızın dönemsel olarak gönderilmesi ve bu arkadaşlarımızın edindikleri izlenimleri bizlerle paylaşması çok fayda sağlayacaktır.

FOTOĞRAF EDITÖRLÜĞÜ

Ülkemiz basın fotoğrafçılığının en önemli eksikliklerinden biri de bir çok yayın organımızda "Fotoğraf Editörü"nın bulunmayışudur. Çekilen fotoğrafları değerlendirmek oldukça önemlidir. Bir fotoğrafın çerçevesi, tonu, bakış açısı, etkileme gücü, inandırıcılığı, samimiyeti, aksiyonu, renk dengesi gibi birçok etken, usta göz ve beyinlerle okura daha iyi yansıtılır. Türkiye'de fotoğraf editörü olan basın kuruluşu sayısı ne yazık ki bir elin parmaklarını geçmemektedir. Diğer basın kuruluşlarında fotoğrafı "seçme" işi haber müdürleri, istihbarat şefleri ve sayfa sekreterlerine bırakılmıştır. Bu bizim açımızdan kabul edilebilir bir şey değildir.

Bizler, foto muhabirleri bir gazeteye girecek haberi deneyimli bir haber müdüründen daha iyi değerlendirebileceğimiz iddiasında değiliz. Çünkü bu iş konsantrasyon işidir. Ama kimse de bizim kadar fotoğrafa konsantre olabileceğini lütfen iddia etmesin. Fotoğraf editörü olan gazetelerimizdeki görsel kalite ile diğer gazetelerdeki görsel kalite kıyas kabul etmez. Dünyaca ünlü Time dergisinin başarısının ardında yatan faktörlerden biri de tam 9 tane fotoğraf editörü olmasıdır. Dünyanın önde gelen tüm basın organlarında birden fazla fotoğraf editörü bulunmaktadır.

Tirajın kendi başına bir basın organına saygınlık sağlamadığı malumumuzdur. Saygınlık içeriğin gücü ile sağlanır. Günlük gazetelerimizde fotoğrafın kapladığı oran, yazıya oranla azımsanamayacak büyüklüktedir. Fotoğrafın oldukça yoğun olarak kullanıldığı gazetelerimizde fotoğraf editörlüğü kurumunun yerleşmemiş olması anlaşılır gibi değildir.

BASIN FOTOĞRAFÇILIĞINDA AHLAK...

"Objektif", foto muhabirleri olarak gurur duyduğumuz kelimedir. Çünkü, tarafsızlığı belirten bu kelime bizim kullandığımız ana ekipmanla aynı ismi taşımaktadır. Foto muhabiri görsel tarihi yazar. Kullandığımız ekipman ile "var olanı" belgeleriz. Yıllardır da bu iş böyle devam etmekteydi.

Son yıllarda tanık olduğumuz bazı uygulamalar bizleri çok kaygılandırmaktadır. Bilgisayar ortamında yapılan montajlar, fotoğraflardaki bazı bölgelerin özel fotoğraf programları aracılığı ile tahrif edilmesi, olmayan bir şeyi var gibi göstermeye yönelik bilgisayarın ahlaki olmayan bir şekilde kullanılmasından büyük rahatsızlık duymaktayız. Fotoğraf, insanların "Gözümle görmeden inanmam" şüpheciliğini gideren özelliği ile basına girmiş, inandırıcılığı arttıran hatta kesinleştiren bir faktör olarak saygı görmüştür. Gazetelerimizde şahit olduğumuz bilgisayar hileleri bu saygınlığı zedelemektedir.

TIME dergisi eşini öldürmekle suçlanan O.J Simpson'ın fotoğrafını biraz koyu bastığı için ırkçılıkla suçlanmış, dergi okurlarından özür dilemişti. Basın ahlakı açısından dünyanın böylesine hassas olduğu bu konunun bizde yasal bir

çerçeveye oturtulması gerekmektedir. Fotoğrafın içeriğine yönelik her türlü müdahale kesinlikle yasaklanmalıdır.

Tekrar ediyoruz, foto montajı, bilgisayar ortamında fotoğrafın içeriğine yapılan müdahaleleri ahlaki bulmuyoruz ve bu tarz uygulamaları şiddetle protesto ediyoruz.

Basın Kanunu'nda yasak olduğu belirtilmesine rağmen intihar, tecavüz, küçük yaştaki çocukların teşhiri gibi toplumu olumsuz yönde etkileyen olayların fotoğraflarının arkadaşlarımıza çektilmesi de anlaşılır gibi değildir. Ekmeğin aslanın midesinde bulunduğu, sendikasız ortamda işten atılmaların iki dudak arasından çıkacak tek kelime ile gerçekleştiği ortamda verilen görevi yerine getirmeye kendilerini mecbur hisseden arkadaşlarımız, bu konudaki rahatsızlıklarını şura aracılığı ile kamuoyumuzla paylaşmak istemektedir.

BASIN FOTOĞRAFÇILIĞI EĞİTİMİ

Meslek içi eğitimin yanı sıra üzerinde durduğumuz diğer bir konu da ülkemizde basın fotoğrafçılığına yönelik ciddi bir eğitim eksikliğidir. İletişim fakültelerimizde gazetecilik mesleği genel olarak ele alınmaktadır. Foto muhabirliği takdir edileceği gibi farklı nitelikleri olan bir gazetecilik dalıdır. Üniversitelerimiz bünyesinde "Basın Fotoğrafçılığı" kürsüsünün olmayışı ciddi bir eksiklikler. Dünyada mesleğimiz üzerine eğitim veren ciddi eğitim kuruluşları bulunmaktadır. Mesleğimizle teknik, içerik, etik, tarih hatta ilkyardım gibi bilgilerin verildiği bu tarz bir okulun açılması hem mesleğe hevesli yetenekli gençlerimiz hem de halen bu işi yapmakta olan bizler için ciddi bir akademik destek sağlayacaktır. Bu okullardaki öğretim görevlisi gereksinimi gerek fotoğrafçılık ile ilgili diğer fakültelerden gerekse mesleğimizin emektarı foto muhabirleri arasından karşılanabilecektir.

Ülkemizde bulunan Anadolu İletişim Meslek Liseleri'nde de basın fotoğrafçılığı derslerinde emekli foto muhabirlerinin mesleki bilgi ve deneyimlerinden yararlanabileceği inancındayız. Basın fotoğrafçılığı, deneyimin son derece önemli olduğu bir gazetecilik dalıdır. Fotoğraf konusunda engin deneyimi olan bu meslektaşlarımızın genç kuşaklara büyük katkı sağlayacağı açıktır.

BASIN KARTLARININ İŞLEVİ

Basın işkolunda "sözleşmeli" gazeteci istihdamının sağlanmasına yönelik en önemli araç, basın kartlarının işlevinin arttırılmasıdır. Bu işlev, (TBMM'de olduğu gibi) basın kartlı ya da sözleşmesini 212 sayılı yasaya göre yapan basın çalışanlarının hiç değilse devletin üst düzey makamlarındaki etkinlikleri (Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Genelkurmay, Anayasa Mahkemesi vb) izleyebilmelidir.

Oldukça rahatsızlık duyduğumuz konulardan biri de Başbakanlık Basın-Yayın

ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından verilen basın kartlarına duyulan "güvensizlik". Sarı Basın Kartı'na sahip olan gazeteci, akreditasyonu BYEGM tarafından yapılmış gazetecidir. Buna karşın başta devlet kurumları olmak üzere birçok yerin kendi özel kartlarını yaptırıp basın mensuplarını bunları kullanmaya "zorlaması" kart enflasyonu yaratmaktadır. Ankara'da bir foto muhabirinin yanında bulundurması gereken kartlar; Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, TBMM, Anayasa Mahkemesi, Dışişleri Bakanlığı, Adliye vs.dir.

Son söz olarak yukarıda belirttiğimiz ve sorunlarımızın birçoğunun çözümüne önemli katkı sağlayacak bu konuların derhal ele alınması, çalışanlar açısından önemi her geçen gün daha da anlaşılan sendikalılığın tekrar basın kuruluşlarına yerleştirilmesi, çalışma standartlarımızın çağdaş dünyada görev yapan meslektaşlarımızla eşit düzeye çıkartılması en büyük arzularımızdır.

Toplantının olumlu sonuçlarını en kısa zamanda görebilmeyi diliyor, İletişim Şurası'nın düzenlenmesine katkıda bulunanları ve tüm katılımcıları foto muhabiri meslektaşlarımız adına sevgiyle selamlıyoruz.

EK H

FIJ/EFJ Türkiye Heyeti Raporu

26 - 30 Nisan 2002.

Giriş

Heyet, Türkiye'deki gazetecilerin sosyal ve mesleki koşullarını FIJ'e bağlı örgütlerle birlikte incelemek üzere Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FIJ) ve Avrupa Gazeteciler Federasyonu (EFJ) tarafından yetkilendirildi.

Heyetin inceleme alanı, EFJ'nin 2001 yılındaki Yıllık Toplantısı'nda benimsenen Türkiye Hakkındaki Önerge'ye göre ve FIJ Yönetim Kurulu'nun Mart 2002'deki kararıyla tanımlandı. Heyetin amaçları şöyleydi:

a) Mesleki haklar

- Editoryal bağımsızlık ve ifade özgürlüğü koşullarını da dahil ederek, gazeteciler ve medya çalışanlarının mesleki durumlarını incelemek;
- Medya çalışanlarına ve ülkedeki insan haklarına saygı düzeyi ile cezaevinde olan veya soruşturmaya uğrayan gazetecilerin kötü durumlarını tetkik etmek;
- Güvenlikle ilgili düzenlemelerin, ceza yasası ve basın hukukunun gazetecilerin işleri üzerindeki etkisini soruşturmak

b) Sosyal ve sendikal haklar

- Gazetecilerin ve medya çalışanlarının sosyal koşulları ve sendikal hakları ile bunlara ne kadar saygı gösterildiğini etraflıca incelemek;

- Özellikle, medya sahipliğinin yoğunlaşmasıyla ilgili sorunları, medya sahipleriyle ilişkileri ve iş hukukunun endüstriyel ilişkilerdeki etkisini tetkik etmek;
- Medya sektöründe, gazeteci grupları ile diğer sendikalar arasındaki ilişkileri soruşturmak.

Heyet bu konuları, resmi organların temsilcileri, medya sahipleri ve diğer ilgili uzmanlarla, FIJ ve EFJ'ye bağlı örgütler ve diğer sendikacılarla birlikte ele aldı. Bu rapor, FIJ ve EFJ tarafından yürütülecek izleme çalışmaları için tavsiyeleri de içererek, inanıyoruz ki, Türkiye'deki gazetecilere ve medya sendikalarına destek için önemli bir katkı sağlayacaktır. Heyet, ziyareti sırasında, FIJ'in Türkiye İçin Sendika Geliştirme Projesi'nin uygulanması amacıyla pratik düzenlemeleri de yerine getirdi.

Heyet üyeleri:

Gustl Glattfelder (Alman Gazeteciler Federasyonu),

FIJ Birinci Başkan Yardımcısı ve EFJ Yürütme Kurulu Başkanı

Arne König (İsveç Gazeteciler Federasyonu)

Manfred Protze (Verdi, Almanya) ve

Barry White (Büyük Britanya ve İrlanda Ulusal Gazeteciler Sendikası).

Heyet üyeleri, çalışmalarında, Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın (TGS) destek ve yardımı için teşekkürlerini bildirir. Heyet, İstanbul ve Ankara'yı ziyaret etti. Gazeteciler hakkındaki iş yasaları ayrıntılı olarak Ek A'dadır. Ziyaret programının bir örneği Ek B olarak, görüşülen temsilcilerin ve örgütlerin listesi Ek C olarak ilişiktir. Delegasyona verilen gazete haberlerinin örnekleri Ek D olarak ilişiktir. TGS tarafından heyet için hazırlanan bilgi notu Ek E olarak ilişiktir.

Ön bilgi: Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS)

Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), Türkiye'de gazeteciler adına toplu sözleşme görüşmeleri yapmaya yetkili tek sendikadır. TGS, TÜRK-İŞ'e (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve FIJ'e üyedir.

Anatüzüğüne göre, TGS, üyelerinin ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını koruma ve geliştirme amacını taşır. TGS, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne dayalı sosyal, ekonomik ve demokratik haklardan kuvvet alır. Sendika, Atatürk (modern Türk devletinin kurucusu) ilkelerine bağlıdır.

Türkiye'de sendikaların hangi kurallar ve yasal koşullar altında örgütleneceği biraz karmaşıktır. İş yasalarının gazeteciler üzerindeki etkisinin ayrıntılı ve yararlı bir özeti, heyet için hazırlanan bilgi notuna, TGS Genel Başkanı tarafından Ek A olarak eklendi.

Kısaca, Sendika, yalnızca 212 sayılı Yasa'daki kurallara göre tanımlanan gazetecileri üye kaydedebilir. Birçok gazete sahibi, bu yasanın gazeteciler için 'çok cömert' olduğunu söylemekte ve yalnızca resmi ilan almaya hak kazanabilmek için gerekli editoryal istihdam kotalarını yerine getirmektedir. Eğer medya işvereni bu yasaya göre bir hizmet sözleşmesi yapmazsa, çalışan, TGS'ye giremez. Bu nedenle, Sendikanın, üyeliğini geliştirme potansiyeli bu yasal kısıtlamayla sınırlıdır.

Heyet, Türk yasalarına göre, gazeteler, süreli yayınlar, haber ve fotoğraf ajansları ile radyo ve televizyon şirketlerinin haber birimlerinde çalışan gazetecilerin TGS'ye üye olma hakkı bulunduğunu öğrendi. Ancak, 212 sayılı Yasa'ya ek olarak, mağduriyet tehditi ve işten çıkarmalar sendika üyeliği bakımından cesaret kırıcı etki yapmaktadır.

1990'lara kadar, TGS, büyük gazetelerin çoğu ile toplu sözleşme görüşmesi yapabilmekteydi. Toplu pazarlık, Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası ile yürütülürdü. Ancak 1990'ların başında, iki büyük gazete olan *Hürriyet* ve *Milliyet*'te çalışanlar işverenin (Aydın Doğan) baskısıyla sendikadan istifa ettiler.

İşverenlerin karşıt tutumları nedeniyle, sendikal örgütlenmenin olduğu bazı işyerleri (örneğin, *Tercüman*, *Güneş* ve özel mülkiyet olan UBA Haber Ajansı) kapandı. Yayın yaşamına sonradan başlayan gazetelerde de (*Star*, *Radikal* ve diğerleri), radyo ve televizyon şirketlerinde de sendikal örgütlenme mümkün olmadı. Sabah grubu ve diğer medya grupları ise sendikal örgütlenmeye hiç izin vermediler.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayımlanan resmi istatistiklere göre, gazetecilik işkolunda yaklaşık 9,800 işçi çalışmaktadır ve TGS'nin kayıtlı üye sayısı da 3,398'dir. Ancak TGS'nin aktif üye sayısı 1000 dolayındadır. Sendikal haklara gerçekten engelsiz olarak kavuşabilen gazeteci sayısı ise sektörde çalışan toplam gazeteci sayısının yüzde 5'ini (yaklaşık 450-500 kişi) güçlükle bulmaktadır.

Bu toplumsal kriz, TGS ve ÇGD üyelerini de kapsayan çalışan ve işten atılmış gazetecilerle yapılan toplantıda kuvvetlice vurgulandı. TGS'ye üye olmalarına olanak veren 212 sayılı Yasa hükümleri dışında kalan 'kayıtdışı' gazetecileri ÇGD temsil etmektedir. 2001 yılında sayıları 4,800'e varan gazeteci ve medya çalışanının işlerini kaybettiği tahmin ediliyor.¹ Çok sayıda medya işvereni, ekonomideki kötü gidişi, personel çıkarmanın bir gerekçesi olarak kullandı. Yüzde 88.6'ya varan enflasyonla ve IMF ile Dünya Bankası'nın mali yardımıyla desteklenen ve popüler olmayan bir yeniden yapılandırma programıyla, geçen yıl, ülkenin en kötü ekonomik krizini gördü. Bu krizin, işsiz gazeteciler ve medya çalışanlarının güven ve moral değerleri üzerinde, birçok çaresizlik ve umutsuzluk vakalarına yol açan, derin bir etkisi oldu.

Heyet üyeleri, bu hususların çoğunu, kendisi de 'kovulmuş' eski bir gazeteci olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan'a sordu. Bakan Okuyan, özellikle 212 sayılı Yasa'ya bağlı olmayan ve daha genel sosyal mevzuata göre genel bir 'korumaya' tâbi kalan gazetecilerin, iş güvencesinin eksikliğinden dolayı uğradığı rahatsızlığı kabullendi. Ancak değişikliklerin yapılıp yapılmayacağı hâlâ belirsiz görünüyor.

TGS, şu anda, yarı resmi haber ajansı olan *Anadolu Ajansı*, özel mülkiyet olan *ANKA* haber ajansı ve bağımsız *Cumhuriyet* gazetesinde toplu sözleşme

¹ TGS'nin bu kriz karşısında nasıl bir yol izlediği, delegasyona sundukları bilgilendirme raporunda yer almaktadır.

imzalayabilme yetkisine sahiptir. Bunlardan *ANKA* ve *Cumhuriyet*'te, mevcut toplu sözleşmenin uygulanamaması anlamına gelen, ciddi ekonomik sıkıntılar vardır. *Cumhuriyet*'te yeni bir sözleşme üzerinde görüşmeler başlatılamadı. Gerçek anlamda bir toplu iş sözleşmesi imzalanabilen ve sendika üyelik aidatları toplanabilen tek işyeri *Anadolu Ajansı*'dir.

TGS'nin gazetecilik işkolundaki diğer işyerlerinde de üyeleri olmakla birlikte, toplu sözleşme görüşmesi yapılamamaktadır. Bunun nedeni, toplu sözleşme görüşmelerinin, yalnızca personelin yüzde 50'sinden fazlasının sendika tarafından örgütlendiği işyerlerinde yapılması zorunluluğudur. Ayrıca TGS'nin gelir kaynağı sadece üyelerinden toplanan aidatlardır ve bu kaynaklar sınırlı olduğu için, sendikal etkinliklerin finanse edilmesinde sendika güçlükle karşılaşmaktadır.

Basın Özgürlüğü ve Mesleki Sorunlar

TGS temsilcileri, diğer gazeteci kuruluşları, tek tek gazeteciler, ve insan hakları örgütleri, avukatlar ve akademisyenlerle yapılan görüşmeler sonunda, heyet, basın özgürlüğünü, haber verme hakkını, ifade özgürlüğünü ve temel insan haklarının kullanılmasını kısıtlayan çok çeşitli yasal hükümler olduğunu gördü.

Alıkoyma ve tutuklamaya ilaveten, taciz ve gözetim, yayın ve dağıtımın yetkililerce durdurulması gibi örnekler de verildi. Türk İnsan Hakları Derneği, Türk yasa ve yönetmeliklerinin, (Anti-Terör Yasası olarak adlandırılan yasa dahil) ifade, din, dil ve örgütlenme özgürlüğünü engelleyen 300'den fazla hüküm içerdiğini söylemektedir.

Basın özgürlüğü üzerindeki diğer bir kısıtlama medya sahipliğinin yoğunlaşmış biçimidir. TGS, holding medyasının, hassas konularda, haberin yazılışı ve verilisi biçimini sınırlandırdığını söylemektedir. Medya kendi kendine sansür uygulamakta ve örgütlü bir sendikanın yokluğunda, araştırmacı gazetecinin rolü zayıflamaktadır. Yasal kısıtlamalar kadar, bazı medya yöneticileri de medya sahipleri lehine haberlerin verilisi biçimini süzgeçten geçirmekte, şirketin ticari çıkarlarıyla çelişebilen herhangi bir haberin yazılışında gazetecileri güçsüzleştirmektedir.

Yine de, birçok gazete ve dergi ile radyo ve televizyon istasyonu Türkiye'de bağımsız gazetecilik yapmaktadır. Hükümetlerle dirsek temasındaki büyük tirajlı gazetelerde çalışan birçok gazeteci de çok ciddi araştırmalara imza atmaktadır. Bununla birlikte, TGS'nin raporunda denilmektedir ki, "meslek ahlâkına sıkı sıkıya bağlı kalan bu gazeteciler bile Türk medyasını lekeleyen ve medya sahiplerinin çıkarları ile 'medya sahibi-politikacı ilişkilerine' uyumlu yönlendirici editoryal politikalarla karakterize edilen kirliliğin etkilerini tümüyle ortadan kaldıramamaktadır."

Böylesine mevcut medya tablosunu yasayla düzeltmeye çalışmak, Türkiye'nin, Avrupa Birliği üyeliği başvurusunun desteğiyle üstlendiği taahhütleri karşılayabilmesini garanti etmek için yetersizdir. Hükümetlerin, basın özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü ve temel insan haklarını güçlendirmek için, Anayasa ve yasalarda yaptığı değişiklikler de dahil, şimdiye kadar aldığı önlemler yetersizdir.

Yasalar ve Gazeteciler Üzerindeki Etkileri

Kaç gazetecinin basın suçlarından dolayı halen cezaevinde olduğunu hiç kimse tam olarak bilmiyor. Cezaevinde bulunan gazetecilerden bazıları yazdıkları yazılardan dolayı, bazıları da değişik ya da 'çeşitli suçlardan' dolayı mahkumiyet almış durumdadırlar. Gazeteciler hakkında açılan davaların çoğu, "yasadışı örgüt üyeliği" ya da "yasadışı örgüt propagandası" suçlarını düzenleyen Terörle Mücadele Yasası'nın 7 ve 8'inci maddelerine dayandırılmaktadır. Gazetecilere karşı kullanılan diğer hükümler, Türk Ceza Kanunu'nun "devletin askeri veya emniyet kuvvetlerini tahkir ve tezyif etmek" suçunu düzenleyen 159'uncu maddesi ile "yasadışı örgüte yardım ve yataklık" suçunu düzenleyen 169'uncu maddesidir.

Bu yasalara göre, gazeteciler ve yazı işleri müdürleri hakkında, yazılarını ve yayınlarını, "yasadışı örgütlere yardım etmenin" kanıtı diye kullanarak dava açmak mümkündür. Bu suçlardan mahkum olanlar, Terörle Mücadele Yasası'na göre "terör suçlusunu" olarak nitelendirilmektedir.

TGS, heyetin inceleme yaptığı tarihte, "gazeteci" sıfatını taşıyan en az 10 kişinin çeşitli 'suçlardan' dolayı cezaevinde bulunduğunu ifade etti. Bunların arasında, kamuoyu tarafından tanınmış gazeteci-yazar, aydın Fikret Başkaya da yer alıyordu. Ayrıca, TGS'nin tespitlerine göre, 2001 yılının başından Nisan 2002'ye

kadar, 13 gazeteci hakkında çeşitli suçlardan dolayı dava açıldı ve bunların yargılanmaları sürmektedir. 4 gazeteci beraat etti. 2001 yılında, 23 yayınevi tarafından yayımlanan, 38 yazara ait 44 kitap hakkında dava açıldı. Ek olarak, Olağanüstü Hal Bölgesi'nde (OHAL) bazı gazete ve dergilerin dağıtımı hâlâ yasaktır.

Kanunların Avrupa Birliği standartlarının çok gerisinde kalan hükümlerinden dolayı birçok gazeteci hakkında hapis cezası verilmesi, hükümetleri, gazetecileri kapsayan "şartla tahliye" kanunları çıkarmaya zorladı. Böyle bir kanun 1999 yılında parlamentodan geçti ve cezaevindeki gazetecilerin birçoğu tahliye edildi. Buna rağmen bazı gazeteciler gözaltında bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'ne Uyum Çalışmaları

Avrupa Birliği standartlarını karşılamaya çalışmak için 2001 ve 2002 yıllarında, Anayasa, Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu ve Basın Kanunu'nda yapılan düzeltmeler, TGS ve diğerleri tarafından memnuniyetle karşılanmış olmasına rağmen, demokratik bir toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için hâlâ uzun bir yol bulunmaktadır.

Anayasa'nın "temel insan hakları", "ifade özgürlüğü" ve "basın özgürlüğü" ile ilgili maddelerinde geçen yıl yapılan değişiklikler arasında "dil yasağının" kaldırılması da yer aldı. Anayasa'nın "düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü" ile ilgili 26'ncı maddesinde ve "basın özgürlüğü" ile ilgili 28'inci maddesinde yapılan değişiklikler, "kanunla yasaklanmış herhangi bir dilde yayım yapılamaz" hükmünü kaldırdı.

Ancak bu maddelerde, yayın yasağı konulması ve yayınların toplatılmasına anayasal zemin oluşturan bazı hükümler kaldı.

Birtakım başka reformlar da yapıldı. Terörle Mücadele Kanunu'nun 7'nci maddesindeki hapis cezası süreleri indirildi. Ancak Terörle Mücadele Kanunu'nun 8'inci maddesinde yapılan yeni düzenleme, para cezalarını 1 milyar lira ile 3 milyar lira (yaklaşık 840 ile 2.520 Euro) arasında değişen miktarlara yükseltti. Ayrıca bu maddeye, medya sahibine de para cezası verilmesi hükmü eklendi. Sorumlu müdürlere de ayrıca hapis cezası getirildi. Bu suçun radyo ve

televizyon aracılığıyla işlenmesi halinde ise sorumlular ve sahipler hapis cezasıyla karşılaşabileceği gibi, yayın kuruluşunun yayınları 7 güne kadar da yasaklanabilecek.

Koalisyon hükümetinin, eleştirmenlerin söylediğine göre, anayasayla ve ülkenin Avrupa Birliği'ne taahhütleriyle çatışan, tartışmalı bir medya yasa tasarısını parlamentoya zorla kabul ettirmeye niyetlendiği bilgisi de Heyete aktarıldı.² TGS ve diğer gazeteci örgütleri tarafından karşı çıkılan bu yasa tasarısı Nisan ayı başlarında parlamento komisyonunda kabul edildi; tasarı, medya sahiplerinin kârlı devlet ihalelerine girme hakkı üzerindeki yasağın kaldırılmasını öngörüyordu. 25 Nisan tarihli Financial Times gazetesine göre, yasa eğer geçerse, "ifade özgürlüğünün üzerindeki kısıtlamaları yumuşatmak yerine daha da sıkılaştırarak, Türkiye'nin AB'ye katılma sözlerini sekteye uğratacak. Yasa tasarısında, Türkiye'nin geçen ayın sonunda kaldırmayı üstlendiği kürtçe radyo-televizyon yayın yasağı durmaktadır. Tasarı, medyanın 'kötümser' hava yaymasını da yasaklamaktadır. Hukukçular, bunun, 'popüler olmayan üç-parti koalisyonunun eleştirilmesini' de içeren herhangi bir anlama gelecek şekilde yorumlanabileceğini belirtiyorlar..."

FIJ/EFJ temsilcileri, bu konuyu, parlamenterlerle yapılan toplantıda dile getirdiler; bazı parlamenterler, bu teklifler ile medya sahiplerine verilecek artan güç ve nüfuz hakkındaki endişelerini ifade ettiler.³

Sosyal ve Sendikal Haklar

TGS'nin bakış açısına göre, son yasal düzenlemeler, Batı Avrupa standartlarında demokratik bir toplumun yaratılması için yeterli değildir. Demokratikleşme sürecinin, insan hakları ve düşünce özgürlüğü temeline dayandırılması gerektiğini ve aynı zamanda işverenlerin sömürsüne karşı işçileri yasalarla koruyarak, endüstriyel ilişkilerde işçiler ve işverenler arasında bir denge sağlamaya yönelik olması gerektiğini belirtmektedirler.

² Geçen yıl benzeri bir yasa tasarısı Cumhurbaşkanı tarafından veto edildi.

³ Bu yasa sonradan Parlamento tarafından onaylandı.

Gazeteciler bakımından, sermaye yapısı ve medya sahipliğindeki yoğunlaşma ile medya çalışanlarının çoğunluğunun içinde bulunduğu çalışma koşulları ve iş güvencesinin eksikliği; basın ve ifade özgürlüğü ile insan haklarının kullanılmasının önünde önemli ölçüde engel oluşturmaktadır.

Medya Sahipliği ve Medya Sahipleriyle İlişkiler

Türkiye'de 3,000'den fazla gazete, süreli yayın ve haber ajansı, 300 dolayında televizyon istasyonu ve 1000'den fazla radyo istasyonunun bulunması; insanların, ifade özgürlüğü şartlarından tam olarak yararlanabildiği anlamına gelmemektedir. TGS, medya sahiplerinin emek sömürsünün, dil, din, cinsiyet ve inanç ayrılığı gözetilmeksizin tüm işyerlerinde söz konusu olduğuna inanmaktadır.

Türk medyası, başka yerlerdeki gibi, artan tekelleşme ve sahiplik yoğunlaşmasının sıkıntısını yaşamaktadır. Üç büyük medya sahibinin egemenliği vardır. Doğan grubu en büyükleridir ve üç büyük gazete (*Hürriyet*, *Milliyet*, *Radikal*), birçok günlük ve süreli yayın, basımevleri, dağıtım şirketleri, iki büyük televizyon şirketi (*Kanal D* and *CNN-TURK*), ayrıca otomobil, bankacılık, sigorta, finans, elektrik, enerji ve petroi endüstrileri ile internet sektöründe çok sayıda şirket bu grubun içinde yer almaktadır. Doğan Grubu'nun sahibi, Aydın Doğan, gazeteleri, Türk basınında reklam gelirlerinin üçte ikisini elde eden bir şirketi yönetmektedir. Aydın Doğan, yukarıda sözü edilen medya yasa tasarısını en çok destekleyen ve bu yasadan en çok yararlanacak kişi olarak görülmektedir.

Delegasyon, bu grubun Genel Yayın Yönetmeni olan ve sahibinin ilgisi sorulduğu zaman, 'Onun nefesini daima ensemizde hissederiz' diyen Ertuğrul Özkök ile de görüştü. Özkök, şirketinin, zor ekonomik koşullar altında rekabetçi olması gerektiğini anlattı ve gazetecilerin kovulmasından esef duyduğunu ifade etti. Çok açık sözlü bir görüş alış veriş oldu ve delegasyon çok güçlü bir izlenimle ayrıldı: Bu medya şirketi, geleceğini Avrupa Birliği içinde görüyor, fakat sosyal ilişkilerde Avrupa standartlarını tanımaksızın. Bay Özkök şunu belirtti: "212'den nefret ediyoruz ve sendikadan hoşlanmıyoruz."

Uzan Grubu, ikinci büyük gruptur. Türkiye'de ikinci en yüksek tirajlı gazete olan "*Star*" gazetesi ile "*Star*" televizyonu bu gruba aittir. Uzan'ın başka televizyon ve

radio kanalları, ayrıca bankacılık, çimento, enerji, inşaat, tekstil ve cep telefonu sektörlerinde de büyük şirketleri bulunmaktadır.

Üçüncü büyük grup Bilgin grubudur. Banka operasyonundan dolayı soruşturma altındalar. Son zamanlarda ekonomik olarak güçsüzleşen bu grup, hükümete yakın bir yayın politikası yapmaktadır. Sözü edilen diğer iki grup da hükümetle yakın ilişkiler kurmayı kendi çıkarlarına uygun görmektedir.

TGS, bu medya gruplarının hiçbirinde sendikal örgütlenmenin mümkün olmadığını söylemektedir. Bunların yanı sıra diğer grupların sahip olduğu gazete ve televizyon kanallarında çalışan gazeteciler de sendikal haklardan ve sosyal haklardan yoksun bırakılmaktadır. Sadece bu gruplarda değil, sağcı, solcu ve islami yayın organlarında da sendikal örgütlenme imkansız gözükmektedir. Aslında, radikal yayın organlarında çalışanlar, kendilerini işleriyle daha da bütünleşmiş hissetmektedirler.

Gazetecilerin ve medya çalışanlarının sendikal örgütlenme hakkından yoksun olduğu bir ortamda, medya sahipleri de hiçbir yaptırımla karşılaşmayacaklarından emin olarak hareket etmektedir. Daha önce sözü edilen medya yasa tasarısının geçmesi, medya sahiplerinin bu durumlarını daha da kuvvetlendirecektir.

Taşeronluk ve Kaçak İstihdam

Gazetecilerin ve medya çalışanlarının karşılaştığı bir diğer önemli sorun kaçak istihdamdır. 212 sayılı Yasa'ya göre, gazetecilerin 3 ay stajyer olarak çalıştırılması mümkündür. Bu sürenin bitiminde, ya gazetecinin işten çıkarılması ya da bir hizmet akdinin imzalanması gerekir. Ancak bu deneme süresi, gazetecinin kaçak işçi statüsünde, sosyal haklardan yoksun çalıştırılmasının bir yolu olarak kötüye kullanılmaktadır. Yasa, daimi personel kadrosunda olmayan gazetecinin, sendika üyesi olmasına da izin vermemektedir.

Sonuç olarak, gazeteciler genellikle, her koşulda ve asgari ücretin altında bir ödemeye bile çalışmaya rıza göstermektedirler. Son ekonomik kriz sırasında, ödemeler ve çalışma koşulları kısıtlandı, ve birçok gazeteci, işten atılma korkusuyla, durumlarını savunmak için bir eylem bile yapamadı.

Daimi personel kadrosunda çalışan ve genellikle hangi şirkette istihdam edildiğini bilmeyen gazeteciler pratiğiyle bu durum daha da karışmıştır. Örneğin, gazete çalışanları, onlarca bağlı alt şirketin (taşeron şirket) bünyesine küçük gruplar halinde dağıtılmaktadır. Bağlı alt şirketlerin adları sık sık değiştirilmekte ve çalışanların kadroları bir taşeron şirketten ötekine aktarılmaktadır. Her bir taşeron şirketin bünyesinde çalışan sayısı, sendikal örgütlenmeye izin verecek yasal yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla, olabildiğince en az düzeyde tutulmaktadır. Yapıların bu karmaşıklığı, sendikal örgütlenmeyi daha da zorlaştırmaktadır.

TGS Eylem Programı

TGS, heyete verilen bilgi notunda şunları belirtmektedir:

- Türkiye'de gazeteciliğin durumu acilen ve her yönüyle ele alınmalıdır;
- basın özgürlüğü için yasal korumalar yerine getirilmelidir;
- ekonomik, sosyal ve mesleki açıdan gazetecilerin durumu, medya sahiplerinin gücü karşısında kuvvetlendirilmelidir;
- gazeteciler, sendikal örgütlenmede özgür olmalıdır;
- medya çalışanları, yasayla korunan iş haklarına sahip olmalıdır.

TGS, gazetecilerin sosyal ve sendikal haklarını güvence altına almak amacıyla yasaları kuvvetlendirmek için, diğer meslek örgütleriyle birlikte, pek çok girişimde bulunmuş, fakat bu girişimler, hükümet ve parlamento üyeleriyle kulis yapan medya sahipleri tarafından sürekli olarak engellenmiştir. Hükümet temsilcileri ve parlamento üyeleri, medya sahiplerinin gücünden çekindiklerini 'off the record' (gayriresmi) olarak itiraf etmektedirler, ki bu görüş politikacılarla yapılan toplantıda delegasyona da ifade edildi.

Sanayi toplumlarında, işyerlerindeki haklar ve özgürlükler, demokrasinin köşetaşını oluşturur. Medya sahipleri ve onları temsil edenler, Türkiye'de demokrasi istediklerini (özellikle AB'ye giriş olasılığından dolayı) iddia etmekle birlikte; kendi ticari çıkarlarıyla çeliştiği zaman onların bu hevesleri süratle yok olmaktadır. Emeğe ve bireysel haklara saygının güç belâ var olduğu bir

toplumda, yasalarla tanınmış birkaç temel insan hakkının uygulamada herhangi bir anlamı da olmamaktadır.

Tavsiyeler Özeti

İnceleme alanı kapsamında heyet, FIJ'in, Türkiye İçin Sendika Geliştirme Projesi'nin uygulanması amacıyla pratik düzenlemeleri yerine getirmekle görevlendirildi. Heyet; TGS'nin, alabildiğine güç koşullar altında harika bir iş yaptığına (mali sorunlara ikinci sayfada dikkat çekildi) ve TGS raporunun sonuç bölümünde değinilen hususları çözümlmek için bir projeye ihtiyaç duyulacağına inanmaktadır. Bu sonuçlara özel bir dikkat çekerek ve planlanan FIJ Sendika Geliştirme Projesi ile bağlantılı olarak, Heyet, şu kararlara vardı:

Üyelik Kampanyası ve Örgütlenme

Üyelik stratejileri ve kampanyaları söz konusu olduğunda, TGS, serbest gazetecilerin (freelances), işsiz gazetecilerin ve esasen sarı basın kartı sahibi olmayan herhangi bir kimsenin örgütlenmesini önleyen yasalar ve tüzüklerden sıkıntı çekmektedir. FIJ Sendika Geliştirme Projesi -Türk hukukçularının yardımıyla ve Türk yasalarını ihlal etmeden- TGS'nin üyeliğini ve kamuoyu gücünü artırmak amacıyla gazetecileri sendikaya çekmenin yollarını aramalıdır.

Eğitim

Gazeteciler ve medya çalışanları arasındaki işsizlik düzeyinin yüksekliği, bunların istihdam pazarına dönmelerinde karşılaştıkları güçlükler, ve sektördeki teknolojik değişimin hızı göz önünde bulundurulursa, FIJ/EFJ tarafından asıl yaklaşım, işsiz gazeteciler için, özellikle yeni teknolojilerin kullanımında onların yeteneklerini geliştirmek amacıyla, TGS ile işbirliği içinde eğitim kursları düzenlenmesine yöneltilmelidir.

Toplu Pazarlık Becerileri

Sendikanın, toplu sözleşme pazarlığı yapabilmesinden önce, yüksek baraj engelinin üstesinden gelmesi gerektiği gerçeğine rağmen, TGS ve onun şubeleri bu görev için donanımlı hale getirilmelidir. Bu nedenle, FIJ Sendika Geliştirme Projesi'nin, örgütlenme ve pazarlık yapma becerisi konusunda eğitim üzerinde odaklanması gerekir.

Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Örgütlenme

Radyo ve televizyon yayıncılığında, şu aşamada, işverenlerin şirket dışından işçi istihdam etme pratiğiyle katı bir biçimde engellenmiş olsa bile ve kamu yayıncılığında çalışanlar devlet memuru olarak kabul edilse de, temsil stratejileri geliştirilmelidir.

İfade Özgürlüğü

Proje, TGS'nin, ifade özgürlüğü konusunda, uluslararası ve yerel insan hakları örgütleriyle işbirliği içinde uluslararası bir seminer düzenlenmesi önerisini göz önünde bulundurmalıdır.

Yasal Durum

Bu mülahazalar ışığında ve siyasal ve yasal güçlülere tümüyle vakıf olarak, FIJ/EFJ delegasyonu, Sendika Geliştirme Projesi uygulamasının, gazeteciler ve TGS için yasal durumun nasıl iyileştirileceği ve gazetecilerin asgari mesleki standartlarının nasıl tanımlanacağı konusunda -çözümler değilse- öneriler içermesini teklif etmektedir. Dahası, örgütlenmenin gerekliliği ve sendikacılığa duyulan ihtiyacın önemine gazetecilerin dikkati çekilmelidir.

İnsan hakları hakkında uluslararası bir konferans düzenlenmesi konusunda ise Heyet, bu hedefe varılabilmesi için, TGS ile FIJ arasında daha fazla görüşme yapılmasını tavsiye etmektedir.

EK I

Bu anket, Türkiye'deki basın fotoğrafçılığını etik açıdan değerlendirmeye çalışan bir araştırma kapsamında, "Türkiye'deki basın fotoğrafçıları"na yönelik hazırlanmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulacak hiçbir belgede yer almayacaktır ve hiçbir şekilde açıklanmayacaktır. Anketle ilgili olarak, her konuda araştırmacıyla iletişim kurabilirsiniz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

***Anket sadece, çektığı fotoğraflar Türkiye'deki ulusal basında düzenli olarak yayımlanan haber fotoğrafçılarına yöneliktir. Bu koşulları sağlıyorsanız şifre için araştırmacıyla iletişime geçiniz.**

Araş. Gör. Erdem ÇETİNTAŞ
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
BASIN VE YAYIN BÖLÜMÜ

e-posta: ercetin@anadolu.edu.tr Tel: 0 222 335 05 80' 2521 - 0 532 409 26 37 Faks: 0 222 320 45 20

Ankete katılım şifresini giriniz

1. Yaşınız?

2. Cinsiyetiniz?

↑ Erkek

↑ Kadın

3. Kaç yıldır basın fotoğrafçılığı yapıyorsunuz?

4. Eğitim durumunuz?

↑ Lise

↑ Ön lisans

↑ Lisans

↑ Yüksek lisans

↑ Doktora

5. Önlisans, lisans, yüksek lisans veya doktora düzeyinde iletişim ve/veya fotoğraf eğitimi aldınız mı? (Eğer Fotoğraf Derneği veya bir başka kurum, kuruluş, örgütten fotoğraf eğitimi veya kursu aldıysanız da "evet"i işaretleyiniz)

- ↑ Evet
- ↑ Hayır

6. F.M.D. (Foto Muhabirleri Derneği) 'ne üye misiniz?

- ↑ Evet
- ↑ Hayır

7. Kullandığınız makine dijital mi, analog mu?

- ↑ Dijital
- ↑ Analog
- ↑ Her ikisini de kullanıyorum

8. Sürekli çalıştığınız bir alanınız var mı?

- ↑ Spor
- ↑ Magazin
- ↑ Diğer (lütfen belirtiniz):.....
- ↑ Yok

9. Mesleğinizi yaparken hiçbir baskı, yönlendirme ya da etki altında kalmadığınızı ve özgür olduğunuzu söyleyebilir misiniz?

- ↑ Kesinlikle söyleyebilirim
- ↑ Söyleyebilirim
- ↑ Kısmen söyleyebilirim
- ↑ Söyleyemem
- ↑ Kesinlikle söyleyemem

10. Eğer kendinizi mesleki açıdan tamamen bağımsız hissetmiyorsanız, aşağıdakilerin hangisinin ya da hangilerinin dolaylı veya dolaysız baskısını gördüğünüzü düşünüyorsunuz? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)

- ↑ Çalıştığım kurumun sahibinden
- ↑ Merkezi otoriteden (Politikacılar v.s.)
- ↑ Editöründen
- ↑ Haberini yaptığım kişi ve kurumlardan
- ↑ Diğer(lütfen belirtiniz) :.....

11. Sosyal güvenceniz (sigortanız-212-) var mı?

- ↑ Evet
- ↑ Hayır

12. İşinizi kaybetme korkusu duyuyor musunuz?

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

13. Çalışma koşullarınız, bedensel ve ruhsal sağlığınızı ve buna bağlı olarak iş performansınızı ve kalitesini **olumsuz etkiliyor mu?**

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

14. Türkiye’de, “kaza, felaket, saldırı vb.” nedenlerle mağdur olan kişi veya yakınlarının fotoğraflanmasında **bu kişilere haber anında, meslek âhlâk ilkeleri gereğince haber fotoğrafçısı tarafından saygı** gösteriliyor mu? (fotoğrafçının, fotoğraflanan kişinin yerine kendisini koyarak düşünmesi gibi)

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

15. Türkiye’deki haber fotoğrafçılığında, kişilerin “**özel yaşamın gizliliği**” haklarına (açıkça kamu yararı olduğu durumlar dışında) saygı gösteriliyor mu?

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

16. Türkiye’deki haber fotoğrafçılığında, **haber fotoğrafının çekilmesi anının öncesindeki süreçte, fotoğraflanan konuya veya kişilere –haber niteliğini (aslını, gerçeğini) etkileyecek şekilde- müdahalede bulunmama** ilkesine saygı gösteriliyor mu?

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

17. Türkiye'deki haber fotoğrafçılığında, haber fotoğraflarına, çekildikten sonra

-her ne yöntemle(dijital vs.) olursa olsun- **müdahalede bulunmamak** ilkesine saygı gösteriliyor mu?

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

18. Türkiye'deki haber fotoğrafçıları, kendilerine, gazeteci oldukları için verilen hediye veya ayrıcalıkları (ücretsiz ya da indirimli tatil, seyahat vs. gibi) meslek âhlâk ilkeleri gereğince **kabul etmeme** ilkesine saygı gösteriliyor mu?

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

19. Fotoğraflarınız imzanızla yayımlanıyor mu?

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

20. Türkiye'deki haber fotoğrafçılarının telif haklarına saygı gösteriliyor mu?

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

21. Türkiye'deki haber fotoğrafçıları, fotoğrafladıkları haberin özüne, aslına, gerçeğine bağlı kalıyor mu? (örneğin haberin gerçeğini aktarmak açısından fotoğrafta görünmesi gereken bir şeyi, kasten, politik görüş veya editör baskısı v.s. gibi kişisel nedenlerle çerçeve dışından bırakmak gibi)

- ↑ Hiçbir zaman
- ↑ Nadiren
- ↑ Ara sıra
- ↑ Sık sık
- ↑ Her zaman

22. Türkiye'deki haber fotoğrafçılarının çektikleri fotoğraflarının, okuyucuya ulaşacak olan son şeklinin verilmesi sürecinde, haberin özünün, aslının mümkün olduğunca aktarılabilmesi doğrultusunda, görüşüne saygı gösteriliyor mu? (Fotoğrafçının fotoğrafladığı haber için hangi fotoğrafının gireceği seçilirken v.s. gibi editoryal konularda)

- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Nadiren
- ☐ Ara sıra
- ☐ Sık sık
- ☐ Her zaman

23. Aşağıdaki “Meslek Ahlak İlkeleri”nden bildiklerinizi işaretleyiniz?

- ☐ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti “Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi”
- ☐ Türk Basın Konseyi “Basın Meslek İlkeleri”
- ☐ Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FIJ-IFJ) “Meslek İlkeleri Deklarasyonu”
- ☐ NPPA (A.B.D. Ulusal Basın Fotoğrafçıları Derneği) “Etik Kuralları”
- ☐ Diğer(Lütfen belirtiniz):.....

24. Türkiye'deki haber fotoğrafçılarını, eğitim seviyesi ve mesleki bilgi birikimi açısından yeterli görüyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle yeterli görüyorum
- ☐ Yeterli görüyorum
- ☐ Kısmen yeterli görüyorum
- ☐ Yetersiz görüyorum
- ☐ Kesinlikle yetersiz görüyorum

25. Kendinizi, eğitim düzeyi ve mesleki bilgi birikimi açısından yeterli görüyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle yeterli görüyorum
- ☐ Yeterli görüyorum
- ☐ Kısmen yeterli görüyorum
- ☐ Yetersiz görüyorum
- ☐ Kesinlikle yetersiz görüyorum

26. Türkiye'deki haber fotoğrafçılarını, meslek ahlak ilkelerine –mevcut koşullar altında- uyma çabaları açısından yeterli görüyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle yeterli görüyorum
- ☐ Yeterli görüyorum
- ☐ Kısmen yeterli görüyorum
- ☐ Yetersiz görüyorum
- ☐ Kesinlikle yetersiz görüyorum

27. Kendinizi, meslek ahlak ilkelerine –mevcut koşullar altında- uyma çabanız açısından yeterli görüyor musunuz?

- ↑ Kesinlikle yeterli görüyorum
- ↑ Yeterli görüyorum
- ↑ Kısmen yeterli görüyorum
- ↑ Yetersiz görüyorum
- ↑ Kesinlikle yetersiz görüyorum

28. Türkiye'deki haber fotoğrafçıları, meslek ahlak ilkelerini yaşama geçirme konusunda birbirlerine destek olma çabaları açısından yeterli görüyor musunuz? (Deneyimli habercilerin, yeni habercilere meslek etiği problemleri konusunda yol göstericilik yapmaları gibi)

- ↑ Kesinlikle yeterli görüyorum
- ↑ Yeterli görüyorum
- ↑ Kısmen yeterli görüyorum
- ↑ Yetersiz görüyorum
- ↑ Kesinlikle yetersiz görüyorum

29. Türkiye'deki haber fotoğrafçılığı uygulamalarını (ürün olarak Türkiye'de yayımlanan haber fotoğraflarını düşünerek) değerlendirdiğinizde meslek ahlak ilkeleri açısından yeterli görüyor musunuz?

- ↑ Kesinlikle yeterli görüyorum
- ↑ Yeterli görüyorum
- ↑ Kısmen yeterli görüyorum
- ↑ Yetersiz görüyorum
- ↑ Kesinlikle yetersiz görüyorum

30. Türkiye'deki haber fotoğrafçılığını meslek ahlak ilkeleri açısından yeterli görmüyorsanız, bunun en önemli nedeni "sizce" nedir? (en çok bir şık işaretleyiniz)

- ↑ Medya kuruluşu sahiplerinin baskısı
- ↑ Merkezi otoritenin(politikacıların vs.) baskısı
- ↑ Editör baskısı
- ↑ Haber fotoğrafçılarının meslek bilgisi yetersizlikleri
- ↑ Haber fotoğrafçılarının meslek ahlakı yetersizlikleri
- ↑ Diğer(lütfen belirtiniz):

TEŞEKKÜRLER

Yorum ve Düşünceleriniz:

EK İ

ANKET KATILIMCILARININ YORUMLARI

Yorum 1:

Olumlu bir anket olduğunu düşündüm. Ancak şu unutulmamalı ki, özellikle fotoğrafçılık ve basın fotoğrafçılığı konusunda Türk fotoğrafçıları gerçekten her dönem dünya çapında olmuşlar her yeniliği çok az ücretler almalarına, telif ücretleri almamalarına rağmen aç kalmayı göze alarak takip etmişlerdir. 1970'li yıllardan bu yana dünyanın birçok yarışmasında Türk fotoğrafçıları çok başarılı dereceler almışlardır. Tüm bunlara dipnot olarak bir kez daha yokluklara ve iş korkusuna rağmen demek istiyorum. Basında gördüğümüz etik sorunlar bence daha çok kameramanlar tarafından oluşuyor. Çoğu gerçekten mesleki açıdan eğitimsiz. Düğün salonu kameramanlığından hızlı geçişler yaşandığı için bence bu böyle oldu. Ancak son 2-3 yıl içinde burada da gözle görülür bir düzelme var. Deveye sormuşlar nerem eğri ben de diyorum ki, her yanı eğri olan bu toplumda yine de en doğru olabilmeyi başaran basın fotoğrafçıları ve diğer fotoğrafçı arkadaşlarımızdır.

Yorum 2:

Dünyanın en iyi fotoğrafçılarının geçmişi foto muhabirliğine dayanır. Türk medyasında foto muhabirliği kalitesizlikte dibe vurmuştur. Gazetelerde kötü fotoğraf kullanımı kalitesiz foto muhabirliğine kapı açmıştır.
SAYGILARIMLA

Yorum 3:

Anket düşünceniz için teşekkürler. Tarihe tanıklık eden ve görsel tarih yazan biz FOTO MUHABİRLERİN sorunlarıyla ilgilenmek güzel, ama anketinize de şu soruyu eklemenizi beklerdim / FOTO MUHABİRLERİNİN KULLANDIKLARI EKİPMANLARI KENDİSİ Mİ KARŞILIYOR YOKSA ÇALIŞTIĞI KURUM MU / Çünkü yaptığımız iş büyük ve yıpratıcı oysa maddiyat çok zayıf hatta zayıfın da altında, şu anda bir dijital set almaya kalkışsanız 5 bin doları gözden çıkarmanız gerekiyor.. ve ayrıca mesai saatleri. bazen 10 bazen 16 saat çalışıyoruz ve mesailer yok.... teşekkürler...

Yorum 4:

Türkiye'de haber fotoğrafçılığının hem diğer fotoğraf dalları arasında, hem de yazılı basının sistemi içinde hak ettiği yeri alamadığını düşünüyorum. O yüzden bizlerin bir profilinin çıkarılması açısından çalışmanızı gerçekten önemsedim... başarılar diliyorum.

Yorum 5:

Gerçekten güzel bir anket... başarılarınızın devamı dileğiyle...

Yorum 6:

Gazetecilik mesleğine, özellikle muhabirlik yapacak genç arkadaşlar için çok yerinde ve yararlı bir anket. Tebrik ediyor, başarılarınızın devamını diliyorum....

Yorum 7:

Araştırmanızda başarılar dilerim.

Yorum 8:

Ne yazık ki, Türkiye'de gazeteciliğin okulları var ama basın fotoğrafçılığının okulu yok. (İletişim fakültelerinde verilen fotoğrafçılık derslerinin yetersiz, hatta içinin boş olduğuna inanıyorum. Bunu en güzel örneği de her yıl gelen stajyerlerdir.) Bu nedenle fotoğrafla biraz ilgilenen herkes, basın fotoğrafçısı olarak karşımıza çıkabiliyor. Bu nedenle de birçok yerde karşımıza sorun çıkıyor ve basındaki kirlenmeden ister istemez etkilenebiliyoruz.

Yorum 9:

Türkiye'de gazetecilik mesleği içinde önemli yere sahip foto muhabirlerinin en büyük sorunu; yeni teknolojik gelişmeleri yakından takip edebilmeleri için gerekli donanımına sahip olma konusunda yetersiz kalmalarıdır. Tatmin edici ücret alamayan foto muhabirlerinin bazı durumlarda "fotoğraf makinesi, tele objektif, filtre, diz üstü bilgisayar" gibi gereçleri kendi imkanları çerçevesinde karşılamak zorunda kalması, kaliteli fotoğraf, (Ajanslar için) sürat ve rekabet edebilirlik düzeyini aşağı seviyeye çekmektedir. Bunun yanında ucuz iş gücü mantığının egemen olduğu medya kuruluşlarında, merkeze bağlı birimlerin bölgelerde çalışan gazetecilerin sadece foto muhabirliği gibi bir branşta çalışma ortamına sahip olmamaları bu konuda uzman olma veya profesyonelleşme söz konusu gazetecilerin tamamen özel ilgi alanıyla sınırlı kalmaktadır. Bu yönde verilecek eğitimin kurumsal düzeyde sağlanması, gazetecilerin yetilerinin gelişmesinde önemli rol oynayacaktır.

Yorum 10:

Türkiye'de gerek diğer fotoğraf dalları arasında, gerekse de yazılı basının dinamikleri arasında bir türlü hak ettiği yeri alamadığını düşündüğüm basın fotoğrafçılığının olası gelişimi hakkında çalışmanızın yararlı olacağını düşünerek başarılar diliyorum. Umarım sonuçları hakkında da bilgi sahibi oluruz...iyi çalışmalar

Yorum 11:

Haber fotoğrafçılığın Genelkurmay, ve askeri tesislerde ve TBMM'de görev yaparken haber fotoğrafçılığının sıkıntıları nedeniyle çektiğiniz fotoğrafların etik boyutu düşünemiyorsunuz. Fotoğrafla ilgisi bulunmayan komutanların ve yetkililerin belirledikleri yer ve ortamda işinizi en iyi şekilde yapmanın telaşı içindeyken etik boyutlarını düşünme ve uygulama fırsatı bulamıyorsunuz. Sevgiler, kolay gelsin, başarılar.

Yorum 12:

Sendikasızlık ve iş güvencesinin olmaması, gazetelerin birçoğunda fotoğraf editörünün olmaması dolayısıyla sorumlu mekanizmanın bulunmaması, meslek içi bilgilendirmelerin sistemli yapılmaması, iletişim fakültelerinde bu konuya gereken özenin gösterilmemesi ("Basın fotoğrafçılığında Etik" başlı başına bir ders olmalı). Sonuç olarak: Bu "karmaşık" konuyu ele aldığınız için öncelikle kolay gelsin.

Yorum 13:

Haber fotoğrafçısının en büyük sorunu; işini kaybetme ve haber atlama korkusudur. Bu nedenle, haber fotoğrafçısı çoğu zaman meslek ve genel ahlak ilkelerini görmezden gelebiliyor. Bunun önlenmesi için öncelikle haber fotoğrafçısını yönlendiren ve çeşitli yöntemlerle baskı altına alan yöneticilerin meslek ve ahlak kuralları bakımından eğitimi olması gerekiyor. Özellikle günlük ulusal gazetelerin prensip olarak meslek ilkeleri ve genel ahlak kurallarına uygun yayın yapması gerekir. Bu kuralları hiçe sayıp yapılan haberlere de prim verilmemesi şart. Ülkede her alanda olduğu gibi haber fotoğrafçılığı konusunda da bu kadar işsiz olursa, çalışanlarda işini kaybetmemek için çoğu zaman ödün verebiliyor... Özellikle son 1 yıldır meslek kuralları ve genel ahlak kurallarının uygulanması konusunda Doğan Yayın Grubu'nda başlatılan güzel çalışmalar var.

İyi çalışmalar.

Yorum 14:

Yaklaşık 6 ay önce milliyet gazetesi'nin bir manşetinde Antalya milli eğitim müdürlüğü'yle ilgili bir haber vardı. Mesai sırasında Chat yapan bayan memur, müdürleri tarafından deşifre edilmişti. Milliyet gazetesi, bu evli ve çocuk sahibi bayan memurun ismini rumuzsuz ve fotoğraflarını da "mozaiksiz" bir şekilde yayınlamıştı. Hatta ertesi gün haberin devamında da "bu bayan memura zarar vermemek için ismini rumuzlu ve fotoğrafını mozaikli yayınlıyoruz" diye yazmışlardı.

Bahse konu olan bu bayan bugün kocasından ayrı yaşıyor ve boşanma davaları da devam ediyor. Ne kadar komik değil mi, "zarar vermek istemiyoruz".

Milliyet gazetesi, bu ülkenin en saygın yayın organlarından biri, öyle değil mi? Muhabir, o kadının fotoğrafını çekmese, "niye çekmedin veya çekemedin" denir. Türkiye'de özel sektörde çalışan bir muhabir haberi 4/4'lük tamamlar. Bu bayanın fotoğrafını çekmek veya adını yazmak bana kalırsa muhabirin suçu değil. İşinden olma korkusuyla her şeyi yapar bu muhabir.

Yorum 15:

Faydalı bir çalışma. Su anda birçok arkadaş anket yüzünde etik konuşmaya başladı bu bile güzel. Anket sonuçlarının da duyurulması bu yüzden önemli FMD bu konuda yardımcı olabilir

Başarılar

Yorum 16:

Haber fotoğrafçılığının gelişimine yol açacak böyle bir anket düzenlediğiniz için teşekkür ederim. Lütfen anket sonuçlarınızı iletirseniz seviniriz.

Yorum 17:

Türkiye'de haber fotoğrafçılığı maalesef bir meslek olarak kurumlarca algılanmıyor. Tüm muhabirler aynı zamanda foto muhabiri (Spor, magazin, kültür-sanat, politika, ekonomi vs) ve kameraman olarak görülüyor. Kurumlarda da böyle çalıştırılıyor. Dolayısıyla çalışan iyi haber fotoğrafçılığı yapmak yerine işi kurtarmaya bakıyor. Yani işi gösteren bir kaç kare fotoğraf, bir kaç not (Bazen eksik ya da yanlış da olsa) ve olayı anlatabilecek kadar 5 dakikalık detay kamera görüntüsü. Ayrıca meslekte gelişmenize kimse izin vermiyor ne yaparsanız çabanızla yapabilir, ekonomik özgürlüğünüz varsa yeni donanımlar alabilir ve diğerlerinden farklı işler yapabilirsiniz. Sonuç olarak haber fotoğrafçılığı kavramı kurumsallaşmış kurumlarda bir kaç kişinin tekelindedir. Onlar da her habere gitmez. Genelde merkezlerde görev yaparlar. Özel istenen haberlerde fotoğraf çekerler. Kaldı ki, taşradakiler iyi fotoğrafına ödül alamaz çünkü yarışmalardan bile haberi olmaz, olsa da kazancıyla ne fotoğrafını büyütüp bastırabilir....

Yorum 18:

Basın fotoğrafçılığının gelişmesi konusunda gerçekleştirmeye çalıştığınız projenizin en kısa zamanda olumlu gelişmelere vesile olmasını dilerim . Ancak sunuda bilmenizi isterim ki, Türkiye'deki basın emekçilerinin eğitilmesi, teknolojik şartlardan daha çok yararlanması ve basın ahlak ilkelerine uyum göstermesinin gelişmesi elinizdeki urunun eksiksiz tasarlanmasında etkin rol oynar . Urunun pazarlanması ve sunusunu göz önünde bulundurursanız birçok emekçinin müdahale edemediği yazı işleri ve Editoryal gelişmelere ihtiyaç var . Sonuçta ürünü gösterecek ve yansıtacak onlar . Bunu için dergi ve gazetelerin mutfaklarında çalışacak insanların mutlaka muhabirlik ve fotoğraf deneyimlerinin olması ya da bu alanda eğitilmesi gerekmektedir diye düşünüyorum . Saygılarımla

Yorum 19:

Başarılar dilerim...

Yorum 20:

Oldukça yararlı bir anketti. Gerçi oldukça dar bir zamanda doldurmak zorunda kaldım ama yine de bu anketten çıkacak sonucun oldukça yararlı olacağına inanıyorum

Yorum 21:

Gazetecilik mesleğinin gelişmesi, objektif yayın yapılabilmesi için tasra gazetecileri dediğimiz kesimin (İstanbul dışı) sesine kulak verilmesi gerekir. ekonomik olarak desteklenmeleri gerektiği gibi eğitimsel çalışmalar yapılması şart.Yapılacak destekler sayesinde muhabir, foto muhabiri yetişebilmesi için cazibe ve ilgi şart. Artık gençler her şeye para gözü ile bakıyorlar. Nasıl kolay

yoldan para kazanacak meslek edinirim diyorlar. Bu nedenle gazetecilik mesleği % 80 özveri isteyen severek yapılan bir meslek olduğundan bir süre sonra bu mesleği yapacak insan bulamayacağız. Ayrıca ekonomik yetersizlik nedeniyle yapılacak haberler ve yerel gazetelerdeki çalışanlar haberin fotoğrafın yayınlanmasının ardından ekonomik artısını hesap eder duruma geldiği gözlemliyorum. Bu benim içimi sızlatıyor. Ancak büyüklerimiz mesleğin duayenleri bu kötü gidişe dur demelerini bekliyorum, umut ediyorum. En önemlisi önüne gelen yerel gazeteler çıkartarak mesleğin değerini düşürdüler.

Yorum 22:

Umarım mesleki etik açısından önemli bir yol kat edilmesini sağlar. Selamlar

Yorum 23:

Türkiye'de basın fotoğrafçıları, ahlak ilkelerine isteseler de tamamen uyamamaktadırlar. Çünkü gazetede ki sorumlular hiçbir haber takibinde foto muhabirine inisiyatif tanımazlar. Özellikle birden fazla foto muhabirinin olduğu bir haber takibinde bu daha da ön plana çıkar. Bir muhabirin ahlak ilkelerini çiğneyerek çektiği fotoğrafı inisiyatif hakkı tanınmayan diğer muhabir de adeta çekmek zorunda bırakılmaktadır... Foto muhabirlerine çalıştıkları kurumun yöneticileri tarafından inisiyatif kullanma hakkı, "Ben uygun görmediğim için deklanşöre basmadım" deme hakkı tanınmadıkça basın ahlak ilkelerine uymakta çok ama çok zorlanacağız...

Yorum 24:

Umarım bu yanlışlar içerisinde doğruyu bulursunuz. Amacımız herkesin işini en doğru ve huzurlu bir şekilde yapabilmesidir. Teşekkür ederim.

Yorum 25:

Foto muhabirine pek baskı yoktur. Somut baskı anlamında. İstenmediği fotoğrafı gazete yönetimi kullanılmaz. Foto muhabiri fotoğrafım kullanılsın diye, gazete politikası yönün de fotoğraf çeker. Örnek: hükümeti destekleyen bir gazete de başbakanın güzel, yakışıklı, şirin, sevecen fotoğrafı yer alır. Foto muhabiri de öyle fotoğrafın kullanıldığını bildiği için o gözle bakar, öyle fotoğraf çeker.

Görüldüğü gibi burada hiç kimsenin baskısı yoktur. Ama foto muhabiri özgür de değildir. Ajansın değil, benim fotoğrafım kullanılsın diye gazetenin yayın politikası yönün de fotoğraf çeker.

Yorum 26:

Umarım sonuçları dikkate alınır ve hiç olmazsa Türkiye'de haber fotoğrafçılığı konusunda kapsamlı bir araştırma da insanların dikkatini çeker. Umutsuzum ama sorunların çözümünde hiç olmazsa adım atmaya yardımcı olur.

Yorum 27:

Türkiye’de basın fotoğrafçısının büyük bir kısmı özgürce mesleğini icra edememektedir. Medya patronlarının hükümetle olan iş ilişkilerinden dolayı, çektiği fotoğrafı gazetesinde görememektedir. Çünkü o medya patronunun hükümetle işi vardır. Medya da tekelcilik olmamalıdır. Eğer karşı gazetenin patronunun açığını yakalarsan iyi gazetecisin. Patron iyi haber, iyi fotoğraf diye bakmıyor, cebine giren paraya bakıyor. teşekkürler.

Yorum 28:

Faydalı bir anket olmasını diliyorum. Başarılar.

Yorum 29:

Yaptığınız araştırmanın başarıya ulaşmasını ve yararlı olmasını dilerken, sonuçları hakkında FMD aracılığı ile veya direkt olarak beni bilgilendirmenizi rica ediyorum. Saygılarımla.

Yorum 30:

Güzel bir çalışma; başarılar diliyorum.

Yorum 31:

Başarılar.

Yorum 32:

Çok ilginç bir araştırma! Sonucunu da çok merak ediyorum doğrusu. Umarım tüm meslektaşlarımız soruları içtenlikle yanıtlar ve sağlıklı bir sonuç alırsınız. Kolay gelsin, başarılar!

Yorum 33:

Türkiye’de gerek haber fotoğrafçılığı olsun, gerek habercilik olsun, muhabirlik (bire bir kaynakla iletişim kuran, haberi fotoğraf yada yazılı olarak yasayan) kavramının giderek kan kaybettiğini düşünüyorum. Meslekte daha çok, muhabirlerin bilgilerini, oturdukları yerden yorumlayan kişiler prim yapıyor. Muhabirler, bırakın ikinci planı dördüncü, besinci planda kalıyor. Medya kahramanları, anchormanler yaratma tüketim toplumunun süreçlerinden biridir. Biz de bu kahramanları yaratıyoruz.

Yorum 34:

Bence biraz geniş bakmalısınız bizleri yani İstanbul dışındaki tabiriniz taşralılar olarak sahiplenme duygusuna ve bu hisse kavuşmayı ne kadar isterdik bilseniz. Şu an kolum kırık ama sigortasız olduğumdan nafile... Acı ama gerçek.

Yorum 35:

Bu konuya eğildiğiniz için teşekkürler. Umarım sizlerin de katkılarıyla bir gün dünya basın fotoğrafçılığı literatürüne geçecek işler yaparız. Saygılar...

Yorum 36:

Türkiye’de çalışan basın mensupları her şeye ve ilkeye uymaya çalışırken editörler, is sahipleri ve müdürler hiç bir şeye uymadan kirli ilişkiler ve çark çemberinde keyfiyet mülkiyetini kendisini de bilerek davranıyor.

Yorum 37:

Böyle bir araştırma yaptığınız için sizi kutluyorum. Haber fotoğrafçılığı konusunda en azından eksik ve tamamlanması gereken konuların aydınlığa kavuşması konusunda mesleğimize ışık tutacak bir çalışma olacağına inanıyorum.

Ekonomik sıkıntılar, geçim kaygısına rağmen ailesinin gelirinden keserek hala malzeme almak durumunda olan, mesleki gelişme ve teknolojik devrime ayak uydurabilmek için sürekli borca giren haber fotoğrafçıları arasında en şanslı olanları patronun lütfü ve ile maaşından kesilen taksitlerle makine sahibi olabilir.

Böylesi bir ortamda haber, spor, magazin fotoğrafçıları arasında hepsi değilse bile bazıları için, "Açlık sofuluğu bozar" anlamında dedikodular duyulmaktadır. Günümüzde çıkar ilişkilerinin çok büyük boyutları gözlen önüne sergilenirken, her an işinden kovulma tehlikesi yaşayan insanların mesleklerini nasıl yaptıkları ya da hangi etik ilkelere uyup uymadıklarının yorumu çok açıktır. Saygılarımla.

Yorum 38:

Foto muhabirlerinin daha çok çalışma kuralını deyinmeniz gerekirdi, zor koşullar olarak.

Yorum 39:

Çalışmanızda başarılar diler, sonuçlarına bir şekilde ulaşabilmeyi umut ederim.

Yorum 40:

müdahaleyi foto muhabiri değil editör yapar ayrıca önemli bir sorun fotoğraf editörlerinin olmaması basında böyle bir statü yok editörlerin fotoğraf bilgisi çok zayıf (sayfa sekreteri fotoğraf seçer) bu da foto muhabirini olumsuz etkileyip yönlendirir. Ama genel sorun bizim pek çok ilkeyi unutup ısı kurtarayım da nasıl olursa olsun mantığımız . Bir de ‘foto muhabirleri derneği’nin sitesine girin ve yarışma fotoğraflarına bakın Türkiye’deki fotoğraf anlayışının ne kadar zayıf olduğuna siz karar verin.

Yorum 41:

Sadece basın fotoğrafçıları için değil, gazetecilik mesleğinin her branşında, eğitim seviyesinin yükselmesi ile etik değerlere bağlılıkta da pozitif bir gelişme görülüyor. Özellikle İletişim Fakültelerinden mezun olanlarda bu konuda daha çok hassasiyet olduğunu söyleyebilirim. Diğer fakültelerden mezun olup da gazetecilik yapanların bir bölümünde, mesleki eğitim açıklarını, agresif ve abartılı habercilikle kapatmaya çalışanlar olabiliyor. Bu kişiler, bu özellikleriyle kendi pazarlamalarını yapma yoluna gidebiliyor. Bir de yaşça büyük, eğitim seviyesi düşük gazetecilerin tamamı henüz emekli olmadı.

Özellikle o kuşak foto muhabirlerinin büyük bölümü karanlık oda çıkışlı. Bu kesimde eski gazetecilerin, mesleğin haber kaynakları için ürktücü olduğu günlerden kalma kötü alışkanlıkları ne yazık ki bugünlere de taşınmış. Yukarıdaki söylediklerimi de göze aldığımızda ben medyadaki eğitimli gazeteci sayısının artması ile etik sorunların da minimize olacağına inanıyorum. Çalışmada başarılar

Yorum 41:

Anketin sonucunu hem kendimizi hem de mesleği sorgulamak açısından öğrenmek istiyorum. İlginiz için şimdiden teşekkür ederim.

Ek-J: ÖRNEK FORMLAR

PROPERTY RELEASE*

For valuable consideration which I have received, as the owner of certain property designated as _____(the Property) to be depicted in photographic images to be taken by the Photographer (the Photographic Images), I grant the Photographer and his agents and assigns, the irrevocable and unrestricted right and permission to depict the Property in the Photographic Images for any purpose whatsoever.

DATE: _____

SIGNATURE: _____ (THE OWNER OF THE PROPERTY)

NAME: _____

ADDRESS: _____

WITNESS: _____

SIGNATURE: _____ (PHOTOGRAPHER)

NAME: _____

ADDRESS: _____

WITNESS: _____

* <http://www.longshots.com.au/service/proprel.htm> 2003.

Property Release Agreement*

The Property: _____

Grant

For consideration which I acknowledge, I irrevocably grant to _____ ("Company") and Company's assigns, licensees and successors the right to enter onto the property listed above and to photograph, copy, publish, display and use images of the property in all forms and media including composite or modified representations throughout the world and in perpetuity for the following purposes: _____

I waive the right to inspect or approve the manner in which the images of the property are used and waive the right to inspect any text that is used in connection with the images of the property.

Dates of Use

Company shall enter onto the property on the following dates and times: _____

In consideration for the rights granted under this Agreement, Company shall pay me \$ _____ upon execution of this Agreement.

Company is not obligated to utilize any of the rights granted in this Agreement.

Warranty, Indemnity & Release I warrant that I am the owner of the property and have the authority to grant the rights under this agreement and agree to indemnify Company from any claims regarding my ownership of the property. I release Company and Company's assigns, licensees and successors from any claims that may arise regarding the use of the images of the property.

I have read and understood this agreement. This Agreement expresses the complete understanding of the parties.

Owner's Signature: _____

Owner's Name: _____

Owner's Address: _____

Date: _____

* http://fairuse.stanford.edu/Copyright_and_Fair_Use_Overview/chapter12/12-d.html#2 2003.

MODEL RELEASE*

In exchange for consideration received, I hereby give permission to [your name here] to use my name and photographic likeness in all forms and media for advertising, trade, and any other lawful purposes.

Print Name:

Signature:

Date:

If Model is under 18: I, _____, am the parent/legal guardian of the individual named above, I have read this release and approve of its terms.

Print Name:

Signature:

Date:

* http://www.nvip.com/sub_idx_pgs/referidx/basic_model_release.html 2003.

Model Release Form *

(A:) In consideration of \$.....(amount or nil) receipt is acknowledged.

I....., (the models name)

do hereby give,..... (Photographers name)

and his/her assigns, licensees and legal representatives the irrevocable right to use my picture, portrait or photograph in all forms of media and in all manner, including electronic media and/or composite representations, for advertising, trade, or any lawful purposes and I waive any right to inspect or approve the finished product, including written copy that may be created in connection therewith.

I am of full age*. I have read this release and are fully familiar with its contents. *Delete this sentence if the subject is a minor. (The parent or guardian must sign the **Consent** form below)

Signed: Witnessed:

Address: Address

.....

Date: Date:

(*B) MINOR CONSENT (if applicable for minor)

I am the parent or guardian of the minor named above and have the legal authority to execute the above release. I approve the foregoing and waive any rights in the photographs.

Signed:..... Witnessed:

Address:..... Address.....

.....

Date: Date:

* http://www.netwrite-publish.com/model_release_form.htm 2003.

MODEL RELEASE FORM*

TO:
Photographer.....
Address.....
.....
.....Contact No.....

FROM:
Model legal name.....
Address.....
.....
.....Contact No.....

FEE:
In consideration for receiving: £.....modelling fee/free prints (*delete as appropriate*)
WHEN:
in return for modelling for photographs taken by you on.....(*insert date*)
WHERE:
at.....(*location*)

USAGE:
I understand that the photographs taken of me during this session can be used wholly or in part in Magazines, Books, Calendars, Internet, Portfolios, Exhibition and for Editorial or Advertising use (*delete any that are not applicable*)
The photographs may be used to to represent an imaginary person and any wording associated will not be attributed to me personally unless my name is used.
Special restriction
(*Use this area for any special agreements between the photographer and model*)
I do not wantto be included.
.....Model.....Photographer

Both parties should sign here to note and agree the restriction
I acknowledge by signing this form and, subject to restrictions stipulated and agreed, that I give up all claims of ownership, income, editorial control and use of the resulting photographs and assign all copyright ownership to the photographer and no further payment will be due. Use of the photographs may be granted to third parties; however the photographs will remain the property of the photographer.
I have read this form carefully and fully understand its meanings and implications. I acknowledge that by signing this form I give.....(*photographer's name*) full copyright and authority to publish the photographs and agree with the terms listed above. I am 18 or over.

signed.....date.....

...
If the model is under 18 year of age, a parent or legal guardian must also sign:
parent/guardian.....date.....

...
Address or contact
details.....

INTERPRETATION: Photographer includes the beneficiaries and assignees of the photographer

* http://www.pentaxuser.co.uk/Media_pdf/modelrelease.pdf 2003.

KAYNAKÇA

- Ak, Seyit Ali. **Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Fotoğrafı 1923-1960**, İstanbul: Remzi Kitabevi, Nisan 2001.
- Akarsu, Bedia. **Ahlâk Öğretileri I Mutluluk Ahlâkı Eudaimonism**, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No:1144, 1970.
- Akarsu, Bedia. **Immanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1999.
- Aktan, Coşkun Can. "Toplam Ahlâk Felsefesi ve Toplam Ahlâk Yönetimi", **Toplam Ahlâk**, Editör: Yahya Sezai Tezel, Ankara: Friedrich Naumann Vakfı, 1999.
- Aktan, Coşkun Can. **Ahlaki Yeniden Yapılanma ve Toplam Ahlaka Doğru: 4-Toplam Ahlak Yönetimi**, İstanbul:Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yay., 1999.
- Alemdar, Zeynep. **Oyunun Kuralı "Basında Özdenetim"**, Ankara: Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, 1990.
- Ang, Tom. **Picture Editing**, Oxford: Focal Press, 2000.
- Arıcan, Melih Zafer. **Haber Fotoğrafını Oluşturan Öğeler ve Türkiye Ulusal Basınında Gazete Haber Fotoğraflarının Seçim Ölçütlerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay. No 1545, 2004.
- Aydoğan, Filiz. "Basının Otokontrolünde Basın Konseylerinin İşlevi", **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı:3, Temmuz 1993.
- Basın-Yayın Mevzuatı**, Ankara: Seçkin Yay., Mayıs 2001.
- Berger, John. **Görme Biçimleri**, Çev: Yurdanur Salman İstanbul: Metis Yayınları, 2002.
- Buell, Hal. **Moments The Pulitzer Prize Photographs a Visual Chronicle of Our Time** Budapest, Könnemann Verlagsgesellschaft mbH, 2000.
- Cevizci, Ahmet. **Etİge Giriş**, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.
- Cumhuriyet Basını**, Ankara: Başbakanlık Tanıtma Fonu katkılarıyla Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1998.
- Danışman, Ahmet, **Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yay. No 1. 1982.

- Demir, Vedat, **Türkiye’de Medya ve Özdenetimi**, İstanbul: İletişim Yay. 1998.
- Derman, İhsan. **Fotoğraf ve Gerçeklik**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1989.
- Duran, Ragıp. **Burası Dünya Polis Radyosu!**, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Mayıs 2001, İstanbul.
- Durkheim, Emile. **Meslek Ahlâkı**, Çeviren: Mehmet Karasan, İstanbul: Üçüncü Basım, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., 1986.
- Engin, Aydın. “Medya Ahlakı Gazetecinin Kendi Ahlakıdır,” **Birikim**, Sayı:117, Ocak 1999.
- Gazeteciler için Pratik Kılavuz**. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları No:2, Kasım 1999.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. ve Doğru, Osman. **Türkiye’de Basın Özgürlüğü Mevzuatı**, İstanbul: Basın Konseyi Yayınları, 1990.
- Gezgin, Suat. **Basında Fotoğrafçılık**, İstanbul: İ. Ü. İletişim Fakültesi Yay., 2002.
- Goldberg, Vicki. **The Power of Photography**, New York: Abbeville Publishing Group, 1993.
- Goodwin, H. Eugene. **Groping for Ethics in Journalism**, Iowa State University Press, Iowa, 1987.
- Gökberk, Macit. **Felsefe Tarihi** İstanbul: Remzi Kitabevi, 6. basım, 1990.
- Hançerlioğlu, Orhan. **Felsefe Ansiklopedisi**, Cilt 2, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985.
- Horton, Brian. **Associated Press Guide to Photojournalism**, New York, 2001, McGraw-Hill Books.
- İçel, Kayıhan. **Kitle Haberleşme Hukuku Basın Radyo-Televizyon Sinema İnternet**, 5. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Kasım 2001.
- İrvan, S. ve Diğerleri. **Medya Etik ve Hukuk**, Der: Sevda Alankuş, İstanbul:IPS İletişim Vakfı Yay. No.5, 2003.
- Jeffrey, Ian. **Photography A Concise History**, London: Thames and Hudson, 1981.
- Kanburoğlu, Özer. “Haber Fotoğrafında İmzaya Yaklaşım Farklılıkları”, **Fotoğraf Dergisi**, İstanbul, Sayı: 50 Ağustos-Eylül 2003, Ant Yayıncılık.
- Kant, Immanuel. **Pratik Aklın Eleştirisi**, Çeviren: İoanna Kuçuradi- Ülker Gökberk-Fusun Akatlı, Ankara: Felsefe Kurumu Yayınları, 1980.
- Karasar, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: 5. Basım, 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1994.

- Kobre, Ken. **Photojournalism: The Professionals' Approach**, Focal Press, Boston, 1980.
- Lester, Paul Martin. "Faking Images in Photojournalism", **Stand! Virtual Ethics: Debating Media Values in a Digital Age**, Der: Dianne Lynch (Boulder: Coursewise Publishing, 1999.
- Lester, Paul Martin. **Visual Communication Images with Messages**, Belmont: Wadsworth/Thomson Learning, Second Edition, 2000.
- Lester, Paul. **Photojournalism an Ethical Approach**, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale New Jersey, 1991.
- Logan, Richard H. III, **Elements of Photo Reporting**, NewYork, American Photographic Book Publishing Co., Inc. 1971.
- Meyer, Pedro, **Truths&Fictions A Journey from Documentary to Digital Photography**, Aperture Foundation Publication, First edition, Artegrafica S.p.A., Verona, 1995.
- Mora, Gilles. **Photo Speak A Guide to the Ideas, Movements, and Techniques of Photography 1839 to the Present**, New York: Abbeville Press Publishers, 1998.
- Nuttall, Jon. **Ahlâk Üzerine Tartışmalar**, Çeviren: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Oral, Merter. **Toplumsal Belgeci Fotoğraf ve Fikret Otyam Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, 1996.
- Oral, Merter. **Weimar Cumhuriyeti'nden Günümüze Fotoğraf Ajanslarının Fotojurnalizme Katkıları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bil. Enst. Sahne ve Görüntü Sanatları Anasanat Dalı, İzmir, 2000.
- Özgen, Mahmut İhsan. **İnsanlık ve Sosyolojik Boyutlarıyla Basın Meslek Ahlâkı ve Yasalar**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1994.
- Özgen, Murat. **Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları**, İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yay., Mayıs 2000.
- Özgen, Murat. "Son Olaylar Işığında Medyaya Genel Bir Bakış", **4. Boyut**, Sayı:18, Yıl:6, 20 Nisan 1997.
- Özgen, Murat. **Gazetecinin Etik Kimliği**, İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yay., 1998.
- Pavlik, John V. **Journalism and New Media**, New York: Columbia University Press, 2001.

- Perlmutter, David D. **Photojournalism and Foreign Policy**, Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 1998.
- Pieper, Annemarie. **Etiğe Giriş**, Çeviren: Veysel Atayman-Gönül Sezer, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Resmi Gazete**, 9 Haziran 1964, Sayı: 11723.
- Robins, Kevin. **İmaj Görmenin Kültür ve Politikası**, Çev.: Nurçay Türkoğlu İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999.
- Roskis, Edgar. "Fotomuhabir mi Dünya mı? Görsel Gazetecilik", **Le Monde Diplomatique Türkiye**, 15 Ocak- 15 Şubat 2003.
- Selsam, Howard. **Etik Yeni Değerler ve Özgürlük**, Çeviren: Yüksel Demirekler, Ankara: Yaba Yayınları, 1995.
- Şuşoğlu, Önder. **Çekme Ulan Şerefsiz!**, İstanbul: Parantez Gazetecilik ve Yay. Ltd., Ağustos 2002.
- Tılıç, L. Doğan. **Utaniyorum Ama Gazeteciyim**, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yay., 1998.
- Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik** Üçüncü Basım, Ankara: İmge Kitabevi Yay. 1994.
- Topuz, Hıfzı. **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitabevi, Kasım 2003.
- Tunalı, İsmail. **Felsefe**, İstanbul: Altın Kitaplar, 1990.
- İnternet Kaynakları**
- Aral, Coşkun. "Foto-muhabirlik ve Etik Üzerine",
<http://www.fotografya.gen.tr/issue-12/fotoetik/fotoetik.html>, 2003.
- "Basın Konseyi Sözleşmesi",
<http://www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=6>, 2003.
- "Basın Konseyinin Kabul Ettiği Basın Meslek İlkeleri"
<http://www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=3>, 2003.
- Erciyes, Cihaneri. "Medya Etiği ve Klasik Etik Kodları", **Türkiye ve Siyaset Dergisi**, Mayıs-Haziran 2001, <http://www.turkiyevesiyaset.com/sayi2/0206.htm> 2003.

"Foto Muhabirleri Derneği'nin Raporu", İletişim Şurası (20 - 21 Şubat 2003, Ankara),
<http://www.fmd.org.tr/uye/sura.htm>, 2003

Hawthorne, Peter, **Time Europe** - October 9, 2000, Vol. 156 No. 15, Çev: Perihan Kazancı <http://www.fotografya.gen.tr/issue-12/fotoetik/etikdata/kevin.htm>, 2003.

Lester, Paul Martin. "Faking Images in Photojournalism" **Media Development**, sayı:1, 1988. <http://commfaculty.fullerton.edu/lester/writings/faking.html> 2003.

Hayward, Sophie ve Jung, Dan. "Enhancing the Moment" **Perfecting the Picture**, sayı:4 2001
<http://nyc24.jrn.columbia.edu/2001/issue04/story02/page2.html> 2003.

Ethics code: Associated Press Managing Editors <http://www.asne.org/index.cfm?ID=388> 2003.

Basın Konseyi Sözleşmesi,
<http://www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=6>, 2003.

The Charlotte Observer Gazetesi 15 Ağustos 2003.
<http://www.charlotte.com/mld/charlotte/news/6537195.htm> 2003.

"Dergi Kapakları: Gazetecilik mi Yoksa İllüstrasyon mu?" Çev: Tolga Adanalı
<http://www.fmd.org.tr/etik02/etik02.htm> 2003.

Photojournalism Ethics Guidelines, Society for Professionals in Journalism, "A sample of some newspaper's photo guidelines"
<http://www.journalism.org/resources/tools/ethics/codes/photojournalism.asp?from=managers> 2003.

Code for Coverage of Victims, National Victims Center,
<http://www.journalism.org/resources/tools/ethics/victims/code.asp> 2003.

The New York Times **Ethical Journalism**, Code of conduct for the news and editorial departments, Ocak 2003. <http://www.poynterextra.org/extra/ethics.pdf> 2003.

Steele, Bob. "High Standarts for Hidden Cameras"
http://www.rtnda.org/resources/hiddencamera/steele_2.html 2003.

Code of Ethics, Society of Professional Journalists,
http://www.spj.org/ethics_code.asp 2003.

FIJ/EFJ Türkiye Heyeti Raporu26 - 30 Nisan 2002
http://www.tgs.org.tr/documents/belgeler/belge/FIJ-EFJ_TurkiyeRaporu2002.doc 2003.

Photo Releases Digital Manipulation **Code of Ethics**, National Press Photographers Association. <http://www.worldfreepress.org/content/nppadigital.asp> 2003.

Society for Professionals in Journalism, "Ethics Checklist",
<http://www.journalism.org/resources/tools/ethics/codes/checklist.asp?from=print> 2003.

Şuğle, Mehmet Ali. "Basın İş Kanununa Göre Gazeteci Kavramı",
http://www.istanbulbarosu.org.tr/komisyonlar/230202_chk_tebliğ.htm,
 2003.

<http://www.newslab.org/victims.htm> 2003.